

KARINTHY FRIGYES
MENNYEI RIPOORT

TARTALOM

BEVEZETŐ FEJEZET *a Mennyei Riport keletkezéséről*

I

Személyes benyomásaim Merlin Oldtime-ról

II

Merlin Oldtime ifjúsága

III

Harcok és ellenségek

IV

Hanyatlás

V

Merlin bejelenti tervét

VI

A „New History” leköti a Riportot

VII

Merlin útrakel

KÖZÉPSŐ FEJEZET *Túlvilági tudósítás*

ELSŐ KÖZLÉS

Átlépek a határt

MÁSODIK KÖZLÉS

Útitársam

HARMADIK KÖZLÉS

Az Ötödik Kiterjedés Városa: Múlt

NEGYEDIK KÖZLÉS

A Múlt Kiterjedésének Városában

ÖTÖDIK KÖZLÉS

A Hatodik Kiterjedés Városa: a megvalósult vágy

HATODIK KÖZLÉS

Néhány „snapshot” (pillanatkép) a Boldogság Koncentrikus Köreiből

HETEDIK, CSONKA KÖZLÉS

BEFEJEZŐ FEJEZET *Jushni Jubashat epilógusa*

Kedves Olvasó!

Három évvel ezelőtt - ha jól emlékszem, éppen decemberben - egy nagy angol napilap körkérdest intézett Európa szellemi arisztokráciájának legelőkelőbb képviselőihez: írók, filozófusok, tudósok szerepeltek - a legjobb és általában a legnépszerűbb nevek (a kettő nem ugyanaz). A kérdés így hangzott: van-e túlvilági élet?

Az ankétnak nem volt különösebb sikere. Az urak udvarias választ adtak, ki-ki a maga modorában, és ízlése szerint. Nem keltett feltűnést, nem indult meg általános eszmecsere, nem szakadt pártokra a közönség, nem keletkezett új vallás. Hamar el is felejtette mindenki.

Két hónappal később egy másik ankét hullámai bejárták az egész művelt világot. - Nagyjában ugyanazok a művelt nevek szerepeltek, ezúttal óriási visszhangot keltve mindenütt, rengeteg hozzászólás, vélemény és nyilatkozat tartotta napirenden sokáig a problémát. Arról volt szó, hogy lehet-e ingujjban járni nyáron a férfiaknak, a nagyvárosok utcáin?

Utóbbi ügyben az én szerény véleményemet is megkérdezték. Büszke lehetek rá, magyar íróhoz ritkán fordulnak a nagy nyugati nemzetek.

Viszont az első ankéhoz nem kaptam meghívást.

Mindig makacs voltam, ami nem jó módszer az irodalompolitikában és taktikában, ha az ember érvényesülni akar Európa szellemi térképén. Itt is elhibáztam a dolgot. Arra, amire kérdeztek, nem feleltem - ellenben, amiről senki nem kérdezett, hogy van-e túlvilági élet...

Leültem és megírtam rövid és tömör válaszomat. Szemben Shaw Bernát, Dean Inge és Chesterton hosszadalmas, legalább egy újságoldalra terjengő nyilatkozatával, egy mindössze tizenhat íves kötetben.

Még így is elkéstem. Az ankét - mint említettem - gyorsan lekerült a napirendről, mire elkészültem, már nem volt érdemes elküldeni.

De a könyv megmaradt.

Most átnyújtom a magyar olvasónak, aki már megszokta tőlem, hogy olyan kérdéseire válaszolok, amiket nem tett fel. Ennek ellenére gyakran végighallgatott.

Nem is mentegetőzőm előtte. Csak arra szorítokozom, hogy szembehelyezkedve a divattal, a könyvem időszerűségét védelmembe vegyem.

De ehhez kicsit komolyabbnak kell lennem - remélem, ez nem azt jelenti, hogy komolykodnom kell.

*

A londoni vitában különféle tekintélyei a Gondolat arisztokráciájának nyilatkoztak meg - és éppen, mert Londonban történt a dolog, észrevehető külső aktualitás nélkül, abban a városban, mely a ma élő emberiség szempontjából még mindig Athénje és Rómája és Alexandriája a Megismerést áhító ember lélek kultúrközösségének, - ez a vita, rendezésének a felvetett kérdéshez képest nevetségesen kicsinyes és ügyefogyott külső formái ellenére könnyen emlékeztetett jelentőségében bizonyos harmadik és hatodik és tizenötödik századbeli zsinathoz, melyek az effajta teozófiai és teológiai kérdéseket döntötték el, ünnepélyes külsőségek közt, azzal a különbséggel, hogy a vita eredményét hitcikkellé, törvénnyé szentesítették azután -, s mivelhogy a világot abban az időben egyházi hatalmak kormányozták, a jogerőre emelkedett törvény éppen úgy végrehajtatott, gyakorlati értelemben, mint ahogy végrehajtatik manapság holmi katonai vagy gazdasági vita eredménye, ami parlamentekben, birodalmi gyűléseken válik törvénnyé vagy rendeletté.

A középkori ember számára csakúgy vitális fontossága volt annak, hogy vajon Trientben vagy Constanzban, vagy Wormsban mit határoznak a túlvilágról, vajon elfogadják-e az átlényegülés javaslatát vagy sem, vajon a szentháromságot veszik alapul vagy az egységet; mint ahogy a mai ember számára égetően, és életprogramja szempontjából is fontos, hogy a parlamentben vagy a népszövetségi gyűlésen megszavazzák-e, mit tudom, a vámuniót, vagy akár a leszerelést. Az a bizonyos „i” betű a homouzion és homoiuzion között igenis döntő különbséget jelentett, egyáltalán nem volt olyan könnyű feladni vagy fel nem adni, mint ahogy Madách Tankrédjá hiszi, - a keresztes háborúk korában ilyen és effajta „i” betűkön múltak és múlhattak emberi sorsok, országok élete és halála, eltolódások, fellendülések és visszaesések kultúrában, civilizációban, országok összeomlása és újjászülése. Nagyon érthető, hogy azok, akik a zsinatokon hivatva voltak határozni olyanfajta kérdésekben, mint teszem fel, az egy színű vagy két színű Úrvacsora, hogy Krisztus lelke a kenyérben és borban egyszerre szolgáltatassék-e ki, avagy csak a kenyérben, avagy csak a borban, - nagyon érthető, mondom, hogy az akkori világ e jelentős képviselői átértékelték szerepük fontosságát: ez a jelképes kenyér és bor valódi kenyeret és bort jelentett ez időkben, ami elvétetik vagy megadatik.

Ezeröttszázharmincegyben, mikor arról kellett dönten, hogy elfogadják-e vagy sem a protestantizmus felfogását - bár ez a felfogás ilyen, látszólag transzcendens kérdésekkel foglalkozott „csak”, mint például Krisztus emberi és isteni természete, a túlvilág értelmezése stb. -, a zsinat hatalmas képviselőinek módjában volt igen jól megsejteni azokat a háborúkat és katasztrofális változásokat, amik protestantizmus és katolicizmus küzdelmében, országok múlásával és születésével igazolták utóbb, hogy a wormsi birodalmi gyűlésen igen nagy és életbevágó dolgokról volt szó, mikor arról volt szó, hogy egy szín alatt vagy két szín alatt szolgáltatassék-e fel az Úrvacsora, templomi szertartásokon. Valódi borról és valódi kenyérről volt szó - papok és hívek óriási tömegének boráról és kenyéréről csakúgy, mint ahogy polgárok és bankárok és munkások boráról és kenyéréről van szó ma, amikor a parlamentben valamelyik miniszter törvényjavaslatot terjeszt be, mondjuk, a numerus claususról.

Ma a hatalom nem a lélek dolgával foglalkozó emberek kezében van, mint valamikor. Ha a világ mostani papjai, írók és tudósok és gondolkodók, a szellemi arisztokrácia képviselői volnának a miniszterek és elnökök és királyok is egy személyben (mint ahogy illenék egy céltudatos, jövőjét logikusan látó és akaró társadalomhoz és emberiséghez), a londoni ankét fontossága bizonyára hívebben fejezte volna ki a feladott kérdés jelentőségét. Végre is, ha meggondoljuk (de hiszen éppen erről van szó), az a kérdés, hogy van-e túlvilági élet vagy nincsen, nem egészen lényegtelen abból a szempontból, hogyan viselkedjem, hogy éljek, mit tegyek, mihez tartsam magam ebben a világon inneni életemben.

A kérdésnek mai értelmében, tehát az érzelmi és értelmi logika és a kísérleti tudomány össze- és együttműködésével (majdnem azt mondhatnám: vallás és tudomány, hit és tapasztalat összeegyeztetésével) való, tehát korszerű megvitatása és eldöntése akár jobbra, akár balra, igenis, korszakalkotó, gyakorlati jelentőségű következményeket vonhatna maga után, ha ennek a döntésnek hitelt és érvényt biztosítana azoknak világi hitele és hatalma, akik hivatva vannak végiggondolni ezt a kérdést.

No de hát erről szó sem lehet.

S miután erről nem lehet szó, a londoni ankétból is az jött ki, aminek ilyen körülmények között ki kellett jönnie. Végiggondolt, végigérzett, komoly és ihletett, a kor lelkének megfelelő új látniakarás, mindent újra és előlről felrázó és megrázó szemléletalkotás, vallásalkotás helyett ez a modern Trient vízfejű csecsemők gondolatvilágát szülte világra - összekeverve régi, üres, frázissá rongyosodott kozmogóniák rothadó trágyáját néhány modernnek csúfolt „tudomá-

nyos” bárgyúság cafrangjával, leöntve a kotyvalékot javasasszonyoktól kölcsönként kabalákkal, békamájjal és cinegehájjal.

De hiszen ez nagyon természetes. Miután mindegyik „gondolkodó” igen jól tudta, hogy a túlvilági élet kérdésében való véleménye igazán nem fogja megváltoztatni a világot - hogy másnap a villamosok éppen úgy fognak járni, és a Journal Amusant-t éppen úgy százezerszer annyi ember fogja olvasni, mint Einstein felfedezését, akár van túlvilág, akár nincs - igazán kár lett volna túlságosan megerőltetni a kobakot. A kitűnő és szellemes (azóta meghalt) Chesterton (egyébként komoly és ihletett feszegetője a nagy kérdésnek) igen mulatságosan bizonyította be a szerencsétlen ankét tanulságaképpen, hogy korunk az emberi gondolkodás végvonaglásának kora: hogy soha nem volt még kor, beleszámítva az ősidőket is, amikor ennyi ostobaságot és sületlenséget válaszoltak volna a feltett kérdésre: a vizsgán tökéletesen és reménytelenül megbukott mindenki, még pótvizsgára való anyag se jelentkezett.

Magam, csodálkozni csak azon csodálkoztam, hogy Chesterton ezen csodálkozik. A magyarázat ugyanis igen egyszerű. A gondolat azért haldoklik ebben a világban, azért nem gondolkodnak az emberek, mert ma nem érdemes gondolkodni, mert a gondolat eredményét nem lehet úgyse valóra váltani, nem lehet a következményeit levonni, nem lehet élni a gondolat szerint, nem lehet, egyszerűen azért, mert a világot nem a gondolat kormányozza, hanem egészen más valami - vagy inkább semmi se kormányozza, alakul magától, indulatok és vágyak viharában. S ha valaki mégis immel-ámmal hozzányúl a lomtár rozsdás Eszméihez, ijesztő módon magára marad, segítség, támogatás nélkül fúrhat és faraghat titkos műhelyben, mint a középkor alkimistája, tévelygő, boldogtalan úttörője annak az Egzakt Tudománynak, ami mégiscsak megszületett belőle.

Az alkimisták korában bujkálni kellett a Tudománynak a vallásos Gondolat elől - akkor a vallás uralkodott. Ma a gondolat árvult el - érthető, hogy ami megmaradt belőle, olyan naiv és ügyefogyott, mint az egzakt tudomány szemszögéből az alkimisták tégléi és lombikjai és kotyvalékai voltak valamikor.

Tárgyilagosan, tehát mások számára, az a néhány összefüggés, ami akkor eszembe jutott, nem elmélet, még csak nem is szabályszerű jeltevés - elméletnek, feltevésnek csak azt a gondolat-építményt illik nevezni, aminek eredményét módunkban van a valósággal összehasonlítva ellenőrizni. Itt erről nem lehetett szó, hiszen a túlvilágról nem kaptunk eddig megbízható üzenetet.

Úgy viszonylott e néhány ige az igazsághoz, mint az alkimisták kabalái egy modern elektron-teóriához, amit újabban már a mikroszkóp is igazol.

Olyan szerénynek kellett lennem, mint az álmodó, aki kezdi sejteni, hogy csak álmodik. Hogy van egy ébrenlét, amihez viszonyítva eszményi életünk annyi csak, mint a mostani életünkhöz az álom...

Hiszen álmunkban is rendszerint azt hisszük, hogy élünk, s valóságnak vesszük álmokképeink - s amikor mégis, egy pillanatra felkődlik előttünk a gyanú (többnyire valami rémesen iszonyú vagy hihetetlenül szép álmélmény közben), hogy ez csak álom: annál többet akkor se tudnánk mondani, mint hogy ez az érzés határozottan megvan. Sétálok egy réten álmomban, s egyszerre eszembe jut, hogy csak álmodom - ez a rét, ezek a fák, mindez tehát nem igaz -, de hogy mi az igaz, hogy amennyiben nem ezen a réten vagyok most, hol vagyok hát valójában? - otthon fekszem-e az ágyban és horkolok, vagy egy másik, de valódi réten aludtam el? - ezt álmomban nem tudom eldönteni, nem emlékszem rá, ahhoz fel kell ébredni előbb.

De hogy ébredjünk fel?

Az álmodó rendszerint valami erőfeszítést tesz ilyenkor álmában - artikulálatlanul kiált egyet, vagy elneveti magát -, egy, az álmélmény logikájával ellentétes lelki mozdulatot tesz - nagyon helyes ösztönnel megérezvén, hogy ha ezzel az álombéli eszével és logikájával próbálná megfelejteni valódi helyzetét a dolgok között, csak mélyebben keverednék bele az álmvilágba. Az álom szempontjából ahhoz, hogy felébredjen, logikátlanul kell gondolkodnia, akkor lesz igaza. Például azt álmodom, hogy valaki nekem jön, és baltával agyon akar vágni. Az álomlogika szerint el kellene szaladnom - ebből újabb, mélyebb álmképek jönnének létre, rémes tartalmú, lidércnyomásos üldözés. Viszont, ha eszembe jut, hogy álmodom, egyszerűen és logikátlanul oda fogom tartani fejem az álomgyilkos álombaltája alá, jól sejtve, hogy ettől nemcsak hogy nem halok meg, de sőt ellenkezően, felébredek, vagyis sokkal biztosabban fogok élni, mint itt, az álmvilágban.

Mindezzel csak azt akarom mondani, hogy aki a túlvilágot el akarja képzelni, annak előbb ezt a világot kell alaposan szemügyre venni. Szembe kell néznie előbb ennek a világnak valóságával úgy, ahogy az eszméletben tükröződik. És ekkor csodálkozva kell hogy felfedezzen tulajdon lelkében egy összeegyeztethetetlen, éles és határozott kettősséget. Ez a kettősség abban áll, hogy a tapasztalt világot összefüggő és érthető valóságnak akarom érezni, kényyszerűen, függetlenül a valóságtól, belső ösztön sugallatára - ám ezt az érthetőséget és összefüggést, akárhogy igyekszem, sehogy sem tudom megtalálni, illetve tapasztalataimból levonni. Hogy csak egyet mondjak: a végtelenség kényszer gondolata, az a tény, hogy az egész nem tudom felfogni, mindent összezavar és valószínűtlenné tesz - hiszen, ha valaminek (a mindenségnek) egésze mint valami képtelen és logikátlan és érthetetlen dolog szerepel képzeleim közt, akkor ennek az egésznek egy részét, magamat s az általam ismert világot sem tarthatom véglegesen érthető és logikus és elfogadható valóságnak.

Viszont az ösztön és akarat, hogy annak tartsam, megvan bennem.

Mi mást jelenthetne ez, mint hogy az ellentmondás nem odakint van, hanem bennem, illetve lelkem állapotában?

A valóság azért ködös, mert lelkemben köd van.

A lelkemben köd van, álmodom.

Van-e túlvilág? - ez a kérdés tehát helyesen így hangzik: mi lenne, ha nem volna köd a lelkemben, ha hirtelen minden eszembe jutna, ami volt és van, ha a szó abszolút értelmében felébrednék - hol találnám magam?

Valahol másutt, mint ahol vagyok.

De amellet nem veszteném el ezt a világot se, csak minden kiderülne - nem mozdulnék el helyemből, és mégis másutt volnék. Mint az álmodó, aki ágyában találja magát, ahol elaludt, holott pillanattal előbb erdőben sétált.

A túlvilág, eszerint, ha van, csak úgy képzelhető el, hogy mindig van, volt, mielőtt éltem, van, mikor élek, és lesz, mikor meghaltam. A halál utáni túlvilág - ennek semmi értelme.

Ha van túlvilág, akkor már most, itteni életemben is benne kell hogy legyek ebben a túlvilágban, csak nem tudok róla, illetve nem érzékelem jelenlegi, életnek nevezett lelkiállapotomban.

A túlvilág tehát nem más, mint egy ismeretlen, az ismertnél végtelenszer tágabb és átfogóbb állapota ugyanannak a léleknek, aminek egy része jelenleg az életnek nevezett képzetek és érzések összességét tartalmazza.

Ez azt jelenti, hogy tulajdonképpen, hogy úgy mondjam, két részből áll a lelkünk: - az egyik, az abszolút, ami állandóan a túlvilágban van - s a másik, amit innen ismerünk, az életünkben, előbbinek függvénye, relatív valami, mint az álom: - lélek, melynek minden élménye az éber szellem állapotától függ.

A félreértések onnan származtak, hogy a túlvilági élet kérdését összetévesztették a halhatatlanság kérdésével: az idővel hozták összefüggésbe, holott a túlvilágnak ahogy nincs köze a térhez, az időhöz sincs köze.

Ez az egyik.

*

A másik lényeges dolog, amivel tisztában kell lennünk: hogy a túlvilág az ember személyes ügye.

A túlvilág egzakt fogalmának félreértése volt, hogy mindig az istenség fogalmával azonosították.

„Isten felfedezése” című cikkemben már beszéltem róla, hogy istenhez kétféle módon lehet eljutni: önmagunkon át, a benne való hit, s önmagunkon túl, a benne való kételkedés révén. (Az utóbbi út, ha lassúbb és bonyolultabb is, éppoly biztosan visz el hozzá, mert mindenütt keresi azt, akit a hit a túlvilágon vél tudni.)

Isten itt is van, és a túlvilágon is - de isten fogalma metafizikum: márpedig, mint az előbbiekből kiderült, a túlvilág számunkra nem metafizikai, hanem lélektani kérdés lehet csak itt, ebben az életünkben.

Fogalmát tulajdon lelkünkben építhetjük csak ki: önmagunkat kell vizsgálni, ha létezésének lehetőségét vitatjuk.

Lelkünket kell figyelni - óvatosan, szerényen, áhítatos csendben: elhallgattatva egy időre az álmologika zakatolását.

S ekkor, ha jól figyelünk, valami nagy, elnyomhatatlan nyugalanság állandó, halk dörömbölését fogjuk meghallani lelkünk mélyén.

Állandó feszültséget, nyugalanságot, kielégítetlenséget. Sokféleképp próbálta elnevezni az értelem: életösztönnek hívják leginkább.

Mi legyünk szerényebbek. Nevezzük csak nyugalanságnak. De ami nyugtalan, az azért nyugtalan, mert nem jól érzi magát - mást akar, mint ami van.

A nyugalanság rossz dolog.

Rossz dolog volna az életösztön?

Az életet, valóban, rossznak érezzük, mihelyt a halálra gondolunk. S a halált rossznak, ha az életet szeretjük.

Íme, két rossz dolog. Az élet rossz a halál miatt, s a halál rossz az élet miatt.

Márpedig rossz érzés nem volna lehetséges valami jónak a létezése nélkül - a rossz negatívum, hiányérzése valaminek, ami jó. Önmagában elképzelhetetlen.

Ha tehát az élet és halál rossz dolog, egymás miatt - kell hogy legyen egy harmadik állapot, amihez ezt a kettőt viszonyítjuk.

Íme, a legmesszebbmenő pontosság, amivel a túlvilág fogalmát meghatározhatjuk.

Hogy mármost ez a túlvilág, ez a harmadik állapot, milyen természetű - erre csak a ráébredés után felelhetnénk. Vagy: a művész módján, elképzeléssel. Ez a regény efféle kísérlet.

Annyi valószínű, s éppen a lélek természetéből következik, hogy a túlvilág mindannak ellentéte, amit rossznak nevezünk. A túlvilágot a vágy teremti meg, ugyanaz a vágy, mely az érvényesülése elé gördülő akadályokat érzi szenvedésnek, fájdalomnak, halálnak, élet és halál börtönének.

A túlvilág szabadságot jelent, minden vágy korlátlan beteljesedését. S mivel a vágy személyes dolog és egyéni, a túlvilág nem is lehet más, mint egyetlen lélek mennyországa, kozmosz, amiben minden úgy történik, mint ahogy ezt a lélek szeretné, már itt, ez álméletben - kozmosz, aminek ez az egyetlen lélek, mely eddig csak szemlélte és szenvedte a világot, azontúl saját képére teremtő és alkotó istene lesz.

Valószínű, hogy a túlvilág tulajdonképpen nem is más, mint ráeszmélés arra, hogy a világot mi magunk alkotjuk olyannak, amilyennek a boldogság vágya mutatja nekünk.

Mintha ketten sejtettek volna hasonlót: Mohamed és Szókratész. Az egyiknek volt bátorsága bevallani, hogy túlvilág és mennyország csak az lehet, ahol nem is Allah, hanem ő, Mohamed érzi jól magát - a másiknak volt bátorsága kijelenteni, hogy nem mindenki számára létezik, csak ama lelkek kiváltsága lehet, akik meg is tudják teremteni a semmiből.

*

„Ezen gondolatok környékezték” elmém, amikor a Mennyei Riport látomása megszületett bennem.

Mi került belőlük a könyvbe: nem tudom. Ítélje meg az olvasó. A történelmi igazság - és egy kicsit a történelmi jelképeség - kedvéért csak annyit teszek hozzá, hogy könyvem megírása után nagyon hamar személyesen volt módomban a Mennyei Riport tényállításait legalább annyiban ellenőriznem, amennyire egy országról fogalmat kaphat, aki elért egészen a határáig. Miként az „Utazás a koponyám körül” című regényemben olvasható, amit hírhedt stockholmi agyműtétetről írtam.

KARINTHY FRIGYES

BEVEZETŐ FEJEZET

a Mennyei Riport keletkezéséről

I

Személyes benyomásaim Merlin Oldtime-ről

Természetesen nagyon szívesen állok a kiadó rendelkezésére, amennyire szerény képességeimből telik, méltányolva a bizalmat, hogy segítségére lehetek érdekes vállalkozásában, amelynek semmi más célja nincs, mint hogy a Mennyei Riportnak - bizonyos körökben - eléggé hírhedt kérdése tárgyilagos világításba kerüljön. Csakúgy, mint a kiadó (s mint feltevésünk szerint maga Merlin Oldtime is), távol állok azoktól a misztikus és gnosztikus és spiritisztikus elemektől, szektáktól és „tudományos” kutatóktól, akik ebben a furcsa ügyben szerepet játszottak. Távol állok, nem holmi „világnézeti” vagy szemléleti alapon, hanem egyszerűen hajlandóságból, vagy ha úgy tetszik, elfogultságból. Bevallom, mindig ellenszenves volt nekem ez a társaság, a nyugalmazott ezredesek, volt államhivatalnokok és idős magánzónők mindig egyformán kialakuló gyülekezete, elsötétített szobákban ünnepelt, émelyítő szertartásaikkal. Hogy lélekben vagy meggyőződésből maga Merlin Oldtime se vállalt velük közösséget, ezt a tényt, ha nem válna nyilvánvalóvá a körülményekből (s magából a Riportból is), remélem sikerül a kiváló újságíró személyéről adott alábbi vázlattal valószínűvé tennem.

Merlin Oldtime-mal Velencében ismerkedtem meg, véletlenül, de nem váratlanul: magam is, annyi olvasójával együtt, bámulói közé tartoztam, s volt köztünk levélváltás is, amelyben szívélyesen köszönte meg egy őt érdeklő adatot, s kilátásba helyezte, hogy Budapesten való legközelebbi átutazása alkalmából meglátogat. A vaporettó fedélzetén tűnt fel, mielőtt megismertem volna, mint személy szerint is érdekes figura. A korlátnál állt, egy élénk, spanyolos külsejű hölgy társaságában, aki halkán és hevesen beszélt hozzá. Alacsony, csaknem komikusan puha, kövér emberke, guruló és ügyetlen mozdulatokkal - az ember nem hinné. És minden átlátszóan szőke rajta, nemcsak a haja, a fejbőre is szőke, és szőke a riadt és nyugtalan tekintete - a szóáradaton keresztül most szórakozottan elnézett Murano irányába, ahol valóságos országút vezet a vízen keresztül, kilométerkövekkel, telegráfoszlopokkal, döcögő gondolákkal és szénás tutajokkal. A hölgy, mint kiderült, a felesége volt (érdekes, nem tudtam róla, hogy nő), őt magát közös ismerősünk, az olasz sajtóattasé fedezte fel számomra, kiszállásnál összeszorultunk, s B. barátom hangos „hallo, Oldtime!”-mal üdvözölte. Aztán bemutatott bennünket egymásnak: én nagyon örültem a szerencsének, ő is - legalább azt állította - ismerte a nevem, s emlékezett a levélben tárgyalt ügyre is. Leültünk egy *cassati*-ra a Flórián előtt, s én rögtön dicsérni kezdtem pompás cikksorozatát a kínai földrengésről: ez a cikksorozat tavasszal jelent meg a Daily Telegraph-ban, világszerte feltűnést keltett, s néhány szemelvényét egy előkelő pesti lap is hozta. Oldtime láthatóan örült újságírói hírnevének, felírta a pesti lap címét, szidta az ügynökét, hogy nem küldi be neki az effélét, s kedélyes, a nemzetközi újságíró-argot fogalomtárából vett szavakkal meggyanúsította, hogy becsapja őt az elszámolásnál. Ettől azonban nem lett rosszkedvű, nagyokat nevetett, öt perc múlva „old pickpocket” voltam neki, a vállamat veregette, megölelt, azzal a gyerekes temperamentummal, amit a regényírók makacsul déli jellemvonásul ábrázolnak, holott sokkal gyakrabban tapasztaltam angolszász, svéd és norvég világcsavargók társaságában.

Azt rögtön láttam, hogy szenvedélyesen imádja a mesterségét.

Egyáltalában nem szerénykedett, s ha az ember meggondolja, hogy szükségképpen rengeteg emberrel tárgyalt, húszéves szereplése óta, mesterségbeli kérdésekről: meglepő volt az a készség, amivel hajlandó volt a legaprólékosabb részletekig menő élőszóval megismételni, kiszínezni s plasztikusabbá tenni, bármely érdeklődő számára, az élményeket, amiknek riport formájában való megírásáért nehéz dollárokkal fizették Európa, sőt Amerika legelterjedtebb napilapjai.

Ami egyébként ezeket a „nehéz dollárokat” illeti, már akkor gyanús volt nekem, ami később ki is derült róla, hogy Oldtime igen gyenge képviselője volt az „önadminisztráció” művésztének. Mint világhírű újságíróról, az ember feltette volna, különösen pesti képzelettel nézve a dolgokat, hogy legalábbis vagyont gyűjtött össze ennyi idő alatt, de kamaszosan őszinte fecsegéséből csakhamar kitűnt, hogy jól ismeri a bohémnyavalyát, s a világcsavargás mint hivatás, gyakran esett össze életében a csavargással mint kényszerrel. Bármily meglepő volt, ilyen híres embernél, el kellett hinnem, hogy például ezt a kis velencei „nászútját” is, ahogy nevezte, a kínai cikksorozat tiszteletdíjainak roncsaiból rendezte, s hogy az oroszországi körútnál, amit őszre tervezett, igénybe fogja venni, rendes diétán túl, azt az előleget is, amit az angol hírlap felajánlott, ha „kiküldött tudósító” minőségében egyedül jogosított közlésnek adja el megírandó beszámolóit. De ez egy csöppet se aggasztotta, mint művészkedély, hajlandó volt az alkotás örömeinek oltárán áldozni fel azt, amit alkotásával keresett, vagy ahogy ő mondta: „hajlandó lett volna, mint vérbeli kártyás, hamisan kártyázni, csak hogy pénzhez jusson, amit aztán rendes szerencsejátékon kockáztathat”.

Ami a hamiskártyázást illeti, ez persze túlzás volt: Oldtime-ről, együttlétünk idején, az a benyomásom volt, hogy a leglelkiismeretesebb újságíró, akivel életemben találkoztam. Még itt, a szenzációs különlegességek gyűjtőjének számára teljesen értéktelen, már világszerte unalomig ismert Velencében is, aminek, saját bevallása szerint, minden követ ismerte, s ahol különben is szabadságát töltötte, még itt is, és most is állandóan jegyezgetett, rajzolt, fotografált, gurult, szimatolt, kérdezősködött, a laikus számára érthetetlen rendszer és szempontok szerint: csak a szakértő ismerte fel a *megfigyelés* mesterének tervrajzát, legalábbis formailag, mint ahogy a vizsgálóbíró kérdéseit is csak ketten értik: az ügyész, aki *ismeri* a bűncselekményt, s a vádlott, aki *elkövette*. Nyilván forgatott a fejében valamit, talán nem *közvetlen* híradás anyagát, ki tudja, melyik afrikai vagy északi-sarki riport leendő megírásához volt szüksége velencei adatokhoz, egy összehasonlítás, egy hasonlat, esetleg csak egy jelző erejéig, amit majd kiválogat ebből a zürzavaros anyagból, a megfigyelések tömegének ebből a szurokércéből, mint egy parányi rádiumot, hogy a maga helyén világítson majd, átütve az aktuális téma szürke felületét.

Három napot töltöttünk Velencében, csaknem szakadatlanul együtt voltunk, és képzelgés nélkül mondhatom, jó ízű és meleg barátság alakult ki kis társaságunkban ez idő alatt. A feleségével gyöngéd és kedves volt, de nem csinált titkot belőle, hogy néha idegessé teszi az asszony: az ötven felé járó férfi második házassága volt ez, afféle ötletházasság. Barcelonában ismerkedtek meg, és három nap múlva elvette. *Concepcion* volt az asszony neve, még törte az angolt, furcsán ejtette az ura nevét, aki őt viszont, minden ok nélkül, Dizzynek nevezte. Emlékszem, a rossz kiejtés furcsaságairól való nevetgélésünk közben került szóba Oldtime szokatlan keresztnéve, a legendabeli varázsló névmása, Merlin, s Oldtime elmondta, hogy apja az ő születése idején mágiával foglalkozott.

Komoly s némiképpen érzelmes beszélgetésünk egyszer esett a három nap folyamán, egy este, kettesben a szálloda teraszán. Dizzy lefeküdt, s mi eloltottuk a villanyt, csak a gondolák lampionja világított, s a Rialto, s talán Oldtime bámulatos, és szinte példátlan emlékezőtehetsége; Velencéről beszélt, a történelmi és jelenkori adatok hihetetlen tömegéből kapkodva

érveit, állításának igazolására. Önmagát elemezve, megpróbálta magyarázatát találni a különös emlékeknek, hogy miért hatott rá Velence első alkalommal, amikor kikötött benne, *ismerősebben* s otthonosabban, mint bármikor azután, hogy útja erre vitte - valósággal elképedt, úgy érezte, behunyva szemmel tudná járni zegzugos utcáit, a szennyes csatornák fölött: mint aki hazaérkezett, vagy most eszmél rá születésének elfelejtett környezetére. Szerinte ennek a furcsa hangulatnak, amit egyébként mások is bevallottak neki, a város keletkezésének különleges története az oka: Velence tervszerűtlen, szeszélyes és évszázadokig tartó születése a habokból, szerves, és szinte eleven vajúdása, vérben és mocsokban tajtékzó lepedőn, a reneszánsz barbár aranybíbor ágyában, s néhány századnyi lüktetés és burjánzás után hirtelen halálbadermedése, mint eleven állat, kit láva öntött el, s tette legutolsó, legelevenebb mozdulatait örökkévalóvá, Velence a megdermedt Emlék, a jelenbe tolakodó Múlt, a valósággá vált Képtelenség és Anakronizmus, s ezért érezzük szülőhazáinknak, ahonnan mindannyian származunk.

Ugyanezen az estén mesélt Merlin Oldtime első szerelméről is.

II

Merlin Oldtime ifjúsága

Abban az időben, amikor fent leírt találkozás megtörtént, 1932-ben, Merlin Oldtime negyvenöt éves volt, s így a róla kapott kép, bármily őszinte és művészi, semmiképpen nem tesz fölöslegessé néhány további adatot.

Ezeket olyan ismerősök szolgáltatták, akik Merlinre hazulról, személyes összeköttetés révén emlékeztek.

Merlin apja, vagy talán csak gyámja, Antony Oldtime, könyvtárigazgató Chelsea-ből, abban az időben, mikor az „eltűnés” feléje terelhetett volna az érdeklődést, már meghalt. Rokonaitól tudjuk, hogy Merlin nem ismerte édesanyját, úgy látszik, fogadott gyerek volt. Apjával a jó viszonyt végig fenntartotta, bár húszéves kora óta ritkán találkoztak, Merlin a világot járta, s levelei, a konvencionális beszámolásokon túl, nem árulnak el különösebb lelki kapcsolatot. Jó tanuló volt, az egyetemre is beiratkozott, régészeti előadásokat hallgatott, s ha tanulmányait nem fejezte be, ennek nem a szorgalom vagy rátermettség hiánya volt az oka. Húszéves korában Merlinnel „történt valami”, amivel nem nagyon dicsekedett később, újságíró hívei se igen emlegették: annál inkább azok, akik az ő hírhedt kalandjának igyekeztek titokzatos és valláserkölcsig határos hátteret adni. Annyi bizonyos, hogy Merlin fél évet töltött egy ideggyógyintézetben, s mikor kikerült onnan, nem iratkozott be többé az egyetemre, doktori címének elnyerése céljából.

Erről az esetről vagy betegségről csak néhány tünetet tudunk, ízlés vagy kedély dolga, hogy ítéljük meg őket.

Az történt, hogy a különben józan és jó modorú fiatalember egy időben olyan látogatásokat tett, amiknek célját nem tudta, de nem is akarta elárulni.

Ezt szóról szóra kell érteni, különben az ember hajlandó volna - mint ahogy az első eset után meg is történt - diákcsinyre, vagy az angol társaságban nem is ritka dandysztikus különcködéssel gondolni.

Merlin egy napon felment a Trafalgar Square 47-es számú házába, a harmadik emeleten becsöngetett, s az ajtót nyitó szobalánytól megkérdezte, kivel beszélhetne a háziak közül. A szobalány kihívta úrnőjét.

Mrs. Sheldon, a temetkezési vállalat aligazgatójának neje a jól öltözött fiatalembert bevezette a szobába, és udvariasan megkérdezte, mit óhajt, és kihez van szerencséje.

Merlin kijelentette, hogy semmi különösebb mondanivalója nincs, hiszen a hölgyet nincs szerencséje ismerni, de amennyiben Mrs. Sheldon - ha jól értette a nevét - felvilágosítást kér tőle olyan ügyben, amelyről ő, Merlin, tudomással bírhat, szívesen áll rendelkezésére. Ő maga, Merlin, bevallja, nem barátja a személyeskedésnek, tehát a leghelyesebbnek azt tartaná, ha valami semleges tárgyról beszélgetnének, például az ifjabb Plinius gyermekkoráról: ő most több könyvet olvasott a Krisztus utáni első század történelmével kapcsolatban, az eredeti kútfők nagyon érdeklik, és érdekelné Mrs. Sheldon véleménye is, vajon helyesen ítélte-e meg a dolgot, neki ugyanis az a véleménye, hogy Plinius, a történelmi jellemzéssel ellentétben, hazudós természetű és stréber fiatalember volt, ha Mrs. Sheldon nem hiszi el, hajlandó ezt rögtön adatszerűen bebizonyítani.

Mrs. Sheldon egészen a falig hátrált, de a csengőt már nem tudta megnyomni, mert Merlin rögtön más hangba csapott át, nagyon kedvesen biztosította az asszonyt, hogy esze ágában sincs olyan beszélgetésre kényszeríteni, ami neki kínos vagy unalmas, talán beszéljen Mrs. Sheldon saját magáról valamit, a múltjáról, terveiről, bajairól, családjáról, hiszen neki nem volt különösebb szándéka Pliniusszal, csak kicsit beszélgetni akart.

Mrs. Sheldonnak kínosan kinyögött kérdésére, hogy miért éppen vele akar beszélni, honnan ismeri őt, ki küldte, és egyáltalán kicsoda, vállat vont. Bemutatkozott, de rögtön azt kezdte magyarázni, hogy Mrs. Sheldon teljesen félreértette őt: látogatásának lényege és értelme éppen az volt, hogy *ismeretlen*, tehát elfogulatlan hozzászólást kapjon észrevételére, ez sokkal érdekesebb és tanulságosabb, mint az ismerősöknek előre befolyásolt figyelme. Ő neki sejtelve se volt róla, ki fogja az ajtót kinyitni: lehetett férfi, nő, gyermek, s végeredményben a szobalány is, ha úgy tetszik. De ha Mrs. Sheldonnak most nincs kedve ehhez, talán hagyjuk az egészet, ha óhajtja, játszhatnak egy parti pokert, vagy ha van gramofon a háznál, rendelkezésére áll mint tűrhető táncos.

Végre, hogy Mrs. Sheldon erre se mosolygott, holott utóbbi ajánlatát igazán kedvesen és barátságosan tette meg, Merlin felállt, és nem gorombán, de igen határozottan kijelentette, hogy a híres angol vendégszeretet nevében elvárta volna, hogy legalább megkínálják valamivel, ahogy a legprimitívebb népek is kötelességüknek tartják, ha vendég érkezik. Ő a maga részéről, ha Mrs. Sheldon vagy a kedves férje látogatta volna meg, szívélyesebben fogadta volna. Ezek után hűvösen meghajtotta magát, és elment.

Ebből az elég kellemetlen kalandból még nem lett volna baj, de utóbb Merlin több ilyen látogatást tett, merőben ismeretlen és közönyös házakban, volt hely, ahol szívesen fogadták, mulattak rajta, és barátságban váltak el, de végre egy ezredes feljelentette magánlaksértésért, sőt kémkedéssel gyanúsította, nyomozás lett a dologból, hercehurca, és a fiatalember jobbnak látta megviselt idegeivel védekezni, aminek bizonyítására ő maga kérte felvételét az említett ideggyógyintézetbe.

A továbbiak folyamán ilyesmi nem fordult elő többé: hajlandóságából annyi maradt, hogy mindig szívesen és gyorsan barátkozott. Későbbi pályafutására, amit bátran lehetne karriernek is nevezni, úgy látszik, ez a tulajdonsága volt döntő hatással.

Mint újságíró, mindjárt megszerette első szerkesztője, aki először zenekritikusnak alkalmazta, aztán látván nem közönséges műveltségét és érdeklődési körét, tudományos előadásokra küldte, amikről kitűnő és érdekes, a kérdések lényegét pompásan egybefoglaló tudósításokat hozott. Utóbb, látván sikerét, rábízta a témát, és Merlin oroszlánkörmei hamar kinyíltak.

Alapelve a „csak személyesen” volt, utálta a hasriportot, bármily művészi formanyelven jelentkezett. Merlin, akinek prózája gyorsan alakult ki egyénivé és tömörré, s aki igazi híveit tulajdonképpen ennek köszönhette, többször hangsúlyozta, hogy a próza nagymesterei, a hírneves írók, mindig közönyösen hagyták. Nem olvasott regényt, a költészet se túlságosan hatott rá, ezért irodalmi körökben le is nézték kicsit, legalábbis nem álltak vele komolyan szóba. Ez a tökéletlensége vagy érzéketlensége később sok fejtörést okozott azoknak, akik szerették volna a csodálatos vállalkozást, ennek a könyvnek tárgyát, Merlin költői, metafizikus vagy legalábbis spirituális lényéből levezetni. Nem így volt, Merlint csak a valóság érdekelte, a „valóság regénye”, ahogy ő nevezte, mohón falta a természettudományos könyveket, minden szaklapot elolvasott, amihez hozzáfért, de nem valami magasabb erkölcsi vagy esztétikai eszmény nevében - az „igazság”, minden ismeret és ismeretszomj állítólagos végcélja, mint filozófiai fogalom, semmit nem jelentett a számára: egyszer szóba kerülve ez a kérdés, kifejtette, hogy a hazugságot nem tartja erkölcstelenségnek, csak ostobaságnak: a még fel nem derített valóság annyival gazdagabb terület annál, amit a mi kis „képzeletünk” kombinálni tud a már ismert anyagból, hogy egyszerűen *nem érdemes* hazudni vagy képzeledni, még spekulálni se. A világon nem azért vagyunk, hogy megértsük, hanem azért, hogy megismerjük, s észrevegyük az összefüggéseket. Ehhez pedig el kell indulni, közel menni a dolgokhoz, kézbe venni, kipróbálni, átélni, amennyire korlátozott testi életünk, térben és időben megengedi.

Első világsikerét ennek az *átélést* módszerének köszönhette a riport műfajában. A nagyközönség csak a személyes bátorság megvesztegető teljesítményét csodálta a vállalkozásban: igaz, hogy Merlint kis híja *ténylegesen* fel nem akasztották akkor, a kötél már a nyakán volt, s még akkor is kapálódzott megmentése ellen, komolyan összeveszett útítársával és titkárával, akinek utolsó percben sikerült Merlin ártatlanságát nem is *bizonyítani*, hanem „elárulni”, ahogy Merlin mondta, ő még szerette volna *átélni* azt a pillanatot is, amikor elveszti eszméletét, ha már odáig ment, hogy az élethű riport kedvéért vállalta a halálra ítélt szerepét, nem kis fáradtsággal és rengeteg igazolvánnyal (rögeszméje volt a minél több „igazolvány”).

A „személyes átélés” módszere végig megmaradt legfőbb becsvágyának. Úgy látszik, ezen a ponton a túlzás határáig jutott, nem kis öröme - szenzációvadászaton túl - a humoristáknak, akik egész karikatúra-sorozatot írtak össze. Oldtime modorát utánozva, ilyenféle címekkel „Marlene Dietrich szobalánya voltam egy éjszakára”, vagy „Leüttetem magam Carnerával, a világ bajnok maszkjában”, vagy „Megszigonyozott bálna voltam az Atlanti-óceánban”, vagy „Egy délután a ma született csecsemő bőrében”.

De mindezek a hozzászólások nem méltányolták az oldtime-i riport művészetének lényegét, amit egy finom kritikus ezekkel a szavakkal határozott meg: ennek a művészetnek hatása és varázsa nem a *kifejezés*, hanem a *közlés* tökéletességében rejlik. Valóban, az olvasó *maga* is átélte, amit a riporter - a maga szűkszavú, színekkel és árnyalatokkal nem törődő *fotografáló* módszerében élet lüktetett: nem állóképet adott, hanem mozgó *filmet*.

Egyszer egy fiatal újságírónak, aki félórai együttlét után bevallotta, hogy cikket akar írni a hírneves riporterről, s ezért szeretne beszélgetni vele, azt felelte: „ha *eddig* nem készült el cikkével, amíg *nem tudtam róla*, hogy mi célból beszélget velem, akkor csapja földhöz a ceruzáját, mert amit *tőlem* tud meg *rólam*, annyit ér, mint a tükörbe vágott grimasz”.

III

Harcok és ellenségek

Neki ugyanis ez volt a módszere.

Mielőtt kedve és becsvágya a nagy *események* színterére vitte (forradalmak, hadjáratok, elemi csapások), leginkább az emberi egyéniség zárt világa érdekelte Merlint: persze ott, ahol ez az egyéniség *kifelé* való megnyilatkozásában bizonyult valóban különösnek és érdekesnek, az úgynevezett híresek kicsi, bár nem mindig elit társadalmában. Mint annyi elődje, ő is az *interjú* műfajában kezdte, s ha nem is válogatás nélkül, mindenesetre szeszélyesen egyéni osztályozás alapján. Híres arcképsorozatában, ami kivételesen egy francia napilap heti mellékletét tette népszerűvé, még az úgynevezett „színes vázlatokhoz” hozzászólt olvasót is megdöbbsentette a modellek egymásutánja. Egyik héten a vezető politikus, kormányelnök vagy a győzelmes mozgalom vezére, következő héten a szakállas nő vagy a táncverseny marathoni győztese vagy egy többszörös rablógyilkos.

Ebben még nem volt semmi különös, legfeljebb az újságíró „széles érdeklődési körére” lehetett következtetni. Újításnak az a nagyon változó és sokféle *szemszög* hatott, ahonnan modelljeit nézte, s a furcsaság, hogy a modell nem látta a rajzolót.

Merlin soha nem jelent meg az áldozatul kiszemelt nevezetességnél azzal, hogy most beszélgetni fog vele, interjút vagy ankétot csinál, véleményt és hozzászólást óhajtott. Ellátta ugyan magát a közvetlen érintkezés lehetőségének eszközeivel, amiket egyrészt kitűnő összeköttetései, másrészt a szerkesztőség bocsátott készséggel a rendelkezésére, a legkülönfélébb íráskor, ajánlólevelek, referenciák formájában (fentebb említettük, hogy szenvedélyesen gyűjtötte az *igazolványokat*), de ezeket soha nem vette igénybe, legfeljebb olyankor, mikor kényes helyzetben ki kellett vágnia magát, hogy bajba ne kerüljön a szerep miatt, amit az ügy érdekében vállalt.

Az áldozatnak sejtelve se volt, hogy újságíró van a közelében, még kevésbé, hogy az illető maga Merlin.

Így készült első arcképe is, Vilmos császárról, 1912-ben, aki pedig várta őt, elfogadta kihallgatásra való jelentkezését, tekintettel a lap presztízisére, amelyet képviselt. Egy héttel a kihallgatás előtt a császár borbély- és fürdőmestere megbetegedett, a belső komornyik kisegítőt ajánlott, aki azonban nem érkezett meg idejében, s néhány napi helyettesítésre elfogadtak egy megbízható angolt, akit a komornyik felesége ajánlott. A császár nagyon megkedvelte a furcsa, és nem katonás fiatalembert, aki megfelelő tapintattal, de merőben egyéni módon fogott hozzá a császár földi tetemének ápolásához: különösen a béna kar különleges kezeléséhez értett jól, túl az orvosi előíráson, elannyira, hogy a császár egyoldalú beszélgetésbe kezdett vele: még családtagjairól is nyilatkozott, igen intim formában, s a francia elnökről is megmondta a véleményét. Végre ott akarta tartani a beteg borbély helyett, Oldtime azonban londoni családjára hivatkozott. A császárt nagyon mulattatta Oldtime testi figurája, épp ezért a nevetéstől szinte fuldokolva szólította fel, hogy lépjen be a német hadseregbe. A fürdőmester gondolkodási időt kért, s mikor lejárt az ideje, nem jelentkezett többé, csak a kihallgatáson, Merlin Oldtime képében. A császár megismerte, először éktelenül feldühödött, aztán - mint lelkes olvasója az akkoriban divatos detektívregényeknek - elnevette magát, megveregette a vakmerő újságíró vállát, s emlékezőtehetsége nem lévén kifogástalan, annál inkább önérzete, felhatalmazta, hogy az egész kalandot megírja.

Ennek a módszernek igazolásául Merlin azt a megfigyelését, illetve elméletét hozta fel, hogy a társadalmi rétegek perspektívájában minél *alacsonyabb* helyzetből figyelünk egy figurát, annál megbízhatóbb képet kapunk - „feljebbvalójával senki sem ideges”, szokta mondani, s őt éppen

az idegek játéka érdekelte. Egy zsugoriságáról híres milliárdost a munkakereső iparos maszkjában molesztált hetekig, ugyanazokat az ajánlóleveleket használta fel, amiknek birtokában, ha kilétét felfedi, szalonjában fogadta volna a hiú közéleti férfiú. Igaz viszont, hogy az olasz parasztlány számára a tetszhalálból visszatért Garibaldinak adta ki magát (amihez igazán merészség kellett, a nemzeti hős közismert képeire való tekintettel), állítólag azért, hogy a legendák lélektani hatását tanulmányozza.

Talán mondanunk sem kell, hogy a világháború legfontosabb frontjairól keltezett tudósításait is többnyire aktív élmények anyagából állította össze. Ez annál meglepőbb volt, mert egy tetanusz-injekció alkalmával majdnem idegsokkot kapott félelmében. Utóbb persze mindig kiderült, hogy az ütközetekben csak azért „vett részt”, mert közelről akarta látni őket, de a hadvezetőséget gyakran hozta zavarba, vajon a hadászati szempontból értékelt hőst ünnepelje benne, vagy a szemtelen és indiszkrét tolakodót igyekezzék sürgősen eltávolítani; megesett, hogy ugyanakkor ajánlották katonai kitüntetésre, bizonyos teljesítményért, amikor a sajtóparancsnokság, ugyanebben az ügyben, eljárást indított ellene. (A kémkedési affér is ezekben az időkben történt.) Ezzel szemben egyik kötelező berukkolását, mint szemérmetlen szimuláns játszotta ki, mert kíváncsi volt a *dekkolók* és meglapulók frontjára, akikről - később - ragyogó cikkben számolt be.

Shaw Bernátot titkos drámaíró zaklatta egy egész nyáron át - az író személye egyáltalán nem érdekelte a makacs *would-be-writer*, folyton önmagáról beszélt, igyekezett meggyőzni az ősz mestert, hogy életének legnagyobb cselekedete, értelme és hivatása, a halhatatlansághoz való jogcíme is csak az lesz, ha őt, mint valami Keresztelő János, felfedezi és bevezeti a világtörténelembe. Nem használt semmi, valahogy mindig a közelébe férközött, s vele kapcsolatban történt meg az ismert eset, hogy a körülkerített író megadta magát sorsának, beleegyezett, hogy kíntója felolvassa a darabját, de előbb hálóinget és hálósapkát vett fel, azzal a megokolással, hogy úriember nem alszik, pláne vendég jelenlétében, a nappali ruhájában. Merlin pedig, mert hiszen ő volt, felolvasta Calderon egyik vígjátékát, amit G. B. véletlenül nem ismert - becsületére legyen mondván, az első felvonás végén felriadt álmából, megrázta a felolvasót, és kijelentette, hogy valóban kiváló tehetségnek tartja, és be fogja mutatni a színigazgatónak, ha megelégszik vele, hogy a továbbiakat már a színpadról hallgathassa.

Merlin meg is dicsérte Shaw-t abban az ötvensoros beszámolóban, amit a nyári kalandról kiadott.

Thomas Mann egy remekbe készült novellájával mint kezdő, végignyargalta a berlini szerkesztőségeket, a legtöbb helyen kidobták mint tehetségtelent, egy szerkesztőség elfogadta ugyan az írást, de beleegyezését kérte, hogy a közgazdasági rovat szerkesztője egy kicsit „át-fésülje” stiláris szempontból.

A Nobel-díjas rákkutatónál vérátömlesztésre jelentkezett, összeismerkedett azzal az elszánt társasággal, amelyik csekély pénzért ajánlja fel testét tudományos kísérletezésre, kitanulta a laboratóriumok rejtelmét, s a nagy tudós helyett egy remekbe készült portrét rajzolt meg a züllött színésről, aki többször eladta tulajdon csontvázát, amin valami érdekes rendellenesség izgatta az orvosok képzeletét. Pavlov kutyakísérleteit, miután kutyává mégse tudott átalakulni, legalábbis mint etető figyelte, az oroszlánketrechen ellenben tényleges oroszlánbőrben rémítette halálra hisztériás viselkedésével és bömbölésből váratlanul koloratúra-csicsergésbe árcsapó, hangutánzó mutatóványával a világhírű, rettenthetetlen szelídítőt.

A st.-moritzi síversenyen csaknem nyakát szegte: volt szíve, különösebb előtanulmányok nélkül, indulni az ugró világbajnokságban.

Egy provence-i falucska egész népe vallásos tombolásba esett: az történt, hogy a déli harangszó idején a templom fölött lebegő tömör és fényes cumulus felhő kellős közepéből egy kövér angyal szállt le - egyébként bricseszben és sportsapkában -, kibukott a felhőből, csaknem a toronyig ereszkedett alá, ott lebegett néhány percet, aztán kapkodva és tátozva, kézzel-lábbal, mint a kezdő úszók, visszaemelkedett, és curukkolva eltűnt ugyanabban a felhőben. A jó hosszú sodrony, amin Merlint leeresztette és megint visszahúzta a felhő fölött tartózkodó bérelt pilóta, elég vékony lévén, nem lehetett látni, s így az illúzió teljes volt. Egy óra múlva Merlin vándorlegény ruhában már ott ájult és sopánkodott a felzaklatott tömegben, és „tanulmányozta” a néplelket.

Maryse Choisy „*Un mois chez les filles*” című riportage-án felbuzdulva, ha nem is kereste fel gyanús férfiak társaságát, mindenesetre töltött egy hónapot a hírhedt tébolyda nyugtalan osztályán, ahol két ápolót őrkített meg, s a végén kiderítette, hogy az igazgató nagy pszichiáternek képzele magát, amihez kevesebb joga volt, mint az intézetben ápolt kocsimosónak napóleoni tévképzetéhez. Meglehetősen botrány lett az amerikai csillagvizsgálóban tett látogatásából is, ahol mint a tisztító intézet szolgája jelent meg, és saját szemével látta, amit értesülései alapján gyanított, hogy a millió dollár költséggel készült, óriási refraktorban „a világ legnagyobb csillagászati műszerében” az elnöki család szennyését tartja a felesége, miután az öreg igazgatók három éve nem voltak hajlandók elárulni, hogy nem értenek a műszer kezeléséhez, s helyette a régit használják.

Mindezekkel Oldtime sok ellenséget szerzett magának, voltak idők, mikor bujkálnia és menekülnie kellett. Népszerűsége ellenére így jutott negyvenöt éves korában abba a helyzetbe, hogy zilált anyagi viszonyai, s az ebből származó kapkodás, kétségbeesett próbálkozások, néhány évre kockára tették, és bizonyos mértékben le is járaták ezt a népszerűséget.

Úgy látszik, ebben az időben ment át azon a belső változáson, aminek okai közt, a gondok és kudarcok önérzet-veszélyeztető határán túl, valami egyéb, talán érzelmi életét érintő élmény is szerepelt.

Ilyen körülmények közt került az okkult tudósok társaságába.

IV

Hanyatlás

De erről alább.

A külső lavinát éppen az előbbi fejezetben említett repülőcsíny indította meg. A közönség mulatott, de egy magas rangú egyházi férfi botrányosnak találta a hiszékeny parasztok félrevezetését, s bár Oldtime erősködött, hogy esze ágába se jutott vallásos érzelmeket sérteni, bizonyos lapok, éppen, mert a babona-terjesztést veszélyesnek tartották, megtorlást követeltek a „frivol játék” miatt.

Pör lett a dologból, amelyben Oldtime-ot, bizonyítékok hiányában (nem lehetett kimutatni, hogy az artista bravúron túl más szándékai is voltak), felmentették ugyan, de polgári körökben ellenséges hangulat alakult ki, csendes bojkott, aminek csakhamar éreznie kellett a hatását.

A legnagyobb baj az volt, hogy Merlin nem nyugodott bele, holmi modern Cyrano fölényével, a dolgok köznapi és nyilvánvaló rendjébe, mely szerint minden érdekes és nyugtalan, s főként tevékeny egyéniség szükségképpen ellenkezést vált ki, haragosokat szerez, akiknek haragja vagy gyűlölete egyensúlyban tartja a rajongók és túlbecsülők révén túltengő hiúságot, mint

valami nehezék a léggömbön, s ezzel igen hasznos és üdvös módon serkenti a munkában való lelkiismeretességet.

Merlin nem tudott napirendre térni, túlbecsülte ellenfeleinek gyűlöletét, s meg akart győzni a maga igazáról egy olyan közönséget, amelyet hasonló küzdelmekben legfeljebb a harc érdekel mint erőpróba, soha nem a probléma, hogy a harcban kinek van igaza.

Cikkei határozottan elromlottak a „publicity” szempontjából.

A témák még jók voltak, nem is lehettek rosszak, hiszen összeköttetései, tapasztalata, riporter-szimatja s hajlandósága, hogy minden különös eseményt szinte egyidejű gyorsasággal, s helyszínen érjen „in flagranti”, teljes virágzásukban pompáztak.

De elvesztette az eseményeket, és csak az eseményeket látó fotografáló gép klasszikus élességét és tömörségét, amiről azelőtt a laikus is felismerte ceruzája nyomát. Híres, rövid mondatai, egy szavas hasonlatai, a jelzőtlen főnevek, amiktől minden híradása úgy lüktetett, mintha a történés gyökeréről azon frissiben, még lélegezve tépték volna le (minden beszámolója úgy hatott, mintha *éppen most* történne, még akkor is, ha nem használta a megszokott jelen időt), ez a pattogó próza kinyúlt, szétereszkedett, ellaposodott. Az egyszer tapasztalt félreértés megrontotta az olvasó szemmértékébe vetett bizalmát, aggodalmas lett, túl sokat magyarázott, minden megjelenítésnél *jelen* akart lenni, oda tolakodott a szemléltetett tárgy és a szemlélő közé, mint a tanító, aki nem hagyja élvezni a művet, minden szót háromszor szájába rág a tanítványának.

S méghozzá, amit soha nem tett azelőtt, a tanulságokat is levonta.

Kilógott a lóláb, kiderült, miért választotta *éppen ezt* vagy azt a témát. Bizonyítani akart valamit, igazolni egy feltevését, vagy éppen elméletét, amiről sejtelve se volt a gyanútlan érdeklődőnek, s aki így elszontyolodva és elkedvetlenedve tudta meg, hogy a téma maga mellékes, csak mint példa került szóba, példa és érv egy olyan vitában, amihez neki semmi köze.

A szenzációs tudományos felfedezésről szóló helyszíni beszámolójában éles támadást intézett, még csak nem is egy *másik* tudományos felfogás képviselője (ami még érdekes lett volna), hanem egy ártalmatlan és közepes drámaíró ellen, aki legutóbbi érzelmű művében, Merlin szerint, a *belső átélés* üdvöztető voltát hangsúlyozva, félrevezette és elrontotta nézőjét, s aki egyébként nagyon hálás volt Merlinnek, mert bukott darabja feltámadt az önkéntelen reklámtól.

Egy sikeres rakétarepülés alkalmából (Merlin természetesen benne volt a rakétában) nekiment a freudista lélekelemzőknek, akik a repülés gyönyörét csecsemőkori, sőt anyaméhi ösztönélet emlékeiből vezetik le, mindent összekapcsolva a nemiséggel, holott, Merlin szerint, ezt a gyönyörérzést nem *elmúlt* dolgokra való visszaérzés, hanem *eljövendő* eseményekre való ráésszmélés okozza. (Ez a rögeszme különben gyakran szerepelt Merlinnél: embereket rokonszenveseknek vagy ellenszenveseknek talált, nem azért, mert *volt*, hanem azért, mert állítása szerint *lesz* még effélékkel kellemetlensége vagy öröme.)

Meggyűlt a baja a propaganda- és reklámdolgokkal is.

Egy északi-sarki Zeppelin-útról azzal tért vissza, hogy az egész dolog teljesen érdektelen és unalmas volt, ellenben másfél hasábon keresztül magasztalt egy pástétom különlegességet, amivel útközben megkínálták: égre-földre esküdözött, hogy ilyen jóízű csemege nem volt még a világon, és megkísérelte leírni, milyen ízkompozíció, ízverseny szenzációját keltette szájában a remek falat.

Ekkor azzal gyanúsította meg a szerkesztő, hogy megfizettette magát a csemegegyárral, amelyik ezt a különlegességet forgalomba hozta, holott Merlinnek sejtelve sem volt az egész dologról, ő komolyan el volt tagadtatva. Dühösen visszautasította a gyár utólagos, hízelgő és biztató közeledését, és szakított a lappal is, azzal a megokolással, hogy legközelebb reklám- vagy propagandaügynököléssel fogják meggyanúsítani, ha Shakespeare Hamletjét idézi: a szappangyárosoknak nyilván érdekükben áll, hogy habozzanak, mint Hamlet.

De azért Merlin maga is érezte, hogy ferdül a láthatár.

Az olasz lap élére, ahol néhány hónapja dolgozott, keservesen kínlódva fordítójával (jól beszélt olaszul, de írni nem tudott ezen a nyelven), új vezető került, aki kereken megmondta neki, hogy munkássága már a „publicity” szempontjából se éri meg a régi, magas honoráriumokat, amikhez Merlin ragaszkodott, s így kisebb értékű megállapodást is csak azzal a feltétellel köt vele, ha a jövőben beleszólhat tárgyválasztásába, s cikkeiből kihagyhatja, amit jónak lát.

Merlin, aki az ír eseményekben elfoglalt álláspontja miatt önkéntes száműzetésben tartotta távol magát Angliától, ebben az időben sokat szenvedett anyagi gondok miatt. Olaszországi tartózkodása alatt különös szenvedéllyel vetette bele magát művészettörténeti tanulmányokba, főként a tizenkettedik és tizenharmadik század érdekelte, talán diákéveinek becsvágya ébredt fel újra, különös ellentétben azokkal a forradalmi, technokratikus és utópisztikus törekvésekkel, amikkel oroszországi útja alkalmából szívta tele magát. Rengeteget dolgozott most is, de hivatását elhanyagolta, a lanyha tudósításokkal, amiket Norvégiába és Amerikába küldött, elvesztette régi megrendelőit. Barátainak már-már olyasfélét emlegetett, hogy ha rendezni tudná zilált életét, talán abbahagyná az újságírást, és kultúrhistóriai kutatásoknak szentelné életét. De maga is hozzátette, hogy ezt a vágyát öregedés jelének érzi, s még gyanúsabbnak tűnt számára a muzsika iránt hirtelen feltámadt nosztalgiája - ő, aki képtelen volt azelőtt elviselni egy műkedvelő előadásba beékelt zongoraszámot, most hosszú estéket töltött a Scala vagy Fenice nézőterén, hogy másodrangú szereposztásban végighallgassa Carment, Aidát vagy kedvenc operáját, Gounod-nak a zene-szakértők által nem sokra becsült Faustját.

Így hát, jobb meggyőződése ellenére, elfogadta a megalázó ajánlatot, azzal a kikötéssel, hogy nevét nem köteles minden írása alá odatenni, csak akkor, ha az ügy érdeke kívánja.

Úgy látszik, jobbnak ítélte, ha részben vagy teljesen elfelejti a világ, egy későbbi feltámadás reményében, mintsem hogy mostani, letört formájában mutatkozva, tönkretégye régebbi nevét, s a feltámadás lehetőségét is kockáztassa.

Ezekből az időkből egyetlen éles felvételünk van csak Merlin Oldtime személyéről: egy impresszionista zsánerkép, amiben Orsiani, a fiatal és tehetséges novellista számol be a valamikor világhírű kalandor-újságíróval való „véletlen” találkozásról. A *véletlent* azért tettük macskakörmök közé, mert Orsiani, mint - saját bevallása szerint is - a *régi* Merlin most feltűnt tanítványa szívesen használta mesterének ezeket a színpadias beállításait.

A képen Merlin kövéren, kissé gyűrött arcborrrel, gyérülő hajjal, de fiatalosan izzó szemekkel emelkedik ki a Tiberis-parti kocsmá ablakának háttéréből, ahol a lebukó nap glóriájában Orsiani észrevette és megismerte.

Chiantit isznak és beszélgetnek. Merlin hangja a régi, öblös ír nevetésére felfigyelnek a matrózok.

- Ne beszéljünk rólam, Mr. Oldtime...

- Miért ne, fiacskám? Gyakran kerülnek a kezembe írásaid... Jó próza. Szeretem azt a fiatalos kedvet, amivel a hozzáférhető anyagot megnyúrod, gyömöszölöd, feldobod és elkapod... Így

van jól... Csak *ezzel* a szemmel érdemes nézni, *ezzel* a kézzel tapintani... akinek számára olyan a világ, mintha új bolygót fedezne fel... Látod, a Marson soha nem jártam még - amennyire emlékszem -, de mondhatom, ha egyszer sor kerülne rá, vonakodva indulnék el, ma már *túl sok* szem tapadt rá a teleszkópokon... az én koromban nem szívesen nyomozunk mások által régen felfedezett csatornák medrében...

- Értem, Mr. Oldtime. Azt akarja mondani, mi fiatalok azért tudunk annyi újat mondani a régi és örökké megismétlődő életről, mert a megtalált bölcsék kövének nézzük a spanyolviaszkot. Magam is érzem ezt, ha régi írókat olvasok. A mai írók, éppen ezért, szándékosan műveletlenek, a műveltség árt a tehetségnek.

- No, no. Ha nincs is új a nap alatt, a nap maga mindig igazi újság... Nemcsak erről van szó.

- Tudom, Mr. Oldtime. Nemcsak azon múlik, mi az, amit felfedezünk, azon fordul meg, ki az, aki felfedezte... Ezt öntől tanultam.

- Más szóval: ha Kolumbusz Kristóf nem az a legény, aki hivatva volt rá, hogy megtalálja: Amerika helyén ma az Atlantikum a Csendes-óceánig ér. Pedig ő nem is kereste Amerikát.

- Úgy beszél, Mr. Oldtime, mintha mindaz, amit az ön révén tudtunk meg a világ dolgairól, önt kevésbé érdekelt volna, mint bennünket.

Merlin furcsán néz az olaszra.

- Bravó, fiatalember. Ezzel a gyanúsítással még nem találkoztam. Szóval, azt hiszi, az élmény csak ürügy volt számomra.

- Vagy véletlen találkozás.

- Azon a helyen, ahol valami *más* után kutattam. Aranykeresés közben felrobbant körülöttem a puskaapor.

- Mindenesetre szerepelt valami rejtett, személyes ok.

Merlin közelhajol, titokzatosan.

- Talán egész világjárásom csak *alibi* volt egy szörnyű bűn leplezésére.

- Nem csodálkoznék, ha a végén kiderülne effajta szenzáció.

Merlin legyint.

- Tudom. Velem kapcsolatban semmin se csodálkoznak már.

- Értse meg, Mr. Oldtime, ha végignézek az ön életén és írásain, semmi összefüggést nem látok érdeklődése tárgyai közt, hacsak a kalandvágyát nem, ami laikus számára kielégítő magyarázat: nekem egy kicsit kevés. *Kell* hogy *belül* valahol, ott lappangjon minden indíték közös forrása, amiről csak ön tud. Az ön útvonala pontokból áll, ezeket a pontokat nem kötötték még össze.

Merlin az ablak felé mereng.

- Minden emberben van valami, amit nem árul el: hogy aztán ez a valami dönti el az életet vagy sem, más kérdés... Engem magánügyek soha nem érdekeltek.

- Attól függ, mit nevez magánügynek.

Oldtime fél szemét behunyja, a másikkal kacsint oldalt.

- Bizonyos szempontból, s némely esetben egy gyilkosság is lehet magánügy, tettes és áldozat számára egyformán. Viszont Cleopatra orrocskája... hiszen tudod. Jól ismertem Landrut és

Haarmant, a tömeggyilkosokat, órákat beszélgettünk a börtönben. Egy szót se írtam egyikről se, teljesen érdektelennek találtam az anyagot, az a benyomásom alakult ki mindkét ügyben, hogy az áldozatok számára sokkal kínosabb lenne a nyilvánosság, mint a tettesek számára: ez utóbbiak voltak indiszkrétek, világga kiabálva a vért, ami egyáltalán nem kiáltott az égre, szépen elszivárgott, elbújt a földbe, ahová kíváncszott. Haarmanban, emlékszem, volt annyi szerénység, meg is mondta, beteg, szomorú szemét rám függesztve: tessék mondani, szerkesztő úr, hát nem jobb volt meghalni annak a nyomorult, nemibajos, ferde lábú pincérlánynak? Jobban sajnáltam, hogy él, mint... Nem bántottam én boldog embereket soha, szerkesztő úr, haja szála se görbült tőlem olyannak, akinek az élete nem görbült volna halálba, nélkülem is... Landru pedig makacsul hitt áldozatainak síron túli szerelmében... mit kezdjek ilyen szentimentális emberekkel? Nem érdekes. Látod, Matuska, a vonatrobantó, ez igen, abban volt valami... emlékszel Leó szellemére, akire hivatkozott? Ennek nem volt dolga az áldozatokkal, valami megszállottság dolgozott benne... Sajnos, Leót nem sikerült megtalálnom, állítólag meghalt, ami ugyan nem lett volna akadály...

- Nem lett volna akadály?

Merlin vállat von.

- Na hallod... És a spiritiszták?

Orsiani csodálkozik.

- Tudtommal soha nem foglalkozott velük, Mr. Oldtime.

- Mert még sohase voltak annyira időszerűek, mondjuk divatosak, hogy egy valamirevaló újságíró figyelmét magukra tudják terelni... Vén számár pedánsok, sötét fejű okoskodók foglalkoztak velük, magyarázgatták őket... Nem tudtak akkora pozitívumot se felmutatni, mint a Volta rángatózó békacombja... számomra pedig a csoda ott kezdődik, mikor megszűnik csoda lenni azzal, hogy nyilvánvaló és közönséges dologgá válik, mint a villamosság és a rádió... Engem az alkímisták a maguk korában se érdekeltek volna, ha akkor élek... nyilván inkább...

- Inkább az egyház harcai, Mr. Oldtime, amik akkor voltak időszerűek.

Merlin elkomorodik. S innen kezdve a beszélgetés megakad. Merlin morogva gondjait emlegeti, nem hajlandó közügyek dolgába belemenni. Egyszerre felugrik, kiabálva hívja a fizetőt. Aztán diadallal fordul Orsiani felé:

- No öcsém, köszönöm. Ügyes zsebmetsző vagy, de öreg Merlin eszén még nem jársz túl. Csak arra akarlak figyelmeztetni, hogy a Popolo d'Italia fél nappal előbb jelenik meg, mint ti. Tiszteltetem a szerkesztődet, aki a nyakamra küldött, és mondd meg neki, előbb azt olvassa el, amit M jelzéssel én írok rólad és Papiniról, aztán, ha van még kedve, leadhatja a te firkádat is, amivel engem igyekszel csúffá tenni a papok előtt. Buona notte, cavaliere'.

Évekig e beszélgetés után semmi nyom a hírlapokban Merlin személyéről. Aztán csak egy napihír: Merlin rosszul lesz, elvágódik a kávéházban, hazaszállítják, agyvérzése lehetett. Megbénult kezében görcsösen szorongatja egy külföldi újság leszakadt lapját, amelyen valami vasúti katasztrófa halottainak és sebesültjeinek névsorát közli a hivatalos jelentés.

S öt évig nincs további adat.

V

Merlin bejelenti tervét

A londoni világkiállítás második hónapjában, egy évvel a római béke után, meglehetősen feltűnést keltett egy ankét, amit a mindössze kétéves, és máris óriási példányszámban elterjedt előkelő és mégis népszerű „New History” című, félheti magazin rendezett. A világ legkiválóbb tudósait, íróit, gondolkodóit szólaltatta meg a szerkesztőség, „Van-e túlvilág?” ez volt a kissé patetikus kérdés, és a rendezés gondoskodott róla, hogy lehetőség szerint szélsőséges elemek jussanak szóhoz: képviselve volt a legszigorúbb materialista álláspont s a legködösebb miszticizmus.

Az ankét befejezéséhez közeledett, a hozzászólók közül kettő csúnyán hajbakapott, s a harmadik, a kedves Bryan, második cikkében a maga finom paradoxonjaival bizonyíttatta, hogy a kérdést helytelenül vetették fel.

Egy szeptemberi délután öt óra felé Mr. Smith, a főszerkesztő, a képanyagot osztogatta, amikor megszólalt a telefon. A házi központ érdeklődött, hogy volna-e a főszerkesztő úrnak félóra ideje Mr. Merlin Oldtime-ot fogadni.

Mr. Smith, kezében a telefonnal, a helyettes szerkesztőhöz fordult.

- Oldtime... Merlin Oldtime... ő volna az, a harmincas évek nagy riportere... személyesen?

- Oldtime még él? - csodálkozott a helyettes szerkesztő. - Bizonyisten nem tudtam. Öt évvel ezelőtt, emlékszem, szó volt valami indiai útról, a Timesnak ajánlkozott, de megghiúsult a tárgyalás... Minap valaki szóba hozta, Billy azt állította, hogy odaveszett a bagdadi ütközetben...

- Ugyan - vágott közbe a képosztály vezetője -, Oldtime most legfeljebb hatvanéves, a tartalék rekeszben egész sereg felvételem van róla.

A főszerkesztő a telefonhoz fordult:

- Kérem Mr. Oldtime-ot fél hétre.

Pontban fél hétkor újból megszólalt a házi telefon, kérdezve, hogy Mr. Oldtime jelentkezhetik-e.

Mr. Smith csengetett titkárjának, hogy azonnal bocsássa be Merlint. Később, a viták folyamán, mikor Mr. Smith-t faggatták, úgy emlékezett, hogy a csengetés után rögtön visszahajolt a kézirat fölé, amit javított - ez nem afféle nagyképűsködés volt, jelezni a vendég számára, hogy mennyire el van foglalva, s hogy ne becsülje túl látogatása jelentőségét - Mr. Smith úgy képzelte, hogy ajtónyitásra leteszi majd a kéziratot, és barátságosan elébe megy Merlinnek. Lehet hogy éppen azért, mert várta az ajtónyitást s a titkárt, nagyon belemerült egy mondatba, amelynek állítmányát sehogy se tudta elhelyezni, már harmadszor húzta ki, próbálta beleszúrni más szavak közé, az állítmány kétségbeesetten ugrált a sor fölött és alatt, mint valami elszaadult kottafej. Így hát semmi furcsát nem talált benne, hogy elkerülte figyelmét a titkár bejelentése és az ajtónyitás, a szokásos „*come int*” biztosan mondta is, gépiesen, semmi sincs benne, hogy utóbb elfelejtette. S hogy felemelte arcát, csodálkozván, miért nem jön még a titkár, Merlin már ott állt az íróasztal előtt. Mr. Smith-nek esze ágában se volt nyugtalankodni, legfeljebb restelkedett kissé a szórakozottságán.

Különben se volt ideje eltűnődni, annyira meglepte a régen szerepelt ember kitűnő kondíciója. Merlin lesóványodott, a mozdulatai fiatalosak, puha arca barna, csak a szeme süllyedt vissza kissé, egy-egy pillanatra villantva elő figyelmes tekintetét, mint rohanó rács mögött a kerti lámpa, a vonat ablakából.

Smith rögtön felugrott, mentegetőzve.

- Ó... dear Mr. Oldtime... excuse me... látja, hogy belemerültem ebbe az átkozott... köszönöm a tapintatát... de kérem, üljön már le, az Istenért...

Közeledett Merlinhez, aki nem várta be, gyorsan leült a jobboldali karosszékre, s ebben volt is valami visszautasító, amitől Smith megállt. Úgy látszik, Mr. Oldtime kevésbé bizalmas hangot akart megütni, Smith tehát visszament az íróasztalhoz, és leült.

- Úgy tudom, még nem volt szerencsém... - kezdte aztán mégis kedvesen.

- Nem, nem - felelt gyorsan Merlin -, hiszen tíz év óta nem jártam Londonban.

Aztán, karját a karszéken nyugtatva, előrehajolt, és jellegzetes staccato kappanhangján gyorsan beszélni kezdett.

- Nem akarom hosszan igénybe venni a türelmét, szerkesztő uram, ha ajánlkozásom érdekli, úgyis részletesebben kell majd beszámolnom, ha pedig nem, tudom, mit értenek a lapnál szíves marasztalás alatt.

- Parancsoljon, Mr. Oldtime.

Smith invitáló mozdulatot tett, s közben már számolgatott: vajon mit ér a lapnak a levitézlett volt híresség felelevenítése. Biztosan a mandzsu-kínai frontról hozott valamit. Ázsia mostanában nem nagyon érdekli a közönséget, mióta Elő-Indiát végleg elvesztették. Százszázalékosan azért nem fogja visszautasítani, valamit majd vesz tőle, már csak kegyeletből is, akár közli, akár nem.

- Olvasom ezt a túlvilági ankétot, ami most folyik önöknél, ez hozott ide.

Smith csodálkozott.

- Csak nem ehhez akar hozzászólni, Mr. Oldtime? Tudtommal a metafizika nem tartozott soha...

Merlin ajkát gyors, megvető grimasz torzította el.

- Hozzászólni! Nem, a „hozzászólás” soha nem volt kenyerem, legfeljebb válságos éveimnek egy bizonyos szakában, akkor is inkább védekezésből... Éppen ellenkezően, Mr. Smith, azt remélem, hogy ajánlatom elfogadása esetében, módjában lesz önnek sürgősen kihajítani lapjából ezt a cukrozott uborkasalátát, ne haragudják. Kérem, ön bizonyára kitűnően ismeri olvasói ízlését, s az ankétnak nagy sikere van: de az én gyomrom...

Smith alig észrevehetően elpirult. Udvarias, kissé kényszeredett mosollyal biztatta Merlint, hogy sose restellje magát, tegye kényelembe nagyrabecsült magánvéleményét.

- Nos tehát - folytatta Merlin -, nem hozzászólásról van szó. Ajánlatom annyi összefüggésben áll csak ezzel a zagyvasággal, hogy időszerűvé tette: az önök vállalatának tekintélye, s a résztvevők hírneve érdeklődést keltett a közönségben, bizonyos mértékben divatba jött néhány hétre, a jobbmódúak szalonjában, metafizikai kérdésekről csicseregni és fuvolázni. Azt hiszem, nem tévedek, ha felteszem, hogy ebben a légkörben feltűnést keltene, s még a példányszám emeléséhez is hozzájárulna - egy eredeti riport, mondjuk, riportsorozat magáról a helyszínről, amelyről ezek a regényes ömlengések szólnak. Egy ilyen helyszíni riportot,

mondjuk, riportsorozatot ajánlok fel önnek, ha módot nyújt rá, hogy megcsináljam, és helyet ad hozzá lapjában.

Smith szemöldöke felemelkedett, tenyerét füléhez tartotta.

- Helyszíni riport... nem értem, miről beszél, kedves kollégám.

Merlin kis öngúnnal mosolygott.

- Valamikor hamarabb megértették Merlin Oldtime-ot, emlékszem, a Hekla kráterébe való leszállásom tervének bejelentését be se fejezhettem: a szerkesztő kezembe csapott, s rögtön rátért az anyagi feltételekre. Sajnálom, hogy megcsappant a belém vetett bizalom, de remélem, igazolni tudom majd, hogy oktalanul. Arról van szó, Mr. Smith, hogy átmegyek egy időre abba a bizonyos túlvilágba, amiről önök itt fecsegnék, átmegyek, és onnan a helyszínről küldöm megbízóimnak a „kiküldött munkatárs” eredeti tudósításait.

Mr. Smith visszaereszkedett a székbe. Savanyúan mosolygott. Nem volt tréfás hangulatban, különösen olyan emberrel szemben nem, akinek szívességet akart tenni. De ha már elkezdte, jó képet kellett vágni a rossz vicchez.

- Értem, Mr. Oldtime, bár kissé szigorú az ön bírálata, ami ankétünket illeti. A mód, ahogy közli velem, mindenesetre nagyon... nagyon elmés... de az ötletét, amit felvet, enélkül az elmés közlés nélkül is megértettem volna... úgy értem, mint ajánlatot... Ön, szóval, humoros mellékletünkre gondol, ugyebár, ahová meg akarja írni a mi komoly cikksorozatunk karikatúráját... vagy paródiáját...

Merlin értetlenül emelte fel kezét, Smith gyorsan folytatta:

- Kérem, kérem, egyáltalán nem csodálkozom, egyáltalán nem tartom lehetetlennek, hogy ön, ebben az ön számára új műfajban, a humoreszkben - különösen, ha szakmájába vág -, igen kitűnőt tudna produkálni... hiszen régebbi munkáiban nem hiányoztak ezek a velleitások... És nem is szokatlan, hogy a nagy drámai színész egy napon komikus szerepben lép fel... eljártssa Falstaffot Romeo után. Ön bizonyára megirigyelte a babérokat, az ön tréfás karikaturistáitól, akik valamikor a híres Oldtime-stílus utánzásában remekeltek, és azt gondolja, ha ők igen, ön miért ne, hiszen...

Az enyelgő, sőt enyhén csipkedő élbe kunkorodó mondatot nem fejezhette be. Merlin türelmetlenül dobantott.

- Hagyja már abba, Mr. Smith. Ne haragudjék, értelmesebb társalgásra számítottam. A kezdő humoristával való összetévesztés nem sért meg, csak jellemzőnek találom arra a szellemre, amit az új sajtóban tapasztalok. Ne fárassza magát, engem az önök humoros melléklete nem érdekel. Harmadszor és utoljára fogalmazom meg ajánlatomat: egy túlvilági utazásról van szó, valódi útról a másvilágra, ebből a földi életből indulva, s ugyanide visszatérve, ennek az útnak élményeit és tapasztalatait ajánlom fel lapjuknak, folytatólagos közlés formájában. Ha szó szerint erről óhajt velem tárgyalni, szívesen állok rendelkezésére, egyébként azonban, zokon ne vegye, magam se vagyok csevegő hangulatban...

Mr. Smith gépies mosolya e szavak közben ott vibrált még borotvált arcán, de most komikusan félregörbült, s premier planban már inkább hasonlított Buster Keaton meghökkent fintorához, mikor a tálból, aminek fedelét jóétvágyú várakozással emeli fel, egy szépen fejlett óriás-kígyó feje emelkedik ki, tátott szájjal és véres szemekkel, sziszegve. Egy kicsit elhalványodott, behúzta a fejét, aztán rendes orgánumánál egy fél oktávval magasabb hangon, önkéntelenül utánozva Merlin hangját, nagyon szelíden és komolyan válaszolt, miközben nyugtalanul nézett az ajtó felé, s keze a csengő körül babrált.

- Kérem, kérem, Mr. Oldtime... bocsásson meg... nem akartam megbántani... kérem, nyugodjon meg... természetesen nagyon helyes... De, ugyebár, megérti, kissé szokatlan... A lényegét azért nagyon jól megértettem, természetesen... Szóval, ott hagytuk abba... ízé... hogy ön most jön a túlvilágról... és ízé...

Merlin figyelmesen nézte a dadogót.

- Nem, nem ott hagytuk abba - mondta ő is nagyon szelíden, szinte békéltetően, miközben figyelmesen és csaknem részvétellel vizsgálta Mr. Smith-t. - Ne haragudjék, ha kissé nyers voltam, és én is arra kérem, nyugodjék meg. Tehát nem arról van szó, hogy most jövök onnan, hanem arról, hogy most akarok oda menni.

Ettől kezdve a társalgás ebben a hangnemben folyt, mindketten nagyon nyájasan és óvatosan felelgettek egymásnak, miután mindketten ráeszméltek, hogy a másik, szegény, hirtelen megőrült, és nem szabad ingerelni.

- Hogyne, nagyon helyes... Ön tehát átmegy a másvilágra, nemde... és onnan... Egyszerűen ön meggyőződött róla, hogy másvilág, igenis, van.

- Természetesen. Másképp igazán bajos volna. Az ember nem mehet oda, ami nincs.

- És ha szabad kérdeznem, milyen az a másvilág, mégis?

- Azt csak akkor fogom tudni, ha már ott leszek. A Mars csillagról is tudom, hogy van, de nem mondhatom el, hogy milyenek ott, mondjuk a közigazgatási viszonyok, miután még nem voltam ott.

- Világos... De a létezéséről mégiscsak meggyőződött... Szabadna tudnom, a másvilág létezéséről hogy győződött meg... ne értsen félre, kérem, magam is vallásos vagyok, minden vasárnap ott láthat a misén... miután azonban ön nem ebben a minőségben keresett fel... vagy ilyesféléről van szó? valami gyűjtés?... mert ez esetben nagyon szívesen...

- Nem, nem, dehogy... Ajánlatom üzleti természetű... Ami pedig azt illeti, hogy miképpen győződtem meg róla... engedje meg, hogy ezt majd akkor mondjam el, ha tárgyalásunk eredménnyel jár. Az ön számára e pillanatban az a fontos, tudok-e biztosítékot nyújtani, hogy módomban van átjutni...

Smith vízszintes mozdulatot tesz a kezével.

- No de kérem... ehhez nem kell biztosíték. Hiszen mindnyájan átjutunk oda egy napon, ugyebár?

- Természetesen, de méltóztassék végre megérteni, itt nem arról van szó, hogy egy halott, hanem arról, hogy egy eleven ember jusson át a másvilágra, aminek két előnye volna, egyik a lap, másik a tudósító szempontjából. Az eleven embernek ugyanis egyrészt módjában van fenntartani az érintkezést embertársaival, ami egy halott számára legalábbis nagyon meg van nehezítve, másrészt - ami a legfontosabb - lehetősége nyílik a visszatérésre, hogy híradását megerősítse. Ez az, amit a technika mai állása mellett még nem sikerült megoldani, igaz, nem is nagyon igyekeztek - s amire való szerény vállalkozásomat most volt szerencsém bejelenteni. Miután pedig ilyen kivételes, és elismerem, újszerű bejelentéssel szemben nagyon is érthető a bizalmatlanság, magammal hoztam néhány igazolványt, amiknek hitelességét a mi hivatalos közegeink ellenőrző módszerével talán kicsit körülményes dolog megállapítani, de viszont módomban lesz bizonyítani, hogy törvényes módon jutottam hozzájuk.

Merlin zsebeiben kotorászott. Smith meredt szemekkel figyelt, az ajtó felé fordult tehetetlenül. Merlin borítékot szedett elő, a borítékból iratokat emelt ki, ölébe fektette őket, egyet a kezébe vett.

- Bocsásson meg, ha nem adhatom a kezébe... nem mintha félténém... de az anyag, amiből ennek a hivatalos iratnak a papírja készült... hogy is mondjam csak... a dolog természeténél fogva... nem alkalmas rá, hogy izé... mondjuk, laikus élőlény hozzányúljon... ehhez bizonyos feltételek kelljenek... majd később megmagyarázom... Most csak magát az iratot mutatom meg... tessék talán közelebb hajolni... ellenőrizheti, hogy szóról szóra olvasom fel.

Smith előrehajolt. Káprázó szemei előtt sárgás, közönséges okmánypapíron kézírás, fölötté dátum, alatta pecsét. Merlin hangosan olvasta a szöveget:

Igazolvány

Mr. Merlin Oldtime, a mellékletben hivatkozott lap munkatársa számára, amelyben elismerjük nevezett birtokában levő és a személyazonosságát feltüntető fényképes útlevel hitelességét. Ez az útlevel, mely a kedvezményezettet feljogosítja az Ötödik Dimenzió Negyedik Határállomásának átlépésére, és kifejezetten a Dunkirchen melletti hetedik vasúti kitérőn keresztül történő beutazásra szól, bezárólag 1874. december 31-ig érvényes, másra át nem ruházható, és csak ezzel az igazolvánnyal együtt pecsételhető le.

Kelt, 1871. június 7.

Bismarck s. k.

Merlin némi szerény önérzettel olvasta fel az aláíró nevét, felnézett, és várta a hatást. Miután csak egy sápadt és ijedt arcot látott maga előtt, gyorsan magyarázni kezdett.

- Az útlevel ugyanis a rajta lévő vízummal együtt - vagyis éppen a vízum miatt - különleges formájánál és anyagánál fogva nem hordható magamnál, világos helyiségben - itteni használatra azért váltottam ki ezt az elismervény-félét. Remélem, a kiállító neve elég garancia, nézze meg ezt az aláírást, az ilyet nem lehet hamisítani, hozassa be a Webster lexikon Békötetét, ott biztosan van a Bismarck életrajzában egy fakszimile a névaláírásával, jól emlékszem rá, az öregnek alig változott az írása, nézze ezt a bé betűt. Egyszóval, az útlevel rendben van, amint látja: hogy visszautazási engedély is van rajta, ugyanarra az állomásra, azt egyszerűen el kell hinnie nekem, és ebben a pillanatban ez az önök számára úgyse fontos. De nyugodt lehet, van itt még igazolvány, elismervény, kivételes engedély, külön szakaszra jogosító melléklet, cédula, jegy, tantusz, amit akar, hisz ismernek engem, effélében nem ismerek tréfát. Úgy sétálok át a kilencedik dimenzión, mint a pinty, mondtam is Ben Baribannak, a protaktoromnak, hogy a többi már nem izgat: meg vagyok győződve róla, csak az a fránya negyedik dimenzió volt nehéz, azon túl menni fog minden, mint a karikacsapás. Nos, mit szól hozzá? Tud még valamit az öreg Merlin?

Smith két kezével az asztal szélét fogta. Csaknem a füléig szaladt sápadt arcán a szája, hogy mosolya minél mézédesebben hasson.

- Gratulálok. Igazán gratulálok. Most már meg vagyok győzve. Csak egyet szabadjon kérdezni, nem egészen értem ezt a vasúti kitérőt... az átszállással... és ezzel az izé...

- Dunkirchen...

- No igen... Dunkirchen... kicsit tájékozatlan vagyok a földrajzban... de amennyire emlékszem... a túlvilág bejárata nem ott van pontosan... valami kapuféléről beszélnek... és valami Péter nevűről, aki az embert beereszti...

Merlin legyintett.

- Ezt most nem érek rá elmagyarázni. Természetesen, ilyesféle is lehetséges, de vannak ma már kényelmesebb utak. Ezt érteni kell, nekem a kisujjamban van az egész térkép, visszamenőleg... A riportjaimból különben ezekről is részletesen beszámolok majd... Most arról van szó: megcsináljuk?

Smith azonnal felelt:

- Magától értetődik! Mikor indul?

- Még egy iratot várok. Három nap múlva készen vagyok.

- És mikor kapjuk meg az első tudósítást?

- A következő napon. Titkárom, Jubashat, akinek közvetlenül diktálom, minden délután háromtól kezdve, hat órára kényelmesen behozhatja a kéziratot. Attól fogva folytatólagosan jöhet az anyag.

- És... Hány folytatásra vállalkozik?

- Az attól függ. Módomban lesz ellenőrizni, vajon a közönséget érdekli-e a téma. Ami a honoráriumot illeti...

- Végre! - ordított Smith.

Merlin csodálkozva nézett rá, s eszelős tekintetét követve, rögtön meg is fordult.

Az ajtóban megrökönyödve ott állt a szerkesztő titkárja.

- No, végre! - ordított Smith. - Egy órája csöngetek.

VI

A „New History” leköti a Riportot

Mr. Tyler, a titkár, riadtan mentegetőzik.

- Bocsánat! Át kellett szaladnom a házi központba... valami zavar volt... Mi történt itt?

Mr. Smith ordít, mint a bajba került gentleman, akit tévedésből letartóztattak, félóráig a dutyiban ült, s most bocsánatkérésekkel jön a detektív, hogy kiszabadítsa.

- Hogy mi történt? Az történt, hogy hiába nyomom a csengőt, az egész személyzet süket, és engem magamra hagynak egy közveszélyes örülttel!

A titkár Merlinre mered. Merlin lassan feláll, hátratulja a széket, maga is hátrál. Halkan és tagoltan beszél, de hangja egészen magas a sértett önérzettől.

- Ú... úgy. Szóval, ön nem komolyan tárgyalt velem... Futóbolondnak tart, és úgy beszél velem, mint egy taknyos kölyökkel... Ezért még számolunk, Mr. Smith. Ilyen körülmények közt ajánlatomat természetesen visszavonom, majd keresek magamnak megbízhatóbb üzletfeleket. Volt szerencsém.

Göggösen megbiccenti fejét, de állva marad. Mr. Smith, aki most már nagyon bátor és élénk, lármásan mentegetőzik.

- De hová gondol, kedves kollégám... Csak azért hívtam be a titkáromat, hogy megállapodásunkat írásba foglaljuk... A titkáromat, természetesen be kell avatni, ugyebár... Tudja, titkár

úr, Mr. Oldtime átmegy a másvilágra, és onnan küld nekünk tudósításokat... Remek ajánlólevelei vannak, többek közt nem kisebb embertől, mint maga Bismarck, egyenesen a múlt századból küldte el neki, igaz, Mr. Oldtime? Mutassa csak azt az igazolványt, Mr. Oldtime...

Mr. Smith közben titkos jeleket kacsint Mr. Tyler felé, a telefon felé, még meg is rúgja titokban Mr. Tylert.

- Az igazolványt?

Merlin váratlanul megnyugszik. Elmosolyodik, visszaül a székbe, odagurítja magát az asztalhoz. Leteszi iratait, kiemeli közülük a sárga okmánylapot.

- Ha mindenáron a kezébe akarja venni, tessék. De aztán viselkedjék maga is olyan nyugodtan, mint én.

Átnyújtja a papírt. Mr. Smith kezébe veszi... azaz hogy kezébe vesz valamit, ami nem egészen ugyanaz, mint amit Merlin átnyújtott. Amikor két ujjával megfogta, még érzett valami papírfélét az ujjá hegyén, de mire a többi ujjával is hozzáér, a papír eltűnik... Pillanatig a semmiben kapkod, aztán hökkenve néz a tenyerére: a tenyerén piros katicabogár mászik, a tenyér széléig ér, szárnyait emelgeti.

Merlin érdeklődve hajol előre.

- Érdekes... A háromdimenziós vetületben katicabogár az én útlevelem másolatom... Nem is rossz. Lehet, hogy hetven év alatt átalakult, ehhez magam se értek még nagyon... Hopp csak! vigyázzunk, mert elrepül... aztán szaladhatok utána a levegőbe...

Két ujjával elkapja a repülni készülő bogarat, s megint ott van kezében a sárga okmány: a katicabogár sehol sincs. Merlin mosolyogva magyaráz.

- Ügyes bűvészmutatvány, mi? A magyarázat nagyon egyszerű. Magam a negyedik dimenzióban vagyok, tehát minden, ami hozzám tartozik vagy a kezembe kerül, más időben történik, nem abban, amiben a környezet... Nyilvánvaló, hogy ez a darab papír katicabogár volt... legalább részben...

A két ember egyelőre nem tud szólni, a titkár idegesen fölnevet. Merlin feléje fordul, kicsit türelmetlenül.

- Mit nevet? Még sohase volt moziban? Ott semmi boszorkányságot nem lát benne, hogy a vetületek éppúgy élnek, mintha jelenben történne az eset, pedig az egész dolog régen elmúlt. Persze, a technika mindent érthetővé tesz, mihelyt az ember maga csinálja, csak azt nem, ami a technikát teszi lehetségessé...

Mr. Smith egy szót se hall az egészből, tátott szájjal, mint az ötéves gyerek, nézi Merlin kezét. Aztán egész „átszellemülten” lázas érdeklődéssel nyögi a szavakat...

- Nagyszerű!... Ez igazán nagyszerű, Mr.... izé... Hogy csinálja?... Még sohase láttam ilyet, pedig tagja vagyok a...

Merlin dühösen bök a fejével.

- Az amatőr artisták egyesületének, mi? Példátlan naivitás, példátlan műveletlenség! Kártyacsoda a rádió korában!

Mr. Smith kicsit elpirul.

- Kedves Merlin... igazán szégyellem magam... előbbiekért... Ha tudtam volna, hogy ön effajta képességekkel... Nem csinálná meg még egyszer?

Merlin arcán hűvös tartózkodás.

- Mr. Smith, nem azért jöttem önhöz, hogy produkciókkal mulattassam. Szerettem volna komolyan tárgyalni. Miután erre nem adott alkalmat, s amellet látom, kissé szórakozott is... talán jobb lesz, ha máskor jövök... Telefonon bármikor elérhet, tessék Bariban urat felhívni, 38422... de figyelmeztetem, csak három napig vagyok Londonban... és miután most olvasni szeretnék, és a szememet is bántja e sötétség és ez az unalmas vörös fény... ha nem haragszik, felgyújtom a villanyt... egyben még egyszer ajánlom magamat!

Merlin megint biccent.

- Szó sincs róla!... - kiabál Smith - nem engedjük el, ugye, Tyler?

- Nem, nem - buzgólkodik Tyler.

Merlin fagyosan húzza fel szeszínű szemöldökét.

- Nem engednek el?... Önök talán meg vannak örülve? Hogy akarják ezt csinálni?

- Hát akár az ajtót is bezárjuk - próbál kedélyeskedni Smith.

Merlin dühösen hadonászik rövid karjaival.

- Az Isten áldja meg magukat, szerencsétlen rövidlátók, hát maguk csakugyan még mindig azt hiszik, hogy én, Merlin Oldtime, ténylegesen és személy szerint ott vagyok, az orruk előtt? Tisztelem a képzelőtehetségüket! Ha nem is látják a pamlagot, amin heverek, és a szobát, ahol vagyok, a Trafalgar street negyvenhét alatt... igazán elképzelhetnék maguknak! Na, Isten velük - meggyújtom a villanyt.

Az utolsó mondat mintha már nem innen hangzana, messziről jön, mint mikor leszalad a film, de a sötétben még hallani a beszédet... A szék, amiben Merlin az előbb ült, üres, és Merlin nincs sehol. A szerkesztőségi szoba falai, bútorok és világítás, változatlanul hallgatva és közönyösen, szinte unatkozva szemlélik a két embert, akik ott állnak az íróasztal előtt, sóbálvánnyá meredve.

Először Smith mozdul meg. Torkát köszörüli, gyanakodva néz Tylerre.

- Hm... izé... tessék? Mondott valamit?

Tyler gyorsan én buzgón:

- Én?... Én semmit, szerkesztő úr... miről van szó?

Smith-t ingerültté teszi ez a szolgálatkészség.

- Miről van szó, miről van szó... Mit bámul rám olyan hülyén?... Nincs semmi bámulnivaló, talán azt hiszi, nem vagyok magamnál? Azt mondtam, izé... hol is hagytam abba... hogy ez az izé... ez az Oldtime... ugye így hívják?

- Merlin Oldtime, igenis, szerkesztő úr.

- „Igenis, szerkesztő úr”, szóval izé... délután bejelentette magát, én azt hiszem, ez egy tehetséges ember... mi az ön véleménye?...

Tyler óvatosan.

- Én is azt hiszem... bár...

Smith ordít.

- Semmi „bár”... Maguknak mindenki tehetségtelen, akinek átmenetileg nincs sikere... „kiírta magát”, ismerjük az ilyet!... Én mondom magának, nagyon tehetséges ember... egy kicsit különös, de... Mit csinál maga? Megörült, mit csinál maga, mikor én beszélek magához?

Tyler közben, mint aki álomban jár, átkoválygott a másik oldalra, előbb vigyázva, aztán egyre merészebben, egyre jobban csodálkozva, tapogatni kezdi a széket, amiben az imént még... Belenyúl, végigtapogatja a támlát... aztán a saját arcához kap, orrát tapogatja, füléhez nyúl, rázni kezdi... Most összeressen a hangra, kiegyenesedik, és sápadtan, haptákban, szembenéz Smith-szel.

- Bocsánat, szerkesztő úr, de nem érzem jól magam. Szédülök.

Smith kicsit megrendül, aztán összeszedi magát, ráförmed Tylerre.

- Maga nem érzi magát rosszul, értette? Maga nem szédül... maga nem tapogatja magát, mintha... mintha nem volna biztos... mikor én magához beszélek... És akár biztos, akár nem... és ha csakugyan álmodik... akkor is... és álmában is... maga a titkár, és én vagyok a főszerkesztő... és ha én magával beszélek... jaj...

Beleroskad a székbe, arcát törülgeti. Tyler odafut.

- Mr. Smith, az Istenért...

Smith nyög. Aztán egész betegen és kiszolgáltatottan és halkan:

- Tyler... maga ébren van?

Tyler vacogva:

- Nem tudom... Azt hiszem...

- Mondja, igaz? Maga is látta?

- Láttam.

- És hallotta beszélni?

- Hallottam.

- Izé... igazán... nem jól érzi magát?

- Nem tudom... lehet, hogy képzelődöm...

- Igen... én is... tudja, lehetne csinálni valamit... ha egyszerre mind a ketten egy nagyot ordítanánk például... vagy én hangosan kukorékolni kezdenék... esetleg fölébrednénk... maga vagy én... vagy esetleg mind a ketten... De nem, nem... ilyet nem szabad csinálni... fényes nappal... mert esetleg nem ébrednénk fel, minden így marad... és akkor... valami rettenetes történhetne... Legjobb, ha így beszélgetünk... mintha az egész dolog nagyon logikus volna... Mit gondol?

- Énnekem már eszembe jutott valami, szerkesztő úr... Lehet, hogy ez a... ez a... szóval, lehet, hogy beadott valamit... mindkettőnknek... valami gázt... vagy akármit... egy olyan indiai dolgot... és most mindketten részegek vagyunk... és azt hisszük...

Smith homlokára csap.

- Igaza lehet... És akkor...

- Úgy van... akkor semmi... Valami vetítési trükk is lehet... olyanféle, mint az a tanagra volt... tükrözés... Valahonnan idevetítette magát... hiszen beszélt is a filmtechnikáról...

Smith felugrik.

- Tyler! Magának van igaza! Nem is lehet másképpen... Micsoda ember!... De hogy csinálja?

Tyler kifordítja tenyerét, látni, hogy nem egészen bízik elméletében.

- Várjon csak... Megjegyezte azt a telefonszámot, amit mondott?

- Hogyne. 38422... Álmomban is tudnám...

Smith már a telefonnál van, tárcsáz.

- Halló, halló... Itt a „New History” szerkesztősége... Tessék? Mr.... hogy tetszik? Ba... Bariban... ó igen, említette... kérem, izé... nem beszélhetnék Mr.... Mr. Oldtime... ott van?... Mióta?... Tessék?... Dél óta... el se ment hazulról?... Hm... Hát kérem... Talán ne zavarja... tessék megmondani neki, hogy Mr. Smith... várjon be... meg akarom beszélni vele... a fel-tételeket... a riportra vonatkozóan, amit izé... közvetve... felajánlott... köszönöm...

Lassan leteszi a kagylót, Tylerre néz. Tagoltan, tűnődve suttogja.

- Egész... délután... otthon volt...

És visszahanyatlik a karosszékbe.

VII

Merlin útrakel

Április tizedike, délután három óra.

Átlátszó, tavaszi verőfény, a levegő zöld és illatos, valami sós mellékíze is van. Talán a tenger lehelete.

A chelsea-i temető öre kijön fülkéből az ódon kapu elé. Turbános, olajbarna arcú, bánatos tekintetű, jólöltözött indus férfi áll a tájékoztató tábla előtt.

- Mit tetszik keresni?

A férfi keresztbetett karokkal köszön.

- A temetések rendjét nézem.

- Csak egy van, négy órákor.

- Jushni Jubashat?

- Az lesz a... Valami idegen név, nem tudtam kibetűzni.

- Itt van már?

- Hogyne, a halottasházban.

- Bemehetek hozzá?

- Az úr hozzátartozó?

- Rokona vagyok.

- Hallom a beszédjén... Tessék már megmondani, hogy leszünk ezzel a temetéssel?

- Mint rendesen... Miért kérdi?

- A megboldogult vallása miatt. Ilyen vallású még nincsen ebben a temetőben.

- Jushni Jubashat brahmin vallású. Engedélyem van elföldelésére. Négy órákor a brahmin pap is itt lesz. Rajtam kívül más kíséret aligha akad, Chelsea-ban nem volt egyetlen ismerőse sem.

- Hacsak a kíváncsiak nem jönnek...

- Nem számítok senkire. Nem tettük közzé a lapokban. Tudnia kell, hogy mi brahminok nem ismerjük a temetést.

- Hát akkor?

- Mi elégetjük halottainkat.

- No és?

- Jushni Jubashatot is el fogják égetni. De erre most nem kerülhetett sor, a család beleegyezését kellett kérnünk Indiából, hogy a londoni krematóriumban elégezzük. Ha megkapjuk, az igazgatóság engedélyével exhumálni fogjuk a testet, és átszállítjuk Londonba.

Az őr fejét vakarja.

- Bonyodalmas egy eset. Mire az a beleegyezés megérkezik...

- Nem lesz semmi baj. A test balzsamozva van.

- Ú... úgy. No és, mi lesz a fejfán? Mert a fejfát már elhozták.

- Semmi. Egy dátum: a mai nap. Engedélyem van a...

Az őr vállat von.

- Az uraknak - mármint az úrnak - mindenre van engedélyük, úgy látom. Hiszen nem az én dolgom... én csak a gondozás miatt kérdem, szóval, nem lesz gondozás?

- Dehogynem... Tessék, erre a papírra felírtam annak az egzotikus virágnak a nevét, amit majd meg kell rendelnie a virágkereskedésben, ezzel rakja majd ki a dombot... Fél fontot előre kifizetek...

Átnyújtja a pénzt, az őr zavartan morog valamit. Aztán élénken és udvariasan:

- Elkísérjem az urat?

- Köszönöm, megtalálom az utat.

Megindul a hallgató keresztek és oszlopok közt, a kavicsos ösvényen. Keresgél, jegyzeteit nézi, az egyik fejfa előtt megáll. Előredől, a feliratot olvassa. Bólint kétszer, keresztbefont karokkal, meghajtja magát. Tovább ballag, a kavicsok halkan csikorognak.

A halottasház környéke elhagyatott. Az őr valahol messzebb dolgozik. Odabent félhomály, nehéz szag, négy szál gyertya a kandeláberekben. Egyetlen koszorú, szalagján semmi felirat. A test kinyúlva fekszik a fekete koporsóban, melynek fedele a falhoz támaszkodik: felirat ezen sincs. Díztelen, nehéz, brokát szemfedő.

E szemfedő alól mérges, suttogó kappanhang szólal meg abban a pillanatban, mikor a férfi a ravatalhoz lép.

- Na, hála Istennek... Húzza be a függönyt, hogy észrevegyük, ha mégis idehoz valakit az ördög... Fü! Görcs állt a derekamba...

A szemfedő lecsúszik, a test szuszogva, lihegve felül. Oldalát tapogatja.

- Bolondság volt, hogy ilyen hamar kihozattam magam... De tudja, a coroner miatt - örültem, hogy ilyen simán megúsztuk a dolgot... tartottam tőle, hogy még meggondolja magát,

visszajön... Fő, hogy kiállította a halotti bizonyítványt... Mondhatom magának, nehezemre esett... egészen kijöttem a tréningből, mióta Európában vagyunk. A fakírságból már nem tudnék megélni. Mi újság, Bariban?

- Minden a legnagyobb rendben.

- A csomagjaim?

- Mind a három. A nagy koffert, amiben a bricsesz van, doktor Scholtz átdimenzionálta muskátlivá, a két kicsit Angélára bízom, kanári madarat hozott ki belőlük, egy párat. Mindhármat az ablakba tettem, estére két megbízható barátunkkal megcsináljuk a kört, átszállítjuk, a határon megkapja őket.

- Az iratokkal?

- Az iratokkal.

- Mi újság a lapnál?

- Aláírtam, sahib, az ön nevében a végleges megállapodást. Tudomásul vették a felhatalmazást, kezemhez fizetik minden cikk után a honoráriumot, amit az ön nevére helyezek el a National Banque-ban. A jelszóval hitelesített kéziratot kétnaponként veszi át Mr. Smith. Mr. Smith félóráig faggatott.

- Hogy áruljad el a „trükköt”. Sejtettem.

- Igen. Ragaszkodnak a távvétítő szerkezethez, amit feltaláltunk, és aminek a szabadalmát nem akarjuk kiadni.

- Sancta simplicitas! Ha gépet mutatsz nekik, minden rendben van, akkor hajlandók azt is elhinni, hogy az ördög öreganyját lekötöttem Hollywoodba primadonnának - a gépnek mindent elhisznek, csak a szellemnek nem, ami a gépet kitalálta! Hatezer esztendőn át nem csodálkoztak rajta, hogy a pávaszemes pillangó száz mérföldről megtalálja a párját, de aztán megjött a telegráf, most add össze, Jankó, nekik hát előbb volt? Ezekkel csakugyan el lehetne hitetni, hogy az egyiptomiak ismerték a drótnélküli telefont, merthogy nem találtak drótot a sírokban - mit tegyenek? nem tudnak időn kívül gondolkodni. Az óra, az óra, a felhúzott óra megállította az eszüket.

- Nincs mindenkinek olyan szerencséje, mint nekünk volt, sahib.

- Abban igazad van. De nyitott szem és visszafojtott időlogika nélkül mi ketten se fedeztük volna fel az Örök Pillanat jelentőségét. Hóreb hegyén, emlékszel? - mikor a kisgyermek megjelent, s kiderült, hogy én vagyok az. Attól kezdve, persze, könnyen ment az egész. Bár be kell vallanom, Bariban, nem lett volna bátorság bennem, behunyt szemmel ugrani át az Örök Pillanatba, ha gyerekkorom óta nem nyugtalanít egy furcsa probléma: egyszer már beszéltem neked erről, de talán elfelejtetted. Senki nem törődött vele, pedig közismert dolog: hogy a külső zajhoz előzményt álmodunk, kő zuhan le alvó fejed közelében, s te befejezed a hosszú álmod, amiben agyonvág téged az előzményekben szereplő ellenfél, ugyanabban a pillanatban, mikor a kő lezuhan. Valami halvány sejtelem élt már bennem, Bariban, hogy a dolgok nem egymás után, hanem egymás mellett vannak, hogy Tér van csak, és nincs Idő, ezért volt lehetséges megtalálni az utat, a keskeny ösvényen át, ahol a gyermek vezetett, az időtlen külső tágasságba. Érted, Bariban?

- Európai fogalmakban beszélsz, sahib. Brahma tanítványa érti a gondolatod, de nem érti a szavad. Honfitársaid értik a szavad, ők meg a gondolatod nem értik.

- Sebj, Bariban, akár értik, akár nem, fő, hogy az üzletet megcsináltuk. Hát most ide figyelj, mert óra szerint nem sokat beszélhetünk már.

- Mindent tudok, sahib, de csak mondjad azért.

- A temetés után visszamégy Londonba, kifizeted egy hónapra a Trafalgar streeti lakást. Minden este, pontosan hatkor, összeültök Kammonnal és Angelával, megcsináljátok a kört. A fellevőt (apropó, el ne feledd a rádiódíjakat pontosan befizetni) beigazítjátok a megbeszélthullámhosszra (ott van a noteszedben), onnan fogok diktálni. A diktandót Angela veszi fel, ha nem leszek nagyon fáradt, vezetni fogom a kezét is, szeretném, ha kézírásom is hasonlítana. Reggel nyolcra a kézirat legyen pontosan a szerkesztőségben, utalvány ellenében. Nézd át a korrektúrát, vigyázz, be ne írjanak valami ostobaságot, s ki ne hagyjanak semmit, ami fontos. Külön kapod meg, szükség esetén, az utasítást, hogy velem hogy léphetsz érintkezésbe, erre vigyázni akarok, nehogy odaát valami kellemetlenség legyen miattatok. Felszólítás nélkül ne próbálj keresni.

- Légy nyugodt, sahib.

- Visszatérésem előtt pontosan jelezni fogom, hol és mikor lépem át a határt. Akkor mindent előkészítesz. Elrendeled a test exhumálását, gondosan megvizsgálod, milyen állapotban van, ragaszkodom az orvosi vizsgálathoz, ahhoz te nem értesz, Bariban. Átszállítatod Londonba, a krematóriumba. Mihelyt átléptem a negyedik kiterjedést, beadod az injekciót, hogy ébredésnél ne legyek kábult, az elégetésre szánt babát, Jushni Jubashat urat, már együtt adhatjuk át az illetékes közegeknek.

- Minden úgy lesz, sahib.

- Jól van. Most hát búcsúzunk, Bariban. Bevallom, kicsit izgatott vagyok. Bár a legveszélyesebb kísérlet a negyedik kiterjedésbe való első átmenetem volt, kíváncsiságom számára csak most következik az igazi újság. Sejtelmem sincs róla, mi vár rám az ötödikben és a többiekben, hiszen tudod, azok az ismerőseim, akikkel a negyedikben találkoztam, erről édeskevéssel tudnak többet, mint jómagam. Sóvárogva és éhesen kóvályognak ők is a határok előtt, nem tudnak bejutni, s őszinte és leplezetlen irigységgel bámultak rám, mikor megmutattam nekik a határátlépési engedélyt. Az öreg Clémenceau csóválta legjobban a fejét, nem értette a dolgot, hja, újságírónak kell lenni, Bariban.

Visszafeküdt, néhány percig hallgatott.

Aztán álmosan.

- Add ide, Bariban, az üvegcsét.

Bariban átnyújtja.

Felemeli, a gyertyához tartja, összehúzott szemmel vizsgálja. Aztán kihúzza a dugót, és felhajtja az üvegce tartalmát.

Bariban fölébe hajol.

A vörösszőke arc eltorzul, mintha vigyorogna. Az orr belapul, az ajkak görcse eléri a holt-pontot, most lazulni kezd, a két ajak lassan leválik egymásról, a fogak elővillannak, az áll aláhanyatlik. A vibráló szemhéjak alatt befelé fordul a golyó, aztán megdermed, és megáll az egész: nincs mozdulat többé, mozdulat nélkül simul át a kifejezés valami álméltkodó, önmagáról megfeledkező elragadtatásba...

Újszülött arca, a Napvilág megpillantásának ámulatában.

Bariban lassan feláll, lábujjhegyen éri el a függönyt, félrehúzza. A brahmin pap már ott áll a függöny előtt.

Mikor a temető kapujához ér, távoli zaj üti meg fülét. Rikkancsok rohannak végig az utcán.

Az egyik csaknem felbukik benne.

Mérgesen visszafordul, aztán tovább rohan az újságköteggel s ordítja, szutykos kis angyal, a kinyilatkoztatást:

„Rendkívüli kiadás!”

„A »New History« következő számában kezdi közölni Merlin Oldtime tudósítását a Túlvilágról!”

„Rendkívüli kiadás.”

KÖZÉPSŐ FEJEZET

Túlvilági tudósítás

más szóval

*Merlin Oldtime-nak, a „New History” munkatársának
Eredeti Közlései az Időtlen Kiterjedés Birodalmából*

(Egyedül jogosított kiadás, copyright by Vishnu Bariban)

ELSŐ KÖZLÉS

Átlépem a határt

Földi idő, április 10.

Kérem az olvasó különösebb figyelmét. Szükségem van rá, legalább eleinte. Nem is a tárgy miatt. Minden tárgy egyforma, események és benyomások. Ezen a ponton, ha már kezébe vette a lapot, nincs mitől tartanom. Nyilván érdekli az a Lehetőség, ahonnan beszélek.

Bizonyos nehézséget kell leküzdenem, ez a nehézség leginkább ahhoz hasonlít, amit különböző nyelvek átültetése okoz.

Azzal a különbséggel, hogy itt nem szavak, hanem fogalmak átültetéséről van szó.

Az olvasó segítségét is igénybe kellennem.

Igyekezni fogok az olvasó fogalomkörének nyelvére fordítani tapasztalataim közlését. Gyakran kell majd hasonlatokkal dolgoznom. Mint újságíró (régebbi olvasóim tudják) ezeket lehetőleg kerültem. Ami a „színes riportot” illeti, úgy vettem észre, a jó szemmel meglátott valóság színesebb szokott lenni, mint a halvány emlékképekből hozzáadott mártás.

Ezúttal, úgy látom, más feladatot kell megoldanom. Bizonyos mértékben tompítanom kell. A színek túl erősek. Furcsán hangzik: túl világosak. Kápráztatnák az olvasót, nem látná a formát. Vigyázni kell az expozícióval.

Hasonlatokra van szükségem, ama homályosabb világítás közegéből, ahol az olvasó tartózkodik. Most jut eszembe, valaki említett is effélét, talán Goethe. Lehet, hogy rosszul idézem. „Alles Vergängliche ist nur ein Gleichniss.” „Minden mulandó annyi csak, mint egy hasonlat.”

Hozzátenném: „mint egy rossz hasonlat.”

Ezért kérem az olvasó kivételes türelmét. Én az ő nyelvén fejezem ki magam. Ha közben hasonlataimat erőltetettnek vagy affektáltként tartaná, ennek nem én vagyok az oka, hanem az ő furcsa fogalmai. Az én hasonlataim jók, ő látja rosszul a tárgyat, amit hasonlítok. Igyekeznek másképpen nézni a modellt, mint ahogy eddig nézte (talán oldalról vagy felülről), akkor élethűbbnek találja majd a portrét. Legjobban az aggaszt, hogy bizonyos tárgymegjelöléseimet nevetségesnek fogják tartani. Ez azért van, mert amit odaát, mondjuk kefének ismernek, az a valóságban (vagy mondjuk egyelőre: itt) mondjuk baracklekvár, esetleg viszont. Én persze igyekszem a baracklekvárt kefének nevezni, alaposan megfeszítve emlékezetemet, hogy

eszembe jusson, hogy is volt ez odaát, de néha azért előfordul majd, hogy nem jut pontosan az eszembe az önök megjelölése, ami aztán röhögtetőn vagy ostobán hangzik az önök (tudom már) *fülében*, s egyes olvasóim azzal vádolnak majd, hogy halandzsázom.

Talán egyszerűbb volna egy közismert kollégámnak, bizonyos Mr. Alighieri Danténak módszerét és formanyelvét használnom. Ő ugyanis utólag írta meg tudósítását, s így nem kellett erőltetnie magát, otthon volt megint, az önök nyelvén beszélt, folyékonyan, legfeljebb kicsit izgatott volt még, ami csak használt, ütemessé tördelte szét a szót, s az egyforma betűkkel végződő szavak nagy segítségére voltak, hogy ráeszméljen ezeknek a szavaknak a valóságban (mondjuk: itt) tapasztalt tartalmi összefüggésére.

Így persze könnyű volna nekem is.

Mentségemre szolgáljon, hogy én *innen* beszélek.

Tessék elképzelni, hogy valaki az Eiffel toronyból való zuhanása közben közli a bámészködőkkel testi és lelki állapotát, attól tartva, hogy mikor földet ér, másképpen fogja érezni a dolgot, vagy egyáltalán nem érzi kifejezhető módon.

Mást mondok.

Olyanféle nehézséggel küzdök, mint valaki, aki közös szobában (ezt jól jegyezzék meg!) előbb ébred fel, mint alvótársa. Szeretné vele közölni, hogy nemsokára megérkeznek (lehet ez a közös szoba egy hajókabin vagy hálófülke), de az illető olyan jóízűen alszik még, hogy nincs szíve felkelteni. Az illető azonban nyugtalan alvó, álmában beszél, és mintha olyasfélét motyogna, ami a megérkezésre vonatkozik. Tehát felel valamit, már amit egy álmában motyogónak felelni lehet, igyekezvén kitalálni, vajon mit álmodik ebben a percben. Az alvó bólint, mintha értené, másik oldalára fordul, felel valamit.

Tessék elképzelni egy ilyen társalgást.

Annyi bizonyos, hogy az ébredezőnek nehezebb a dolga, neki kell alkalmazkodni.

Abban a reményben, hogy az olvasó olyasfélét álmodik éppen, amiben magam is szerepelek, megpróbálom elmondani, hogy történt elutazásom.

Még csak egyet jegyzek meg. (Jó, hogy eszembe jutott!) Tudósításaimban általában az önök által jelen időnek nevezett nyelvtani formát használok. Nekem így könnyebb, s amennyire emlékszem, önöknek se kellemetlen. Egyszerű szavakat keresek. Mindig lenéztem (s most már tudom is, miért) a rejtelmeskedőket, akik a homályt homállyal világítják.

Erre semmi szükség.

Elindulásom pillanata aránylag világos. Így történik.

Fekszem.

Csomagjaim még lakásomon vannak, de intézkedtem, hogy szállítsák a vonatra.

A jegy itt van a kezemben.

Előírás szerint a szájamba veszem, ahol folyékonyvá válik.

Miután tudom, hogy otthoni ruhámat (otthon, a Három Kiterjedésben, szilárd halmazállapotú testnek nevezik) le kell vetnem, hogy ugyanolyan szabású, de negyedik kiterjedésű, talán helyesebb, ha így mondom: negyedik halmazállapotú (gáz, folyadék, szilárd után következik) úti ruhámat fölvegyem, nyugodtan kinyújtózom, mint akit öltöztetnek.

Karjaimat kicsit fölemelem, aztán visszaeresztem, mikor érzem, hogy zsibbadnak.

Kesernyés íz.

Dörömbölő láрма a fülemben.

Igyekszem figyelni, mi történik.

Meglepetésekre olyanféle a láрма, mint a műtőben volt, mikor kloroformot kaptam.

Remélem, nem az lesz, hogy az öntudatomat elvesztem, mint mikor az akasztófán lógtam: közben nem tudnék védekezni, és leszállítanának a vonatról, mint akkor.

Szerencsére ezúttal nincs veszély.

Nagyon magamnál vagyok, sőt az a baj, kicsit túlságosan.

Az új benyomások előretolakszanak, félek, hogy elnyomják az átmenetet, amit pedig figyelni akarok. Erős kényszer dolgozik bennem, nem arra, hogy siettessem, hanem hogy visszatartsam a folyamatot: kínosan, kapkodva próbálok emlékezni, miről is volt szó egy pillanattal előbb.

Ez rendkívül kínos. Félek, ha elfelejtem az utolsó képet, gondolatot vagy szót, elvesz a kapcsolat, ami a három kiterjedéshez fűződött, s akkor nem tudok többé visszafelé érintkezni azokkal, akiknek kedvéért az egész kalandot vállaltam. Ha ez megtörténik, az az eshetőség fenyeget, hogy a visszatéréskor viszont arra nem fogok emlékezni, ami közben történt.

Ilyet többször tapasztaltam a harctéren, agysérüléssel betegek, akik napokig és hetekig feküdtek eszméletlenül, utóbb semmit se tudtak erről az időről.

Emlékszem; az érettségim esett meg velem, hogy a pompásan felépített matematikai levezetés közben elvesztettem a papírszeletkét, amin a bebizonyításra való tétel szerepelt. Gyötrelmes dolog volt.

Vigyáznom kell. Mind a két képet kell egyszerre látnom, azt is, ami eltűnik, azt is, ami következni fog.

Mint a moziban, az úgynevezett átfotografálásnál.

Félig-meddig sikerül. Nagynehezen eszembe jut, hogy a ...i temető halottasházában vagyok, titkárom a közelben tartózkodik valahol, s valami utazásról van szó, amire leszerződtem. A szerződés anyagi része már nem jut eszembe, de a kapcsolat megvan.

Mint utóbb kiderült, ez az óvatosság igen helyénvaló volt, enélkül a legnagyobb bajok lettek volna, most itt volnék a negyedik kiterjedésben, sejtelnem se volna róla, mit keresek itt, kinek a kedvéért mászkálok mindenfelé: félszeg helyzetben dobálnának az események, nem tudnám, hová tartozok, kivel kell érintkeznem, és mi lesz velem általában: hogy így mondjam, nem tudnám, mi a foglalkozásom a valóság világában.

Erős figyelmemnek köszönhetem, hogy itteni tartózkodásom közben időnként (remélem, pontos dátumra, az önök világában) eszembe jut a hivatás, amire vállalkoztam önöknél.

Ilyenkor behunyt szemmel erősen magam elé idézem a képet a halottasházról. Bizonyos képzeletmegfeszítés után a halottasházról eszembe jut a titkár, s a titkárról a többi vonatkozás. S akkor már megy a munka.

(Ezzel kapcsolatban már e pontnál megjegyzem, illetve előrebozsátom, hogy mostani környezetemben sok komikus bajom, mondhatnám kellemetlenségem van önök miatt. Mikor „rámjön” a tudósítás, nem figyelek, szórakozott leszek, bolondokat beszélek, amiktől furcsán néznek rám. Vannak ugyan, akik azt állítják, hogy értik, miért teszem ezt. De olvasóimnak meg kell érteni, hogy azok a személyek, akikkel itt találkozom s találkozni fogok, nagyrészt egyáltalán nem emlékeznek arra a lelkiállapotra, amikor maguk is három kiterjedésben voltak

vagy vannak: vagy ha igen, ennek semmi jelentőséget nem tulajdonítanak, s nem tartják olyan tárgynak, amiről beszélni vagy amivel foglalkozni érdemes. Éppen ezért egy kicsit lenézik „foglalkozásom”, s én többnyire le is szoktam tagadni, mint a továbbiakból kiderül majd - itt is inkognitóban tartózkodom, ahogy rendesen, ha riportúton vagyok. Másrészt örülnöm kell, hogy így van, mert az itteni embereknek a háromkiterjedéses létezéssel szemben tanúsított közönye magyarázza meg, hogy soha vagy csak nagyon ritkán kerestek még érintkezést innen önökkel, s így sok újszerű adatot hagytak meg számomra, amiről még semmit sem tudnak az önök világában.)

Mindezt megint csak egy már használt hasonlattal hozhatom közelebb. Bizonyosan előfordult már önökkel, hogy álmukban eszükbe jutott, hogy álmodnak, s talán még az előbbi álmkép is (álom az álomban).

Nos tehát: indulásom pillanatában s azóta is, ha visszatérek rá, olyanféle kínos felelősség-érzésem van, mint valakinek, aki azt álmodja, hogy kedves társaságban ül, esetleg kártyázik vagy előad valamit, vagy figyel valakire, s ekkor fel kell ébrednie, utána percekig nyugtalanítja, hogy mit csinálnak az álombéli többiek, akiket köszönés nélkül faképnél hagyott, s most szájtátva bámulnak utána, s nyilván nevetlennek találják, a kártyásnak jó lap volt a kezében, ellenem, most csaphatja a falhoz; az előadó éppen a csattanót akarta közölni velem, s most torkára akad a szó; a partnerem kíváncsian hallgatott rám, s most nem fejeztem be a mondókát.

Önök meg fognak győződni róla, hogy hasonlatom egyáltalán nem frivol, olyan „nagy” dologgal kapcsolatban, mint a Túlvilág. Ezek a nagyon emberi dolgok, amiket példának idéztem, itt is megvannak, csak egy kicsit másképpen...

E pillanatban, mikor önökhöz beszélek, jólesik megnyugtatni magam, hogy a fent jelzett nevetlenség vagy tapintatlanság vádjával nem illethetem magam, hiszen bejelentettem, hogy otthagytam önöket.

Örülök, hogy most módomban van igazolni ezt, s hogy nem feledkeztem meg az önök kedves társaságáról.

Visszatérek a távozásommal kapcsolatos benyomásokra.

Miután meggyőződtem róla, hogy sikerült megjegyeznem, s fel fogom idézni tudni, ha szükség lesz rá, háromkiterjedéses létezésem utolsó emlékét (s erről a többi is eszembe jut majd), bátrabban adom át magam a benyomásoknak, amik most el fogják törölni.

Itt az ideje.

A lárma erősödik.

Előbb valami sötétségen kell átvergődnöm.

Ez a legundokabb része a dolognak.

Szerencsére nem tart soká.

Háromkiterjedéses szerveim, különösen tudóm és szívem, rettenetes kalamajkát csinál, amitől ugyancsak háromkiterjedéses idegeim úgy megijednek, hogy az ugyancsak háromkiterjedéses agyvelőben a legnagyobb zavar és kapkodás támad.

Ezek a szervek az állapotukkal együtt járó renyheség következtében megszokták a háromkiterjedést, s ebben a pillanatban nem érzik a negyedikben való létezés lehetőségét.

Mintha azt hinnék, hogy nem lesz alkalmuk mozogni, dobogni, lélegzeni „élni” többé, ha bizonyos halmazállapot megszűnik (amivel persze ott kell hagyni a formát is, holott ezt a lényeggel tévesztették össze), kétségbeesetten rángatózni és kapkodni kezdenek.

A háromkiterjedésű agyvelő, ennek megfelelően, szörnyű erőfeszítéssel próbál „rendet csinálni”, vagyis ragaszkodni a formához (azt hiszem, ezt nevezik önök halálküzdelemnek), míg végre, nagynehezen magára eszmél.

Rájön, hogy létezik, illetve tud a létezésről, holott a tüdő és a szív - még egy pillanatig érzi őket a háromkiterjedésben - nem mozdul többé.

Illetve...

Nagyon is mozognak, dobog és lélegzik mind a kettő a maga módján, csak nem ott, ahol (a háromkiterjedésű idegek végződésének irányából) keresi őket.

Valahol máshol.

A negyedik kiterjedésben.

Ahová átforgott a képsík.

Nagyon furcsa érzés.

Emlékszem, az embernek például elalszik a lába.

Idegen test. De valahol azért van, ugyebár, csak az a kérdés, én is ott vagyok-e?

Vagy fáj a levágott kar. Ijesztő. Most képzeljék el, hogy az egész testet levágják. Egy pillanatig fáj - nem tudjuk, hol vagyunk - ott, ahol fáj, vagy ott, ahol érezzük.

A lecsapott fej után kap így az elítélt.

Az egész ezen az ostoba „én” képzeten múlik. Minden félreértésnek ez az oka.

Mindenáron rögzíteni akarjuk.

Mennyi bolond szenvedés és téboly forrása ez a gyáva makacsság!

Mindig ahhoz, ami éppen a legközelebb esik.

Fáj valami. Vagyis nagyon közel van valami.

Mi sem egyszerűbb: én fájok. Nekem fáj.

Test. Kéz, láb, tüdő, szív. Mozgás. „Anyag.”

Hát persze. Mindez „létezik” - ó, nagyon is létezik - sokkal inkább, sokkal valóságosabban létezik, ezerszer valóságosabban, mint amennyire valaha is hittél benne, kedves olvasó!

És hát, persze - mit rémüldözöl? -, az én is létezik, ó, nagyon is létezik! sokkal inkább, sokkal valóságosabban, ezerszer valóságosabban létezik, mint amennyire valaha is tudtál róla, vallottad, érezted, meg is nevezted.

De miért akartad, miért akarod mindenáron *ott* rögzíteni ezt az ént, a többi valósággal, ahol éppen ráeszmélsz?

Mert ott a legközelebb, ugye. Jelen vannak kéz, láb, tüdő, szív, minek fáraszd magad, hogy távolabbi dolgokkal kösd össze, még ha történetesen jobban, tökéletesebben tartoznak is együvé ezek a távoli dolgok és a te „éned”.

Ne haragudjanak, kedvem szottyant bevallani, hogy e pillanatban jóízűen elnevettem magam az önök csodálkozó, s kissé sértődött arckifejezésén, ahogy elképzelem, szavaim után.

Mintha hallanám: ön meg van veszve, kedves Merlin. Ha egyszer itt ülök a Piccadilly kávéházban, csak nem fogom „én”-nek nevezni azt az urat, aki odakint sétál, vagy pláne - ahogy ön óhajtja - a szemben levő házat, csak azért, mert szolidabb anyagból készült, s így valószínűleg tovább fog tartani, mint csekélységem, akire célozni méltóztatik. Lehet, hogy nem fogok olyan soká tartani, sőt az is lehet, hogy ez rosszul esik nekem, de azért mégsem fogom rászánni magam, hogy ettől a perctől fogva az a ház leszek „én”, aki nyitott ablak-szemével és tátott kapuszájával bámulja ezt az idegen tárgyat, ami itt ül a kávéházban.

Én nem vitatkozom önnel, Mr. Olvasó, önnek tökéletesen igaza van.

Csak arra akarom szerényen emlékeztetni, hogy effajta tréfát ön már többször elkövetett, s egyáltalában nem hitte, hogy az valami természetfölötti képesség.

Ön, mint az ifjú és szőke Carnegie, ott heverészett a szép Corday Sarolta társaságában a norvég tengerparton, s „énjének” boldog tudatában igen jól érezte magát, élénken flörtölt, és élvezte a szép alkonyától.

S a következő percben, bizonyos közbejött, egyébként jelentéktelen esemény következtében, ön meg volt győződve róla, hogy önt nem hívják Carnegie-nek, ön nem ifjú és szőke, hanem öreg és kopasz, és ön nem heverész a norvég tengerparton, hanem fekszik egy ágyban, és sietve öltözködni kell, mert lekési a vonatot.

Nos tehát, ha nem is érti, higgye el nekem.

Velem is effajta dolog történt.

Talán csak élénkebben.

Még tudni vélem, hogy Merlin Oldtime a nevem, még tudni vélem, hogy ott fekszem a halottasházban, még tudni vélem, hogy a szívem és a tudóm nem mozog, hogy tehát most mindennek vége, nincs többé Merlin Oldtime, tehát nincs többé halottasház, nincs többé világ, nincs többé semmi.

De ugyanakkor, szinte egyszerre, valami mást is kezdek tudni.

Még hozzá sokkal erőteljesebben és biztosabban és nyilvánvalóbban, mint ahogy előbb ezeket a dolgokat tudtam.

Hogy mi ez a valami, sőt, ki ez a valami, most még hiába mondanám el, önök vállat vonnának, vagy azt hinnék, tréfálok.

Tehát annyira szorítkozok csak, hogy magáról a felfedezésről referáljak, a „testi” érzésről, ahogy önök nevezik.

A többi ügyis ki fog derülni.

Először és elsősorban: nem fekszem semmiféle halottasházban.

Másodszor és másodsorban: nemcsak hogy semmi baja „énemnek”, sőt ellenkezőleg, sokkal biztosabb vagyok benne, mint az imént, s pedig egyszerűen azért, mert sokkal többet tudok erről az „énről”, mint a halottasházban tudtam, s a folytatólagos események közben, amik megelőzték, egy bizonyos pontig.

Egymás után jönnek a képzetek, egymás után jutnak eszembe dolgok, amikről a folytatólagos események közben sejtelmem se volt.

Így például.

Az a bizonyos pont is világosan áll előttem, amikor az eseménysorozat (ami a halottasházzal nyert „befejezést”) kezdetét vette.

Jól tudom, nagyon fáradt és rosszkedvű voltam.

Alaposan összevesztem önmagával, még azt is mondtam neki, hagyj békén, fűtyülök az egész dologra. Különben is jól vagyok lakva, nem akarok semmire se „gondolni”, most egy kicsit sehogy se akarom magam érezni és pont.

És pont, és csakugyan pont, és egy kis homály, és a következő percben egész máshol van a nap, mint ahonnan az imént sütött, és a rendes, négykiterjedésű szív és tüdő és idegek és egyebek szorongani kezdenek, kapkodnak, vonakodnak, nem akarnak átmenni a szűk és kényelmetlen háromkiterjedésbe, és egyszer csak mégis ott vannak, és „én” dühösen acsarkodom, a világosság az ellenkező oldalról jön, sehol se találom a hozzám tartozó részeket, s legnagyobb felháborodásomra és bosszúságomra, egy morcos vénasszony dobál, paskol, lóbál a levegőben, majd megfulladok, belemárt a meleg vízbe, kihúz, s a végén odacsap valami bölcsőfékébe. S ami a legkellemetlenebb, nem tudok tiltakozni, nem tudom megmagyarázni, hogy hagyjanak békén, ez az egész nem kell, nem vagyok jelen, egészen máshol vagyok, vissza akarok kerülni, ne mozogjanak addig, míg visszatalálok, mert minden mozdulat mélyebben szánt bele ebbe a folyamatba, hiába! képtelen vagyok megállítani ezt a ferde dolgot, egyszerűen azért, mert már magam se tudom, ki vagyok hát, és hol vagyok tulajdonképpen, a valóságban? jobb híján kénytelen vagyok elfogadni, hogy itt vagyok, és ez a valóság.

S keservesen bár, de beletörődöm, s ezzel a beletörődéssel vállalom a következő, rengeteg mindenféle dolgot, ami ezzel a bolondos állapottal összefügg, egyszerűen azért, mert egyik kép idézi és előidézi a többi, egész sereg örült és értelmetlen és haszontalan dolog, ami az én életemben semmi szerepet nem játszik: egészen a halottasházig.

Mindez átfut rajtam, persze sűrítve, s rögtön utána üdén és frissen jelentkezik az egészséges vágy, hogy ezek után pedig lássunk sürgősen a dologhoz.

Először is nézzünk körül.

A vonat vígan szalad velem, kiegyenesítem gémberedett tagjaimat, és kinézek az ablakon.

Az összefutó sínek közt még látom a Táblát, amit abban a pillanatban értünk és hagyunk el, amikor magamhoz tértem. Rajta a felirat: Negyedik Kiterjedés.

MÁSODIK KÖZLÉS

Útitársam

Földi idő: április 11.

Még néhány perc, és teljesen otthon vagyok.

Az átvétel megtörtént.

Itt vagyok a negyedik kiterjedésben, tökéletes bizonyossággal.

Már azt is tudom, ki vagyok (név szerint is), s hogy eredetileg miért ülök ezen a vonaton, s hogy hová igyekeztem.

De ez lényegtelen.

Itteni (mondjuk: régebbi) helyzetem és egzisztenciám, mint személyes magánügyem, nem tartozik jelen riportom tárgykörébe, s éppen ezért ezzel nem is terhelem az olvasót. Valódi nevemet se árulom el, bár ez a név sok művelt ember számára ismerős.

Annál kevésbé, mert hiszen közben arra is nagyon jól emlékszem, hogy odaát, ahol az olvasó tartózkodik, nevem Merlin Oldtime (pompás memóriám van, meg kell adni! és nem tudom megállni, hogy el ne nevessem magam erre a furcsa névre, véletlenül tudom, miért hívnak így odaát!), hogy a „New History” munkatársa vagyok, így, ahogy mondom, a „New History” munkatársa - hát nem remek? -, s hogy sürgős feladatom fenntartani az érintkezést a lap „előfizetőivel”.

Tehát folytatom közlésemet, amit legutóbb az átvétel szubjektív szenzációjának vázolásánál hagytam abba.

Ezzel most már röviden végezhetek.

Ott tartottam, hogy én, mármint Merlin Oldtime, kellemes meglepetéssel veszem tudomásul, hogy lélegzés, szívdobogás és ehhez hasonló fontos folyamatok dolgában semmi baj, mint ahogy odaát tartottam tőle.

Nagyon rendesen lélegzem, szívverésem remek, közérzésem kielégítő.

Mindjárt azt is hozzátenném, hogy éhes vagyok, de az olvasó megint azt hiszi, frivol tréfát engedtem meg magamnak.

Tehát mielőtt ezt bevallanám, megpróbálom hasonlatokkal megértetni vele a lényeges két pontot, ami érintkezésünket egyrészt megnehezíti, másrészt mégis lehetővé teszi: hogy tudni-illik mi az, amiben hasonlít, s mi az, amiben különbözik a három és több kiterjedésben való létezés.

Le kell küzdenem az olvasó elfogultságát, amivel (nagyon jól emlékszem!) ezeket a szavakat mondja magának vagy másnak (szóban vagy gondolatban): túlvilág, másvilág, életen túli lét, lélek, halhatatlanság, halhatatlan lélek s más hasonlók.

Ezekhez bizonyos meghatott és áhítatos indulatokat fűz - ha hisz bennük -, legalábbis elvonatkoztatja őket minden egyébtől, s bizonyos mértékben (nagyon helyesen) szentségtörésnek érzi, ha odaát zavarja össze ezeket a fogalmakat valaki, úgynevezett testi dolgokkal.

Éppen ezért óatosan kell magamat kifejezni.

Először is: én ezeket már innen mondom. Itt ezeknek az érzéseknek: meghatottság, áhítat, életen túli, egészen más értelmük van.

Megnyugtatom az olvasót. Más, de nem ellenkező, az áhítat és elfogultság itt is megvan, csak magasabb, és messzebb a célpont, ahová irányul.

Másodszor: ami különbséget és hasonlóságot illet.

Talán legegyszerűbb, ha annyit mondok, hogy mind a kettő fokozati, és nem lényegi.

Legalább egyelőre.

Csak hogy ez a fokozat, illetve fokozódás, úgy veszem észre, éppen ellenkező irányú, mint ahogy önök talán gondolnák.

Mosolyognom kell, ha eszembe jutnak azok a spiritiszta ülések, amiken, kutatásaim közben (s főként összeköttetések beszerzése céljából) részt vettem.

Ködös alakzatok kóvályogtak a levegőben, s a fényképező lemezen, az a bizonyos „anyag”, amiről ők beszéltek, az „ektoplasma”, „photoplasma”, „astrálest” s egyéb formák, amelyekben az ő kísérteteik jelentkeznek (egyébként nagyon érthető ez!) sokkal inkább hasonlítanak köddé és vízpárává szétomló, a semmi vagy még inkább a káosz felé visszaigyekvő létezés megnyilvánulásaihoz (tulajdonképpen a buddhizmus vallásához volna közü, s nem a mi egészségesebb európai spiritizmusunkhoz), mint a háromnál is több kiterjedés lényeihez, háromnál is több! nevetséges! hiszen ezek a „szellemek” a két kiterjedést is alig bírják, túlságosan szétfolyók, a fényképező lemez két kiterjedésű síkja is lötyög rajtuk, alig lehet észrevenni pontokból, legfeljebb vonalakból álló szellős anyagukat.

Emlékszem, mondtam is ezeknek a spiritisztáknak: lehet, hogy a ti szellemeitek léteztek valamikor, az életnek valami test előtti, primitív fokán, de ha maradt még belőlük néhány ásatag példány, igazán nem érdemlik meg, hogy visszahívjuk őket, ezeknél aztán valóban magasabbrendű és tökéletesebb megoldás volt a háromkiterjedésű test! (Egyébként meg is látszik a stílusukon: amit médiumok útján „nyilatkoznak”, abban ezek az ektoplasmák és astrálestek kevesebb megértését árulják el a létezés értelmének, mint amennyivel egy ősplazma vagy egysejtű ázalat alkalmazkodott a földi létezéséhez!)

Értsék meg: az önök fehér lepedővel és áttetsző fehér festékkel vagy ködfátyollal ábrázolt „kísértetei” egy az élő testnél alacsonyabb fokát jelentik a létezésnek.

Ami itt van: ez pedig egy magasabbat. Nem akarom mondani, hogy ugyanannyival magasabbat, mert megsértődnének, de...

Röviden és tömören: higgyék el nekem, hogy ami itteni tudómet és szívemet illeti, ezek éppen olyan jól, bizonyos értelemben jobban funkcionálnak, mint az önöké. Valahogy így mondhatnám: míg önök csak közvetve, a tapasztalt külső és belső mozgások révén, éržekeik, sőt kizáróan erre a célra szolgáló érző műszereik révén vesznek tudomást szerveik működéséről (olyanféleképp, ahogy a külső dolgokat is csak akkor tapasztalják, ha azok mozgásban vannak, különben nem!), addig én itt bennük élek, dobogok és lélegzek, mint - de mit magyarázzam?

Hogy az önök teste tömörebb, keményebb, szilárdabb?

Szó sincs róla!

Pusztá káprázat!

Önök megfogják kezükkel a fejüket, no persze, a kezükhöz képest, az idegekhez képest, amiknek végződése tapintja a csontkoponyát, kemény és tömör a csont, de bezzeg hiú ködpárává, laza felhővé mállik szét, mihelyt egy közönséges gammasugár csap rajta keresztül, a „szilárd” anyagot összetartó rezgésnél magasabb számú, tömörebb rezgésével! Erre gondoljanak, s akkor talán nem veszik rossz néven, ha biztosítom önöket, hogy mostani halmazállapotomban, ha önökkel találkozónék, a legderekabb legénnyel is önök közül, mondjuk a vasöklű Carnerával, s mérkőzésre kerülne sor közöttünk: lesunyt fejjel és hátrakulcsolt kézzel úgy szaladnék keresztül, az általam egyébként nagyrabecsült világ bajnok, mint a puskagolyó az aludttejen, zokon ne vegye, hogy éppen őt használtam példának.

Ami végül „eszméletemet”, öntudatomat, éntudatomat, megfigyelő- és felismerő képességemet illeti, lévén ezek fontos feltételei az újságíráshoz való alkalmasságnak...

Nézzék kérem, nem mondhatok mást, mint hogy mindaz, amit itt tapasztalok magam körül, bár formában nagyon hasonlít mindahhoz, amit önök is látnak, ha körülnéznek a világban, számomra abban különbözik attól a módtól, ahogy azelőtt kerültek tudatomba és eszméletembe, hogy sokkal biztosabban és erőteljesebben veszem tudomásul létezésüket.

Körülbelül olyan biztosan, ahogy önök a gammasugarakat tapasztalják.

Ez itt egy pohár víz, előttem a vonatablakon.

Ugyanolyan pohár, mint amilyent önök is láttak már.

De mennyivel határozottabban, nyilvánvalóbban az!

Mennyivel bizonyosabb vagyok benne, hogy az, és semmi más!

Sokkal több képzetem fűződik hozzá.

Sokkal többet tudok róla, egy és ugyanakkor.

Formája, tartalma, anyaga, lényege, összetétele, jelentősége, viszonya a többi dologhoz, vonatkozása minden egyéb létezőhöz, mindez élesen és összetéveszthetetlenül válik el tudatomban, énemtől, tárgy, ami nem bennem van, hanem odakint, s mégis létezik!

Önmagában.

„Magánvaló”, - mondta valaki, tudom már!

S mindezt - ne haragudjanak! - csak azért kellett mentségemül felhozni, hogy visszatetszést ne keltsen, érzékeny lelkekben, a profán szó, mikor megérkezésemmel kapcsolatban mindjárt ilyen „földi” dologgal hozakodtam elő, hogy éhes vagyok.

De hát, szerencsére, csakugyan az vagyok.

Sőt, azt is tudom, mire.

Fönt, a vasúti fülke hálójában, mint ahogy azonnal eszembe jut, jóféle alpesi sajtot tartogattam, még hetvenegyben, mikor ez a vonat erre járt. Most jól fog jönni. A nyál összefut a szájamban.

Micsoda falat!

Nehéz elmondani, milyen íze van az ételnek, ha az ember tökéletesen ébren van. E pillanatban legalább ébrenlétemről még úgy tudom, hogy tökéletes. Csakugyan az.

Szégyenkezve és önmagamot sajnálva emlékszem vissza, mit jelentett számomra az önök világában sajtot enni.

Az éhség ott is szerepelt, sőt ez volt az egyetlen dolog, ami lényegében mint érzés nagyon hasonlított a négykiterjedésű valóságban tapasztalt éhséghez.

A vágyról igen helyesen jegyzi meg némely költő, hogy magasabb szférák felé mutat.

„Minden vágy az Isten szava benned”, jegyzi meg egy költő, és emlékszem, ez már odaát is tetszett nekem. Az illető költő dicséretére legyen mondva, ezt a mondást (persze, négykiterjedésre lefordítva) itt se érzem olyan komikusnak, mint a legtöbb idézetet, ami odaátról jelentkezik.

Csak persze a legtöbb vágyat összezagyváltam egymással.

Jelképesnek vettem a valódit és viszont.

Az éhség mint vágy, odaát is ehhez hasonló.

De mily különbség a kielégülésben!

A kezembe vett sajtdarabról előbb meg kellett állapítanom, hogy valóban étel, és nem elvont fogalom.

Nyelvemmel formát és anyagot tapintottam, előbbi rágással és erőlködéssel meg kellett változtatni, utóbbi nagyrészt tompa, idegen dolgokhoz volt hasonló.

Valami halvány derengésben az íz is jelentkezett, de inkább csak mint emléke vagy előérzete valaminek, amire vágytam, földerengett, s mindjárt el is tűnt, túlvilági hallucináció.

Itt csak az íz jelentkezik, egyenértékűen azzal, amit vágyaimban jelentett.

Maga az íz, függetlenül az anyagtól, mint különálló s önmagában felismerhető valóság.

Nem kell hasonlítanom semmihez.

Ha soha nem ettem volna sajtot, akkor se téveszteném össze semmivel. A gyönyörűség, amit kelt, nem fűződik kényszerű emlékekhez. Megszületik és van.

Az íz önmaga érteti meg magát.

Nyelvem és ínyem nevezné el sajtnak a sajtot, ha soha nem tapasztalta volna: nyelvem és ínyem fedezi fel, nem én.

Úgy látszik effélére gondoltak önök, mikor sóhajtozva emlegették az ambróziát és a nektárt.

Apropó nektár.

Egy pohár víz a kulacsból erre is feleletet ad.

Most már értem, miért voltam odaát folyton szomjas.

Hányféle cocktailt rendeltem, mennyit veszekedtem a mixerrel, hogy nem találta el, le-részegedtem, és szomjas maradtam! Ittam könnyeimet, és ha jól emlékszem, még vért is ittam.

Mert elfelejtettem meginni ezt a maradék kis vizet elalvás előtt.

A szomjúságot mintha elfűjták volna, és én felüdülve fordulok az ablak felé.

Nyájas, halmos vidék szalad odakint, alkonyodik.

Megnézem útitervemet: csakhamar bent leszünk a városban, amit odaát, az időre való tekintettel, Dunkirchennek neveztem.

Átvizsgálom irataimat, hogy minden rendben legyen a vizsgálatnál. Nem tudom, miért, úgy érzem, a vonaton lesz a vizsgálat. Nagyon élénk és kíváncsi vagyok.

A vonat lassít. Úgy látszik, valami kisebb állomáshoz érkeztünk, örömteli izgalom: végre megtudom talán, milyenek, hogy jelentkeznek az első lelkek, akikkel találkozni fogok.

Mert eddig egyedül ültem a fülkében.

Vajon milyenek? Hozzám hasonlítanak? Vagy önmagukhoz, ahogy odaát éltek a képzeletemben?

Szívem hevesebben ver.

Eddig csak tárgyak vettek körül és a természet - most eleven lények jönnek majd -, száz-milliószer elevenebbek, mint odaát, hiszen halhatatlanok.

Magam mint átutazó, jól tudom, még nem vagyok az.

S először döbben belém a kérdés: vajon kész vagyok-e arra, ami most következik?

Aztán összeszedem magam.

Kötelességemre gondolok.

A vonat lassít, megáll.

Felállok, kiegyenesedve, feszülten, mindenre készen.

Először csönd, aztán mintha távoli zaj közeledne... Furcsa mormogás. Mintha beszélne. Mintha valaki türelmetlenül kérdezősködné. Szavakat nem tudok megkülönböztetni.

A zörejek erősödnek. Dübörgésszerű folytonosságba mennek át. A vonat halkan remeg. Mintha emelkedne.

Jaj.

Egy pillanat, s odakint az alkonyi táj vakító fényességben ragyog fel. Ugyanakkor az erősödő mennydörgés zöngébe fordul, muzsika!

Muzsika! Úgy van! De mily káprázatos! Egyre erősebb, már régen túl van azon, amit földi fülem kibírt volna. Már fülek nélkül - süketen hallom, mintha ezer mennybolt zengene -, mi volt ehhez a gorlicei áttörés? villan át rajtam.

A muzsika már olyan erős, hogy szemem világa kialszik, sötét lesz az ablakok előtt, s a sötétben villámok csapkodnak.

Úgy érzem, egy pillanat, s elvesztem a fonalat, visszabukom oda, ahonnan előmerészkedtem, a három kiterjedés ájulataiba...

Minden erőmet meg kell feszíteni, hogy a rémület, minden eddig tapasztalt rémületnél vacogóbb, ki ne hajítson a valóságból.

De már-már úgy tűnik, nem fog sikerülni, hacsak...

Megváltás!

A szédítő iramban váltakozó pokoli sötétség és ájulatos világosság káoszából egy hang.

Előbb messziről, aztán közelebb.

- Halló! Halló!

Aztán egész érthetően:

- Halló, Rameau! (Íme, a név, most elárultam.)

Ordítani szeretnék.

- Halló! - próbálom a hangom, és keservesen csodálkozom, milyen gyengén nyávog. Ezt ugyan nem fogja meghallani a könnyörületes lélek.

Szerencsére itt van már valahol az ablak alatt a Hang.

- Halló, Rameau! - ismétli ércesen, vidáman. - Bent van a fülkében?

Vacogva nyávogok valamit. Szánalmas helyzet.

A fülke ajtaja libegni kezd, mint valami függöny. Kilincse ugrálva jár fel és alá néhányszor, a türelmetlen kéztől. Aztán a kéz, úgy látszik, megunta a dolgot... A csukott ajtó keménynek s átlátszatlanak hitt anyaga olyanformán inog és gyűrűzik, mint valami folyadék... Áttetsző folyadék... egy arc körvonalai rémlenek át mögötte... Közeledik az ajtó innenső felszínéhez... már egész jól látom...

Ismerős arc...

Ő is rám néz, biztatóan mosolyog, a kezét is látom integetni.

Még egy pillanat, és előbukik a folyékony ajtóból.

Ott áll előttem. Mosolyog. Szelesen előrehajol... nem érzem, csak látom, hogy megölel, az arcom is megcsókolja, kedélyesen.

Kábultan tűröm, erőlködöm, hogy...

- No mi az, Rameau? Nem ismer meg?

Dadogok. Erőlködöm.

Jóízűen, egészségesen, teli tüdőből nevet.

- Hát ez igazán nem szép magától... Én tudtam, hogy jön, egyenesen elébeutaztam, hogy segítsen az első nehézségeken... sejtettem, hogy egy kicsit meg lesz ijedve... ez már így szokott lenni...

Még mindig töprengek.

De őt ez nem zavarja, élénken, felvillanyozva fecseg, nyilván nagyon örül, hogy megtalált, és segítségemre lehet.

- Ne restelkedjék, nekem is meglepetés... Tudja, én azt hittem, úgy informáltak, hogy egészen átjött... Csak most tudtam meg, hogy kísérletről van szó, vissza akar menni... Nagyon érdekes! Annál érdekesebb, ha kísérlet... De persze, nem számítottam rá... szórakozottságomban - láthatta! - rázni kezdtem az ajtót, akkor jövök rá, hogy a negyedik kiterjedésbe kerültem, át-sétálhatok rajta nyugodtan... Persze, gondolhattam volna, hogy csak a negyedik kiterjedésben lehet a kísérletet végrehajtani, ha csakugyan vissza akar kerülni a harmadikba... Az ötödikből, ahol csekélységem tartózkodik, ezt már nem lehet megcsinálni többé... illetve talán lehet, de nem érdemes... szerencsémre, mert amilyen nyugtalan vagyok, képes lennék rá... De én csak fecsegek, maga meg rémülten néz rám... Szegény barátom, kényelmetlen állapot... négy kiterjedésben lézengeni, ebben a kemény és világos és hangos közegben, amibe került... meg van szeppenve, mi? hát elég siralmas bőrben tetszik lenni... nem haragszik? de nem tudok ellenállani... muszáj kipróbálni.

Váratlanul előrenyújtja a kezét.

Csaknem sóbálvánnyá meredek, illetve csaknem megint elájulok, szétfoszlok, párává semmi-sülök.

No hiszen, szép kis szégyen.

És még én hengegtem az olvasó előtt!

Mi türes-tagadás, nyájas útitársam ökle úgy szalad át a testemen, mint fentemlített puskagolyó fentemlített tejfelen, amihez a bokszbajnokot hasonlítottam.

Átszalad és visszahúzódik, és kéz és test érintetlen marad, semmi változást nem idéz elő egy-máson, mintha ködfátyolba, üres, odavetített káprázatba nyúlt volna bele, ami sértetlenül folyik össze megint...

Útitársam hangosan nevet.

- Mondom! Negyedik kiterjedés! Kép és árnyék! Kísértet! Hamlet szelleme! De nekem így is kedves azért! Roppant örülök, nagyon tetszik a bátorsága, méltánylom az ötletet, tetszik nekem, és ne tartson semmitől, fiatalember, amíg engem lát, kalauzolni fogom ebben a világban, hogy el ne tévedjen. Említettem önt D'Alembert-nek, nagyon udvarias volt, és a kedvemért szívesen látja. Másoknak is be fogom mutatni, kicsit nehezen fog menni, de mindent elkövetek, hogy... Szóval, ön benyomásokot akar gyűjteni... informálni akarja őket, odaát... Remek!

Valamit nyávogok, ha jól tudom, a nevemet, ahogy odaát hívnak: Oldtime.

- Oldtime? Az is jó. Nekem mindegy. De a Régence kávéházat azért nem felejtette el, remélem?

Mint a villám, csap át rajtam a megismerés.

- Monsieur Diderot! - kiáltom felszabadulva.

- Denis Diderot, szolgálatára... hogy is hívták?... a tizennyolcadik századból. A Konjekturák szerzője, szolgálatára. Nem is kívánhatott volna magának kellemesebb kalauzt. Itt, ahová most érkezünk, nagyon kevés megértő szellemet találna, akik a vállalkozását hajlandók lesznek méltányolni... Protekcióra lesz szüksége, nekem itt elég jó összeköttetésem vannak... kire kíváncsi?... Figyelmeztetem, óvatosnak kell lennie, mindenben hallgatnia kell rám, egyedül ne tegyen egy lépést se, mert könnyen megjárhatja... vagy visszahajítják, ahonnan jött, vagy úgy ittragad, hogy soha többé eszébe nem jut, fiú-e vagy lány... Egy kicsit meg kell majd tévesztetni a hölgyeket és urakat...

- A hatóságoktól engedélyem van - makogok.

- Á, mit ér a hatósági engedélyekkel... Magát nem a hatóságok érdeklik, egyelőre... Maga személyesen szeretne beszélni az élőkkel... akarom mondani halottakkal, ahogy önök hívják... Ezekkel valahogy el kell majd hitetni, hogy... Értse meg, ha csak így, az én előzetes konferansom nélkül jelentkezik... egyszerűen keresztülnéznék magán, mint ahogy én keresztül nyúltam a kezemmel, imént... Egyszerűen nem hiszik el magát, ágálhat előttük, ugrálhat és beszélhet, megdörgölik a szemüket, legyintenek és odébbállnak... kevés élőknek van itt kedve úgy, mint nekem, ilyen csacsiságokkal foglalkozni, mint egy háromkiterjedéses lény, még akkor se, ha történetesen a negyedikbe inkarnálta magát, keservesen... Ne felejtse el, maguknak se túlságosan imponálnak a spiritisza-kísértetek... Arra mindenesetre nagyon vigyáznia kell, hogy hozzá ne próbáljon nyúlni valaki... De hiszen én ott leszek mellette, vigyázok... Bízza magát bátran rám, meglehetősen szabadon mozgok ebben az ötkiterjedéses városban, ahová csakhamar megérkezünk. Kitűnő társaságot talál, affelől nem kell aggódnia.

Útitársam, mentorom és kalauzom kinéz az ablakon, aztán közelhajol, sebesen és halkán közli.

- Készüljön. Vizsgálat. Ezen át kell esnie, mielőtt a Városba beengedik.

Az ajtón keresztül egymás után lépnek a fülkébe az útlevél- és vámvizsgálat hivatalnokai.

HARMADIK KÖZLÉS

Az Ötödik Kiterjedés Városa: Múlt

Földi idő: április 14.

Hárman vannak.

Egy sisakos figura, rövid, római tunicában, rézből készült lábszárvédő, saru. A másik afféle landsknecht, fülre húzott kucsma, színes kacabajka, rojtos nadrág, hosszú orrú csizmaféle. Végül egy szemüveges úr, aki nyugtalanít, mert ismerős.

- Az útleveleket kérem.

- Adja ide nekem, majd én adom át - súgja Vezetőm.

Átadom neki a papírokat, amik átváltoznak a kezében: a római katona számára tekercs lesz az egyikből, a landsknecht valami fémtárgyat kap, a szemüveges zárt borítékot.

Vezetőm magyaráz.

- Ez az úr régi ismerősöm, tanulmányúton van. Meghívást kapott Tibériuszhoz, Ötödik Károlyhoz és Viktória királynőhöz. Látogatásai után várost fog építeni, és továbbutazik.

A szemüveges csomagjaim közt babrál.

- Nincs elvámolni valója? Nem hozott magával képeket?

- Miféle képeket?

- Jelképeket, ösztönméleket, mozdulatokat, pillantásokat, összerakható szótöredéket? Arco-
kat, szemeket, füleket, amiket elfelejtett? Apróságokat, amiket innen vitt ki, megfedkezett
róluk, visszahozta őket?

Kínos zavarban nézek rá.

Vezetőm a szemüvegeshez fordul.

- Hagyja, Sándor. Mr. Oldtime nem önmagát akarja itt megismerni, hanem az itteni viszonyo-
kat, s főként másokat...

- De nekem általános érdekű adatokat kell gyűjtenem - makacskodik a szemüveges.

- Általános érdekű! Erről már beszélünk...

- Maga nem akarja elismerni ezeknek a dolgoknak a fontosságát, Denis... Nagyon jól tudom...
Már múltkor megmagyaráztam magának... Erre az úrra nagyon jól emlékszem. Merlin Old-
time-nak nevezi magát, pedig szó sincs róla... ő csak egy behelyettesítés, Lady Hamilton egyik
álmában, és én be fogom bizonyítani, hogy nem őrá gondolt...

Ebben a pillanatban ismerem meg.

- Mr. Ferenczi! - kiáltom. - Óriási! Micsoda memóriája van!

Vezetőmhöz fordulok.

- Háromszor voltam a lélekelemző úrnál, Budapesten... Akkor is az álmaimról vitáztunk...
Emlékszik, Mr. Ferenczi... Akkor is azt mondtam önnek, hogy ezek az elemek nem túlról,
hanem innen kerültek az álmomba... Még most sem ad igazat?

A kiváló magyar tudós fölényesen legyint.

- Lady Hamilton, akit szerencsém van elemezni...

Felfortyanok.

- Mi közöm Lady Hamiltonhoz? Én...

- Ön Lady Hamiltonnak egy tévképzete.

- No de ez mégiscsak... Minden nagyrebecsülésem mellett, amivel her ladyship iránt visel-
tetem, visszautasítom azt a feltevést, hogy én egy tévképzet vagyok. Mint a „New History”
munkatársa, lapom nevében tiltakozom...

Vezetőm csillapítóan teszi vállamra a kezét, fülembé súgja:

- Ne vitatkozzon, Merlin. Már megmondtam magának, nagyon szerényen kell viselkednie, a
halmazállapotára való tekintettel itt könnyen elbánnak magával. Vegye meg tiszteltetésnek,
hogy a tanár úr felismerte és érdeklődésére méltatta.

Aztán hangosan:

- Merlin barátom meg fogja adni a címét, és bármikor rendelkezésére áll önnek.

Ferenczi bólint.

- Na, jól van. Hát csak vigye a cókémóját. Hm... mit akartam mondani... hogy van az öreg Zsiga?

- Freud Zsigmond? Nagyon jól érzi magát. Meg volt hűlve, de már elmúlt.

- Ha visszamegy, izenje meg neki, hogy Charrot és Yung tisztelik! Kellemes ébredést!

Közben visszakaptam irataimat. A római katona és a landsknecht már el is tűnt.

Vezetőm biztatóan néz rám.

- No, ezen túlestünk, Merlin. Készüljön, mindjárt bent vagyunk a városban.

A vonat most hangtalanul fut, alig érzem a kerekeket. Szépfelhők suhannak az ablak előtt. Egy fordulónál, alattunk, kitárul a tájkép.

S kitárul vele együtt bennem is valami.

Ezt az érzést közölnöm kell.

Nem a magam „jellemzése” miatt.

Abban a feltevésben, hogy tompán és féltudatosan az olvasón is átsuhan már hasonló, megpróbálom ezen az érzésen keresztül tenni elképzelhetővé a látványt.

Olyanféle fellélegzés, mint mikor az ember hazakerül.

De nem olyan hazába, amiről tudott, vagy amit keresett.

Ismeretlen, sohanemálmódott vidék.

És mégis minden, ami eddig volt, gyermekkori emlékek, ismerős arcok, az élet folytonossága valószínűtlenné és idegenné válik.

Talán a „fajta” emlékezése.

Sokszor gyanúsítottam a növényeket, hogy ismerik ezt: ez adja nekik a csalihatatlan biztonságot.

Összefoglalni egy szóba azt, ami megkülönböztetően más benne, így próbálnám: tág.

Tág és nagy. Mindennél tágabb és nagyobb, ami hasonlít hozzá.

Talán itteni szemszögem változott. Láthatárom terjeszkedett szét. Vagy magam zsugorodtam össze liliputivá.

Képzelenek egy égboltot, ami százszor messzebb van, mint ahogy megszoktam. Messzebb van, és minden szélesebb rajta.

Egy megfordított látcső széttolja a világot anélkül, hogy kicsinyítené.

A Város is innen nézve óriási.

Soha odaát ekkora várost nem láttam. Az ablaktól, ahonnan kitárul, száz kilométernél is messzebb dereng a fal, ahol az egész kezdődik, és mégis, szebb a távlatból nézve, csaknem az égbolt aljáig ér a halmokra és völgyekbe épült köröngesek.

A fal hosszan, kanyarogva kígyózik, két ölelő karja ködbe vész.

Mögötte közvetlenül óriási tó, abroncsszerűen fogja körül a képet: a város közepe mintegy e tó szigetéből emelkedik ki.

Hidak ívelnek át rajta, mereven.

Csupa kőhíd, régiek és mohosak. A zöld pillérek visszfénye úgy ragyog, mint a smaragd.

Az utcák mesés tömkelege, ahogy innen látható, szeszélyes vonalakban görbül és szalad át egymásba; sehol semmi mértani rend, s mégis az egész oly boldogítóan harmonikus, amennyire csak az lehet, ami változhatatlan, mert elmúlt.

Nem tudom magam másképpen kifejezni.

Ez a város a Múlt.

Elmúlt, tehát örökkévaló.

Örökkévaló, mert nem lehet megmozdítani, eltolni, másképpen berendezni egyetlen molekuláját se: márpedig ami nem változik, az nem is szűnhet meg soha. A megszűnés változás.

Elképzelheted, hogy a következő pillanatban felrobbantod a Himaláját. Erőd talán nincs hozzá, de ha volna, megtehetnéd.

De nem képzelheted el, hogy egy leeső hópihe útját egy molekulányit eltérítsed, ami pillanattal előbb már lehullott.

Ilyen erő nincsen.

Forgasd a mozgóképet, térj vissza ugyanarra a részletre: ezerszer ugyanazt mutatja.

Minden múlandó, változó, csak egy nem: a múlt.

Azért oly megnyugtató.

Azért oly felszabadító.

Itt nem kell erőlködnöd, tervezned, akarnod. Itt többé nem történik semmi. Nirvána, amely tele van mozgással és élettel és színnel.

S ezzel, ami szerény személyemet illeti, búcsúzom is az olvasótól: érzéseimről nincs több mondanivalóm.

Ezután csak arról számolok be, amit felfogtam.

Ez a város első pillanatban az Ezeregyjéj színhelyére emlékeztet. Bagdadra gyanakodtam, s Sindbad útjaira.

De ahogy közeledünk, más és más emlékek kóvályognak. A kép is változik. Lehet, hogy elkanyarodott a vonat.

Most már utcák közt szaladunk. Középkori házak, csúcsíves tetők. Néhol víz folydogál a kövezet helyén, apró hidacskák alatt.

Új, kicsit zavaró tapasztalat.

Egy házcsoport képe, ami előtt elrobogtunk, nagyon erősen belém vésődött: arra gondoltam, Raguzára emlékeztet. Rögtön visszafordultam, hogy megnézzem, de ugyanazon a helyen most egészen más valami volt: régi stílú várféle, bástyákkal és lőrésekkel.

Később megszoktam ezt, először kissé furcsa volt.

Mire a pályaudvaron befutunk, már természetesnek találom, hogy itt nem lehet tájékozódni, illetve nagyon is lehet, de nem abban az értelemben, ahogy odaát történik.

Ugyanazt a részletet, házat, utcát, környezetet nem fogod ugyanott találni, ahol előbb.
Nem vészett el, csak más került a helyére.
Csak így férhet el, térben, mindaz, ami az időben valaha létezett: ez itt egész világos.
Hamar rájövök, mitől függ, hogy valami szemeim elé kerüljön.
Természetesen attól függ, hogy eszembe jusson.
Persze nem úgy, hogy akarom vagy elhatározom. Minden a maga belső rendje szerint, szinte tőlem függetlenül.
Nem az Aladin vásári varázslata módján: ezt vagy azt akarom látni, tehát megjelenik.
Fordítva. Arról, hogy megjelenik, tudom meg, hogy eszembe jutott.
Vezetőm figyelmeztet, hogy beszaladtunk a pályaudvarra.
Sürgés-forgás. Arcok jelennek meg. Egyelőre nincs köztük ismerős.
Vezetőm az ablakon keresztül élénken beszélget valakivel, úgy látszik, rólam, mert a láthatatlan beszélő csodálkozva nevet. „És hol fog megszállni?” kérdi.
Vezetőm hozzám fordul. Gyorsan megszólalok.
- Akármelyik kisebb szálloda jó lesz. Nem kell nagy szoba, csak egyedül lehessek, dolgozni szeretnék. Wienben, a Hotel Siller nagyon rendes, csöndes hely volt valamikor, nem mehetnék oda?
Vezetőm tűnődik.
- Mikor volt ott?
- Ezerkilencszázhuszonkilenc nyarán.
Éppen két hordár ugrik fel a csomagjaimért. Vezetőm rájuk szól.
- Tudjátok merre van ezerkilencszázhuszonkilenc, június tizenhét?
- Hogyne tudnám! - vonja vállát a hordár. - Az a kérdés, mikor akar ott lenni?
- Bécskor. Wienkor.
A hordár bólint.
- Rendben van. Addigra ott lehetünk.
S már kapja is vállára a két bőröndöt, rohan előre.
Lekecmergünk a vonatról. Nagyon vigyázok, hogy át ne menjenek rajtam a tárgyak. Óvatosan oldalgok a falak mellett, a szembejövőket elkerülöm, nehogy keresztülszaladjanak rajtam. Kicsit bánt, hogy nem nagyon vesznek észre.
Vezetőm egy darabig elkísér.
- Csak amíg hozzá nem szokik a közlekedéshez - biztat mosolyogva.
Hát bizony, hozzá kell szokni.
Képzeljék el, hogy térbelileg alig van az embernek valami támpontja.
Mire az utca végére érek és visszafordulok, kiszámítani, mennyit mentem: az utca eleje régen megváltozott.
Még nagyobb baj van a járókelőkkel.

Rengetegen szaladgálnak, de az érintkezés - legalább számomra - egyelőre szinte megoldhatatlan.

Elmegy mellettem, mondjuk, egy francia „merveilleux”, a tizennyolcadik század jellegzetes viseletében, színes mellény, zsabó, krézli, térdnadrág. Gondolom, megszólítom. Mire feléje fordulok, szikár aggastyán ballag a helyén, hegyes kucsmával a fején, hosszú lebernyegben.

Profilból: borotvált fiatalember. Felém fordul: szakállas férfi.

Néhol rendőrféle áll az utca keresztezésénél, legalábbis hivatalos személynek látszik. Mire odaérek, kiderül, hogy pástétomsütő, nem is áll, gubbaszt, alacsony polca előtt.

Összevissza folydogál minden egymásba, tarkán és áttetszően, mint egy megőrült filmen. Persze csak a számomra. Az itteniek szempontjából mindez roppant érthető és egyszerű, és pompásan kiismeri magát az ember. Vezetőm biztat, hogy számomra is, majd ha megszokom. Ne felejtsem el, az ébredés pislogásában néha nagyon furcsán hat ránk a megszokott szoba és a megszokott emberek: még ott kóvályog fejünkben az álom zagyvasága. Félrebeszélünk és félregondolkodunk.

A zagyvaság tehát bennem van, abban a látszólagos rendben, amit az álomból hoztam magammal.

Hogy kissé magamhoz térjek, figyelmeztet egy szempontra, amihez, ha gépiesen visszatérek, észre fogok venni bizonyos szabályosságot.

Ez a szempont röviden így szól: találjam bele magam, hogy amit időnek nevezek, az itt folyékony és változó irányú, csak a tér halad bizonyos megfordíthatatlan irányban.

Csakugyan.

Most veszem észre az utcák és terek nevét. Térbeli tájékoztatás helyett csupa időbeli jelzést látok.

Az egyik utcának ez a neve: ezerhétsházhuszonhat, március kettő.

A másiké: kilencszázharminc, október öt.

És így tovább.

Ha erősen odafigyelek, így már kezd valahogy érthetővé válni a térbeli dolgok hullámozása. Az egész pusztá fikció, mármint a tér. Nagyon valószínű, hogy egy helyben állok, s ami haladásomat, járáskélesemet illeti, az az úgynevezett időben történik.

Vezetőm helyeslően bólint.

- Látom, kezd magához térni. Mindjárt helyben is leszünk. Hogy egyébként, ha szükség van rá, nélkülem is el tudjon igazodni valahogy, veszünk magának egy jó zsebórát, amin a tér szabályos és ellenőrizhető, egy irányú haladását is láthatja az időkitérés összevisszaságában. Várjon, itt van egy jó óra.

Bemegyünk az alkimistaműhelybe. Kis alku után pompás kis műszer birtokában vagyok, amit mellényzsebemben helyezek el. Ezen az órán (valahogy úgy, mint nálunk a térképen) csupa térbeli adat van egymás után, meg nem változtatható sorrendben.

- No, nézze meg. Hová is akar jutni? Bécs, ugye?

Kevés keresgélés után megtalálom térképórámon Bécs helyét.

Most már nincs más hátra, az utcákat kell csak figyelni.

Ezerkilencszázhusz... huszonegy... huszonnyolc... Nini, hiszen nem is vagyunk messze.

Egyszerre felkiáltok. Már meg se kell nézni az utca nevét.

- Ez az! Ráismerek!

Itt vagyok, ezerkilencszázhuszonkilencben, június tizenhetedikén.

Pontosan érkeztem: a kis Siller szálloda áll ennek az időpontnak azon a helyén, ahol annak idején voltam.

Jólesik a viszontlátás. Leadom a portán csomagjaimat, és elbúcsúzom Vezetőmtől.

Megígéri, hogy jelentkezni fog. Megkérem, hogy Bécsben hívjon fel telefonon.

NEGYEDIK KÖZLÉS

*A Múlt Kiterjedésének Városában
(Néhány látogatás folytatásokban)*

I

Útiprogram

Bécs, 1931. június 17.

Jó hangulatban ébredek. Szállodai kis szobámba besüt a nap, lent a Duna, szemben a Diana fürdő. Megint elfog a kellemes, megnyugtató hangulat, amit „dèja vu”-nek nevez a francia: hogy minden, ami most történik, egyszer már megtörtént, pontosan így. Azzal a különbséggel, hogy most tudom, hogy megtörtént, illetve, hogy most történik, de a kettő ugyanaz. Itt vagyok, a múltban, ahová oly sokszor vágyakozik az ember. Minden oly hangulatos körülöttem. A biztonság, hogy semmi különös nem történhetik, amit ne látnék előre, ezúttal nagy nyugalommal tölt el.

Az utcán a régi, kedélyes, bécsi forgalom. Egy rozoga autó áll meg a szálló előtt, ablaktáblája megvillan. Régidivatú hölgy száll ki, beszél a portással. Ebben a pillanatban eszembe jut, amit örökre elfelejtettem volna, ez a hölgy, ahogy kiszáll a kocsiból, és beszél a portással. De most azt is tudom, hogy találkozni fogok vele, a folyosón, meg is ismerkedünk, holnap vagy holnapután.

Mindez egyáltalán nem rendkívüli.

Képzelsenek el egy nagyon erősen exponált, színes és plasztikus, térbe vetített filmet.

A különbség mindössze annyi, hogy ezúttal magam is rajta vagyok a képen, szerencsére! Megnézem az arcom a fakó keretű kis falitükörben: milyen fiatal vagyok! No persze, huszonöt évvel ezelőtt... Igen bizony, ilyen voltam.

Borotválkozás közben eszembe jut, hogy mit álmodtam. Ezerkilencszáznegyven körül lehetett, Londonban vagyok, tárgyalok a szerkesztővel. Nagyon öreg vagyok. És a lidércnyomás, az a szorongó, keserves valami, ami álmaimon mindig végigkísért, egyre erősödik. Mi lehet az? Hányszor próbáltam végére járni! Most egyszerre mintha megérteném. Igen, mert az álmokép vége felé sötét külvárosi sikátorban nyomulok előre. A lidércnyomás szinte elviselhetetlen. Mintha egy nagy kutya jönne utánam.

Befejezem a borotválkozást, mert érzem, hogy nem vagyok egyedül.

Megfordulok. Vezetőm, a kedves Diderot, valóban ott ül már a kopott pamlagon: újságot olvas.

- Csak folytassa, van időm.

- Készen vagyok.

- No, hogy érzi magát?

- Pompásan. Jól tettem, hogy itt szálltam meg, harmincegyben. Életkorom éppen megfelelő: a harminchat éves Merlin Oldtime tele van kedvvel, kíváncsisággal, vállalkozó hittel. Nagyon érdekel minden, amit nem ismerek, vagy nem jól ismerek. Hová megyünk ma délelőtt?

- Válogathat. Rendelkezésre áll az egész terület vagy tér, az a kérdés, melyik keresztmetszetben óhajt közlekedni.

- Értem. Maga a Múlt külön, a Tértől és Időtől elvonatkozva is legalább három kiterjedést jelent. Ez most egész világos előttem. Hát én azt hiszem, legérdekesebb volna olvasóim szempontjából...

- Ó, ön arra gondol...

- Ne haragudjék, de...

- Szó sincs róla, nagyon megértem magát. Abban az álomban, amelyikre legszívesebben emlékszem vissza, a tizennyolcadik században, magam is afféle újságíró voltam... Emlékszik az Enciklopédiára?

- Nagyon szerettem. Akkor hát, ha nincs ellenére, azt a keresztmetszetet választanám, amit Világtörténelemnek nevezünk odaát.

Vezetőm felcsillanó szemmel hunyorít, diákos jókedv fogja el.

- Pompás. Emberközponti vetület, ötödik képsík, tengelykörű forgatás, fejlődésszög az origótól számítva. Mindig nagymértékben mulattatott. A vonalak egymást érintik fix ponton, nem lehet elmozdítani őket, ezt úgy hívtuk az iskolában, végzet, előre-elrendeltség.

- Úgy van. „Oksági törvény.”

Vezetőm kacag.

- „Oksági törvény”, még jobb! Hát kérem, szívesen kalauzolom. Hol kezdjük?

- Néhány stichpróbát szeretnék csinálni, lehetőleg a háromkiterjedés logikájával.

- Akkor előbb a darwini utat választjuk.

- Mondjuk: ősi kultúra, a társasélet kezdetei.

- Nagyon szép. Végére marad ez esetben a tizennyolcadik század közepe, ha már együtt tartunk, szívesen találkoznék saját magammal.

Fejemet vakarom.

- Hm... messzebb nem mehetünk?

- Hogy érti?

Tapintatosan mentegetőzőm.

- Meg tudom érteni, kedves Mr. Diderot, hogy önt, a tizennyolcadik század után nem érdekli túlságosan a dolog... de ami engem illet... hiszen tetszik tudni... illetőségi helyem a huszadik lévén...

Azonnal megért (mihelyt előzékenységről van szó, nincs párja a franciának!).

- Vagy úgy! - neveti el magát, és körülnéz -, ön vissza szeretne kerülni ide... Ahogy parancsolja; bár csodálom az ízlését, nekem az akkori Párizs jobban tetszett, mint ez a Bécs. Legfeljebb a többi helyet egyedül látogatja meg, nélkülem!... Mi is következett az én időm után?...

- Francia forradalom, meg effélék...

- Aha, igen... a hatodik körben van egy jó ismerősöm... valami Mirapan... vagy Mirabon nevű...

- Mirabeau lesz az... nevezetes alakja a forradalomnak.

- C'est ça... Mirabeau... nagyon tetszik neki egy Toinette nevű hölgy... Hát ez mesélt nekem a dolgról, ami utánunk jött. Egész érdekes lesz.

- Volt.

- Pardon.

- Ha már így szóba került, Mr. Diderot...

- Miért nem nevez Denis-nek?

- Kedves Denis... Milyen kedves, nagyon szeretem magát, old pickpocket... Mit akartam mondani... ha már így szóba került... azon törtem reggel a fejem, hogyan köszönjem meg a szívességét... De tulajdonképpen nem is tudom biztosan, mekkora a szívesség, az áldozat... hogy honnan jött elém, átsegíteni az első nehézségeken?

Vezetőm finoman mosolyog.

- Erről még beszélünk. Egyelőre elégedjék meg vele, hogy általában ott szoktam tartózkodni a hetedik és nyolcadik kör határán, ezt egyelőre maga még nem érti úgyse.

- Annyit sejtek, hogy nagy utat kellett megtennie, visszafelé...

- No. Nem panaszkodom. Szívesen mászkálok a kiterjedések közt. S minél előrébb kerülök, annál inkább érdekel a megtett út... nekem már ilyen a természetem. Az Időben, odaát, ezt így fejeztem ki: minél messzebb látunk a jövőbe, annál messzebb látunk a múltba is, a csúcson egyszerre pillantjuk meg bölcsőnket és koporsónkat.

- És most?

- Most itt vagyok. Ha a sorrendet tudni akarja, legutolsó két állomásom az Átmenők és a Boldogok körén vezetett... Ha a Múlt Városában való tartózkodása után még kedve lesz hozzá...

- Okvetlenül el akarok jutni oda is.

- Jó, majd beszélünk róla. Most a délelőtti programnál tartunk. Mennyi az idő?

Órámrá nézek.

- Bécs hatodik kerület.

- Van magánál térkép?

- Hogyne.

(Szerencsére ott van a bőrönd fenekén H. G. Wellstől a „Világtörténelem Alapvonalai” című kézikönyvecske. Milyen jó, hogy gondoltam rá.)

Együtt lapozgatjuk. Denis kicsit sokat időz a görög fejezeten, fejét csóválja. Aztán - észreveszem - a nomenklatúrára lapoz, mintegy véletlenül.

- Benne van a neve - nyugtatom meg, mire egy kicsit elpirul.

- Nos, mit szólna Egyiptomhoz? - kezd el gyorsan másról beszélni. - Vagy egyszerűbb volna Ádám és Éva?

- Mezopotámia?

- Arrafelé lehetett az Édenkert.

- Sajnos, Mózes első könyvét nem hoztam magammal.

- Átmehetünk érte... egy ugrás az egész...

- Ha már ennél a térképnél tartunk, kövessük a szerző irányjelzéseit. Ő a Fajta bölcsőjét valahol a Földközi tenger környékére teszi, a Németországot és Észak-Afrikát összekötő vonal mentén.

- Aha, látom... Neandervölgy?... Cromagnon?... Madagaszkár?

- Legyen Cromagnon...

- Jó. Megreggelizünk, és indulunk...

Lent a kávéházban kevesen tartózkodnak. Az egyik asztalkánál, ablak mellett, két diák: felfelé fésült, szőke, pattanásos fiú és egy fekete, barna bőrű. (Előbbi megismerem, tanár lesz belőle Drezdában, ott találkoztam vele, s emlegette, hogy látott és megismert Bécsben.)

- Ülünk oda - súgja Vezetőm. - Majd intézkedem, hogy magukkal vigyenek.

Leülünk az asztaluk mellé.

Most megint elfog az a furcsa, szokatlan szenzáció.

Nem látnak bennünket e pillanatban.

Én túlságosan híg vagyok. Vezetőm túlságosan sűrű: mindketten, innen és onnan, túl az ötödik kiterjedés érzékelhető rezgésszámán...

A fiúk beszélgetnek. Németül.

- Nagyon csinos - mondja a szőke.

- Igen. Kicsit vad.

- Tudod, van benne valami állati, amit szeretek... Mi az, fázol?

A fekete összeborzongott.

- Nem, csak... keveset aludtam. Mit mondtál? Állati? Igen... Őslény... Hasonlít is... egy kép van a Múzeumban, emlékszel, múlt vasárnap együtt néztük meg... a rekonstruált ősemlék és a párja...

Vezetőm int, hogy „beszállhatunk”.

Látom, ahogy nyugodtan közeledik a fekete felé. Átmegy az asztalon. A fiú oda se fordul. Vezetőm, mint egy belé vetített kép, ráfolyik... A fiú tovább beszél, hallok a hangját, de alakja lassan fakul, eltűnik... Most Vezetőm ül a helyén, invitál... Megindulok, és a szőke mellé közeledem. Nem vesz észre, végigsimítja a homlokát. Keresztülsuhanok rajta.

A kávéház lassan elfordul...

Ahogy körülnézek, ködszerű homály, villogó gömböcskék keringenek... Egyre több gömböcske, vadul táncol az egész, rendetlen forgatagban... Hallom Vezetőm suttogó hangját, vidáman.

- Picikék vagyunk, mi? Hogy tetszik? Tudja, hol vagyunk? Az idegrostok molekulái közt... a két fiú agyvelejében... Egyikünk se nagyobb egy atom legkisebb rezgésénél...

- Elektron?

- Így hívják maguk? Jó szó. Legyen elektron. Ez már nem anyag, csak pusztá mozgás... Számunkra az a fontos az egészből, hogy a fény sebességénél gyorsabb ütemben száguldunk célunk felé... a két fiú most Cromagnonra gondol, s az agyvelő elektronjai, pillanat alatt százmilliószor kerülve meg a Földet, pokoli iramban rohannak a Múlt vonalán, visszafelé... Vigyázzon, mindjárt megérkezünk.

Megkapaszkodom. A Gömböcskék tánca fokozódik, már nem látok, csak villámló, görbülő vonalakat... Egy óriási Nap gyullad ki a láthatáron: ha Vezetőm nem tévedett, atommag közelébe kerültünk.

Ez a Nap a következő pillanatban ott úszik, lemenőben, a cromagnoni halmok peremén.

II

Five o'clock tea egy festőművésznél

Cromagnon, Kr. e. 60 423.

A nap állásából s az enyhe időből arra következtetünk, hogy késő ősz lehet. Egyébként kissé zavarja a szemünket valami vöröses fény: rájövünk, hogy az ég alját egy közeli tűzhányó fölött lebegő ködburok tarkítja.

A táj hasonlít ahhoz, ahogy bármelyik közönséges, illusztrált fejlődéstörténetből ismeri az olvasó.

Dús tenyészet, primitív növények: páfrány és efféle, óriási példányok. A puha homokban óriáshüllők lábnyoma.

Rénszarvas nyargal pár méternyire, szép, hullámozó mozdulattal.

Az erdő szélén pislákoló tűz. Innen is látni, hogy guggoló alakok ülik körül.

Bennünket a híres barlang érdekel.

Közlekedési eszközök hiányában jó félóraig tart, amíg a szirtfalat elérjük: réteges mészkő vonalai mellett baktatunk.

Vége.

Az akantuszbokrok közt eldugva, magam fedezek fel egy elég szűk bejáratot.

Lehajolok, és számra tett ujjal figyelmeztetem kísérőmet.

A barlangból fény szűrődik ki. Valaki, aki bent tartózkodik, világítást használ: talán fáklyát vagy effélét.

Magam se tudom, miért, franciául kezdek kiabálni.

- Halló! Halló! Est ce qu'il y a quelqu'un dedans?

Mozgás. Horkolásszerű hang, lihegés. Kísérőm nyugtalanul hátrál. Tapasztalataim birtokában kevésbé félek.

A lihegés közeledik.

Végre megjelenik a fej. Úgy, ahogy gondolhattuk. Vörös szőrrel benőtt, nagy állú, tömpe orrú, különös pofa. Nem majomhoz hasonlít. Vagy ha igen, inkább ahhoz a mókusféléhez, a rém-makihoz: az egész végtelenül komikus arc, két óriási szem - első pillanatban idomtalan szem-üvegnek gondolnók, akkora. Zsinórszerűen vékony és hosszú ujjai kerek tapadótárcsában végződnek. Az egész alak picike: állva legfeljebb fél méter. Mégis rögtön tisztában vagyok vele, hogy csak ő lehet az: a barlangban talált csontok, amiket őseinknek véltünk, valami más állat lehetett.

Ahogy meglát bennünket különös, teleszkóp szemeivel, fintorokat vág, makog. Aztán a földre veti magát, arccal. Párszor hozzávágja a fejét. Végre felugrik, vicsorogni kezd. Ebben már van valami fenyegető.

Kísérőmmel tanácskozunk, hogy lehetne beszélni vele. Abban állapotunk meg, hogy én kívül maradok, kísérőm elrejtőzik a kis gnóm központi idegrendszerében, a beszélőcentrum közelében, s a felvevő és leadó apparátust beállítja az angol nyelv hullámhosszára.

Ez meg is történik.

Ahogy a kis lény szemén észreveszem, hogy a beállítás megtörtént, bemutatkozom.

- Merlin Oldtime vagyok, a „New History” munkatársa. Volna olyan kedves, pár percet szentelni nekem?

Ajaktalan, furcsa kis száján finom mosoly jelenik meg.

- Tessék. Talán kerüljünk beljebb.

Ugrálva, a sziklafalakba kapaszkodva invitál befelé.

A barlang két részből áll. Egy előcsarnokféle, s mögötte az öblösen kitáguló terem, ezzel folyosó köti össze. A fény onnan árad, innen már látható, hogy szurokfáklya van letűzve a földbe.

Egyelőre a hallban ülünk le. Magam mohos kőre telepszem, a kis alak lekuporodik elém: a homályos világításban látom, hogy valamit odatart. Ahogy szemem hozzászokik a fényhez, látom: kagylóféle, zöld folyadékkal.

Megköszönöm. Az ital egész jó: íze a kínai teákra emlékeztet. Ő is iszik.

- Miben zavartam?

Pislog. Csakugyan zavarba jött.

- Vagy úgy... Á, semmi... kicsit szunyókáltam odabent.

- Tűz mellett? Még nincs olyan hideg.

- Valamit igazítottam a falon.

Felállok, húzódozása kíváncsivá tesz.

- Megengedi?

Átkúszom a terembe. Ő nyugtalanul utánam.

Első pillantásom a falra esik.

A szakértő elismerésével csettintek.

A falba vésve, apró szúrásokkal, mintegy tetoválva, remekbe készült színes portréja egy bölénynek: a mozaikszerűen összerakott színfoltok vörös, kék és sárga homokból, pompás „valeur” összhangját adják, a mozdulat merész és eredeti.

Egy különbség: négy láb helyett legalább tizenkettő, mintegy a futás irányát és lendületét ábrázolva.

Elragadtatva fordulok házigazdám felé.

Ő ijedten pislog.

- Lepattogzott a fal azon a helyen - makogja -, fejünkre potyogott a kavics. Ki kellett simítani, ennyi az egész. Valakinek el kell végezni.

- De az ég szerelmére Mr... Mr. Barlanglakó... hiszen ez valóságos remekmű! Nagy művészeknél is ritkán látni a formáknak ilyen fölényes és biztos megörökítését... És ezek a színek! S még hozzá fel kell tennem, emlékezetből dolgozik, egy bölény be se férne ide modellnek.

Még gyanakodva néz rám, de mókás csecsemőarcán már öröm fintorog.

- Hát... megismerni... hogy bölény? - suttogja.

- Ezt tőlem akarja hallani? Még senki nem mondta önnek, Maestro?

Kifelé moztatja hegyes fülét.

- Pszt... Halkabban... Nem szeretik ezt a dolgot... A Törzs harcban van... tulajdonképpen követ kellene pattintanom, azért hagytak itthon... Tetszik tudni, szekercének... kőpattintás közben jöttem rá erre... nekem is úgy rémlett, hasonlít a bölényhez.

- Meghiszem azt. Egészen élethű.

Megütközve néz rám.

- Élethű. Akkor nem jó.

- De hiszen nyilván az volt a célja...

- Hogy élethű legyen? Nem hiszem. Az élet nem jó. Ha olyan volna, mint az élő, elfutna. Elfutna, elpusztulna vagy agyongázolna bennünket, vagy mi leütnénk és megennénk őt... Ezt azért csináltam... mert olyan, mint a bölény... és mégse fut el... és nem gázol agyon... és nem lehet megenni... megmarad a falon, senki se szedheti le onnan...

Szégyenkezve hallgatok el a művészet örök jelentőségének e világos fogalmazására.

- De mitől tart, hogy így letagadja... hiszen a társai is bizonyára felismerik...

- Nem nagyon. A legtöbb észre se veszi, elhiszik nekem, hogy véletlenül került a falra... Mások leborulnak és énekelnek, totemnek tartják, és én befogom a szám. Volt, aki le akarta ütni... azóta kuksolok itthon. Védem. Tudnék mást is csinálni...

- Mi tartja vissza?

- Ezt kell védeni... örülök, ha ép bőrrel megúszom, hogy ezt a furcsa játékot kieszeltem magamnak. Schol nincs ilyen, ez borzasztó, magam is tudom. A hangyák és szarvasok és kardfogúak nem tesznek effélét.

- De hiszen éppen ez a szép benne...

Rámmered.

- Mi az „szép”?

- Nem rossz kérdés, egy művész szájából.
 - Nem tudom, mi az, művész. Mi a hatalmas isteneket igyekszünk utánozni cselekedetünkben.
 - Kik az istenek, ha szabad kérdezni?
 - Nem mondtam? Bölény. Rénszarvas. Kardfogú oroszlán. Teremtő totemeink.
 - Ezeket utánozzátok, ezek az istenek? Ezek felsőbbrendűek nálatok?
- Furcsán fintorog.
- Na hallja! Hiszen mindegyik erősebb. Biztosabb. Jobban tudja dolgát. Karmok, fogak, izmok, bunda. Mi kicsik vagyunk, gyöngék, csupaszok, nyomorultak hozzájuk képest.
 - Nem tudom, mit szólna ehhez Mr. Shaw. Nem így képzelem a dolgot. De ön, Mester, nem érzi, hogy különb?
 - A nyomorult Törzs legnyomorultabbja vagyok. Beteg és riadt. Ők nem tudják, mennyire az: ha tudnák, már rég elpusztítottak volna. Együtt harcolok velük, legalább úgy teszek. Vicsorogok, lihegek, meresztem a szemem. Uगतok. Mintha támadnék, velük együtt. Nagy lármát csapok.
 - Szóval: eljátssza a szerepet.
 - Igen, és közben úgy intézem, hogy hátul maradjak. Védem az életem, amíg lehet. Hallja ezt? Morgás, láрма odakint. Házigazdám nyugtalanul fülel. Aztán, felém fordulva, sebesen:
 - A hosszú fülűek támadnak... Ez egy törzs, hozzánk hasonló. Valamivel erősebb. Védekezünk. Figyeljen.
- Ordítani kezd, hangosan óbégat, hogy a külső hangzavart növelje. Helyben topog, csapkod. Nem nagyon igyekszik kifelé.
- A nyíláson át egy társa surran be. Rettenetes fintorokkal kapkod házigazdám szeme előtt: megragadja az üstökét, annál fogva rángatja kifelé. Közben folyton cincog, kerepel.
- Házigazdám eltűnőben zavartan néz vissza rám.
- Bocsánat... Engedje meg, hogy... A feleségem... Értem jött... mégis mennem kell... éppen most mondja, hogy szükség van rám... sokan vannak a hosszú fülűek... Majd igyekszem megmenekülni... Viszontlátásra.
- Eltűnnek a kijárat szűk nyílásában.

III

*Beszélgetés Noab professzorral,
az atlantiszi obszervatórium igazgatójával*

Atlantisz, Harmadik Jégkorszak.

Pontos évszámot nem tudok, térképem hiányos. Ami az időt illeti...

Bár Atlantiszban igen tökéletes csillagmérések alapján állapítják meg a főváros helyét, adataim a mai olvasó számára semmitmondók lennének. A rendkívül fejlett matematikai tudomány képviselőit ugyanis itt, Atlantiszban egyáltalán nem érdeklik azok a csekélységek, amik később nagy jelentőségre vergődtek, hogy a Föld gömbölyű-e vagy se, és hogy melyik égitest

kering a másik körül. Atlantisz helyét az űrben határozták meg, két csillagkép között, függetlenül a helyi viszonyoktól.

Hozzávetőleges számításaim szerint ez a város a mai Syrakusát és Alexandriát összekötő vonal közepe táján fekszik: hajóztam ezen a vidéken, s tudtommal a Földközi-tenger ma mintegy háromezer méter magasságban borítja a régi szárazföldet.

Nagyszerű város ez.

Sziklákra épült, mint a későbbi New York, s űkunokájára abban is hasonlít, hogy „felhőkarcolói” délcegen emelkednek a magasba. Az építőanyag nagyrészt fehér márvány és lávakő.

A hárommillió lakosság példátlanul civilizált, kulturált és gazdag. Etnográfiai jellegét nehezen tudnám meghatározni. Az a gyanúm, hogy a babilon és asszír őstlegendát alaposan megingatná egy megfelelő ásatás: ha igaz, hogy az ázsiai fajták innen származnak, a rokonság e későbbi ivadékokkal nem nagyobb, mint egy őskori sárkány és egy közönséges faligyík között.

Legalábbis szellemiekben.

Minden van itt, és sajnos, még több, mint egy modern nagyvárosban. Éppen csak a repülőgép, az autó és a rádió hiányzik.

Mármint nekünk. Nekik egy csöppet se.

Minden közlekedés, akár testi, akár szóbeli, szigorúan és kizáróan Atlantisz területére vonatkozik, s ilyen kis világban igazán fölöslegese is volnának ezek az időtakarító technikumok. Értsék meg, Atlantiszt éppoly kevésbé érdekli a Földgolyó többi része, mint ahogy önöket nem érdekli - egyelőre, s legalábbis gyakorlati szempontból - a Mars és Vénusz és Vége, vagy akár a közeli Hold.

Nem érdekli, nem is tud róla. Vannak ugyan legendák, hogy a Város falain túl, bizonyos távolságra, emberhez (atlantiszi lakoshoz) hasonló lények élnek, de a komoly tudomány ilyesmivel nem foglalkozik.

Kicsi, zárt világ ez. De a maga keretei közt bámulatosan magas színvonalú.

Legalábbis kulturális szempontból.

Csak egy példa.

Könyveik, feljegyzéseik, napilapjaik egy különleges mozgó képírással látnak napvilágot, aminek, úgy látom, semmi nyoma a későbbi egyiptomiban, a gondolatközlésnek ez a formája, úgy látszik, elveszett.

Amennyire meggyőződhettem róla, s szerény véleményem szerint is, tökéletesebb a mi betűírásunknál.

Oly sokoldalúan, élénken és hűen fejezi ki sok érzéki és értelmi fogalom bonyolult árnyalatát, ahogy mai írásjegyeink közt, érzelmi területen, csak a zenekották képesek.

Kapcsolata az étellel s az élő szóval is sokkal bensőségesebb. Az atlantiszi művelt ember füle és szeme, éppen a képírás gyakorlata folytán, sokkal érzékenyebben idegezte be az eleven beszélő mozgulatot, kéz és száj finom változatait.

Ennek rögtön tapasztalom nagy előnyét: anélkül, hogy az atlantiszi nyelvet bírnám, mindenki tökéletesen megért.

Jelbeszédemet folyékonyan leolvassák kezemről és arcomról. Eleinte úgy érzem magam, mintha gondolatolvasók közt lennék, de aztán megszokom a fokozottabb figyelmet, s néhány órai társalgás után magam is egész jól értem őket. Persze, kicsit furcsán hatna az olvasóra, ha látná, milyen élénk taglejtésekkel és grimaszokkal társalgunk.

Kísérőmmel a Főtéren találkozunk, egy kávéház ablakai mögött pillantom meg lelkes profilját, két muzsikussal társalog, el van ragadtatva tőlük. Biztosít, hogy sokkal magasabb zene-kultúrát tapasztal itt, mint a Párizst elbűvölő olasz muzsika lesz az ő idejében. Nógatnom kell, hogy jöjjön már, egyéb dolgunk is van.

Az utcasarkon megvesszük az „Atlantiszi Híradó” legújabb számának egy példányát: a rajzok tábláscskára vannak felkarcolva. Érdeklődve silabizáljuk, és csakhamar kiderül, hogy egész jól értjük a szöveget.

A vezércikk valami társasági pletykát tárgyal, de a végén már ott a célzás a „ kozmikus veszedelemre”, amivel a lap többi cikke, csaknem kivétel nélkül, foglalkozik.

„Kozmikus veszedelem.”

Tele van a város ezzel a problémával.

Később kiderül, hogy a társaságban is ez az állandó téma.

Rengeteg tudományos és politikai cikk, amikből nem okoskodunk ki.

Viszont, útbaigazításképp, megújra felbukkan Noah egyetemi tanár, „az obszervatórium igazgatójának” neve. Mint a legnagyobb, sőt, úgy látszik, egyetlen szakértőé.

Ő most itt a nap embere, a legnagyobb tekintély.

Összenézünk kísérőmmel.

- Noah?... Lehetséges, hogy...

- Nem lehetséges. Egészen biztos. Ő az.

Egy véletlenül ellesett beszélgetés végleg meggyőz bennünket. „Úszó Város” tervéről van szó, aminek építését, Noah tanár úr javaslatában, a napokban fogja megszavazni a parlament.

Azonnal jelentkezünk az „érintkezési irodában” (így hívnak itt egy hivatalos intézményt), hogy kihallgatást óhajtunk a tanár úrnál. Miután meggyőztük a hivatalnokot, hogy nem az „Úszó Városba” való felvételünk a cél (ebben az ügyben a tanár úr senkit nem fogad), listára vesz, és küldöncöt indít el.

Félóra múlva itt az engedély. Napnyugtára vár bennünket a tanár úr.

Pompásan megebédelünk egy nyilvános étteremben, s a kitűzött időben gyaloghintónk ott áll meg az Obszervatórium kapujában. Hatalmas épület, fantasztikus mellékszárnyakkal, tornyokkal, campanilékkel, pavilonokkal és elkerített kertekkel. (Később kiderül: csupa kísérleti állomás.)

Hordszékeken visznek bennünket meztelen, fekete szolgák, bonyolult lépcsők, folyosók és termek útvesztőin át, egy szűk ablakon kitekintve látom, jókora magasságban vagyunk.

A tanár úr fogadószobája óriási csarnok. Rengeteg ábra a falon. Egész sereg dolgozóasztal. S ami a legérdekesebb és legjellemzőbb: körös-körül a fal hosszában százszámra állanak a ketrecek. Mindegyikben más állat ugat, nyög, üvölt, hörög, kukorékol, csicsereg, furulyázik, brekeg és cincog. Köztük egy egész sereg olyan, melyhez hasonlót nem ismer a Bréhm-féle természetrajz.

Tekintélyes termetű férfi jön elénk, udvariasan. Mellét csaknem elborítja óriás, fehér szakáll. Az arca bánatos és figyelmes. Darwinhoz hasonlít, de férfiasabb jelenség, s mintegy átszellemltebb.

- Mit óhajtanak az urak?

- Merlin Oldtime vagyok (nem a nevemet mondom, csak magamra mutatok), a „New History” munkatársa (lapom címét egész jól ki tudom fejezni jelbeszéddel), ez az úr pedig kísérőm, Mr. Diderot.

- Nem ismerem az újságot. Új vállalat?

- Ötvenezer év múlva fog megjelenni.

Egyáltalán nem csodálkozik. A nagy számokat - csillagász nép - megszokták.

- Értem. Adatokat gyűjt ükunokáink számára. Hát kérem, jegyezze.

S mielőtt magamhoz térnék afölött való meglepetésemből, hogy milyen pontosan és helyesen értette meg feladatomat, már beszélni kezd, folyékonyan, tömören.

- A kozmikus jég tömeg, ami kétszázezer éve, egyszer már elborította a világot, ismét jelentkezik. Le fog csapódni, óriási víztömeg. Tizenöt év. A világ (Atlantiszt érti ő: én azt a szárazföldet, aminek helyén ma a Földközi-tenger hullámozik), a világ víz alá kerül. Elpusztul minden eleven élet. Számításaink teljesen egzaktak. Vállaltam a feladatot, amit isteni jeladás bízott rám, hogy véghez vigyem: menteni, ami a szigorúan vett fizikai életből menthető, arra az esetre, ha a víztömeget visszazippantja valami idegen égitest, ahogy ránk küldte, jég tömeg formájában. Feladatokat kettősnek látom: az egyik része gyakorlati és hasznossági, a másik kísérleti. Utóbbi - a kísérlet - egészen újszerű, még nem fordult elő a fajta történetében.

- A gyakorlati részt sejtem: úszó várost építeni, hogy a fajták néhány példányát átplántálja az új világba. A kísérleti rész érdekelné, tanár úr.

- Előbbivel összefügg. Miután választásomra van bízva, mit vigyek magammal, gondolhatok arra is, ami ebből a válogatásból következni fog. Először nyílik rá alkalom, hogy az ember belenyúljon a természet munkájába. Az állati és növényi fajták akarata és esze és tehetsége eddig fölötté állt fajtánk képességeinek: ott győztek le bennünket, ahol akartak, fejünkre nőtt az erdő, a masztodon letaposott, a rovar szétrágott. Most megtehetjük, hogy csak olyanokat vigyünk magunkkal, amelyek gyöngébbek nálunk, ezeknek utódai szolgálni fognak bennünket, nem tudnak többé a teljes győzelem reményében harcba szállani velünk. Új színpadot kap az élők világa, a természet, ebben a színben mi, emberek játsszuk a vezetőszerepet. Párosítással új fajtátípusokat is teremtünk, fajtánk egyeduralmának megfelelőbbeket.

- Amit ön mond, tanár úr, nagyon hasonlít Jack Loeb és Mendel ábrándjaihoz.

- Lehetséges. Nem tudom, kik ezek.

- Az eugenikára is emlékeztet. Arra nem gondol, hogy az emberi fajta keretein belül is válogatni kell?

Kutatóan néz rám. Kissé tartózkodóan válaszol.

- Nem, nem, erre igazán nem gondoltam. Hogy érti, kérem?

- Nos, nagyon egyszerűen. Tanár úr elgondolása szerint a létért való harcot emberi fajtánk számára úgy lehetne kedvezőbbé tenni a jövőben, ha a nálunk erősebbeket kizárjuk a harcterről, válogatás formájában. Ugyanezzel a válogatással talán azt is el lehetne érni, hogy mi legyünk erősebbek és különbek, minden fajta közt, a többinél. Bocsásson meg, lehet, hogy ez

szokatlanul hangzik - ezen a helyen -, hiszen önnek nem volt módjában azt a cikksorozatot olvasni, amit egyik kiváló kollégám írt meg lapunknak, miután beszélgetést folytatott egy német kultúrpolitikussal. Ez a politikus ugyanis kifejtette, hogy ha mindazokat a tulajdonságokat, amik egy fajta fölényét biztosítják, tudatosan és rendszeresen tenyésztjük tovább, kigyomlálva a zavaró, alacsonyabb értékű fajták káros beszivárgását, végre olyan tökéletes példányokig jutunk el, amelyek aztán sikerrel vehetik fel a versenyt minden más fajtaival, s átvehetik a világ végleges és döntő uralmát.

Az igazgató bosszúsan legyint.

- Kérem, az illető, aki ilyen sületlenséget mondott, soha életében nem foglalkozott mennyiségtannal. El kellene tiltani a közügyekbe való hozzászólástól azt, aki a matematikát nem érti. Hogy képzeleli ő a „világ uralmának” átvételét? Kiváló tulajdonságokkal? Minél kiválóbbak ezek a tulajdonságok, annál kisebb lesz a száma azoknak, akik rendelkeznek vele, a nagy tisztogatásból az fog kijönni, hogy a fajta ahelyett, hogy szaporodnék és sokasodnék, megfogy és összeszűkül, s prédájául esik egészen primitív és tökéletlen fajtáknak, egyszerűen azért, mert utóbbiak nagy tömegben fordulnak elő. Az utóbbi években sokat foglalkoztam természetrajzzal, rengeteg állat- és növényfajta tanulmányoztam - (egy önkéntelen mozdulattal a ketrecek felé mutat) -, s arra a tapasztalatra jutottam, hogy a túlságosan kifinomodott és bonyolult fajtákat, számbeli fölényüknél fogva, mindig legyőzték az egyszerűbb szervezetek. Nézze kérem, a mi derék masztodonjaink őse, a megathérium, már csak elvétve látható, nem is viszek magammal egyet se a kevés közül, minek? Úgyis halálra van ítélve. A világ urai, ha tudni akarja, e pillanatban a baktériumok, ezek a szabad szemmel nem is látható, parányi szervezetek, bár tőlük tudnék szabadulni! attól tartok, nem sikerül kicsukni őket az Úszó Városból, tele van velük a víz és a jég, talán még a tüzet is kibírják. Nevetséges, amiről ön beszél. Ezeknél akarja ön erősebbé tenni az embert, oly módon, hogy „kigyomlálja” belőle a nála egyszerűbbet és fejletlenebbet? Hiszen éppen az a baj, hogy nagy bonyolultságunkban egyenesen vesztünkbe rohantunk, tudónk, szívünk, vesénk, az ezerféle kényes szerv és műszer, csupa akadályvá vált, csupa hibaforrássá a veszedelemmel szemben, ami íme, bekövetkezett. Ha megmaradtunk volna a régi uszonyok és kopoltyúk mellett, most nem kellene félnünk a megfulladástól. A halak és polipok és rákok vígan lubickolnak és fütyülnek a mi gondjainkra, nekik nincs mitől tartaniuk: egyik se jelentkezett felvételle.

- Ön tehát hátrányosnak látja a fejlődést? Micsoda özönvíz előtti fogalmak!

Elvörösödik.

- Özönvíz előtti fogalmak? Akkor minek nevezzem azokat a fogalmakat, amiket ön idézett? Nem volt szerencsém az illető úrhoz, de az a gyanúm, hogy valahonnan az őskorból bújt elő, a második jégkorszak eltemetett világából. Sejtelve sincs a gyakorlati követelményekről, műveletlen ember, életében nem gondolkodott a valóságról. Szeretném tudni, mit tenne ő az én helyzetemben. Hiszen halvány sejtelve sincs róla, mit kell érteni „fejlődés” alatt, a szónak gyakorlati értelmében. Ítélek meg az urak. Tizenöt év múlva ránk zúdul a jég, elborítja világunkat, de persze, az önök tudósainak erről sejtelve sincsen, honnan is lenne, hiszen őket csak a „fajta nemesítése” érdekli. S ez alatt természetesen azt értik, hogy utánozzuk a „nemes állatokat”, akik olyan szépen el tudnak helyezkedni a természetben, „uraivá” lesznek a világnak, amihez „alkalmazkodni” tudnak, vagy nem így mondta előbb? Most képzelje el, hogy átadom a helyemet ennek a remek példánynak, aki a fajtát képviseli, mit fog ő tenni? Tekintettel a lehetőségre, hogy víz alá kerülünk, elkezd majd „válogatni”, olyan módon, ahogy állat- és növénytestvéreinknél látta. Visszatérni a természethez! Hogyne - a gutába! Ismerem ezt a gondolkodást, eleget harcoltam velük! Mesterünk a természet, őrá figyeljünk, utánozzuk őt, bízzunk meg benne.

A hangja mennydörög.

- Én mondom önöknek, istentelenek! S el fognak pusztulni, amiért tagadják az Istent!

- De hát, nem Istent keresik a természetben? - próbálok ellenkezni.

- Panteizmus, tudom! - kiált fel gúnyosan. - A rossz szellem cselvetése, semmi más! Mi köze a természetnek Istenhez? Jó a természet? Okos? Megértő? Könyörületes? Mindennek ellentéte, nézze meg ezeket a ketreceket. De hát csak hadd jöjjön az önök természetrajongója, az embert megmenteni, természetes módon, a „fajta génuszával”, példát véve az erős tigristől, a szorgalmas méhtől, a ravasz rókától, a szép papagájtól, csinálják utánuk, majd meglátom, mennyire viszik. Majd növesztünk uszonyokat, majd kopoltyúkat termelünk, hogy meg ne fulladjunk, majd szárnyakat bocsátunk, átalakítjuk karjainkat, mint a denevér, éljen a kollektív társadalom! Félmillió esztendő alatt éppen el is készülünk, ha addig nem jön közbe valami kellemetlenség!

Meghökkenve meredek rá.

- De hát mi a teendő akkor?

Hadonászni kezd, különös elragadtatásban.

- Hogy mi a teendő? Mi lenne a teendő, ha egyszer ég a ház? Semmi esetre se az, félmillió évre szóló „terveket” kieszelni, ahogy a maguk természete dolgozik! Értsék meg: a természet elejtette az emberi fajtát, végzett vele, megmérte és könnyűnek találta, kitörölte a listából, levette róla a kezét, megbánta, hogy a világra hozta, most jóvá akarja tenni hibáját, el akarja törölni az egészet! Szépen néznék én ki a maguk „faji génuszával” a vízi állatok és növények fűgéből, okosabb, különb, tehetségesebb „fajgénuszával” szemben, ha most jutna eszembe pótolni, amiben ők régen megelőztek.

Vijjog a hangja, vijjog és krárog, mintha vércse és holló tépnék egymást lelkében.

- Az emberi „fajta” hitvány és nyomorult, megérett a pusztulásra! A természet végezni akar vele, s Isten elfordítja arcát, tudtam én ezt, láttam előre! S ekkor megkönyörült rajtam, mert ő a Könyörület és Jóság. S elküldte génuszát hozzám, csak hozzám, nem a „fajtához”, aki méltatlannak mutatkozott. Elküldte génuszát, akinek neve: ijedelem. A fajta csak félt a haláltól, megijedni csak én ijedtem meg, helyette én, az Ember!

Az asztalt veri.

- S majd meglátjuk, nem volt-e jobb megijedni, mint félni! Mit használ itt a félelem? És ki segített rajtam, aki rajtuk akartam segíteni? Senki! Összehívtam őket tanácskozni, mit tegyünk? Azt mondták: imádkozzunk! S előhozták bálványukat: a totemet, „fajtánk” őseit, a Nagy Krokodilt! S a Nagy Krokodil vigyorgott, és kitérte száját! Ekkor világosság gyűlt az agyamban: magamra eszméltem. S megszületett az Úszó Város terve - nem a Krokodiltól tanultam, s nem a természettől! mert a természet ilyet nem ismert, s nem ismert fajtám génusza se, ehhez kevés volt az emberiség, ehhez több kellett: egyetlen ember, a fajtától örökölt, nyomorult testében valahol egy szikrával, amivel Isten tüntette ki, s tette különbbé fajtáknál és tömegeknél - egyetlen, aki több százmilliónál, hogy rábízta ezt a százmillió!

Diadalmasan emeli fel fejét.

- A Város meglesz. Magam terveztem, egyedül. S túl a vízözönön, ha egyszer elérjük Ararát hegyét, egy új Fény jelenik meg odaát, az új világban, amilyent nem látott még ez a világ. Az én fiam. Az én fiaim. A neve: Ember. Nem emberi fajta. Ilyen nincs, nem is lesz többé: a fajta meghal, el fog pusztulni a rohanó vizekben. Meghal az emberiség, s átadja helyét valaminek,

ami még soha nem volt, amit nem a Természet szült, nem erők és esélyek játéka dobál, családnevéen a Fajtán túl, ez lesz a keresztnéve: Egyén. Teljes neve: Fajtántúli Egyén. Új fajta, példátlan szörnyeteg, egyenrangú, s úgy lehet, valamikor majd különb így egyedül, eleven fajták között, felveszi a harcot fajták ellen, természet ellen, végzet ellen, Isten nevében, Isten segítségével, aki nem természet és végzet és Előreelrendelés, hanem örök Újjáteremtés és halhatatlan Szabadság.

IV

Bűvös körök

Syrakusa, Kr. e. 274.

A kavicsos, komisz országúton két katona. Vászónblúz, ércsisak, vastag talpú bocskor. Hosszú pika a kezükben: nem görögök, a görög harcos rövid kardot hord.

Arcukat törölgetik, keservesen káromkodnak. Kegyetlenül szúr a nap, lihegnek, szinte lóg a nyelvük. Sehol víz a láthatáron, a helyzet kétségbeejtő.

Elmegyünk mellettük.

Egy szót se értek keverék nyelvükből. Az arcuk szinte fekete a porréteg alatt.

Kísérőm, aki nálam járatosabb az ókori historiában, azt állítja, hogy punok. Nem tartom valószínűnek. Az ő korában összezavarták ezeket a népeket. Mommsen lényegesen többet tudott Gibsonnál. Inkább ibér őslakóknak gondolnám őket.

De abban igazat adok kísérőmnek, hogy afféle előőrsök lehetnek: egy mögöttük táborozó hadsereg szálláscsinálói.

Elhagyjuk őket, meg is feledkezünk róluk. Ez a baj. Lehet, ha szóba állunk velük, másfelé irányítjuk őket, bennszülötteknek adva ki magunkat, azt állítjuk, hogy eltévedtek: talán velük együtt más irányt vesz Európa kulturális története is.

Később kiderül, miért.

Az is lehet, hogy nem. Hányszor érzi az ember álmában, hogy hiába mozgatja álmokképeit: a végén makacsul visszaugrik eredeti helyzetébe az első alakulat, mintha gumiszálakkal volna összekötve a történet lényege.

A város falai sivarak. Messziről ideködlenek, a vibráló hőség ködfátyolán át, a királyi kastély körvonalai, arrafelé biztosan rendesebbek az utcák is, vendégfogadót találnánk, talán piacot is.

De már nagyon fáradtak vagyunk.

Ez a hosszú, egyetlen és görbe utcából álló külváros majd csak felvesz valahol: elhatározzuk, hogy betérünk az első házba, ahol eleven ember mutatkozik.

Az udvarok üresek, néhol árva tyúk kapirgál, pálma kókad a hőségben. A lakók elbújnak a szűk kis ablakok mögött. Vagy talán elmenekültek.

Végre egy ember.

Elég tágas, de teljesen üres udvar közepén tömzsi kis férfi.

Őszbe csavarodó a szakálla, az orra tömpe. Derékig meztelen szép izmú, napbarnított felsőteste: fehér lebernyegét dereka köré legyűrte, a vászon bő redőkben omlik saruba bújtatott lábaihoz.

Lehajol, figyelmesen vizsgálja a földet, kezében hosszú pálcá. Azzal turkál a homokban. Mi az ördögöt keres?

A kapu tárva-nyitva.

Meglehetős könnyelműség háborús időkben.

Figyelmeztessük?

Kísérőm klasszikus görögséggel szólítja meg, a kökerítésen át.

Valamit motyog a szakállába, de nem fordul felénk.

Kísérőm meglök, lenézek az udvarra.

A homok figurákkal van telerajzolva: vonalak, szögek, körök. Csupa mértan. A pálcával rajzolta fel őket. Számokat is irkált oldalt. Most éppen egy hatalmas kört rajzolt fel: megáll a kör közepén, gyorsan megfordul tengelye körül, és pálcájával, mint aki egy körző másik szarát használja, mereven végighúz a homokon. Gyönyörű, csaknem szabályos körvonal jön ki: érintőt rajzol hozzá, állát kezébe temeti, tűnődik.

Összeszedem görögpótlós tudományomat, hangosan rászólok.

Felkapja a fejét, egy pillantást vet ránk. Aztán türelmetlenül, de szép, tagolt görög szóval, anélkül hogy köszöntésünket viszonzná, figyelmeztet bennünket, hogy maradjunk a kerítésnél: nem muszáj összetaposni ormóttan lábainkkal a rajztáblát.

Diderot arcán mégis megakad a tekintete.

- Athénból jöttök? - kérdi nem túl barátságosan.

Kísérőm gyorsan rávág, mielőtt felelhetnék.

- Egy kis kerülővel. De kétségtelenül onnan. Legalább a magam részéről.

Furcsa kis mosoly villan a szakáll mögött.

- Filozófusok vagytok, mi? Elég rossz bőrben látlak benneteket, onnan gondolom. Kiokoskodtátok már, hogy mi volt előbb: a tyúk vagy a tojás? Mert addig úgyse lehet továbbjutni az athéni filozófusokkal.

- Rossz tapasztalataid lehetnek.

- Csak ami a bölcs beszédekkel illeti... Egyébként Georgiásznál kitűnő volt a koszt az összejövetel alkalmából, a thesszáliai bort azóta is nélkülözöm.

- Igaztalan vagy hozzánk, Mester. Mi a geometerek munkáját igen sokra becsüljük, s gyakran hivatkozunk rátok. Közös, nagy munkát végzünk az eszmék tisztázása körül.

- Hogyne. Nominalisták és idealisták. Görögországnak sok haszna volt belőletek. És magatoknak is. Száz évi vitával sikerült megtalálni Elysiumot, csak éppen a nektárt nem fedezték fel, amivel ártalmatlanná tették volna a Szókratész bürökpoharát.

- Látom, Arisztotelész tanítványa vagy, megveted és lenézed a nagy Platónt. S vajon mégis nem az ő útját járod, akaratod ellenére? Avagy nem a mindenkire vonatkozó, minden embert egyetlen Eszmében, örök megértésben egyesítő Igazságot keresi pálcád, ott a homokban?

A tudós vállat von.

- Egyelőre azt a száz aranyat szeretném megkeresni, amit Dioníziosz öfelsége ígért, ha sikerül csigaszorom segítségével szerkezetet összeállítani, amivel egyetlen ember akkora követ hajít el, amekkora elég tíz embert agyoncsapni.

Látom, ahogy kísérőm arca elvörösödik. Fejébe száll a vér.

- Agyoncsapni? Miféle szerkezet lesz az?

A tudós gyanakodva néz ránk.

- Nem vagyok felhatalmazva, hogy hadi titkokat eláruljak.

Kísérőm levegő után kapkod.

- Hadi titkokat ellenünk? Hát nem vagy görög magad is?

- Hagyj nekem békét. Semmi közöm hozzá, mire kell őfelségének a gépem. Talán bizony elhozta Athénból a száz aranyat, amiből kifizethetem ezt a nyomorult szállást, s még anyagot is vehessek a kísérleteimhez? Engem nem fogadott fel Fülöp házi tanítónak, a nehézfejű királyfi mellé, görög hazám pedig még a fürdő árát se fizette ki, ahol a vízbemártott test törvénye kiderült.

Vezetőm hadonászva közeledik a tudós felé. Átlépi a kaput.

- Szégyelld magad! Emberhazád árulója vagy, gonoszságra akarod felhasználni a nagy fedezést, amivel halhatatlan elődöd boldogítani vélte honfitársaid!

A tudós is méregbe jön.

- Eridj innen, te holdvilágfaló pacifista! Mit értesz te az egészből? Belelépsz a rajzomba, átkozott lúdláb! Széttaposod a köreimet! Hozzá ne érh, különben...

Látom, követ kap fel.

Közbe akarok lépni, ijedten, hogy elfajul az elvi vita.

Késő.

Kísérőm fürgébb, már kikapta a tudós felemelt karjai közül a nehéz követ.

- Erőszak? Meggyőző érvek helyett durva erőszakkal akarsz elhallgattatni?

A kő kicsúszik kezéből, zuhan, a tudós hang nélkül esik rajzai közé.

Rohanó léptek az utca felől. A két katona, akikkel útközben találkoztunk!

Ügyet se vetve ránk, a test fölé hajolnak.

Aztán kiegyenesednek. Az egyik felemeli fegyverét, tiszteleg.

- Megölték - jelenti ki ünnepélyesen. - Végeztek vele a barbárok, megölték Dioníziosz legelső, leghűbb katonáját, a nagy Archimédeszt.

Meghökkenve nézünk össze kísérőmmel.

- Tűnjünk el - súgja gyorsan -, úgy látom, jobb, ha nem derül ki soha a haladó technika módszertanának ez a kis félreértése.

V

Szűnyogcsípés

Március 15., Róma, Kr. e. 41.

Bevallom, izgatott vagyok. Róma képe, rekonstrukciókból és leírásokból, elég ismerős volt, azt is tudtam, hogy magasabb színvonalú városi életet találok, mint egy mai balkáni fővárosban. A valóság fölülmúlja várakozásom.

Különösen az utcai forgalom lep meg. Bátran szédítőnek mondhatnám: az autók zaját bőven pótolják a dübörgő taligák és gyaloghintók, járókelő pedig legalább annyi nyüzsg az utcákon, mint a londoni Cityben üzletzárás után, a ruhák uralkodó fehérsége viszont tarkábban hat, mint egy modern korzó szürkeségének sok árnyalata.

A gyümölcs-, cukorka- és halárusok lármája szinte süketít, de a közönség, úgy látszik, megszokta. A gyerekek gyönyörűek.

Ami szokatlan és különleges: a nagy forgalom ellenére ez a mozgalmas kép egyáltalán nem kelti a tülekedő rohanás hatását. Valami nagy, ráérő derű lüktet mögötte. Nem azért mozognak, mert sürgős a dolguk, hanem mert frissek és életteliességek. Egyébként a legkisebb esemény elég hozzá, hogy bárki megálljon, csoportosuljon, beszélgetni kezdjen, akár idegennel is. Az egyik utcán alig tudtam átvergődni, szónok áll az oszlop talapzatán, remek mozdulatokkal és tökéletes hangsúllyal ad elő valami jelentéktelen dolgot, egész tömeg veszi körül. Valaki hangosan fölnevet. Az ég azúrkék. Soha olyan boldog nem voltam.

Kísérőm se tud szólni elragadtatásában. Egyébként kevés ideig maradunk együtt: a fórumon, amit azonnal felismerünk, elszakadunk egymástól, engem a híres „fehér kő” állít meg, mint vérbeli újságíró. Csakugyan remek intézmény, valódi hírlap: olajos, könnyen letörülhető kormmal egész sereg időszerűséget firkáltak rá, s a „napihírek” anyagait háromóránként váltogatják. Most arról értesül néhány kíváncsi báméskodó, magammal együtt, hogy a szenátus délelőtt ünnepélyes ülést tart. Mindenki ott lesz, a proconsul nagyfontosságú deklarációt tesz, a szenátorokat ez úton kéri az őrseg díszruhák használatára. Valaki gúnyos megjegyzést tesz a hátam mögött, „szenátornak aranyozott tóga, proconsulnak aranykorona kötelező”. Megfordulok, gyanakodva néz, gyönyörű nőhöz fordul, úgy látszik, a felesége. Mintegy másra terelve a szót, figyelmezteti az egyik hírre, mely szerint az egyiptomi királynő szombaton estélyt rendez a proconsul tiszteletére. A hölgy megjegyzést tesz Cleopatráról, melyből arra következtetek, hogy a proconsul szép és művelt barátnője nem nagyon népszerű a városban. Ura oldalba böki, figyelmezteti rám, úgy látszik, detektívnek tart.

Mire kivergődöm a csoportból, kísérőm eltűnt. Nyilván beszívta mégis valamelyik könyvkereskedés. Nem tud leszokni feltevéséről, hogy az „örök dolgok” raktára és forrása a compendium. Én ezeket a napihíreket jellemzőbbnek érzem a megelevenedő múlt szempontjából, mint Hérodotosz összegyűjtött műveit. Bár az is igaz, hogy a halikarnasszoszi globetrotter hasonló módszer szerint dolgozott, a „személyes jelenlét” híve volt maga is, nemcsak adatgyűjtésben, de szemben a közönséggel is: piactéri „felolvasásai” nagyon emlékeztetnek egy élőszó-riportage vagy rádióelőadás műfajához.

A Colosseum mellett (milyen remek állapotban van) befordulok egy mellékutca. Egyre ingerlőbben csiklandoz a furcsa kettősség, hogy ezt a várost két alakjában ismerem. Száz méter után megállok, visszanézek, úgy van, nem tévedés, az ott a Tiberis, itt az öböl, az egész nagyon ismerős, semmi kétség, itt lesz majd az a kocsmá, ahol egy este a fiatal Orsianival fogok beszélgetni miről is? tudom már, öregségről és fiatalságról. Ha látná, hány száz esztendővel vagyok „fiatalabb” nála.

Jókedvem támad, s ebből már tudom, hogy szerencsém lesz, nem kell megerőltetni magam. Csakugyan, a keresztutcánál kiderül, miért mászkálok erre. Mély tekintetű, őszes, intelligensnek látszó férfi érdeklődik egy katonától, milyen messze van a proconsul villája? A katona útba igazítja, nekem egy szót se kell szólni, s már tudom, hová igyekszem. Pár perc alatt ott vagyok.

A szép, de nem különösen fényűző úrilak bejáratát nem lehet megközelíteni. Huszonötméteres távolságban hármass sora a liktoroknak vigyáz a proconsulra. Ismerem ezt, mozgalmas lehet a politikai élet. Fegyveres katonák cirkálnak, megállítanak mindenkit. Nem lehet velük okosan beszélni, mindjárt fenyegetőznek kellemetlen dárdáikkal. A „New History” nem imponál nekik.

De szerencsém nem hagy el. Ahogy ott álldogálok, topogva a bámészkodók közt, egyenesen felém tart az egyik liktor.

- Fürdőmester vagy?

Természetesen ráhagyom. Hogyne volnék a fürdőmester.

- Jól van. Piócákat már elhozta szolgád, jöjj, proconsul vár.

Csaknem elkiáltom magam örömben, tönkretéve szerencsémét. Lám, milyen jól jön a tapasztalat: Caesar egy kései unokáját kezeltem már valamikor ebben a minőségben. Most nem vallok szégyent a családalapító előtt.

Egész sora a katonáknak és rabszolgáknak nyit utat. Az épület belül sokkal tágasabb és gazdagabb, mint amilyennek kívülről látszik. Valóságos labirintuson bolygunk keresztül. A liktor közben elmagyarázza, hogy a proconsul mérges szúnyog csípte meg reggel, kicsit meg van dagadva az arca, ki akarja szívatni, hogy elmehessen a szenátusba. Már megborotválkozott, mindjárt munkába állhatok.

- Erre tarts, szőnyeges ajtóhoz...

Hatalmas két szerezsen rántja félre kétoldalt a szőnyeget. Két márványlépcsőn kell lelépnem, öreg róka létemre olyan szívdobogást kapok, hogy csaknem megbotlom. Mi volt ehhez képest az öreg Noah? Ez az ember már hozzánk hasonlít, a mi társaságunkból való.

Ott ül a medence szélén, karját és egyik lábát kinyújtva átadja a három rabszolgának. Ezek szorgalmasan kenik a sovány, inas, meztelen férfit, fel se néznek, ahogy a fehér kockákon közeledem. Egy negyedik, állva, viasztekerceset tart és hadarva, hangosan olvas.

Megállok, várom, amíg észrevesznek. Profilját látom innen. Megviselt, rendkívüli arc. A képmásairól megállapítom, hogy kitűnőek: még az ezüstpénzeké is. De csak az eleven látása villantja belém, mennyire hasonlít két másik ismert képhez, az egyik Amenófisz, a fáraó, a másik Voltaire.

A felolvasó pillant meg előbb, mélyen meghajolva jelenti érkezésem.

Azonnal intézkedik. Hangja meglepően fiatalos, lágy és mégis érces.

- Fürdős? Jó. Hadd olvasást, kicsit. (Ezt a rabszolgához.) Ott, manikűrös kövön, látod? Kukacok. Rakd fel ide. Pontosan.

Jobb arcán kis vörös daganat.

Odaugrom, két piócát ügyesen elcsípek. Kezdem, gyakorlott kézzel, a procedúrát.

Pillanatig hallgat. Aztán:

- No, no, jól van. Szívja már. Elég lesz egy? Óra múlva nyomát se lássam ennek...

- Rendben lesz, proconsul.

Szünet.

- Városból jössz?

- Fórumon is voltam.

- Újság?

- Semmi különös. Óriási érdeklődés szenátus ülése miatt.

Mintha megrezzenne. Kiegyenesedik, int a szolgálknak, akik azonnal hátrálva elhagyják a fürdőcsarnokot. Ahogy eltűntek, Caesar felém fordul.

- Hagyd abba. Egyik maradjon, másikat vedd le. Mit hallottál?

- Mindenki meg van győződve, Caesar, hogy elfogadod a koronát.

Hallgat. Hirtelen:

- Mit tennél helyemben?

Annyira meglep ez a közvetlen kérdés, hogy várnom kell: nem tudom, naivitásnak vegyem, vagy nagyon is fejlett politikai rutinnak ezt a lírai kérdést, egy ismeretlen fürdős rabszolgához intézve.

Aztán hirtelen ráeszmélek, miről van szó: mint akinek álmában eszébe jut, hogy álmodik.

Hiszen itt kivételes helyzetben vagyok!

Megváltoztathatom a történelmet.

Én ismerem a jövőt, ők nem!

Ha hinni lehet a filozófusoknak, az egész történelem jelentéktelen részleteken múlik. Van is a dologban valami. Az események rendjének épületéből, ha egyetlen téglát kiveszek vagy hozzáadok, összedől az egész esemény, más fordulatot vesz.

Ismertem egy kedélyes kört, amely ezt a címet viselte: Miksa herceg áldozatainak asztaltársasága. Nyomozásomra kiderült, hogy a történelemnek van egy passzusa, mely szerint, mikor a török Eger várát ostromolta, Miksa herceg a közelben vesztegelt hadaival. Ez eseménnyel kapcsolatban a krónika minden leírásnál megjegyzi (s a történelemkönyvek is átvették ezt a passzust), hogy ha Miksa herceg nem vesztegelt volna, hanem Eger alá siet, „sok minden másképpen történt volna”. Mármost azok, akiknek okuk volt rá keseregni azon, hogy sok minden nem történt másképpen, mint ahogy történt (mely esetben nyilván nekik is jobban menne soruk, miután rosszabbul már nem mehet), annyi évszázad után is, igen logikusan, Miksa herceg áldozatainak nevezték magukat.

Cleopatra orrocskájáról is beszélt valaki, s hogy ez az orrocska, ha valamivel piszábbra vagy hosszabbra sikerül, más fordulatot vesz az ókor.

Ami Cleopatrát illeti, helyben volnánk, éppen itt tartózkodik. De mit tehetnék az orrával, ha fejembe venném, hogy megváltoztatom az ókort? Korom fejlett kozmetikájában az úgynevezett plasztikus műtétek ez irányban nem ritkák, de hol veszek sebészt, aki vállalja, s mivel indokoljam a sürgős beavatkozás szükségességét?

Erről le kell tenni.

Ellenben, hopp! Hiszen március idusa van, a nagy nap, ez a finom és intelligens úr itt, aki meztelenül hever a márványkockán s egyetlen gondja, hogy a szúnyogcsípés nyomait eltüntesse: ha a tankönyvek és forrásművek nem csálnak, ma merénylet áldozatául esik. Brutus e pillanatban ott tárgyal már az összeesküvőkkel, valahol a Fórum sikátorai közt. Megnézem a napórát: egy órával ezelőtt keltették fel barátai.

Kombinálni kezdek.

Az adott viszonyok közt, modern tájékozottságommal, nem sokat tehetek. Napóleonnak könnyű volt ágyúkat szegezni a konvent homlokzatának, s a brumaire-i puccs céljaira is rendelkezésére állottak a megfelelő eszközök.

De honnan veszek ágyúkat?

Telefonálni se tudnék.

Itt csak a rábeszélés és meggyőzés segít, ha segít.

A proconsul türelmetlen mozdulatot tesz, hogy olyan soká eltűnődtem.

Beszélnem kell.

- Caesar - kezdem óvatosan -, ne menj el a mai ülésre.

Felém fordul, először néz a szemembe. Milyen szomorú tekintet.

- Ne menjek el az ülésre... hogy érted ezt?

- A hangulat nem kedvező. Várni kell, amíg a kedélyek lecsillapodnak. Néhány hét múlva, úgy lehet, alkalmasabb világot találsz céljaid számára.

Elfordul. Állát tenyerébe fekteti. Nagyon rokonszenves e pillanatban. Nem jutnak eszembe a galliai levágott karok.

- És... küldd Brutust száműzetésbe... - mondom gyorsan, mielőtt megbánnám.

- Brutust... Minek?

S még mielőtt felelhetnék, legyint, s valami fojtott szenvedéllyel beszélni kezd.

- Á... nem érdemes. Tudom, mire célozol. Az egyiptomi asszony nem tetszik nekik. De hiszen rabláncon hoztattam el, ott hurcolták a diadalmenetben... Mit akarnak még? Hogy estélyeket ad, amiken megjelenek? Szívesen beszélek vele. Nagyon eszes nő. Sokat olvasott. Kisujjában van az egész műveltség, s azonkívül az alexandriai könyvtár, harmincezer tekercs, csekélység. Ismerem a könyvtárt, s amióta ismerem, nem tudok nyugodni tőle. Egymás hegyén-hátán a tekercsek. Volt egy indus szakácsom, az mondta, az ember agyveleje tekervényes, minél több tekervény, annál bölcsebb az ember. Ez a könyvtár egy óriási agyvelő. Az emberi nem agyveleje.

- S az izmok és a szív, Caesar?

Csupa ránc lesz a szeme alja, ahogy zordonan elfintorog.

- Izmok? Jó tornász voltam valamikor, láthatod, a karomon és lábamon nincs semmi háj. Rúdugrásban és úszásban díjat nyertem, gyerkőckoromban fűgén másztam a pálma törzsét, lehettem volna olimpiai versenyek hőse, görög félisten, amit akarsz. Odisszeusz, azt mondják, szépen hajította a dárdát. A bolha tulajdon testét hajítja százszor annyira. Egy nyomorult kárász tízszer úgy úszik, mint a mi babérkoszorús bajnokaink, a másfél éves majomkölyök félóra alatt tanulja meg, amit gladiátoraink egy életen át gyakorolnak, hogy aztán kockára

tegyék életüket, néhány sestertiusért. Az oroszlánfojtogató Herkulest egy szelíd elefánt palacsintává lapította volna. Nyers erő?

Megvetően legyint, aztán:

- Szív? Nem mondom, írtam szerelmi költeményeket is. Cicero, mikor még nem irigykedett rám, azt állította, nagy költői tehetség vagyok. Ami a hölgyeket illeti, egészen másféle képességeimet méltányolták, amíg érdekelt az a játék, amiben mindenki úgy indul, hogy eredetiségét, egyéniségét, kiválóságát és művészetét olyan tökéletesen érvényre juttassa, mint a sakkjátékban. Míg aztán a tapasztalat meg nem tanítja, hogy éppen ez az a terület, ahol kivétel nélkül egyformán uralkodik a hülye rabszolga s a minden hájjal megkent csábító - ostoba játék, harminckét figura helyett kettő, legfeljebb három, s mindegyik egyet léphet csak előre, egyet oldalt, mit ér a lelemény? Tudom, Cleopatrával gyanúsítanak. Ostobaság. Mindentől eltekintve, nem bírom az afrikai orrot, s a királynőnek, aki pedig határozottan csinos nő, afrikai orra van. Bámulatos, ilyen intelligens nőnél. Ez is azt mutatja, hogy szellemiekben lehetséges az, ami testiekben lehetetlen: neveléssel pótolni a született képességek hiányát.

- A szellem vezeti a testet. Tőled tanultuk: az ütközetet a taktika nyeri meg, nem a katonák.

Mosolyog.

- Nagy Sándornak csak szerencséje volt, ennyi az egész, nagyon jól tudom. Mégis többre vitte, mint magam, a híres taktikámmal. Igaz, nehezebb dolgom volt, ismeretlen erejű népek... hiszen éppen ez az: a lehetetlen feladatok izgattak. A valódi imperátort csak az foglalkoztatja, ami lehetséges: olyan ő, mint az árvíz, mindent elönt, ami alacsonyan fekszik, a hegyek nem érdeklik őt, és neki van igaza, a világ nagy része völgy és lapos terület. Láng voltam, fölfelé törekvő, felvillanó sugár. Mindent összevéve, világhódítónak is műkedvelő, dilettáns. Velem együtt összeomlik a Birodalom.

- Akkor hát élned kell, Caesar.

- Egy jó könyvet szeretnék írni az alexandriai könyvtár számára. Ha ennyi megmarad a Birodalomból, nem hiába hódítottam meg Galliát és Egyiptomot. Nyugalmat akarok. Ezért fogom elfogadni a koronát.

- Ha így van, Caesar, akkor meg éppen ne menj el a szenátusba, ma nem!

Oldalról néz rám ravaszul.

- Elhoztad Achilles balzsamát?

- Nem, nem hoztam el.

Feláll. Dacosan rándít a vállán.

- Mit érek vele, ha vigyázok magamra? Százezer zsoldos vagy egy szál kard, vagy az se, nem mindegy? Titokban, orvul, méreggel vagy törrel Caesart éppúgy elintézheted, mint egy rühes kutyát. Amíg ebben a zsákban (megrázza meztelen testét) lötyög a gyémánt, százmillió életnél súlyosabb a mérlegen, annyit ér csak, mint bárkié. Achilles balzsamát hozd el, akkor majd érdemes lesz óvatosnak lenni. Na, gyerünk!

Elébe állok.

Különös ihlet ragad magával.

- A Végzetről beszélsz, Caesar, istenek akaratáról, amit embernek nem adatott megváltoztatni. Karma, ananké, kiszmet! Mutasd meg most, hogy több vagy embernél, Nagy Sándornál is különb, aki pedig Istennek képzelte magát! Szállj harcba az istenekkel, és győzd le őket, itt a

pillanat, itt ama Rhodus, most ugorj, Caesar! Achilles balzsama, igenis, itt van, itt van a kezemben, úgy hívják: Tudás! Úgy hívják: Jövöbelátás!

Gúnyos kis fintor.

- Ah úgy. Te jövendőmondó vagy, fürdőmester. Mellékfoglalkozásnak nem rossz, de nekem elegendő volt belőletek. Vagy igaz, hogy látjátok a jövőt, ez csak úgy lehet, ha a jövő el van rendelve, vagy nincs elrendelve, akkor hogy láthatjátok? Hagyd abba, unlak benneteket!

Tapsol.

- Calpurnia! A tógámat.

Fejembe száll a vér.

- Több vagyok jósnál, Caesar! Engem az istenek küldtek, hogy rajtam keresztül megverekedj velük. Nem azért, hogy megváltoztassam a jövendőt! Meg fogom akadályozni, hogy a szenátusba menj, Caesar!

Kicsinylően mér végig.

- No. Ez már érdekes. Hát azt hogy csinálod?

- Ha kell, megragadlak, Caesar, a földre nyomlak, rád térdelek, nem engedlek el. Hiába küldöd ellenem katonáidat, sérthetetlen vagyok, keresztüljárhat a dárda, senki nem árthat nekem!

Hangosan, telitüdőből nevet.

- Remek fickó vagy! Nagyon kíváncsi vagyok rá. Mondd meg, hogy csinálod! Még tanulhatok tőled, vénségemre!

Elszántan megindulok feléje. Két lépést teszek. Ekkor halkán, nyugodtan, csaknem unatkozva, rám szól:

- No, most állj szépen meg. Egy tapodtat se tovább.

Indulni akarok, és égnek áll a hajam. Érzem, ahogy a lábam mozog, de azt is, hogy nem visz előre. Különös, tehetetlen ájulát.

Caesar nevet.

- No, most mondd szépen: Ave Caesar!

Mozgatom a szám, és tudom, hogy a szám azt ordítja: „nem, nem, nem!” De hiába tudom ezt, hallom a fülemmel, ahogy a szám ezt mondja: „Ave Caesar.” Nagyon különös.

Caesar bólint.

- Rendben van, barátocskám. Ismerlek, találkoztam veled Philippi előtt is, a táborban. Minden fontos esemény előtt rámjön ez a kis szunyókálás, ilyenkor meg szoktál jelenni előttem, izgága álomalak! Néhányszor valóságnak vettelek, de meg nem szédítsz többé, fürdőmester álarcban ugyanaz vagy te, mint kétfejű szörnynek, tehetetlen káprázat! Ide hallgass hát, hogy lássad, nem bírsz velem, ide hallgass, elrontott gyomrom sajgása, aki vagy, ember alakban! Nagyon jól tudom, mi a valóság, sokat ittam reggel a falernumiból, ledőltem a kerevetre, s most ott fekszem, a fürdőcsarnok, ahol csevegünk, egy pillanat múlva eltűnik, ébrednem kell, várnak a szenátusban!

Hangosan kiabálni kezd.

- Hé! A tógámat! Jertek már, átkozottak! Vonjátok szét a függönyt, világosságot kérek! Így ni...

S ahogy ezt mondja „világosság”, körülöttem minden elsötétedik. Nem látom a fürdőcsarnokot, nem látom Caesart.

A sötétből még hallok a hangját:

- Na végre! Mért hagytatok elaludni? Megint ez a gyalázatos kísértet...

Aztán nem hallok semmit. Aztán kísérem hangja szólít:

- Jó reggelt! Mit kiabál? Mit akar Caesartól?

Ahogy magamhoz térek, eszembe jut, megszégyenülve, hogy néhány szerzőnél szerepeltem, és Caesar, a jövőmondóktól függetlenül, néhányszor megálmodta sorsát és végzetét.

VI

Három tanítvány

Jeruzsálem, 33 április vége.

A város zajlik, mint a méhkas. Óriási az izgalom.

Öt óra felé járhatott, ahogy megérkeztünk, s a reggel óta torlódo események egyre fokozták a várakozó hangulatot. Az asszonyok kint állanak a zezugos utcák nyomorúságos tornácain, átkiabálnak egymásnak. Fekete, tüzes szemű kölykök hancúroznak a porban, őrjárat cirkál, kergetik vissza a kíváncsiakat, akik a villanegyed felé torlódnak. Délután elterjed a hír, hogy a „lázado” ügyében (ebben a formában hallok először megjelölni) Kajafás elhárította magáról az illetékeséget, s még ma a helytartó elé viszik. Mindenki szeretne ott lenni.

A római katonák, mint rendesen, durvák és pöffeszkedők, nem állanak szóba senkivel, nem lehet megtudni semmit. Udvarias kérdezősködésekre egy „jó lesz, ha odábbáll az úr” a válasz, s már mutogatja a dárdát. Római tartózkodásom alatt megtanultam, hogy úgyse változtathatok az eseményeken. Engedek hát, s a polgári lakosság sorai közt próbálok szerencsét.

Az utcai árusok nem sokat tudnak, amit mégis, elferdítve és megnagyítva. Összeesküvésről fecsegnek, hogy meg akarták ölni a helytartót, elfogni a helyőrséget, kikiáltani a köztársaságot. Az egyik fantasztikus történetet ad elő valami trónkövetelőről, aki Dávid király egyenes leszármazottja, külföldről jött, onnan támogatják, egész hadserege van, s állítólag jól felszerelt csapatai már meg is szállták a Jordán völgyét, azért olyan nagy az ijedség. Az óriási tömeg, amelyik tegnapelőtt este kísérte a bevonuló trónkövetelőt, csupa álruhás katona.

- Ne mesélj már - szól át megvetéssel egy mély hangú olajárus, leteszi a korsót, homlokát törli. - Mit mesélsz itt külföldről? Bethániából jött, asztalosmester - méghogy Dávid király, hát még mit nem! A saját két szememmel láttam, olyan, mint te meg én!

A rokonszenv és ellenszenv áradata hullámszik, átcsap, visszagördül.

Intelligens arcú szőnyegkereskedőt szólítok meg, aki halkan és tárgyilagosan beszél, látni, hogy csak olyat, amiben csakugyan biztos. Adatai pontosak.

- Kérem, a sógorom jelen volt hajnalban, mikor elfogták. Kérem, tetszik látni ott, a házak fölött, azt a lapos hegyoldalt? Az, kérem, egy Getse Mane nevű gazdag ember birtoka, de csak kertek vannak ott, és az egész hegyen olajfák. Ott fogták el, kérem, hajnalban, verekezés is volt, az egyik katonának levágták a fülét, emiatt még egy embert lefogtak, a sógorom elkísérte, az most őrizetben van a Kajafás úr fogdájában. Tessék oda menni, ott mindent meg tetszik tudni.

Torkomat köszörülöm.

- Itt azt hallottam valakitől, hogy beárulták... Nem ismer egy Iskarióth nevűt? Azzal szeretnék beszélni. Harminc pénzt kapott, állítólag.

Finoman, elnézően mosolyog.

- Az, kérem, csak a kíséretéből lehetett valaki, ha igaz, más honnan tudhatta volna, hol fog tartózkodni hajnalban? De az egész társaság csak pár napja van a városban, nem ismeri itt őket senki.

No jó. Lássuk csak, mire megyünk Kajafásnál. A nap leszállani készül, sietnem kell. Kocsit szeretnék bérelni, de a fuvarosok mind odakint vannak, a villanegyedben, gazdag utasokra számítanak, ha igaz, hogy a tárgyalás meglesz, éjfél után szállingóznak vissza, jó boltot lehet csinálni.

Ahogy szomorúan baktatok egy fölfelé kanyargó utcán, váratlanul szembe találkozom Vezetőmmel.

Magas, elég testes, kerek arcú, izgatottan hadonászó férfi társaságában közeledik, különben mind a ketten igen élénkek, nagy vitába keveredhettek, túlkiabálják egymást.

Vezetőm vesz észre, mégis.

- No, Merlin - kiált messziről -, látja, nekem nagyobb szerencsém van. Jöjjön csak ide, bemutatom magának B. Tamás urat, Jonathan fakereskedő fiát, aki rendkívül tudós férfiú, amint látja, latinul beszélgetünk, ismeri az összes klasszikusokat, s amellet az Ő társaságához tartozik, nagyon jól ismeri személyesen, sőt rajongó híve, csak... Monsieur Thomas, engedje meg, hogy bemutassam Merlin barátomat: ne tartson semmitől, megbízható ember, nem fogja beárulni... igaz, Merlin? Mi „kétkedők” (teszi hozzá, meleg humorral), tisztességes emberek vagyunk: megfelelő isteni bizonyosság híján, hogy bízhatnánk magunkban, a bennünk rejlő becsület és jóakarát biztonságos érzése nélkül?

Tamás mosolyogva, szerényen mentegetőzik.

- Kérem, kérem, meg vagyok győződve róla, hogy megértő társaságban vagyok, de ami a beárulást illeti... ön félreértett, ettől egyáltalán nem tartok. Ha a meggyőződésemről van szó, fűtyülök a politikai helyzetre, s ha most mégis itt sétálok önökkel, s nem jelentkezem kihallgatásra a helytartónál mentő tanúnak, ennek egyrészt az az oka, hogy már jelentkeztem, s a helytartó úr nem volt hajlandó fogadni, másrészt pedig... nos, hát igen, hiszen éppen erről beszélgettünk. Mit tehetek róla, ha önök jobban megértenek, mint a tulajdon barátaim? Hiába magyarázom nekik az álláspontomat. Hajnal óta bolyongok a városban, mint az örült, tépelődve, önmagam marcangolva, egyik kérdést a másik után boncolva, a lelkiismeretem előtt... Kevésbé érteném Őt, csak azért, mert kevésbé vagyok együgyű, mint egyszerűbb hívei?... Képtelen vagyok felfogni ezt az ellentmondást... Hányszor magyaráztam nekik! Engem a jellem és lelki nagyság látványa ragadott magával, mikor megismertem, ugyanaz, csak nagyobb mértékben, amit Platón olvasása közben éreztem... Soha nem tudtam volna elképzelni nélküle, hogy ember ilyen tökéletes, ilyen önzetlen, ilyen úr lehessen... Csak ezek a csodák ne zavarának... Hogy egyeztessen össze a valósággal?... Ő nagyon jól tudta ezt a gyötrelmes lelkiállapotot... magam gyóntam meg Neki. Mosolygott és hallgatott, mint rendesen, ha filozófiai kérdések kerültek szóba. Ő türelmes volt velem, sohase haragudott rám, mint a többiek, éppen Miatta... Most, persze, azt hiszik, gyáva vagyok... János, amikor lefoglta a katonák, mert a kardjával hadonászott, gúnyosan odakialtott nekem: „No, Tamás, mi lesz? féltjük a bőrünket, mi?” Értsék meg, kérem... hogy a bőrömet félttem! De mi szükség volt itt, az okatlan és céltalan közbelépésre?... Vagy talán nem én értettem meg Őt jobban, amikor csendben

maradtam, Őt, aki leintette a hadonászót, még rá is szólt, hogy dugja vissza a kardját?! A fiataloknak nem jó az emlékezőtehetségük... Én jól emlékeztem ezekben a nehéz pillanatokban a szavajárására... Azt szokta mondani, „hogya az írás szava valóra váljon” - nem azt jelentették a szavak, hogy mindennek, bizonyos sorrendben, meg kell történnie előbb, hogy aztán döntő ítéletet alkothassunk?

Széttárja karját, szinte kétségbeesetten.

- Mi más az egész, ami itt történik, mint egy óriási kísérlet? Ki az az elbizakodott, aki meg tudná mondani előre, milyen Törvényt ismerünk meg a kísérlet által? Ki az a káromló, aki meg merné akadályozni, közbelépni, durva lábával széttaposni a finom és bonyolult, régen előkészített edényeket, melyekben ez a kísérlet folyik, élő ereinket a vér finom folyadékával? Ő, akit a fiatalok érteni vélnek, úgy érzem, megért engem, amikor alázatosan vallom be, hogy nem értem őt! Ők a megoldást ott látják, a tekintetében, én mindenütt keresem, vajon ha nehezebben, s hosszabb és keservebb úton is, nem én találom meg előbb, mint ők, akik már nem keresik, mert azt képzelik, hogy megtalálták?

Búsan horgasztja le a fejét.

- Tanulni kell, uraim, tanulni - teszi hozzá aztán egészen halkan és szerényen.

Pár percig szótlanság ballagunk tovább. Hűs szél kerekedik a hegy felől. Eleinte üdít, de aztán valami döglöcske szaga vegyül a szélbe. Vezetőm szimatol.

- Undorító, mi? - jegyzi meg Tamás szórakozottan. - A szeméttelről jön, amit gyeheknak hívnak az itteniek. Minden évben fel szokták gyújtani egyszer, úgy látszik, már itt volna az ideje, megfertőzi az egész várost...

Hirtelen megáll.

- Bocsássanak meg, uraim... - mentegetőzik -, mennem kell...

- Hová siet?

Elvörösödik, kitör.

- Mégis elmegyek a helytartóhoz... Nem lehet ezt a dolgot annyiban hagyni... Ismerem a viszonyokat... A helytartó intelligens és művelt ember, meg kell neki magyarázni... Ha latinul beszélek vele... látni fogja, miről van szó... Nem lehet rábízni az ügyet a néphangulatra... önök nem tudják, itt minden a néphangulaton múlik... a törvények tökéletlenek... és a helytartó nincs felhatalmazva, hogy változtasson rajtuk... Augustus császár borzasztóan félti a provinciák autonómiáját... ez a különben bölcs politika ezúttal az életébe kerülhet... talán meg kellene szöktetni, vagy mit tudom én...

Vezetőm tűnődve nézi a vergődőt.

- No és az írás? Aminek „meg kell lennie”? - veti halkan ellen.

- Hát akkor ennek is meg kell lennie... ha rajtavesztünk is!... Nem bírom... önök nem látták... a tekintetét... reggel... ó... önök nem hiszik el... milyen kedves ember... milyen úr...

Utolsó szavait valami furcsa, csukló hang kíséri. Elfordul, kezét nyújtva, aztán szó nélkül elrohan.

Egyikünk se tud szólni.

Messze jutottunk közben, nagy kanyarodóval, leértünk a város alá. A növekvő homályban földhöz ragadt házak sora marad el lépteink mögött, mintegy magukba roskadva gubbasztanak ezek a házak, tele sötétiséggel, rossz lelkiismerettel.

Az egyik kapu alatt macska nyávog, halkan, lakó nem jelentkezik.

Végre fényesség, ha csekély is.

Düledező csárdaféle, szurokfáklya fénye imbolyog a nyitott ablakon át. Danolásznak odabent, ahogy közeledünk, erősödik a hang.

Oldalt kerülünk.

A csárdaudvaron nyitott tűzrakás. Cédrusfenyő szaga terjed, úgy látszik, letört ágakból rakták a tüzet.

Vagy tízen ülik körül. Az egyik éppen felemelkedik, a tűz fölé hajol. Nyársat húz ki, a nyárs végén sitergő konc: mint kiderül, báránycomb.

Néhányan kortyogva isznak, háncskulacsból.

A tűzhöz ballagunk. Halkan köszöntjük a társaságot. Egy-kettő bólintva veszi tudomásul. Közönnyel tűrik, hogy melljük telepedjünk, kissé távolabb a tűztől.

Ahogy körülnézünk, egy-két arc élesebb körvonalban emelkedik ki. Két katona is van köztük, sisakosak. A többi civil: egyszerű társaság, iparosfélék.

S szemben velük egy erősen feltűnő figura. Tenyerébe hajtott állal a tűzbe mered. Fekete szemek, finom vonások, elborult tekintet: haja homlokába omlik.

Ehhez fordul a katona, aki, úgy látszik, az előbb már beszélt. A hangja kötekedő.

- Jó, jó - húzza a szót, tettetett hunyáskodással, kajánul, alattomosan. - Azért ne harapd le az orrom. Csak úgy kérdeztem. Mert olyan úrfélének látszol. És mintha láttalak volna délben, a Kajafás úr háza előtt, azzal a lefogott alakokkal beszélgetnél. Akit lefogtak, mert megvédte azt a...

Az ifjú felkapja a fejét. Szeme szikrázik a dühtől.

- Mondtam már, hogy összetévesztettél valakivel! - kiált hevesen. - Hányszor mondtam még? Furcsa...

A fiatalember felé fordulok, hogy én is megkérdezzem: kihez van szerencsém?

De e pillanatban a kert felől kukorékolás hangzik fel, s én riadtan elhallgatok.

VII

Két kolléga

1. Marco Polo

Velence, 1306. szeptember 7.

Itt vagyok hát, megint Velencében, több mint hat évszázaddal előbb.

Mondhatom, roppant kevésnek érzem ezt az időt: az olvasó ne felejtse el, hogy harmincezer évet ugrottam. Hangulatváltozásban körülbelül annyi az egész, mintha az ember nyaralás után visszatér a lakásába, ahol a függönyök le vannak eresztve, s a szekrényekből naftalinszag árad. Különben is szeptember van.

Vegyük hozzá, hogy Velencém keveset változott. Első pillanatban észre se veszem, hogy a Rialto hiányzik, a Doge-palota ott van a helyén, s az árkádok is hasonlítanak a maihoz.

A hőségre való tekintettel akkor eszmélek csak rá, mikor szórakozottságomban a Flóriánba akarok betérni, egy fagyalt irányában: hát a Flórián nincs itt, de egy halsütő, a helyén, kárpótol. Mézes vizet lehet kapni a boltjában, elég hűvös, s ahogy a szennyes Marcus téren körülnézek, egyenesen jólesik az átkozott galambok és hozzájuk tartozó honfitársaim hiánya.

Jólesik az egyedüllét. Diderot lemaradt Attila udvarában (nem tudom, miért érdekli annyira, én szörnyen untam őfelségét, Ildikóval együtt, aki, köztünk szólva, nem esetem), estére várom, de lehet, hogy csak Párizsban találkozunk, mindenesetre megjelöltük a Palais Royalt, ha elvesztenénk egymást: önmagával szeretne találkozni a Régence kávéházban.

A halsütővel tűrhetően megértjük egymást. Padovai ember, örömmel értesülök, kérdésemre, hogy Szent Antal temploma szépen épül, s hogy a Brentán sűrűn járnak le kedves halászaim.

Tőle tudom meg Marco Polo címét is.

Kitűnő kollégámnak, örömmel látom, nagy a becsülete a városban. Genovai fogsága után visszakapta vagyonát, itt, a Canale partján lakik, saját remek kéjlakában, nagybátyja, a híres Maffio, főember a Tanácsban. Most rendezi sajtó alá útinaplóját.

Éppen jókor érkeztem.

Furcsa dolog ez, hogy a társadalmi érintkezés formaságaiban milyen keveset változott a világ. A régi trükk, amivel D'Annunziohoz bejutottam, most is beválik: azt ízenem Marco Polónak, hogy ereglyegyűjtő vagyok, s a nagy Utazótól szeretnék aláírást, egyébként üzenetet és ajánlólevelet hoztam londoni tisztelőitől.

London már imponált, bár a parancsnok keleti utazásainak még nem volt anglofil jellege. Villásreggeli után a Canale fölé boruló loggián szemtől szemben állok érdekes ösömmel.

Marco Polo jó színben van, barnapiros arcán alig látszik a kor. Kicsit pózol, a tatár és kínai nagyurak modorából vett fel valamit. Otthoni ruhája is inkább mandarinhoz illenék, tarka selymeivel, mint egy komoly tudóshoz. Fejedelmi mozdulattal ültet le egy selyemvánkásra, ő faragott trónusán marad. Készülő könyve iránt érdeklődöm.

- Nehezen megy. Ne felejtse el, közel negyedszázad élményeit kell összesűrítenem, ennyi időt töltöttem Keleten, s úgyszólván folyton úton. Ezt most nagyon sürgetik. Ha Isten éltet, jövőre külön könyvet írok Zipangúról, az Aranysárkány országáról, ezzel a címmel: a Világ Határai.

Eszembe jut, hogy Zipangút, a mai Japánt, Európa számára, úgyszólván, jeles kollégám fedezte fel. Futólag megemlítem, hogy gázzal töltött léghajón, motorokkal, négy-öt nap alatt meg lehet csinálni ezt az utat. Megütközve néz rám.

- Ebben kételkedem - jegyzi meg hűvösen.

Szórakozottságomban, bolond fejjel, kibököm, hogy tíz évvel ezelőtt (Zeppelin-utamra célzok) ennyi idő alatt jutottam Zipangúból Londonba.

Mosolyog.

- Ön nem tudja, mit beszél - mondja aztán elég élesen -, vagy nem figyelt rám, vagy nincs tájékoztatva. Ön összetéveszti Zipangút valami holland várossal. Zipangú Kínán túl fekszik, tehát körülbelül kétszáz mérföldnyire a tényleges világ végétől, a Kristályég tőszomszédságában. Magam beszéltem azzal a százötven esztendő mandzsu varázslóval, őfelségének, Tiu-Tsannak engedelmével, aki a Kristályegyet tulajdon szemével látta, sőt kezével is megtapogatta.

Ráeszmélek, hogy teljesen ostoba, legalábbis mértéken alul műveletlen valakinek tart (az angolok földrajzi műveltségéről különben se tápláltak magas véleményt ebben a korban), abbahagyom a felvilágosítást, megelégszem a kérdezősködéssel.

- Parancsnok úrnak tehát az a véleménye, hogy Zipangú után vége a világnak?

- Nem a világnak, csak látható és megismerhető földünknek - magyarázza oktató hangon.

- Csak azért kérdem, mert bizonyos arab tudósok szerint a föld gömbölyű - jegyzem meg óvatosan.

- Bizonyos arab tudósok szerint - vág közbe finom gúnnyal - bálnák és tengeri kígyók laknak a Himalája tetején, s vannak forgó kastélyok, amelyekből ezerfelé látni. Az Ezeregyéjszakát én is olvastam, de amiről beszélek, nem tündérmese, és nem vallási misztérium, hanem valóság és földrajzi ismeret. Bocsásson meg, a kabbalisták tana csak mint kuriózum érdekel, én utazó vagyok, semmi más, illetve voltam, most pedig útleíró vagyok.

- Vagyis riporter - jegyzem meg, most már kissé sértődötten -, bocsásson meg, parancsnok úr, szerénytelenségemért, de mint a „New History” munkatársa...

Feláll.

- Akármilyen ópiumkereskedő ügynöke az úr, ezekkel a szerekekkel nem élek, forduljon olyan gazdag velencei polgárokhoz, akiknek örömet okoz hasis-mámoren körüljárni a végtelen világot, mint valami labdát, hogy aztán fejfájással ébredjenek. Én a valóság embere vagyok. Volt szerencsém.

A kihallgatás véget ért. Ki vagyok dobva.

2. Az Újkor első napjai

Valladolid, 1506. július.

Bosszant, hogy kíséromet még mindig nem látom sehol. Térképemről kiderül, hogy az Ötödik Körben tett látogatásomnak talán a legjelentősebb állomására érkeztem. Szerettem volna vele együtt lépni át a határt, ünnepélyes és izgalmas érzésemet jólesett volna megbeszélni valakivel, így egyedül kicsit idegennek érzem magam. Mint a magányosan elköltött ebédnek, a legkülönösebb felfedezésnek sincs igazi íze, ha társtalanul ér. Ezért nem hiszem el a belső felfedezések hőségét, a költőnek se, ha azt állítja, hogy önmaga örömeire ír. Archimédész is ordított a kádban, pedig egyedül volt.

Valladolid különben is utálatos fészek, ha nincs, aki tudja, honnan érkeztem ide. Még Spanyolországban, s a fent jelzett időponthoz képest is kiállhatatlanul piszkosak és elhagyatottak az utcák.

Kicsit meg vagyok sértődve.

Amerikát tizennégy évvel ezelőtt fedezték fel, tehát az újkor, helyesebben tulajdon koromnak első éveibe kerültem. Úgyszólván otthon vagyok. Kortársaim között. Úgy érzem, jogom volna felháborodni, lármát csinálni, felhívni a „modern” ember figyelmét ezekre a „középkori” állapotokra. Olyan hangulatban vagyok, mint aki a vasúti állomáson panaszkönyvet kér. Mégis csak különös, hiszen egy-két évtized múlva megkezdődik a technika forradalma.

S ami a legszebb, legalább tíz emberrel kell tárgyalnom, amíg megtudom, hol lakik Cristoforo Columbus, az az ember, akinek cselekedetével megkezdődik az - Újkor. Egy hentessel

csaknem hajbakapok, azt állítja, hogy ilyen nevű utazó nem is volt, talán Diaz Bertalanra gondolok, aki régen elpusztult, vagy Vasco da Gama marsallra. A kovács szerint az illető, akit keresek, Tengerész Henrik tábornoka volt, vele járt Afrikában, de aztán elcsapták, vásári mutogató lett belőle. A kovács minden szentekre esküszik, hogy személyesen látta Lisszabonban, gyermek korában, úgy a múlt század ötvenes éveiben, bódé előtt kiabált, hogy itt látható a fekete bőrű ember, első példány Európában, de apja nem vitte be a bódéba, és nem is hiszi, még ma se, hogy ilyesmi létezik.

Végre a faluházán engem világosítanak fel, hogy egy volt kapitány lakik ugyan itt, Cristoforo, de nem Columbus, ahogy én nevezem, hanem csak Colon. Valami Cadomos nevűnek a kis házát bérli - egy ácsorgó gyerek, borra valóért, elkísér.

Nahát ezek is szépen vannak tájékoztatva.

Az illető Colonnak nevezett hajós ott ül a tornácon. Nagyon megöregedett. Az elhanyagolt kert festői háttérrel nyújt az éles, szikár figurának. Keserű arccal szopogat valami gyökeret: első percben azt hittem, pipa, de nem az.

Elfogódva szólítom meg. Nem tudom, miféle ostoba ötlet súgja, hogy úgy mutakozzam be, mint aki bátyjától, Bartolomeótól hozott üzenetet.

- Ne beszélj bolondokat, testvér - fordítja el a fejét -, Bartolomeo régen meghalt. Ha kéregetni akarsz, állj tovább, itt nem terem semmi a számodra.

Szívdobogva állok, talán a hangja teszi, vagy a lényében van valami, amiből egyszerre bizonyosan tudom, hogy ő az.

- Miért nevezik magát Colonnak Valladolidban? - kérdezem hirtelen. - Hiszen maga Kolumbusz Kristóf, öregem. Kolumbusz Kristóf, Izabella királynő lovagja, a nagy utazó, aki háromszor járta meg az Óceánt.

Rám mered, aztán óvatosan néz körül.

- Honnan ismersz?

- Ott voltam Palos szigetén, mikor a hadsereg fogadta rezesbandával - hazudom.

Bizonytalanul topog.

- Hm, várj csak... ne olyan hangosan. Mit is akartam mondani, caballerónak látszol. Van időd? Gyere át a kocsmába, itt van mindjárt a templom mögött.

A sapkát szemébe húzza, széles, tántorgó tengerészlépésekkel megy mellettem. Útközben mogorva, nem felel kérdéseimre. A vakondok ablakú, piszkos kis kocsmában felélénkül.

- Mit rendelsz? - kérdi először is gyanakodva.

Nehéz vörösbort hozatok, ő meg hagymát és sajtot kér. Iszik, aztán lassacskán feloldódik a nyelve.

- Hát ide hallgass, öcsém. Azokat az utakat - hm - ne igen emlegesd, ha még itt maradsz Valladolidban. Tudod, nem mintha restelném, szoktam is beszélni róla, de... nem szeretem, ha a pontos adatokat firtatják... Ugyanis... caballerónak látszol... meg fogsz érteni... nekem sürgősen menekülni kellett Angliából... no, ne gondold, hogy valami afféle... de hát az adósságok... nem számítottam rá, hogy a herceg ilyen gazul cserben hagy... és odaát nem sokat teketóriáznak, lekaptak volna a tíz körmömről, a négyezer arany miatt... Hát jobbnak láttam... De a cókók ott maradt... Mármint, gondold el, ugyan minek nekem, hogy a tartózkodási helyemet ismerjék? Még átír valamelyik gyalázatos hitelező, aztán kész a baj.

- És az udvar?

- Az udvar?

Legyint keserűen.

- János hercegnek egyéb baja van. Voltam nála. Örültem, hogy ép bőrrel...

- Ez hallatlan! - tör ki belőlem a „civilizáció” - a nagy dicsőség, fogadtatások után... s amiket tett...

Elmereng. Vállat von.

- Na igen, ülve mondtam el az első utat, a királynő jelenlétében. Nagy megtiszteltetés.

- Kolumbusz! - kiáltok - hát nem tudja, hogy az ön nevével indul el egy új korszak a történelemben...

Zavartan pislog az ólalkodó kocsmáros felé.

- De igen... mindent tudok... igazad van, testvér... de... izé... nincs nálad egy arany a cehre? Véletlenül otthon felejtettem a bukszámat...

VIII

Kísérőm otthonában

Párizs, 1762. július 14.

A Régence kávéház ablakai szikráznak a hőségtől. Néhány asztalt kitettek a járdára. Két unatkozó öregúr a sakkozókra figyel, akik boltíves ablakmélyedésbe húzódtak el a világ elől.

Első pillanatban nem látom meg Diderot-t. Hunyorgó szemmel kutatok, megkérdezem a pincért.

- Ott ül a sarokban, dolgozik.

- Jó, nem zavarom, majd leülök.

Egy asztallal odább foglalom helyet, a pincér makkát hoz, füttyöreszve kavargatom.

De ehhez nagyon is finom a füle, perc múlva nyugtalanul figyel. Megismer.

- No, mi az, Rameau? Maga végérvényesen átpártolt a zöngék világába, itthagytad a szavak és mozdulatok hitvány zörejét, köszönni is csak kottából hajlandó, mint a fülemüle?

- Csak inspirálni akartam, mesterem. Ne zavartassa magát.

- Köszönöm, szívesen veszem, ha zavarnak. Soha nem lehet tudni, vajon a képzettársítások rendjén melyik inger hasznosabb és célravezetőbb: a külső vagy a belső. Imént Sondelier úr ment el az ablak előtt, s egy vele kapcsolatos emlék hirtelen felfrissítette gondolatmenetemet, amibe már-már belezavarodtam. Lehet, hogy magával is szerencsém lesz. Jöjjön közelebb.

- Mit ír?

- Egy kis értekezés a vakokról. Tanulságos következtetésekkel, a látók számára. Úgy látom, sokat lehet tanulni tőlük.

- Más szóval: vakok vezetésére bír bennünket, világtalanokat.

- Úgy látszik. Egész sereg jelensége van a világnak, amit ők világosabban tudnak, mint amilyen világosan látjuk mi őket - a valóságról való fogalmaink, kénytelen vagyok megállapítani, nem állanak egyenes arányban a szervek számával, amikkel felismerjük őket. Vagy legalább véljük felismerni.

- Hogyne. Nagynéném gyakran szólt rám, gyerekkoromban: „nem látsz a szemedtől?”

- Nagynénjének igaza volt. Nem figyelte meg? Ha nagyon elgondolkodunk, mert jobban akarjuk megérteni tárgyunkat, önkéntelenül behunyjuk a szemünket, vagy eltakarjuk kezünkkel.

- Különösen kellemetlen külsejű tárgyakkal kapcsolatban. Mlle Pochat - ismeri szegényt - egyszer félreértette egy ilyen mozdulatom, azt hitte, a lelki szépségétől támadt elragadtatásomban hunyom be a szemem. De maga szépen cserbenhagyott engem, mesterem.

- Nem tudnám, mikor és hol.

- Marco Polo és Kolumbusz Kristóf társaságában.

- Aha, igen, emlékszem érdekes beszélgetésünkre erről a két nevezetes utazóról. Bocsásson meg, el kellett mennem. Hol is hagytuk abba?

- Ott hagytuk abba, illetve akkor hagyott ön engem a faképnél, mikor kiderült, hogy Marco Polo, a nagy Felvilágosító, aki az első megbízható híreket hozta Keletről, igen műveletlen és tudatlan ember volt, a nagy Kristóf pedig, miután egy új korszakkal ajándékozta meg az emberiséget, nyomorult és inséges viszonyok közt pusztult el Valladolidban.

- Ez bizony így szokott lenni. A nagy embereket, szinte szabályszerű módon (valami rejtett törvénye van ennek), cserbenhagyták a kortársak, nemcsak hogy nem támogatták őt, de inkább megakadályozták közérdekű működésükben. Azt mondanám, ha nem tartaná paradoxonnak: ha az emberi fajtát csak ezek a nagy emberek képviselték volna, akkor ez a fajta messzebb tartana, mint így, gondoljon Galileire. A kiváló felfedezők, feltalálók, reformátorok és próféták, tér és idő látnokainak élete rendszerint keserves küszködésekben telt el, hogy a megtett első lépés eredményeit megvédjék és biztosítsák értetlen korukkal szemben: nem járhatták végig a felfedezett utat, s gyakran évszázadoknak kellett eltelténie, hogy a magától értetődő s az elsőből logikusan következő második lépést egy másik lángész megtegye.

- Folytatva előde művét, amit örökölni hagyott rá. Eszerint a nagy emberek, akiket különös lényeknek tartunk, tulajdonképpen sokkal jobban hasonlítanak egymáshoz, mint amennyire a többiektől különböznek. Rémes volna őket egyarányon látni. A szellem történetéből egy kis ízelítőt a Palais Royal nyilvános ülései adnak, mondhatom, halálosan unalmas társaság.

- Mond valamit. Talán jobb is, hogy így el vannak osztva az időben - a közre nézve -, ők többet szenvednek, de kevésbé gyötrik és korbácsolják korukat.

- Ami a szenvedést illeti, amennyiben ez a félreismerésből és közönyből fakad, ön nem panaszkodhat, Monsieur Diderot. Az ön génuszát mindenki elismeri, még nagy ellenfele, a savanyú Jean-Jacques is, amikor jobb erkölcsöket kíván a kiváló képességekhez.

- Ne felejtse el: a génusz nem azt várja, hogy elismerjék, hanem, hogy kövessék - mit szólna ön egy olyan néphez, mely csak oltárokat s templomokat építene Istenének anélkül, hogy a vallásos élet törvényeit betartaná? S egy józan Isten hamar észrevenné az ora et labora egyik parancsának, az imádkozásnak túltengését az Istennek tetsző munka rovására.

- Ekkora szerénység csak isteni hatalom birtokában képzelhető.

- Vagy azok lelkében, akik egy szikrát örökölték tőle. Vigyázzunk a szóra: szikrát, és nem sziporkát. Mi franciák hajlamosak vagyunk, hogy az elme nagyságát az elmésséggel tévesszük össze, ez onnan van, hogy elsősorban beszélő, és nem gondolkodó nép vagyunk.

- S ezt Párizs legötletesebb embere fájlalná?

- Hiába csúfolódik, a magam részéről egyre növekvő kétségbeeséssel eszmélek rá, hogy a gondolat elterjedésének és diadalmas érvényesülésének egyik legnagyobb kerékkötője a gondolat szokásos módja: a beszéd.

- Remek paradoxon.

- Nevezze, ahogy akarja. Aki ezt a technikai eljárást, a szavak nyelvét először találta fel, nem tudta, milyen tökéletlen fegyvert adott a szájunkba, s milyen kétélűt egyszersmind. A beszéd a legmegtévesztőbb valami, s ami a legnagyobb baj, nem a cselekvőket téveszti meg, hanem azokat, akiknek számára kitalálták: a gondolkodókat. Az emberek megtanultak beszélni, s ezzel fölöslegessé vált számukra az önálló gondolkodás: hiszen a közlés révén enélkül is mindenki részesülhet a gondolat hasznos eredményéből, amihez néhányan jutunk el, keservesen, a többiek helyett. Ez a néhány azután, természeténél fogva, rendszerint naiv és jóhiszemű lélek, készpénznek veszi a szavakban kifejezett fogalmat, s felteszi, hogy aki kimondta őket, érti is, amit mond. Képzелjen el egy lelkes lényt, aki történetesen nem hallott soha papagájokról, s váratlanul óriási papagájkereskedésbe kerül, ahol e tarka madarak mindegyike beszél: - felelnek a szavára, s meg is ismétlik. Nem azt kell hinnie, hogy hozzá hasonló, lelkes és értelmes lények közé került, akiket gonosz varázsló változtatott madárrá? S beszélgetni fog velük, tanácsokat ad, véleményeket hallgat meg, akár pártot is szervez köztük, míg aztán cselekvésre kerülén a sor, riadtan eszmél rá, hogy nyelvekkel társalkodott, és nem agyvelőkkel, a papagáj esetében nem tette különbbé az emberi szó ama gondolatot, mely beszéd nélkül jött rá, hogy kell a felhők közé repülni.

- Ebből az következik, hogy ön a beszédet afféle tolvajnyelvnek tekinti, a gondolkodók tulajdonképpen csak egymással társalognak.

- Úgy is van. Ezt a társalgást úgy hívják: irodalom.

- Más szóval: az előbb említett kiválóknak, az emberi fajta képviselőinek levelezése egymással, téren és időn át, a fölösleges és haszontalan csöcselék feje fölött. Nem gondolja azonban, hogy ennek a társalgásnak van egy nagy hátránya, egy ki nem küszöbölhető nehézség?

- Tudom, mit akar mondani. Hogy a levelezés egyoldalú, mivel az időt nem tudjuk megfordítani, a múltból érkező levelekre nincs mód szellemtársainknak válaszolni: meg kell elégednünk vele, hogy meg nem született szellemtársunkhoz intézzük a reménytelen üzenetet „add tovább” kiáltással, akik viszont nekünk nem tudnak felelni. Így aztán hogy egyeztessük össze a tanulságot, hogy tanuljunk egymástól, hogy oldjuk meg tökéletesen a feladatokat?

- Hacsak...

- Hacsak?

Egymásra nézünk. Megpróbálunk elfordulni, hogy el ne nevessük magunkat.

Hiába.

Kísérőmből kitör a széles, vidám kacagás.

- Hacsak ki nem derül, hogy az egészből egy szó se igaz.

Én is jóízűen nevetek, felszabadulva.

- Monsieur Diderot... ön, szóval... szóval, ön is tudja... hogy én... hogy ön...
 - Hogy ön nincs jelen, kedves Rameau... csak a képzeletemben... hogy tehát ön talán nem is Rameau... hanem valaki más... aki még meg se született... csak kényelemből nevezem önt el egy jó ismerősömről... holott jól tudom, hogy... hm... izé... mintha már egyszer... lett volna szerencsém... bocsásson meg...
 - Oldtime... Merlin Oldtime, a „New History” munkatársa...
 - Úgy van, Oldtime! Szóval, elnyomott az álom a vakokról szóló értekezés írása közben. És most itt ülök önnel, igen tisztelt barátom, önnel, aki egy más korból került ide... itt ülök kedvenc törzskávéházamban, a Régence-ban, Rameau-nak nevezem, s filozófiai vitát folytatok, holott a helyzet, enyhén szólva, inkább metafizikus. Mindenesetre szeretnék majd emlékezni önre, ha felébredek. De vajon hol fogok felébredni?
 - Valószínűleg a lakásán, Monsieur Diderot, reggel az ágyban, vagy ebéd utáni szunyókálás után.
 - Igaza van, ez a legvalószínűbb. Pompás érzés, mondhatom önnek, tudni, hogy vagyok valahol, egészen bizonyosan, ha nem is itt, s hogy ami itt történik velem, ha nem is valóság, a szó köznapi értelmében, mindenesetre előnyösebb és kellemesebb állapot a valóságnál.
 - Miért tartja előnyösebbnek?
 - No hallja! Hát először is: az történik, amit akarok. Másodszor: nem kell felelnem azért, ami történik, nincs kellemetlen következménye számomra, a vágyaim teljesülésének... Mondhatnám, a tökéletes szabadság állapota, ha tudnám biztosan, hogy mire vágyom e pillanatban...
 - A „Bijoux indiscrets” szerzőjéről feltenné az ember, hogy...
- Jóízűen elneveti magát.
- Nők? Nem, nem... igazán higgye el, semmi kedvem... Sokkal jobban izgat... az a dolog... amiről beszéltünk imént... miről is beszéltünk?
 - Hogy az idő megfordíthatatlan... hogy nem látunk a jövőbe...
 - Úgy van, pompás! De ez persze csak odaát igaz, a valóság, az ébrenlét állapotában... helyesebben mondva, csak rám vonatkoztatva igaz, arra a Diderot nevű úrra, aki közben alszik és horkol az ágyban... nem arra, aki most önnel társalog, s még kevésbé önre, aki egyenesen a jövőből pottyant ide... honnan is? Elfelejtettem.
 - Huszadik század.
 - Remek! Mutasson valamit, Mr. Oldtime, mutasson valamit ebből a jövőből.
 - Nagyon szívesen. Figyeljen az ajtóra, mindjárt jön egy érdekes ember.
- Feszülten bámulunk az ajtóra. Odakint zaj, kiabálás. A kávéház berendezése halványan elváltozik, a gyertyák fellobbannak. Egy hang az ajtó mögött: „Viszontlátásra, fiúk! Néhány levelet kell írnom, este a klubban találkozunk!”
- Kifordul az ajtó, döngő léptekkel vágódik be egy széles vállú férfiú. Körülnéz, bizalmatlan, szúrós tekintete átdöf bennünket, aztán továbbsiklik.
- Hé, pincér, polgártárs... - ordítja az öblös, recsegő hang.
- Diderot hozzám hajol:
- Ki ez?

Én is suttogok.

- A neve Danton. Legérdekesebb figurája a nagy forradalomnak. Rajongó híve Rousseau eszméinek s az alkotmányának, mely egyenlővé tesz minden embert... Ha akarja, bemutatom... Jól ismeri az ön műveit, bár Voltaire-t többre becsüli...

- Voltaire-t? Bizonyára igaza van... Kár, hogy nem látszik művelt embernek... De nincs ellenemre, hogy... Mi is a neve?

- Danton.

- Danton... Danton... El fogom felejteni reggelre...

- Mindegy az...

Felállok, Dantonhoz lépek.

- Polgártárs... engedje meg... ön nem emlékszik rám... a labdaházban találkoztunk... Egy ismerősöm szeretne megismerkedni önnel...

Végignézz bennünket.

- Nincs időm - vág közbe ridegen.

- Éppen az időről van szó... Ez az úr Angliából jött... politikai lap munkatársa... Véleményét szeretné hallani és megírni... a nagy időkről, amikre virradt a világ, Franciaország jóvoltából... Néhány összefoglaló szót... a történelmi napokról...

- Történelem?

A melle kidülled, szétszapja karjait, felhördül a hangja.

- A történelem nem érdekli azt, aki csinálja, újságfabrikáló polgártárs... Ismerlek benneteket, tudákosok, akik a törvényt keresitek... Nincs törvény, csak amit az Ész terem, s az akarat és bátorság végrehajt... S mert az ész azt mutatja, hogy ami történt, gyalázat volt és méltatlanság, akarat és bátorság rádörög a választ: ne legyen többé! Ez a történelem, mert ez vagyok én, én vagyok a történelem, mondjad meg Pitték tányérnyalójának, ha jó jakobinus vagy, polgártárs.

- Mit áll szóba velük, ezek ideológusok - hangzik fel egy száraz, rekedt hang mögötte.

Mindhárman odafordulunk.

Sárga arcú, epés, sovány fiatalember.

Azonnal megismerem a húszéves Buonapartét.

Danton, csodálatosképp, semmi feltűnőt nem talál rajta. Némi gyanakvással sandít rá oldalról.

- Nem a Robespierre polgártárs társaságában láttalak, legényke? - dörmög le rá foghegyről. Gögös, nyegle válasz:

- Lehet, hogy őt látta az én társaságomban. Robespierre éppen olyan ideológus, mint ezek itt. Eszmék, fogalmak, elvont tételek. „A törvény formális.” Vagyis: a törvény fogalom. Nevet-séges. A törvény: tény. Tény, amivel dolgozom. Építetek, rombolok vele. Eszem belőle, mint a pástétomból, ha éhes vagyok, gyúrom, mint a kócot, ha rá akarok ülni, edzem, mint a vasat, ha ütni akarok vele. Mit tud ehhez Robespierre? Mit tud a valóságról? Mit tud rólam? Kóvályog, mint a ködfolt, álomkép. Kísértet. Ott láthatta mögöttem valahol, mint a szellemeket a kulisszákra festve, angol darabokban.

Danton csodálkozva nézi.

- Nem vagy nagyon áthatva a testvéri rajongástól, öcsém.

Rekedt nevetés.

- Testvér! Akit nem eszünk meg, megesz bennünket, ez a testvériség.

- Nagyon sokat ehetnél, legényke, azzal a gyomorbajos képeddel. Kellemetlen fráternek látszol.

Buonaparte arca egy árnyalattal zöldebb lesz. Lemérsékli a hangját, ami most szinte suttog a gyűlölködéstől.

- Nem tetszem önnek, polgártárs, tudom. Nem vagyok rokonszenves. Általában nem vagyok rokonszenves egyéniség, ezt már többször hallottam. Sose restellje, megszoktam. A fivéreim is mondják, amíg merik mondani. Az édesanyám nem mondta még, talán nem is tudja, de egyszer elkaptam egy tekintetét, ahogy rám nézett, mikor a tányér fölé hajoltam... Nem, nem, hagyjuk csak, polgártárs az udvariaskodást, bár, ami az őszinteséget illeti, éppoly kevésre becsülöm, mint a hízelgést... Érdeklí? engem senki se szeret, jobban tudom, mint ők. A nők se. Nem szeretnek, nem is fognak szeretni soha.

Felemeli gyermekes, fejletlen öklét.

- De már nem sokáig fogják a szemembe mondani!

Egész közel megy Dantonhoz, lábujjhegyre emelkedik, úgy sziszegi az arcába.

- Nem tetszem, mi? Nem szeret, mi? Jólesett megmondani, ugye? Hát csak ki vele, ez lesz az ön egyetlen jutalma az elpocsékolt életéért, hogy a szemembe vághatta, ez volt, amiért megszületett, hogy aztán eltűnjön a semmibe. Mert el fog tűnni, Robespierre, a másik álmodó, le fogja csapadni a fejét, aztán majd rá kerül a sor, büntetésül a gyávaságáért, hogy önt ölte meg, s nem azt, akit igazán gyűlölt... El fognak tűnni a süllyesztőben, és egyikük se éri meg a nászt, az én nászomat, az én diadalmas menyegzőmet azzal, aki engem fog szeretni, csak engem, senki mást... Tudja, ki lesz az? Megmondom önnek. Az önök menyasszonya, az önök eszményképe, akiért szemrebbenés nélkül rohannak mind a ketten a halálba, akibe halálosan szerelmesek mind a ketten, a nép, a nép, a francia nép, a paraszt, a nadrágtalan, nincstelen senki, a csőcselék, a nyersanyag, a víz, az ár, a tenger, amit ti fel akartatok emelni, kimeríteni vödörrel, egyetlen hullámmá felkorbácsolni, hogy elsöpörje a csillagokat... Ott fog nyargalni nászhajóm megnyergelt, megjuhászodott hátán... Kezemet nyaldossák a habocskák... Engem fog szeretni, eszméletlen szerelemben, a csőcselék - s a szabadság annyit fog jelenteni számára, hogy szabadon és egyenlően dögölhetnek meg értem, a kielégült szerelem mámorában...

A szeme kifordul, már alig hallani, ahogy apránként lökődnek a szavak.

- Meghalni... meghalni... százezer... millió... százmillió... értem... akit nem szerettek... se család... se testvér... se asszony...

Nyugtalanul állunk fel: a fiatalembernek görcsei vannak, válla vonaglik, veríték lepi el homlokát, nyelve dagadtan forog. Rángatózva ereszkedik a földre, támogató kezeink között.

Diderot fölébe hajol. Részvétellel, halkán állapítja meg, ahogy az ajkak szélén megpillantja a tajtékot:

- Eskór. Fektessük a kerevetre.

Még hallok a tajtékozó szájat suttogni, tagoltan, szinte szótagonként:

- Számoljatok... adjátok össze... ideológusok... Hányan haltak meg... önként, rajongó hittel... Nagy Sándorért... és hányan... önként, rajongó hittel... Krisztusért... A zsarnok védelmében... százszor annyit... mint a zsarnok ellen... a szabadságért...

A kép összezavarodik.

Mi ez, ébredezni kezdek?

Vagy éppen ellenkezően, a belső világ erősödik?

Tágnak a falak, hangok és fények, mélységek és szélességek, színek és sötétségek bukkannak fel: plasztikus, színes, hangos tükör... Néhány pillanatig három kiterjedés... aztán megint az a nyugtalanító vibrálása jelenségeknek, mint a túl gyorsan pergetett filmen...

A váltakozó mennydörgésből előbb éles sivítás válik ki. Aztán emberi hangok... aztán hangos szavak.

- Előre... előre... előre, kutyák...

Most már fel lehet ismerni, ahogy a hangvetítés eléri fülem felfogóerejének tempóját: a sivító mennydörgés ágyúzássá tagolódik. Az ég alja vörös! Széles, barátságtalan mező. A felkavart, sárga por kóválygó kárpitja, ahogy szétszakad, pillanatra várfalak látszanak mögötte... Szürke embertömeg kapaszkodik, mint a tetvek... Felülről szuronnyal döfködik őket, szurkot öntenek... Ordítva potyog a felső réteg, alulról a második sor tolakszik a helyére.

- Előre... előre... előre...

Valahonnan ismerem ezt a várat... képen, először, talán a történelmi könyvtárban, aztán személyesen is... Már fel is ismerem: ez Akka, a régi vár, Palesztinában.

Az ám, előre!

Be is lehetne venni. Napóleon fölényben van, de volt osztálytársa, a vár angol parancsnoka nem hagyja magát. Még néhány órára volna szükség, amíg a második hadtest megérkezik... Még néhány óra, előre... előre...

De a kép, ami éles volt és plasztikus, megint összefut. Valamit átvettettek rajta, nem innen, ahol mi állunk, az előrefutó idő irányából, mögötte dolgozik a gép, a jövő felől, egész nyilvánvaló. A háttér felől, a várfalakon át, mintha levegőből volna a nehéz kőhalom, végeláthatatlan csapatok masíroznak felénk, az első sorok olyan közel vannak már, hogy az arcokat is látni. S hallani, kitátott torkokból az üvöltést:

- Vive! Vivat! Hurrá! En avant! Vorwärts! Előre! Zsivió!

Egy katona közvetlenül előttem bukik fel, a rivalda szélén, a „vászon” alján, látni csikorgó fogait, széthúzott ínyét, torkát, amiből a vér buggyan, aztán lebillen az egész a kép kerete alá.

Árad, ömlik a sokaság, a háttér önti magából. De mikor eléri az első vonalat, ahol külön-külön, egyenként fel lehetne ismerni arcot és alakot, amire kíváncsi volnék, amit látni szeretnék, ami a tömegből érdekelne: nincs annyi idő, hogy a felismerés valóra váljon, az első sor, a soron levő elevenek, talán rokonok, családtagok, kortársak, barátok, a kép kerete alá gyűrődik, kiesik a látótérből. A második sort pedig nem látni tisztán.

Tantaluszi kín.

Pillanatra úgy rémlik, ezt a zokogó asszonyt láttam már valahol. Ez a libegő arc emlékeim közt szerepelt. Ez a villanó tekintet nekem szól. Ezt a pirosra festett ajkat megcsókoltam. Ez a gyötrelemtől eltorzult grimasz annyira ismerős, még az is lehet, hogy én magam vagyok... Hiába, az egyesek közül egyik se éles, egyik se kivehető, csak a tömeg, az Egész, aminek viszont nincs arca, keze és lába, csak hullámozó vonaglása van, mint valami formátlan, tenger alatti szörnyetegnek, amit megsebzett, szétlapított a fölébe nehezdedő víztömeg, a fejére boruló mennybolt szürke vasharangja.

Pedig, mondom, nyilvánvaló, hogy a képet áttörő áradás ellenkező irányból fut felénk, nem onnan, ahogy megszoktuk. Ezek már nem a tizenkilencedik század elejéről valók, ezek az egyenruhák és fegyverek és házak és utcák és nők és gyermekek... egész bizonyos, hogy valahol a század közepén nyargal már a kor... vasutak tűnnek fel, telegráfoszlopok... Mintha két képeskönyv lapjai forognának egymás felé, egymásba olvadva, őrült iramban: az egyik az értelem és belátás fejlődését ábrázolja, előreutó oldalszámokkal, száztól ezerig, egyre gyorsuló pörgéssel, a másik, visszafelé lapozva, az ösztönök és indulatok és vágyak rendetlen gomolygását tükröző tekercs, lassabban, de annál makacsabban hajtogatva kevésszámú köreit, száztól lefelé, a belső, még nem látható ősakarat tengelyéről sodorva le... Egyre furcsább, visszataszítóbb a zagyva ellentét...

A pompás mozdony belerohant a tömegbe... vér freccsen, velő buggyan. A hullát vizsgáló boncolás alatt felsikolt az ideg: elevenbe vágott. A cipőt, kalapot, ruhát, élelmet okádó automata felső tölcserébe meztelen, éhező emberek zuhannak, őket metélik, őrlik a kerekek. A betű és szó és kép világosságát szikrázva öntő rotációsból külvárosi rémdrámák képe árad: piszkos szobákban a megkéselt vetélytárs, átharapott torkú nő, mérgezett gyermek, rosszabb, mint a cromagnoni barlang... Felszökken a büszke Embermadár, a következő pillanatban bomba zuhog belőle, alatta jajgatás és halál... A rádióból szikrázva rohan a Föld két sarka felé a hadüzenet... Tudós görnyed a mikroszkóp fölé, a tárgylencse alatt már-már ébredni kezd az értelemalkotta élet... mi ez? hiszen ismerem, beszéltem vele, kortárs, barát, ismerős - vége! elpattant, buborék volt... Otthon vagyok... ezt a tömeget már személyesen ismerem... két-millió, a tempelhofi mezőn... földrengető ordítás... „Vezess... utánad a halálba!”

Zúgó fejjel, kapkodó szívveréssel magamat keresem.

Halló! Halló!

Gyöngé hang az ürességből.

- Halló! Halló!

- Diderot... ön az?

- Én vagyok... hol van?

- Nem tudom... Mondja, mi ez?

- Magának jobban kellene tudni... odavaló... Az a gyanúm, valami nagy zavar történt... Üzem-zavar, az Idő gépezetében... Úgy látszik, az epileptikus fiatalember csinálta... a maga ismerőse... a kerekek közé nyúlt... lehet, hogy görcsös önkívületében... Borzasztó volt nézni, annyira félt és reszketett a haláltól... a reszketéstől megrendült alatta a föld...

- Az lehet, látja. És a két főtengely: egyéni értelem és faji ösztön, kifordult a rázkódtatástól... a két kerékrendszer, amik összhangban működtek, egymásba szaladt... ezért kaptuk ezt a furcsa vetítést. A fajtát megint egyszer elfogta a páni rémület... az indulatok hanyatt-homlok nekilódultak, visszafelé... az Ész hiába ordított, hogy megállítsa, visszatartsa, mint a vesztébe rohanó csordát, mikor kigyúl feje fölött a pajta... hó, hó, megállj, te! Mint műkedvelő metafizikus, talán méltányolni fogja elméletemet, mely szerint az időnek nevezett szubstancia, vagy ahogy Kant fogja nevezni: szemléleti forma egyik fele megfordult, míg a másik változatlanul szalad tovább.

- Ebből a forgatónyomaték keletkezik, örvénylő kerék, káosz, a káoszból viszont új világ.

- Mindenesetre nagyon érdekes, hogy az egész kalamajkát egyetlen ember csinálta, a Rémület-keltés furcsa rögeszméjével.

- Miért ne? Ilyen örvények gyakran keletkeznek apró mag körül, és abban a körben, ahonnan beszélek, ezt egész jól meg lehet figyelni... Ön nem biliárdozik?... Akkor nyilván tudja, mi az a *rekuzé*... Előrelökni a golyót, de úgy, hogy a beleadott *fals* egy idő múlva visszahozza... Nos hát, ilyen *rekuzét* adott a Marsnak ez a fiatalember, a *haladás* jelszava alatt... Úgy látszik 1914-ben jött ki a *fals*... azóta szaladt a kör... Egyébként hogy is hívják?...

- Buonaparte Napóleon.

- Napóleon? Nagyszerű! Miért nem mondta mindjárt? Kedves ismerősöm, itt lakik a közelben, helyes kis villája van, galambtenyésztéssel foglalkozik. Akar vele beszélni? Szívesen elkísérem.

- De hát hol vannak önök?

- A Hetedik Kiterjedésben, természetesen. És maga?

- Miért kérdi? Hiszen az imént még együtt voltunk.

- Aha, persze, elfelejtettem, ne haragudjék... De már tudom: Ötödik Kiterjedés, negyedik képsík, hogy is hívják önök?

- Az emberiség múltja, világtörténelem.

- No és hogy tetszett?

- Ne is kérdezze. Rémes. Nem merek olvasóim szeme elé kerülni. Én túlvilági riportot ígértem nekik, s ők a túlvilág alatt általában a mennyországot értik: valami jobbat, mint amilyen az élet volt és a halál. S kaptak helyette olyat, ami még e kettőnél is rosszabb: pokolnak hívják odahaza, s egy régebbi olasz kollégám egyszer már beszámolt róla. Szóval, még csak nem is egészen eredeti újdonság.

- Azt akarja mondani, hogy nem óhajt tovább ott tartózkodni?

- Isten őrizz. Egy pillanatig se.

- Hová óhajt hát jönni?

- Olyan területre, ahová a vágy - és a halál gyűlölete mutatja az irányt.

- Vigyázzunk a szavakkal! Az imént valami megkerült kerékről beszélt, amit egyik oldalról az indulat rángat, másik oldalról a megismerés kerget. Mit akar látni: a Világosságot vagy a Boldogságot?

- Tudtommal olvasóim szerint mennyország és boldogság rokonértelmű fogalmak, s én az ő megbízásukból vagyok itt.

- Jól van. Az Ötödik Kiterjedésből át fog jönni a Hatodik Kiterjedésbe, amit úgy hívtam álmodban: a Megvalósult Vágy.

- Útlevelem és irataim...

- Hagyja őket. Nem kellenek. Elébejük a határig.

- És én?

- Mi van ott, ahol most áll?

- Tökéletes üresség. Soha nem tapasztaltam ilyet. Nincsen sötétség, és még sincs világosság. Magamról is csak annyit tudok, hogy egy hang vagyok, ami önnel beszél.

- Jól van. Induljon el bátran, vaktában, gondolkodás nélkül. Ne csodálkozzék, ne álljon meg, ne forduljon vissza. Ha átlépte a határt, találkozni fogunk, onnan fogja tudni, hogy megérkezett a Hatodik Kiterjedésbe.

ÖTÖDIK KÖZLÉS

A Hatodik Kiterjedés Városa: a megvalósult vágy

1

Színek és Hangok

Megindulok.

Mondhatnám így: elhatároztam, hogy megindulok valamerre.

Miután nincs földi szemlélettel mérhető anyag a közelemben, nincs mihez viszonyítsam elmozdulásom. Az elhatározáson túl semmi külső jel, hogy mozdulok-e csakugyan: testemet nem látom, és belülről sem érzékelem. Lehet, hogy a körülöttem levő közeg rezgése ugyanaz, mint az enyém, ezért nem tudom magam viszonylagosan elkülöníteni.

De mégis: történt valami. Ezt onnan sejtem, mert változás van készülőben.

Először: mintha vörös lámpák gyúlnának ki. Még nem vagyok tisztában: odakint vagy lelkem falai mögött.

Felfigyelek.

„Vörös fülke”, mondom magamban, s két emlék ébredszik: gyermekkoromban, a fotográfus műhelye, aztán... egy másik műhely, még korábbról. Utóbbira határozatlanul emlékszem. Ebben mintha engem magamat hívnának elő, kicsiben, de plasztikusan. Vak szobrász dolgozik, mintáz, babrál rajtam, alakít, gyúr és gyömöszöl, szétlapít és hozzám tapaszt, vörös, tapadós masszából, közben megáll, figyel. Úgy látszik, a modellt figyeli, odakint, ahova nem látok, egy férfit és egy nőt, a kettőből akar egyet, hogy mind a kettőhöz hasonlítsak. Apám és anyám, villan át rajtam.

Gyermekeképzeletem izgatottan hegyezi fülét.

S már ködlik valami a semmiből. Színek és Hangok.

Még nem tudom, melyik a szín, melyik a hang. Szemem és fülem nem alakult ki, vagy nem idomult hozzá az új tényekhez: várnom kell, hogy hozzászokjak.

De mégis... ez inkább hang.

Igen. Tömörszínű, lágy zene. A hangszert képtelen volnék eltalálni, mégis, leginkább orgona lehet, a közeg maga bűg mögötte, levegő, vagy annál is finomabb valami.

Ugyanakkor megelevenedik körös-körül a Tér is. Láthatárnak nevezném, ha nem volnék egyedül, így nem tudhatom, csak az én láthatárom-e?

Csak színek, semmi más.

Ezt a láthatárt most színek szőnyege borítja el.

Halk és hangos és recsegő és érdes, rikoltó és zengő és zörgő színek.

Daloló színek, színes hangok: ha nem egy és ugyanaz a kettő, legalábbis közös a forrásuk, másképp érthetetlen, hogy tudom közös szervvel fogni fel a kettőt.

Összefolynak, kiegészítik egymást, egymást erősítik, teszik valósággá, mint ahogy a sztereoszópa két felvétele domborítja ki a képet, de itt csak hang és szín egyesült - anyag és forma, amihez fűződik, nincs sehol, de nincs is rá szükség, hang és szín itt létező valóság, önmagát jelenti, s számomra valami kimondhatatlan új érzést jelent, amiről...

Egyelőre csak annyit mondhatok róla, hogy ezerszer finomabb, különösebb, mélyebb, valóságosabb, mint azok a muzsikák és fények voltak, amiket az Ötödik Kiterjedésben tapasztaltam. A Negyedik, s pláne Harmadik Kiterjedés álombenyomása pedig egyszerűen süket sötétség volt.

Semmi hiányát nem érzem, ezúttal, anyagnak és formának.

Kék és piros, mályvaszín, sötétindigó, opálzöld, ametiszt és türkiz.

És ez a szőnyeg mozog és gomolyog és folydogál körülöttem.

Foltokká ömlik szét, összeolvad, szétterül, felcsavarodik, kibomlik.

Formák nem, de alakzatok ködlenek át a színek olvadozó, ringatózó, gomolygó és örvénylő felhőzetén.

Mintha izzó szivárvány tüzelne e felhőborongás mögött, hogy ragyogva bukjon ki alóla, de a láthatatlan kráter mélyéből újabb színgőzök és ködpárák áradnak fel, megújra. Valahol fekete mag alakul, próbálja tartani magát, örvény kerekedik körülötte, lassan emelkedik a „láthatár” felső pereme felé.

Elfelejtett álomból ébredő, még lecsukott szempilla mögött folydogálnak így azok a piros és sárga körök, a lélek szappanbuboréka.

S mindez mélységesen, érthetetlenül és felfoghatatlan módon, de el nem választható bizonyossággal muzsikál is.

A melódiát megvilágítja, mintegy kinyilatkoztatja a gomolygás, a színek nyelvén.

Egymást fejezi ki két kifejezhetetlen érzés, egymást fokozza két zsongító hatás, egymást élezi két elsimító tompaság, egymást közelíti két elérhetetlen messzeség.

Két elhatárolt világegyetem olvad össze. Füled mámorában látod a hangot, szemed mámorában hallod a színt.

Különös lelkiállapot.

Az érzékektől elválasztott lélekrekeszek ajtai kinyílnak. Megoldódik minden karcoló szöglet, recsegő zörej, viszkető fájás, amit úgy megszoktál.

Mint barom a legyet.

Lassan süllyedsz, a fájdalomtalanság. Semmid se fáj (hogy értessem meg olvasómmal, akiről most már tudom, hogy csak fájdalmat érez, s ennek bizonyos fajait nevezi kéjnek és gyönyörnek?).

Harmónia?

Nem tudom.

Egy bizonyos: a kétféle hatás többet ad, mint külön-külön bármelyik.

Egyszerre átvillan rajtam megint.

Erre gondolt, ezt hallotta meg álmain túl, ebből a külső valóságból, a középkori csillagász, mikor a szférák zenéjét emlegette?

Mert határozottan van az egészben valami kabalisztikus.

Sőt, tudományos.

Egész határozottan azt érzem, hogy e formátlan gomolygás mögött számok lappanganak. A minőségek mögött mennyiségek.

Mint minden érzéklés gyökerei.

Képek bukkannak elő, amikről kiderül, hogy nem tapasztalathoz rögzítődtek.

Minden tapasztalás előttről valók. Létezés előtti állapotodból hoztad magaddal.

Nem is képek ezek. Absztrakciók. Elvont fogalmak.

Állapotok, minőségek, vonatkozások.

Két ismeretlen dolog egymáshoz való viszonya, mint ismert összefüggés.

Önálló hasonlat, amiről nem tudjuk, de nem is fontos, mihez hasonlít.

Arány és mérték, amivel nem lehet, de nem is kell mérni.

Alakuló világ, az Idő bilincseiből felszabadulva. Ha valamire mégis emlékeztet, talán ama ködfoltok, amikre túl a Tejúton vélt rábukkanni a teleszkóp, abban a távolságban, aminek úgy sincs értelme, mert az a végtelen, abban a távolságban, amihez képest önmagadnak, teleszkóppoddal együtt sincs értelme - ez volt hát ama csillagos ég? Háromkiterjedésű álmod sejtelve a Nagy Kiterjedésről? A *Külső világ*, amit álmodban láttál?

Örvénylő mozgás, egy láthatatlan központ körül.

Talán a Szaturnuszon látta e tájat a festőmuzsikus, aki e színeket és hangokat összekeverte. A Szaturnuszon, amelynek tömege gomolygó ködpára. Hangos tűzfelhők kavarnak, s néha a felhők közül kibukkan a hétszínű Abroncs, a Varázsgyűrű ívének egy szeletkéje, smaragd-köveivel a meteoroknak.

Mindez, amivel érzékeltetni szeretném benyomásom, jól tudom, szárazon hangzik.

Az olvasó ne felejtse el: kénytelen vagyok tárgyilagos lenni. A tárgyilagosság mindig száraz.

Ha ezen túl még arra is súlyt helyez, hogy számára néhány szubjektív szóval „színezzem” a beszámolót, szívesen szolgálok egy-két szerény, személyemre vonatkozó adattal.

Lelkiállapotomat vizsgálva, ráeszmélek, hogy a felszabaduló érzést, ami itt, a Hatodik Kiterjedés kapuja előtt elfog, csupa negatívumnak köszönhetem.

Ezek a színek és ezek a hangok azért esnek olyan kimondhatatlanul jól (ellentétben az Ötödik Kiterjedésben tapasztaltakkal), mert nem emlékeztetnek semmire.

Nem emlékeztetnek semmire, ami alak, emlék, ismeret, tapasztalat, egy szóval és röviden: Élet. (Itt meg kell jegyezni, hogy Vezetőm szerint ennek a különleges örömmérzésnek nálam egyéni okai vannak, s azt jelentik, hogy tulajdonképpen nem ide, hanem a Hetedik Kiterjedésbe kellett volna kerülnöm: a Hatodikban, mint látni fogjuk, nagyon is az életről van szó.)

Nem emlékeztetnek az életre.

Nem keltenek „képzettársítást”.

Nem látok arcot, amelyről ellenségem jutna eszembe, nem hallok szót, mely elmulasztott kötelességemre figyelmeztet, nem látok magamhoz hasonló, alakomra szabott figurát, mely, velem együtt, időelőtti elmúlást idéz.

Ezek az alakzatok és hangok egymásba olvadnak csak, központjuk nem az ember, nem én vagyok.

Nincs bennük szenvedés.

Minden egyébről, bármily távoli vonatkozásban, eszembe juthat adósságom. Erről nem.

S ahogy ezt elgondolom, mintha távoli nevetés felelne gondolatomra.

- Mert félbenmaradt művész ön, újságíró úr - hallom Vezetőm szeretettel pirongáló hangját.

- Mr. Diderot, ön az? Túl vagyok a határon?

- Túl bizony, szőröstül-bőröstül. Amint látja, nem fáj egy csöppet se.

A színek és hangok élénkülnek, hevesebben kavarnak a sárga és zöld és viola foltok. Ittasan motyogok.

- Hatodik Kiterjedés?

- Teljes pompájában. Nyújtózkodjék kicsit, pislogjon, nyújtsa ki a karját, fogja meg az ablakpárkány szíját és kapaszkodjék ülő helyzetbe... Itt van ni, ne legyen olyan lusta.

Kapaszkodom, csakugyan valami szíjféle van a kezemben.

- Mi ez? Hol vagyok?

- Mi volna? Hol volna? A vasúti fülkében.

- Már megint vasúti fülke? - kérdem kissé csalódottan.

- Miért ne, nem mindegy? Ahhoz, hogy átvetüljünk a képsíkon, igazán fölösleges volt a helyünket megváltoztatni. Aki a kiterjedések közt utazik - most már észrevette -, úgyis nagyon jól tudja, hogy bármily szűkösek alacsonyabb fokon az eszmélési lehetőségek s a mozgás szabadsága - a többi kiterjedés ott van azért körülötte. Nem a helyét kell változtatnia, csak eszmélete fokát, ha át akar jutni a következőbe. Azonnal érezni fogja, milyen nyomorult és esetleges és viszonylagos volt az az énje, akivel az Ötödik Kiterjedésben azonosította magát, ahhoz képest, aki itt ül mellettem a pamlagon.

Valóban igaza van.

Kis erőfeszítés, egy kevés felágaskodása akaratomnak, s már ott ülök megint a fülkében, Vezetőm mellett, s roppant furcsának, zagyvának és lehetetlennek érzem az emlékek zavaros, gomolygó ködén át a Múlt városát, Világtörténelmet, Végzetet és Harcot, s még beszélgetésünket is, mielőtt...

- Milyen más a hangja, Mr. Diderot... Tudja, hogy önnel beszélgettünk imént?

- Honnan tudnám, ha nem mondja? No, és miről volt szó?

- Hogy az Ötödik Kiterjedés, ahol önnel együtt tartózkodtunk, az emberi fajta múltja és végzete, tulajdonképpen azonos a Pokollal.

- Érdekes elemzés. Lehet, hogy igaza van.

- Merre megyünk?

- Mindjárt megérkezünk.

- Hová?

- Hová, hát a Városba.

Megint különös csalódásérzés. Város, város, hát ennyi volna az áhított Végtelenség, amire oly kíváncsi voltam: naprendszerek, tejutak, ködfoltok, s még azokon is túl, hogy a felfoghatatlant, aminek megértéséhez odaát kínlódo eszméletem kevés volt, itt lássam és tapintsam?

Vezetőm, úgy látszik, eltalálja hallgatásom okát.

- Térjen már magához, álomszuszék! Sejttem, mi kóvályog tehetetlen lelkében... ugyanott akarja folytatni, ahol abbahagyta: szeretne visszasülyedni az Ötödik Kiterjedésbe. De most nem lehet ám... s mindjárt rá fog jönni, hogy itt mennyivel jobb nekünk... Nem mindegy, hogy csak egy Város, mindig az egész, nem mindegy, amikor ez a Város lesz éppen az, amire vágyakozott, olyankor is, amikor Naprendszernek, Tejútnek, Űrnek, Végtelenségnek nevezte, az Ötödik Kiterjedés bolondos dialektikájával... Furcsa, szorongó látomásai lehettek, odaát, a sötétségben...

Nagyot lélegzem.

- Igaz... igaza van...

- Meg tudná fogalmazni?

- Várjon csak... mindjárt eszembe jut... tudom már, mi volt a szorongás, ami végigkísért. Hogy nem lehet változtatni - végig ez feküdt rajtam -, ez a lidércnyomás. Jöttek, felhőztek, változtak, kavarogtak a képek körülöttem... de a forrás, ahonnan árad az egész, ismeretlen, borzalmas Titok... nem én vagyok. Nem én változtatom őket, valami más, hatalmamon kívül álló szörnyűség.

- Mondjuk így, szabatosabban: azt érezte, hogy egyszerre, és ugyanazon a helyen, és ugyanolyan körülmények között csak egyféle dolog történhetik. Így hát nem tudhatja, hogy ez a dolog, ami történik, jó vagy rossz dolog, mert hiszen nincs módjában ellenőrizni, behelyettesíteni, hogy milyen lett volna, ha másképpen történik? Ismerem ezt, én is álmodtam effélett. Ébredjen végre, ez az egész ostobaság volt, szó se igaz belőle, azonnal tapasztalni fogja. Értse meg, ahol most vagyunk, nem a Végzet és Törvény, aminek alávetve hitte magát, ez itt mindenkinek, aki ide került, Személyes Ügye, csak az övé, semmi más nem uralkodik, csak az Én, hogy tulajdon képére teremtsen a...

Rámeredek.

- És...

Szeme kerekre nyílik, riadtan hallgatok el.

- Csönd... Ki ne mondja... Tudom, kire gondol... Ne zavarjuk Őt...

Aztán csevegő hangon:

- Mindjárt megérkezünk, akkor felhúszom az ablakredőnyt. De, hogy lássa, nem tévesztettem meg, hadd hallom: milyennek képzelet a Várost?

Erőlködöm. Vidáman int le.

- Ne erőlködjék, itt nem kell vizsgáznia... Mondja ki, amit az a sajgó kis vágy diktált, a legelső, ami jelentkezett, rögtön azután, hogy feltettem a kérdést, s amit mindjárt el is kergetett, azt hitte, nem méltó magához. No, ki vele...

Megszégyenülten nézek rá, zavartan mosolygok.

Kedvesen elneveti magát.

- Jó, jó, már nem is kell mondania... Rendben van. Ide nézzen!

Egy gyors mozdulattal felrántja a redőnyt.

Sínen futunk, s mégis, körös-körül a tenger vize.

A vízben telegráfpóznák.

Nem hajlok ki, ültömből figyelek. Még nem merem elhinni a boldogságot, hogy csakugyan...

De nem, már nem lehet kétség. Távol, a láthatáron elővillan egy kupola körvonala...

Velence!

Velence, de nem a tompa, álomban jelentkező, ködös Emlék és sóvárgó Vágy, a valódi, valódi.

Felugrom. Poggyászsomat keresem. Kapkodva mentegetőzöm.

- Ne haragudjék - de nekem - itt el kell öntől búcsúznom, azonnal, nem lesz időm, ha megáll a vonat... nekem azonnal le kell ugranom... félek, hogy elkéstem...

Megértően, kissé tűnődve bólogat.

- Elkésett... Honnan késett el?

- Bocsánat... nem tartozik... vagyis... attól tartok, nem érdekli önt... inkább azt mondja meg... a Fenice színház hánykor zár?

Szelíden, határozottan vállamra teszi a kezét.

- Nyugalom, kedves Merlin. Először is: nem késett el, sőt, túl korán jött... Attól tartok, ezzel még várnia kell. Nagyon szívesen hagynám útjára, de egyrészt úgyis hiába menne, másrészt... hm... emlékeztetnem kell valamire, amit, úgy látom, elfelejtett...

Értetlenül, zúgó fejjel nézek rá.

- Elfelejtettem... Mit?

Óvatosan, halkán próbálja eszembe juttatni.

- Elfelejtette... nos... hogy ön nem a... hogy is mondjam... nem állampolgára és bennszülötte ennek az országnak... csak átutazó-engedélye van...

Megsemmisülve ereszkedem vissza.

- A „New History”... - suttogom.

- Hát igen... olyasféle... Csak meg akartam mutatni, kóstolóba, hogy számunkra mit jelent az ország... de egyébként...

Megemberelem magam.

- Igaza van. Elfelejtettem. Egy újságírónak nem lehetnek magánügyei, amikor riporton van: csakúgy, mint ahogy a katona szolgálatban nem lehet magánember. Köszönöm a figyelmeztetést.

Némi részvétellel, de helyeslően bólint.

- Tehát, mit óhajt látni?

Erőt veszek magamon, nekifohászok, egy kis torokköszörülés után folyékonyan jelentem:

- Természetesen a Túlvilágot, ahogy a „New History” olvasói óhajtják. Azt, amire ők kíváncsiak, azt, aminek felkutatására, az ő kíváncsiságuk kiszolgálása érdekében, az útra jelentkeztem, szerződés szerint, az előfizetők számának megfelelő tiszteletdíj ellenében.

Magam is csodálkozom, hogy ilyen folyékonyan tudom idézni álomemlékeim szavait, s még el se nevetem magam a furcsa halandzsá-makogásra, ahogy ez a mondat a Hatodik Kiterjedésben hangzik.

Vezetőm persze nevet, de szívesen megy be formanyelvembe.

- Nagyon helyes. Jöjjön velem, kapaszkodják a karomba. A vonat megállt, most leszállunk a lépcsőn... de néhány pillanatig szüksége lesz a támogatásomra, amíg az előbbi látomás utórezgése tart... Ne csodálkozzék, hogy egy darabig a szeme mást lát, mint amit a lába és keze érez és tapint... Mindjárt felszáll a köd...

Valóban furcsa szenzáció.

Még a velencei kép van előttem, a pályaudvar, a Canale, a gondolák, a Rialto... világosan látom... de a vonat utolsó lépcsőjére, ahogy rá akarok hágni, a lábam levegőbe lép... mi ez? Meg akarom fogni a korlátot... semmi... Vezetőmnek is megint csak a hangját hallom.

- Mondom, hogy kapaszkodják a karomba, mert orra vágódik...

Görcsösen kapkodok a semmi felé: erős kar körvonalai domborodnak ki ujjaim számára, a semmiből... Megmarkolom.

Most csakugyan úgy vezet, mint a vakot.

- Rendben van. Lépjén nyugodtan, ne féljen, mindjárt kinyílik a szeme.

Lépkedek, járok, botorkálva a levegőben... közben a talpam szilárd talajt érez.

- No még... vigyázat... emelje a lábát... most mindjárt eleresztem...

Egy kis botlás, aztán...

Mintha köd szállna szét...

Velence képe elhomályosodik.

S a homályon át, egyre határozottabban, kialakul egy másik látvány, a részletek egymás után jelentkeznek, gyorsuló iramban, míg teljes képpé nem alakul a sok mozaikdarab.

Hatalmas térség szélén vagyunk, az egyik sugárút torkolatában.

A kerek tér hihetetlenül tágas, valóságos tenger, a szabályos, sugár alakban szerteágazó, egyenes utak közül csak a felénk eső félkör torkolatait látni, a tér túlsó oldala elvész a kőrengtegben.

Rengeteg ház, utca, szövevényes épülettömbök, dombokra építve, völgykatlanok mögé rejtve.

Hogy mily óriási a léptéke ennek a térképnek, arról a közlekedés ad fogalmat: mintha hangyák futkosnának a New York-i felhőkarcolók tövében, akkorák az emberek... Első pillanatban csak a nyüzsgést látom, egyetlen figurát se tudok megkülönböztetni.

Egy rikkancs kiáltása térít magamhoz.

- Szenzáció! Mennyei Hirlap... második, rendkívüli kiadás! Merlin Oldtime a Túlvilágra érkezett!

2

Egy szellemidéző

Meglepetve fordulok Vezetőm felé.

- Hát ez mi? Itt tudnak rólam? S méghozzá én vagyok a szenzáció, szerény újságíró létemre, aki maga is szenzációban utazik?

Vállat von.

- Hirtelenjében magam se tudom, mi történhetett.

- Talán meg kellene kérdezni... vagy vásárolhatnánk egy példányt ebből a lapból...

Éppen egy másik rikkancs szalad el előttünk. Mindketten rákiáltunk, de oda se szagol, nem veszi észre. Utánkapok, kicsúszik kezeim közül. Vezetőm észbekap.

- Ez így nem megy. Ne felejtse el, magam a hetedik körből vagyok, átutazóban, maga meg az ötödiken át érkezett. Még nem szoktak meg bennünket, nem értékelnek, magam túl kemény vagyok nekik, maga meg túl híg. Hogy úgy mondjam: át kell öltöznünk. Inkarnálódunk, ahogy maga mondta minap.

- De hogyan lehet ezt megcsinálni?

- Nem fog könnyen menni, amíg nem tudunk érintkezni velük. Mindenesetre induljunk el, majd csak találunk valami örvényt vagy nyílást, amin át beleforgunk a képsíkba. Én már megszoktam az effélét, mióta együtt vagyunk, és a kiterjedésközi világban utazgatok.

Elindulunk az óriási utcán, aminek szélessége fél kilométernyinek tűnik, s melynek két oldalán mégse látni az épületek tetejét: az ablaksorok felül a szó szoros értelmében a felhőkbe vesznek, vagy inkább abba a kékes derengésbe, aminek színe egyenletes, mert központi fényforrásnak, mint a földi Nap, nyomát se érezni.

Nagyon furcsa, újszerű az egész.

Nem emlékszem, hogy effélét valaha álmodtam, képzeltem vagy elgondoltam volna.

De furcsa alakok vagyunk magunk is, ahogy így nekilódulunk a bizonytalannak.

Csakhamar kiderül, hogy Vezetőmnak igaza volt, ami halmazállapotunk alkalmatlanságát illeti.

Hozzám képest minden túl kemény. Mint valami ködfolt, árnyék vagy odavetített kép lebegnek az utcakövek fölött, szerencsétlen poggyászzommal, amit makacsul cipelek magammal. Egy óvatlan lépés méter magasra feldob, nekiesem a házfalnak, azon szaladok darabig, groteszk mozdulatokkal kapkodva, aztán lecsúszok róla, s némi restelkedéssel tapasztalom, hogy hason csúszva korcsolyázom rajta, nagy sebességgel, miközben a járókelők egyszerűen elsétálnak rajtam, még csak tudomást se vesznek rólam. Néha megnyúlok, olyan hosszú vagyok, hogy a fejem valahol a századik emelet magasságában nyaklik előre, két lábamat begörbülve a járda székében vonszoló magam után. Néha meg akkora vagyok, mint egy pici, kerek foltocska: egy kövérkés úr, akiben gyermekkori ismerősimet vélem felfedezni, bosszankodva simít el a szemérlől, ahogy rátelepszem.

Így érezheti magát egy tehetetlen fény-nyaláb, amit vásott gyerek vetít, az emberek bosszantására, tükréből vagy a lencse fókuszából a szomszéd ház ablakába, táguló és összefutó és visszaverődő tükrözés.

És hozzá a csomagom...

Vezetőm éppen ellenkező nehézségekkel küzd.

Ahogy néha, hogy el ne veszítsük egymást, nagynehezen visszavergődöm hozzá, látom, kínoisan emelgeti a lábát, rázza le róla a hozzátapadt kódarabokat, amik csörögve hullanak vissza... Lépni próbál, derékig süpped az utcakő felszíne alá... kiemelkedik, megint visszاسüpped... Végre megadja magát, előrehajol, szabályszerű tempókkal úszni kezd a köben, ami az ő anyagához képest folyékony.

- Kicsit nehezen megy - pillant felém, lihegve mosolyog. - Átbukom rajta, nagyon laza nekem ez a közeg... De várjon csak, úgy látszik, itt nekünk való tudományt árulnak... Olvassa csak el. Ott... ott a százkilencvenötödik emeleten... egy erkélyajtóra ki van írva valami... én nem látok odáig...

Könnyedén kinyújtom magam, a fejem egy vonalba kerül a százkilencvenötödik emelettel. Végiglóbálom hosszú nyakam ostorfonalán az erkélysorokat, mint ahogy a tolvajlámpa fénycsíkját járhatja végig a falon a betörő... Végre észreveszem az egyik erkélyajtón a szerény feliratot. Közelhajolok.

Cégfelirat, névvel. Furcsa, ilyen magasságban.

A szememből kiáradó kis világosságban betűzőm:

Schrenck Notzing, okleveles szellemidéző.

Ejnye, de ismerős név...

Hol is hallottam?... Hol is beszéltem ezzel az emberrel?

Aha, megvan!

A következő pillanatban, az ajtónak egy szerény kis résén, besuhanok a lakásba.

Nyugtalanul imbolygok a padlón, felkúszom a falra, a tetőn is végigsuhanok. Nehezen szokik hozzá szemem a félhomályhoz.

Már-már úgy tűnik, senki sincs otthon, mikor alattam nyöszörgő hang szólal meg.

- Mi az?... Ki az?...

Arrafelé igyekszem.

Pamlagfélén szaladnak végig ujjaim. Aztán két riadt szembe világítok bele. A tekintet abban a pillanatban rémülten kitágul.

S utána rögtön reszkető, ünnepélyes hang.

- Ki van itt?... Kísértet?... Ha kísértet, szóljon... Nevezd meg magad, szellem!...

Beszélni próbálok, ugrálok, jeleket adok, kézzel-lábbal magyarázok, de nyilván nem érti, bár hegyezi a fülét, és egész testében remeg.

Végre, szerencsére, ő találja fel magát.

Kisiet, s egy perc múlva, mialatt módomban van végigvizsgálni a berendezést - a táncoló asztalkát is felfedezem -, halvány fiatalemberrel tér vissza, aki szintén ismerős.

Leülteti az asztal elé. Kezdődik a hókuszpókusz, amit már ismerek. De ezúttal határozottan jólesik.

Pár perc múlva érzem, ahogy zsugorodni kezdek. Tagjaim gumyszerű nyújthatósága csökken, nehezedni kezdek, már meg is tudok állani a lábamon. Köszörülöm a torkom, és örömmel veszem észre, hogy hallom, tehát nyilván meg is értethetem magam.

Ugyanakkor a tanár úr ünnepélyesen megszólal:

- Merlin Oldtime, te vagy az?

Hangosan ordítok.

- Én... én vagyok az... na, hála Istennek... Jó reggelt, tanár úr... hallja a hangom?

Reszketve válaszol:

- Hallom...

- Akkor jó... Örülök a szerencsének... Hát nem felejtett el? Igazán kedves a tanár úrtól... Emlékszik bécsi beszélgetésünkre, kilencszázhuszonháromban... Bocsásson meg... elfelejtettem, hogy akkor összetegeződünk... de ha parancsolja... és megengedi... szervusz, kedves bátyám! Mi újság?

Csak most vettem észre, hogy ott ülök a médium helyén. De az egy csöppet se zavar, Schrenck Notzing folytatja a beszélgetést, azon a kissé kenetes hangon, amit egyáltalán nem érzek helyénvalónak, nem is megyek bele, de eltűröm.

- Örülök, kedves Merlin, hogy meglátogattál. Vártam az érkezésed, tegnap már jelezted.

- Én? Nem emlékszem rá. De lehet, hogy valamelyik közös ismerősünk szólt a nevemben, az illető talán megtudta, hogy ma érkezem, és szíves volt értesíteni.

- Természetesen azonnal közöltem a mi közösségünk nyilvánosságával.

- Aha... szóval így került a lapokba...

- Nekünk csak egy Közlönyünk van.

- A „Mennyei Hírlap”, láttam már, bár nem volt módomban olvasni. Mindenesetre megállapítom, hogy hírszolgáltatása elsőrangú, de azért mégis csodálom, hogy ekkora városnak csak egy lapja van. - Szelíden csóválja a fejét.

- Még mindig ez a felületes hang, Merlin, mint odaát, mikor még a földi tereket jártuk. Még nem érzed magad egész otthon, a Beteljesülés összhangjában, ahová kerültél, velem együtt... Emlékszem, odaát kételkedtél és kritizáltál... Erre most már nincsen módod, magad is beláthatod, hogy nekem volt igazam, nekünk volt igazunk, hívőknek, s nem neked, boldogtalan, tévelygő hitetlennek...

Vállat vonok. Hát ez a kedves Schrenck Notzing nem változott sokat, még mindig szereti az ilyen kegyes kifejezéseket. Óvatosan próbálom megismételni magam, s hogy ne veszítsem el rokonszenvét, amire úgy látszik, szükségünk lesz, vezetőmmel együtt.

- Drága öregem - mentegetőzőm -, ne törődj a stílusommal, én már ilyen vagyok... Tulajdonképpen szükségem van rád, azért jelentem meg... Néhány információt szeretnék kapni az itteni állapotokról...

- Miféle információkat?

- A „New History” képviselem... Persze, te erről már nem tudsz... Izé... kedves halálod után indult meg... nagyon jó londoni lap...

- Hát te még lent élsz a szenvedések és megpróbáltatások mélységében, Oldtime, te még az Élet közelségében lebegsz?

- Szolgálatodra, kedves bátyám.

- Mélyen, mélyen a Tökéletesség alatt, ahol mi vagyunk...

- Lehetséges. Legyen szabad szerényen megjegyezni, hogy már földi, illetve életbeli találkozásunk alkalmával kifejeztem abbéli gyanúmat, hogy azok a szellemek, akiket kitűnő spiritiszta társaságodban idéztetek, alacsonyabb színvonalú lények, mint az úgynevezett élők, a hús és vér emberek.

A tanár úr kicsit zavarba jön.

- Ebben az esetben, látszólag, neked van igazad, Merlin testvér. Te, úgy látszik, még mindig nem fogod fel, hogy hová kerültél...

- A Tökéletesség Szférája, értettem. Volnál szíves néhány adatot közölni ennek a szférának politikai és közigazgatási viszonyairól...

A tanár úr szelíd méltatlankodással csóválta megint a fejét.

- Politika!... Közigazgatás!... Mily profán szavak...

- Bocsánat, de hiszen talán mégse a szavakon múlik, itt, ahol, mint mondod, a Lényeg forrásánál vagyunk. Csak azért használtam ezeket a kifejezéseket, mert utcákat láttam és házakat...

- Ezek csak azért tűnnek, gyarló szemeidben, földi tárgyakként, mert nem fogod fel a jelentőségüket. A Tökéletes Összhangot és Boldog Beteljesülést jelentik ezek a házak, minden ház minden rekeszében egy-egy lélek lakik, minden lélek egy-egy megtisztult részecskéje ama Tökéletes Egésznek, amibe felolvadni vágytak földi életükben, keresve az utat anélkül, hogy sejtették volna...

Türelmetlenül mozgatom lábujjaimat, hogy ne vegye észre idegességem, ami menthetetlenül erőt vesz rajtam, homályos fogalmazását hallva, már ott a földön, kedves olvasóim, lakóhelyén, hát még itt a másvilágon, ahova Világosságot jöttem keresni!

- Bocsánat, hogy közbevágnék, kedves bátyám, de... mit vagy kit értek a „Tökéletes Egész” kifejezés alatt?

- Kit mást, mint a Legfelsőbb Világosságot, amikor kegyelméből idáig emelkedtünk, hogy egybeolvadva Fényességével, hálát adjunk neki egy örökkévalóságon át, amiért létrehozta halhatatlan lelkünket az ő mindenhatóságában...

- Pardon, pardon, ne siessünk... egy szót se értek... halhatatlan lelkünk mindenhatóságáról van szó... vagy a mindenhatóságról, ami a halhatatlan, de tehetetlen lelket létrehozta... És amennyiben utóbbira céloztál, hol találom az illetőt...

Lehajtja fejét.

- Ő csak az Egészben nyilatkozik meg, az én képviselőtemen keresztül.

Bólintok. Akkor értem.

- Vagy úgy... Szóval, te vagy itt, kedves bátyám, hogy úgy mondjam, a Város alkotmányának letéteményese, diktátori jogkörrel felruházva. Az más. Te képviselő, személy szerint, a fent említett Boldogságot, Tökéletességet, Mindenhatóságot, Egybeolvadt Egészet, természetesen csak megbízatás alapján, de nem kisebb hatalom birtokában. Így már nyilvánvaló a nagy összhang is, amit tapasztalni szerencsém volt. Mindenesetre gratulálok a nagyszerű álláshoz, de miután illetőségem szempontjából idegen vagyok országodban, kérem az idegeneknek kijáró kedvezményt, hogy az alkotmány törvényeit és rendeleteit, ha nem óhajtja, önmagára nézve ne kelljen kötelezőnek tekintenie, természetesen azzal a feltétellel, hogy az ország lakosait nem akadályozza meg a törvények betartásában, s nem is lázítja ellenük. Kérem ezt a jogot a magam és útítársam számára.

- Ki az?

- Bizonyos Denis Diderot.

- Diderot... Diderot... várj csak...

Kicsit türelmetlenül frissítettem fel emlékezetét. Hiányos műveltsége már odaáti találkozásunk alkalmából idegesített.

- Francia filozófus a tizennyolcadik századból.

Láthatóan elsötétül.

- Ah... igen... tudom már... de hogy kerül az ide? Tudtommal hitetlen lélek volt, tagadta a Belső Tisztulás Átvaló Túlvilági Megdicsőülést. Amennyiben az élők sorából eltávozott, valahol egész alacsonyan lebeg, a földi siralomvölgy közelében.

Vállat vonok.

- Értesülésem s az ő iratai szerint, állampolgárságát illetően, a hetedik körbe tartozik.

A hatás meglepő. A kormányzó úr őexcellenciája (kénytelen vagyok így minősíteni, mióta szerepét ismerem) kissé felemelkedik, s mellén keresztbefont karokkal alázattal meghajtja fejét, háromszor egymás után. Aztán egész más hangon, nagy tisztelettel, mint ilyen hatalmas úr barátjával illik, velem is érezteti, hogy ilyenformán persze kötelességének tartja rendelkezésünkre állani.

- Ó... Hetedik Kör... bocsánatot kérek előbbi tévedésemért... most már jobban emlékszem... Diderot kardinálisról van szó.

- Nem, nem, kedves... izé... kérlekalásan, kegyelmes uram... egész jól méltóztattál emlékezni, életében ugyancsak tagadásba vette bizonyos formai dolgok fontosságát... illetve bizonyos fogalmazásokat, amiket ő értékteleneknek tartott... éppen azért a kardinálisok egy része istentagadónak nevezte... s ő ezt anélkül, hogy annak tartotta volna magát, el is tűrte.

- De hát... akkor nem értem, igazán... akkor hogy lehet az... hogy egy körrel magasabbra jutott, mint mi, rendületlen és áhítatos lelkek, akik hittük a túlvilágot... egy körrel magasabbra, egy körrel közelebb ahhoz, amit tagadott...

- Először is, mint említettem, nem tagadta, csak tökéletlennek, s hogy így mondjam, elnagyolt-nak tartotta a terminológiát, amivel odaát, nálunk, Azt a dolgot körülírták... ne felejtsük el, igen finom ízlésű stilszta volt... Másodszor: szabad legyen idéznem egy kiváló vallásbölcseleő gondolatát, mely azt tanítja, hogy aki valamit valóban elszánt akarattal keres, hogy megtalálja, amennyiben az illető dolog csakugyan létezik: valószínűbb, hogy előbb fogja megtalálni, még a dolog létezésében való kételkedés révén is, mint az, aki egy bizonyos helyen véli tudni azt a dolgot, tehát keresi tovább. Hogy mármost kiváló Vezetőm a hit vagy a kételkedés létráján jutott-e egy körrel magasabbra, közelebb ahhoz, amit ebben az országban már tudnak, más kérdés, tény az, hogy ott van, ahol van, s így bizonyos joggal kérheti az itt-tartózkodásra való engedélyt.

A tanár úr felállt. Udvariasságán érzem, hogy érvelésem egyáltalán nem győzte meg, de a Hetedik Kör diplomáciai tekintélye előtt meghajol.

- Természetesen azonnal intézkedni fogok. Külön médium útján azonnal átídeztetem Diderot urat. Megtiszteltetésnek veszem az urak látogatását, rajta leszek, hogy szabad mozgásukban támogassák önöket hatósági közegeim és kívánom, hogy érezzék jól magukat látogatásuk ideje alatt. Viszontlátásra, Mr. Oldtime, kérem, üdvözlje nevemben a „New History” szerkesztőjét.

A kihallgatás véget ért, a médium ébredszik. Lassan homályosul a szoba: valami emelkedik és süllyed körülöttem, aztán forogni kezd. Nagy öröömre takaros kis vendéglőféleében találom magamat, amely, úgy látszik, az egyik bérház századik emeletéről ugrik ki, terasz-szerűen.

Felhőanyaghoz hasonló masszából készült oszlopok tartják a teraszt, a székek és asztalok is ebből az anyagból vannak. A felhőkárpit egy szelelőnyílásán át belátni a mélységbe, s őszinte meglepéssel fedezem fel, magunk alatt, sok más golyó között, Földünket, amint lassan és bánatosan forog, alig észrevehető lejtéssel, az óramutató irányában.

A Zeppelinben éreztem magam ilyen otthonosan.

3

Államforma, közigazgatás, társasági élet

Időm sincs körülnézni, már közeledik asztalomhoz kedves Vezetőm. Barátságosan integet.

- Nagyon köszönöm, Merlin... Gratulálok, milyen remek diplomata, ezúttal átvette a szerepemet, maga protezsált engem... Nem hiszem, hogy akadna még valaki maguk közül, aki ilyen hamar kiismeri magát idegenben... Hiába, az igazi újságíró... Megengedi?

- Legyen szerencsém. Mit szól hozzá, micsoda pompás ország?

- Elragadó. Egyszer már jártam erre, de csak átutazóban, pár pillanatra... Igazán példás rend és kényelem. Félórával ezelőtt kaptam meg az engedélyt, s azóta mindenki a rendelkezésemre állt, hogy idetaláljak. Tudja-e, hogy az egész város önről beszél, tudták pontosan, hol tartózkodik... A Hírlap népszerűvé tette...

- Ennek csak azért örülök, mert módomban lesz jó értesülésekhez jutni. Pardon...

Mosolygós arcú pincér lép asztalunkhoz, fehér, hosszú lebernyegben, olyanfélében, amilyent orvosok használnak. Két válláról pompás, csaknem földig érő szárny omlik, összezsukva, csaknem a felhőpadlóig.

- Parancsolnak az urak? - kérdi azon a dallamos hangon, ami a lakosság nyelvét csaknem zenei műfajjá varázsolja.

- Mit kaphatunk?

- Nektárból friss csapolás.

- Kérünk két adagot. Izé... mondja csak... étkezés után néhány látogatást szeretnék tenni... van valami térkép vagy útmutató, vagy tájékoztató, aminek a segítségével...

- Ó, hogyne... Azonnal...

Suhogás. A pincér széttárja szárnyait, felemelkedik, egy percre eltűnik a kárpit mögött... Már száll is vissza, leereszti szárnyát, s két hatalmas kötetet tesz le az asztalra, a diszkrétan odabüvölt csészék mellé, amelyekből mámorító illat árad.

- Tessék a lak- és címjegyzék s egy pontos térkép, a szükséges jelzésekkel.

Lapozgatás közben kiderül, hogy a lak- és címjegyzék több billió nevet tartalmaz, a térkép, ennek megfelelően, akkora területről ad számot, amin elfér ez a rengeteg lélek. Ezen kicsit csodálkozom.

- Mit nem ért? - hajol közelebb Vezetőm.

- Ezt a rettentő sok nevet... Hát a lelkek itt szaporodnak?

- Hogyne. Minél többen halnak meg odalent, annál többen leszünk idefönt. Egy kis számítással rájöhetett volna, hogy Ádám és Éva óta körülbelül ennyi ember élt a földön, tehát szükségképpen ennyi került ide...

- Hogyan? Hát mind itt van?

- Természetesen.

- De hiszen... Úgy tudom magától, s az Ötödik Körben már tapasztaltam is... hogy a Kilenc Kör tele van lelkekkel... Azt kellett gondolnom, hogy a földi életet megjártak el vannak osztva ebben a kilenc körben... Nagyon furcsa, amit mond...

Kis rosszállással csóválja a fejét.

- Először kapom felületességen, Merlin... Hát még mindig nem érti a Dimenziók Fizikáját, amit annyiszor megmagyaráztam, együttlétünk óta?... Hiszen elmondtam már, hogy egyik körből a másikba jutni a ráeszmélésen múlik, s nem a hely- vagy időváltozáson... Magától értetődik ebből, hogy mindegyik körben mindenki ott van, aki valaha eszméletünkben szerepelt...

- Egyszerre és ugyanakkor?

- Egyszerre és ugyanakkor, vagy, ha úgy tetszik (olvasói szempontjából), mindenki annyi példányban, ahány kör van... Hozzáteszem, hogy - amint tapasztalni fogja - ebben a Hatodik Körben, még hozzá külön annyi billió példányban, ahány lélek itt létezik, lévén a Hatodik Kör az énvilágok köre, annyi Koncentrikus Mindenség egy idejű és egy helyű létezésével, ahány én szerepel ebben a katalógusban...

- Várjon csak... Azt akarja mondani, hogy Napóleon például, vagy Kolumbusz, vagy Hitetlen Tamás, akikkel az Ötödik Körben találkoztam, itt is létezik?

- Világos, ha rájuk lapoz a könyvben, meg fogja találni őket. Legalábbis feltéve, hogy Schrenck Notzing úr öfelsége felső vagy alsó eszméletében szerepelnek, lévén ez a mindenség a Hatodik Körnek az a formája, ami Schrenck Notzing úr eszméletében jelenti a világmindenséget.

- Ú-úgy... Nagyon érdekes. Akkor már kezdem érteni az összefüggéseket. Viszont meglepőnek tartom, hogy ez a világ mennyire hasonlít sok régidivatú olvasó elképzeléséhez.

- Ez csak azt bizonyítja, hogy a tökéletes boldogságot ennek a világnak alkotója és teremője, legalábbis a maga számára, olyanféleképpen látta, mint ezek az olvasók.

- Alkotója és teremője... egy közepes spiritizista szerző?

- Hagyjuk ezt... A boldogság mindenki számára magánügy, és magánügy marad akkor is, ha egy egész kozmoszt tölt be, a maga törvényeivel. A koncentrikus körök kiterjedésében, ahol egy és ugyanazon a helyen egyszerre százmillió végtelenség lehetséges, s egy és ugyanazon időben egyszerre százmillió esemény történhetik, igazán nem kell sajnálni senkitől, hogy a számára kijelölt világot a maga gusztusa szerint rendezze be.

- Igen ám, de milyen újdonságot jelenthetek innen olvasóimnak, amikor az egész úgy fest, mint egy karácsonyi képeskönyv, színes nyomatokkal, írni-olvasni még nem tudó óvodisták részére? Azt fogják mondani: ennyit magunk is hallottunk a túlvilágról, ami pedig Merlin Oldtime úr ékesszólását illeti, amivel ezt a közismert képet ecseteli, a középkori festők művei e nemből teljesen fedezik szükségleteinket.

- Majd megnyugtatja olvasóit, hogy ez a kép jelentékenyen változik és sokasodik, abban a mértékben, ahogy más és más boldogságsszemléletét és vágycél lencsáját tartjuk a szemünk elé. Egyelőre informálja őket arról, amit itt látott (lesznek, akiknek éppen ez fog tetszeni), ebéd után majd körülnézünk kicsit. Azt remélem, akad utóbb egyéb közölnivalója.

Igazat adok Vezetőmnak.

Közlöm tehát az olvasóval, néhány mondatban, mindazt, amit a Schrenck Notzing-féle, vagy ha úgy tetszik, iskolakönyvszerű Mennyország államformájáról, közigazgatásáról és társadalmi életéről megtudtam.

Ez a mennyország egy felhőszerű anyagból épült, igen nagy város, amelynek területe egyre nagyobbodik, megfelelően a lélekszám növekedésének, miután mindenki, aki a Földön élt valaha, halála után ide jut, megfelelő ellenőrzés és igazoltatás után, mint lélek.

A város nagyobbítása nem építkezés útján történik, lévén az építés, mint munka, testi fogalom, hanem oly módon, hogy a felhőszerű anyag, gumi módjára, széthúzódik.

Maguk a lelkek is ebből a gumírozott felhőmasszából állanak, amint az spiritiszta ülések felvételein, Shakespeare-drámák színpadán, misztikus filmekben és a világképtárak híres régi és új legendatárgyú festményein láthatta az olvasó.

Az államformát a „demokratikus-monarchia” körülírása közelíti meg leginkább, megjegyezve, hogy földi értelemben vett államéletre tulajdonképpen nincsen szükség, mert minden effajta intézmény alapja, az utódokról való gondoskodás, itt tárgyaltan - említettem, hogy a szaporodás alulról történik, halálozás pedig nincsen, hiszen a lélek természetesen halhatatlan.

Ennek megfelelően adva van a teljes ellátás megoldása is, illetve minden közgazdasági probléma kikapcsolása. Mindenkinek jut lakás és koszt, a Legfőbb Hatalom jóvoltából, a létért való küzdelem megszűnt, s helyét elfoglalja a...

Hogy mi foglalja el a helyét, azt kicsit nehezen tudom kifejezni.

Miután nincs küzdelem, nincsenek kielégítetlen igények, nincs elégedetlenség, s nincs szabadság felé való törekvés, s főként haláltól való félelem nincsen, nem lévén tárgya e két utóbbi indulatnak, ez ország lakosai számára a jog és kötelesség fogalma összeesik, elválaszthatatlanul egybeforr, nincs is külön szó e kettőre.

Egy a joga és ugyanakkor egy a kötelessége minden alattvalónak: boldognak lenni.

Számomra, aki földi szemmel nézem az országot, illetve igyekszem a polgári olvasó szemével nézni, bizonyos szempontból érthetetlen ez a kétélű törvény, s hogy miként lehet eleget tenni neki: de az idevalósiak biztosítanak róla, hogy csak a szemléletem alacsonyrendűsége gátol meg benne, átérezni, milyen tökéletes összhang nyilatkozik meg benne.

Csak arról beszélhetek hát, amit látok.

Az emberek, illetve lelkek, illetve angyalok (majdnem mindnek szárnya van, de ritkán használják, akkor is inkább mulatságból, mint közlekedési célzattal) tényleg igen barátságos ábrázattal lebegnek, szökellenek és üldögélnek a felhőerkélyeken, suhannak a felhőutcákon, s ezt a kifejezést, ha úgy tetszik, megdicsőültnak is nevezhetném, ha nem tartanám patetikusnak az effajta kitételeket. Többnyire szőkék, s az egésznek van valami germán jellege.

Tekintetüket többnyire felemelik, egy kicsit oldalt fordítva, egy bizonyos irányban: mint gyakorlott megfigyelő, csakhamar észrevettem, hogy ez irány gyújtópontjában annak a bizonyos háznak az a bizonyos ablaka csillog, ahol megérkezésem alkalmából a Nagy Szellemidéző cégtábláját felfedeztem.

Ők maguk is elismerik, hogy az Illető iránti rajongásuk, bámulatuk és szeretetük tölti be teljesen minden gondolatukat és érzésüket, egyéb nem is jut az eszükbe, soha más vágyuk, ötletük vagy akaratuk nincsen, s ily módon soha nem is unják magukat, mint ahogy külső látszatra az idegen hajlandó volna feltételezni, abból a hamis elképzelésből indulva ki, hogy ő bizony unná ezt a dolgot, egy örökkévalóságon át.

Meggyőződésük lévén, hogy az Illető tökéletes lény, végtelen megnyugvással tölti el őket a tudat, hogy közelében lehetnek, s érintkezhetnek vele, mert, mint mondják, ő „mindig közöttük van”. Hogy miért néznek mégis egy bizonyos irányba, ahol az ő személye tartózkodik, ezt senki nem tudta nekem megmagyarázni.

Valamint azt sem, hogyan lehetséges, hogy Ő, aki saját bevallása szerint, létének egyetlen célja és értelme gyanánt, az egész lakosság iránt táplált szeretetét és önfeláldozását ismerte meg, mégsem óhajtott egyéb tartalmat és értelmet nyújtani az ő létezésüknek, mint hogy őt szeressék és csodálják.

Valahogy úgy van ez, mint a szerelmesek között.

Mindkét fél csak azért létezik, hogy a másikat szeresse.

Nyilván ezt nevezik ama boldogságnak, amit véges elmém nem tud felfogni.

Lehet azért, mert idegen vagyok itt.

Vagy hiányzik valami szervem, amivel fel tudom fogni ennek a boldogságnak különleges, semmihez sem hasonlítható, mindennél különb ízét.

Emlékszem, milyen közönyösen, csaknem unatkozva hallgatta a született vak lelkes és szenvedélyes előadásomat a színekről és fényekről: bár nem mondta a szemembe, éreztem rajta, hogy az egészet túlzottnak tartja. Lelkesedésemet s lelkesezésem tárgyát is.

Végül szinte magam is kételkedni kezdtem, vajon csakugyan olyan szörnyű nagy dolog-e a látás.

Ezek viszont, szerencsájukra, nem kételkednek.

Társas életük, ez az én „szememben” egyhangú megismétlődése egy körben forgó tevékenységnek, őket tökéletesen kielégíti.

Nem érzik a változatosságot, vagy mondjuk egyszerűen szórakozás hiányának, hogy se szenvedés, se földi szerelem, se alacsony földi kéjek nem szerepelvén „szükségeik között” (hiszen utóbbiakról ennek az országnak egy tekintélyes lelke, Schopenhauer, már kimutatta, hogy tulajdonképpen nincsenek: csak a gyötrelmek szüntetését neveztük el így), teljesen átadhatják magukat boldogságuk állandó biztonságérzésének.

Hosszú csoportokban sétálnak az utcán, rajongva mosolyognak egymásra.

Ha véletlenül kettesben találkoznak, felemelt kézzel üdvözlik egymást, helyesebben az Illetőt.

Néha énekelnek.

Ezek az énekek igen dallamosak, különösen részletekben szépek, és Bach meg Mendelssohn stílusára emlékeztetnek. Hosszabb odafigyelés után a laikust elfárasztják. Ők nem fáradnak el tőle.

Összesen - időben fejezve ki - két napot tartózkodtam ebben a Schrenck Notzing-féle mennyországban. Beszélgettem Bachhal, Bismarckkal, Hegellel; nem sokat mondtak, amit érdemes volna mint újdonságot elmesélni, nézeteiket ezek az urak nem változtatták meg.

Estefelé bevallottam Vezetőmnak, hogy olyan fáradt vagyok, mintha egyhuzamban tíz évet töltöttem volna Németországban.

HATODIK KÖZLÉS

Néhány „snapshot” (pillanatkép) a Boldogság Koncentrikus Köreiből

1

Vezetőm átsegít a nehézségeken

Ez estefelé történik (amennyiben estéről lehet szó az Örök Fényesség Birodalmában), egy csipkés szélű, kör alakú felhőn, ahol Vezetőmmel találkat adtunk. Már vár, lábait lógatva a felhő széléről, az ország divatjának megfelelő, áttetsző lélektest formájában. Leülök mellé, nem is tagadom kedvetlenségem.

- Még egy tisztességes felvételt se tudok csinálni, nincsen árnyék, alig marad valami a lemezen. Nehéz téma, újságíró számára, az Örök Derű. Gondolja meg, a mi lapjaink tele vannak gyilkossággal. A „Mennyei Hírlap” elejétől végig csupa áradozó szépség és magasztosság, egy napihírt nem tudnék összehozni az anyagából.

- Honnan jön?

- Nietzsche-nél voltam, a Torony ezredik emeletén. Nagyon kedves volt, de semmi érdekeset nem kaptam tőle. Jelképekben beszél, nem tudtam rávenni, hogy nevén nevezze az érzéseit. Mikor végre, elvesztve a türelmemet, kereken megkértem, nyilatkozzék, hogy érzi magát, hangosan nevetni kezdett, szerintem kicsit mesterkélten hangon, s végre biztosított róla, hogy ő a Boldog Kacagás Illanó Tánca. Mondhatom, kecsesebb táncot is láttam már, köztünk maradjon. Kérdeztem, összejönnek-e Zarathustrával, erre kiderült, hogy nem is emlékszik rá.

- Drága Merlin, a kielégült boldogság nem mindig mulatságos, ha az ember kívülről nézi.

- Tudom, drága Denis, és most már sok tekintetben igazat adok G. B. Shaw-nak, amikor egyszerűen a pokolba küldi azokat, akik boldogok akarnak lenni.

- Ez túlzás. Nem az akaraton múlik. Az ötödik körben ön is elviselhetetlennek találta a folytonos vágyat, s a vágyak kielégülésében kereste ezt a magasabb szférát, ahol most vagyunk. Nem emlékszik rájuk, a Múlt nyomorult kísérteteire, akik ott állanak a küszöbön, visszafordulni se tudnak, s előre se, egy tapodtat a kapun túl?

Hirtelen mellém szegzem a személyeskedés revolverét.

- És ön? Ha a boldogságban látja a végső állapotot, miért nem maradt itt? Miért utazott át abba a körbe, ahol még nem voltam, nem is tudhatom, többet, különbet élek-e meg, ha sikerül átlépni a határt?

Mosolyog. Egy kicsit eltűnődik. Aztán óvatosan:

- Összetéveszti az irányt és a célt, a kettő nem ugyanaz, lévén a lélek szeme, amint látni fogja, kancsal jószág, nem oda néz, ahová a test irányítja. Ön soha nem értheti meg, Merlin, mit jelent ez, mert ön újságíró, őnt a megismerés kíváncsisága hajtja, ön azt akarja tudni, miként vannak a dolgok. A költőnél ezen túl más nyugtalanság jelentkezik, talán az, hogy miként lehetnének. Egyik a valóságot keresi, másik az igazságot. Lehet, hogy az utóbbiak közé tartozom, annyi bizonyos, hogy a boldogság önmagában soha nem elégített ki, a boldogság maga sem egyéb pusztán Ténynél, s a tény mélyén valamiféle igazságnak kell lappangania.

Vidáman néz rám.

- A dolog nagyon egyszerű. Aki a boldogságban is csak az igazságot keresi, szívesen mond le róla, ha anélkül is közvetlenül hozzájuthat.

- Azt akarja mondani - hogy odaát - a hetedik körben...

- Ne beszéljünk róla, hiszen itt úgyis értelmetlenül hangzana, amit mesélnék... ha pedig rászánja magát, hogy meglátogasson bennünket, akkor meg ráér... A menetrendet egyszer már elmondtam: ön elindult Gondolat városból, eljutott Cselekvés országon keresztül idáig, csak annyit árulhatok el, hogy még két állomás van a Kilencedik Körig.

- Hogy nevezi őket?

- Kettő közül az elsőnek hivatalos neve: Teremtés.

- Úgy hangzik, mintha a legutolsó, legfelső állomás volna. Ezen túl is van még egy?

- Van. Tudok róla. Még nem jártam ott magam se.

- A nevét se tudja?

- Sejttem. Nem mondom ki. Itt nincs értelme. Talán, ha szerencsém lesz, minálunk.

Elfordítja a tekintetét. S hogy hirtelenjében nem tudok mit mondani, csevegő hangon tér vissza a tárgyra.

- De most itt vagyunk, s a maga szempontjából mégiscsak a jelen pillanata jelenti a létezés egyetlen értelmét, - mellesleg szólva, úgy kezdem látni, a boldogság tulajdonképpen nem is más a szemlélő számára, mint jelen lenni: ez már az „én” természetéből következik. No de miről is volt szó? Maga a boldogságnak ezt a formáját nem tartja elég változatosnak, igazán semmi se egyszerűbb, mint ezen segíteni. Mint külföldi állampolgárok, nem vagyunk kötelesek az itteni Legfőbb Szellemidéző Én törvényeit betartani, más szóval, szabadon közlekedhetünk bármelyik állampolgár képzeletében úgy, ahogy ezek a különféle képzeletek, annak idején, földi életükben, alkották meg a maguk mennyországát, mikor még nem tartoztak egy másik mindenható képzelet fennhatósága alá. Ezek a különféle mennyországok, itt a hatodik körben, természetesen külön-külön, éppen úgy érvényben vannak és léteznek, mint ama spiritisztikus képzeleté, aminek áldásait e pillanatban élvezzi, s ha óhajtja, tetszés szerint ferdülhet át akármelyikbe, persze, hogy ezt tehesse, le kell mondania a saját képzeletéről, különben féltő, hogy a képzeletalkotta rezgésvilágok interferenciája elhomályosítja a képet.

- Bocsásson meg... ez egy kicsit...

- Egy kicsit komplikált, értem. Egyszerűbben is megmondhatom: arról van szó, hogy minden véleményben és képzeletben, amint itt „én”-ek egymásról és ezenkívül mindegyik külön-külön, a többről együttvéve alkottunk, bentfoglaltatik mindkét fél jellege és jelleme. Egymást álmodjuk, kedves Merlin, egymás valódi lényét alakítja, változtatja és idomítja önmagához mindegyikünk, ahhoz tehát, hogy lélektársunk álmát élesebben s valóságosabban felfedezzük, be kell szüntetnünk, egy darabig, a magunkét, olyanforma dolog ez...

- Mint mikor az autóban eloltom a lámpát, hogy jobban lássam a közeledő másik autót.

- Nagyon helyes, vagy mint mikor a csillagász elsötétíti kémlelőtornyát, hogy a csillagokat láthassa.

- Azt mondja meg, hogyan csináljam?

- Tudja mit, majd segítek magán... Véletlenül tudok egy számítást, aminek segítségével könnyen át tudom forgatni az „én” képleteket, egyiket a másik vetületére - maga ezt nem érti, ehhez tudnia kellene, hogy mindegyik „én” egy mennyiségtani képletnek felel meg. Magának nem lesz más dolga, mint behunyni a szemét, erősen figyelni, s közben, amennyire csak képes rá, beszüntetni minden önmagára vonatkozó képzelődést, meg kell feledkeznie, amennyire tud, minden vágyról, ami olyannak láttatta a boldogságot, amilyennek ismerni vélte - abban a

fokban, ahogy ez sikerül, el fog sötétülni a világ, hogy egy idő múlva helyet adjon egy másik én képzeletének, tudnia kell, hogy a boldogságakarás, a gázra vonatkozó törvényt követve, minden üresen tátongó helyet elfoglal, s ha ilyet talál egy idegen lélekben, rögtön benyomul... Előbb egy arc fog jelentkezni, a véletlenül legközelebb lebegő lélek arca, ahogy önmaga látja magát... ha felismeri, szóljon nekem, s én átforgatom önt az illető mennyországába...

- Jó, megpróbálom, de attól tartok, úgy járok vele, mint az aranycsináló: ha nem szabad magamra gondolnom...

- Sikerülni fog. Kezdje csak el.

Behunyom a szemem.

Megpróbálom elállítani a gondolatok és érzések zakatoló gépezetét, arra ügyelve csak, hogy eszméletemet azért el ne veszítsem.

Úgy látszik, eltaláltam a kellő mértéket, és sikerült a holtponton megállani.

Egy pillanatra a személytelenség csodálatos valóságát tapasztalom: határozott tudomásom van róla, hogy nem vagyok, és a lét mégis van, azt hiszem, ilyesféléből ábrándoznak a Nirvána vallásának követői.

Szerencsére csak egy pillanatig tart az egész, mert túl vagyok rajta máshol. Egy idegen képzelet világában, őszintén szólva, arra számítottam (talán a képzettársulás miatt), hogy Gaotama Buddha az illető, de nem.

Különös, sápadt arc bontakozik ki a homályból: előbb csak finom, szimatoló orrát látom, aztán különös fényben ködlő két szemét.

Végre, keretnek, rizsporos haj.

Mi ez?... Lehetetlen!... És mégis...

- Marquis de Sade! - kiáltom hangosan.

2

Vörös tüzek, kénkö és gyehenna

Még hallom a sötétből az ismerős hangot:

- De Sade?... Tudom már... Kilencvenhetedik vetület... Forgatom... Mindjárt... Mehet!

Aztán elhalkul ez a hang, helyette sustorgó, fortyogó zúgás, mintha gépek erőlködnének, lihegve... aztán fojtott bőgésbe olvad össze a zenekíséret.

Erőlködve nyitom a szemem.

Már a szemhéjamon át vöröset látok... hessegetni próbálom, nem értem ezt a színt, ebben a ködben megszoktam a kék és arany árnyalatait. Már nyitva a szemem, s még mindig azt hiszem, fátyol lebeg előtte.

Fátyol vagy vörös szemüveg?

Vagy a szemem borult vérbe?

Erdő tisztásán állok, előttem fenyők meredeznek, a fenyvesen túl hegylánc, több rétegben, ferdén egymásbametsző vonalak. A hegylánc mögött felhőkig szökellő bazaltcsúcs, a csúcson három fekete körvonal, élesen és keményen...

Három kereszt. A középső kiemelkedik, a két szélső valamivel alacsonyabb...

Mögöttük rohanó, vörös fellegek.

S az egész látvány vörös, vörös, vörös...

Kínlódva indulok el, fülemhez tartva tenyerem, hogy a bőgést ne halljam legalább... A magas fűben nehezen jutok előre, minduntalan lábamra tekeredik valami.

Megnézni sem merem, olyan nyúlós és nehéz.

Valami csörög. Patak kanyarog a fűben. Tanácstalanul nézek körül, s hogy senki nem segít, rászánom magam átgázolni... Már kifelé kapaszkodom a túlsó parton, mikor a fojtogató nyers szag rákényszerít, hogy lenézzek: undorral kapom el a szemem.

Két lábszáram csaknem derékig telefröcskölve, lucskosan ázik a patak vörös mocskától.

Vér!

Vérben gázoltam, lábam, kezem, ruhám, minden csupa csurom.

Hangosan kiáltozni kezdek az utálkozástól... S a hangomra, mintha jelt adtam volna, innen is, onnan is, mindenütt felhangzik a jaj, bőgő halálordítás, csuklás és hörgés, a kínozókamrák változatos macskazenéje... Micsoda elátkozott világba kerültem, az inkvizíció látomása ez, vagy egy ezredik hatványra emelt sebészeti klinika?

Visszatorpanok, előttem a válasz.

Ahogy a fák ketté nyílnak, egy kis emelkedésen, kitárul riadt szemem előtt a túlvilági panoptikum egyik borzalomfülkéje.

A földbe verve négy hegyes cölöp. Körük, pendülésig meghúzott kötélén kifeszítve, meztelen női test, két csuklóján s két bokáján megkötve, széthúzva, mint egy fantasztikus mértani ábra.

Eszméletlenül üvölt, kifordult szemfehérje véresen forog.

Teste alatt, alig arasznyira, zsarátnok sustorog a háromlábú serpenyőben... A zsarátnok időnként lángot vet, amint a lassan pörkölődő testből véres zsiradék löttyen belé...

Émelyedve fordulok el. S ekkor, kis távolságban a kínszenvedőtől, pázsitemelvényen bíborszín pamlagot látok... A pamlagon, vörös köpenyben, szakállas férfi... piros ajkai félig nyitva vonaglanak a szakáll közepén, mint a húsevő növények buja kelyhe... félig ülve hajlik előre, elborulva a mámortól... Most jelt ad: vigyorgó, meztelen fekete szolgák ugranak elő a fák közül... A szenvedőhöz futnak, kezükben villan a kés... A nő valószínűtlen hangokat hallat, a gyötrelmem magas cé-it vágja ki... A fehérén izzó kések kacskaringós vonalakat rajzolnak a testén.

Botorkálva rohanok tovább, megbotlom, elvágódok, felugrom.

Hiába.

Szétnyíló fák közt mindenütt más borzalomfülke, változatos műsorral. Fejjel lefelé lógó akasztott ember, összekötözött gyermekek, karóba húzott haldoklók, forró ólommal gyötört testek. Ordítás, bőgés, pörkölt hús szaga, vér, kifordult belek... iszonyat és rémület. S a háttérben mindenütt maga a kínozó, zöld fényben csillogó macskaszemek lámpásával világítva be a pokoli képet, remegő ajakkal, lihegve a gyönyörtől...

Hová kerültem, boldogtalan lélek, vissza a kénkőn át, vissza a földi életbe, még onnan is tovább, mélyebbre - hát mégis van pokol? S egy elhibázott lépés, egy ostoba szó, egy szórako-

zott gondolat kövén megcsúszva, egyszerre lezuhantam belé, mint ama Mefisztófelesz, akiről a legenda beszél? Ha így van, érthető, hogy a gyehennák fenekére kerültem - minél magasabbról esel, annál mélyebbre zuhansz: mennyországból a pokolba rövidebb az út, mint bármelyikből a földi létezés középső síkjára, e könnyen átszakadó válaszfal tengerszínére.

Mintha Vezetőm hangját hallanám messziről.

- Mi az, Merlin? Egy kicsit megzavarodott, úgy látom... elfelejtette, kinek a mennyországába került? Térjen vissza a Szakállashoz, és kérdezze meg tőle...

Összeszedem magam, kihúzom a derekam. Eszembe jut, hogy nem a magam kedvéért vagyok itt. Engedelmeskedem a hangnak. Visszatérek az első fülkéhez, amit megpillantottam.

A kifeszített áldozat egyhangúan üvölt. A Szakállas Férfi előredől: torkából bugyborékoló hangok törnek elő.

Minden erőmet megfeszítve, átgázolok a vér- és tűz vonalán, odakerülök, oldalt, a pamlag széléhez. Torkomat köszörülöm.

Aztán, előbb halkán, majd hangosabban szólítom meg: nehezen veszi észre jelenlétem, minden figyelmét a gyötrelmem látványára koncentrált.

- Bocsánat - szólok most egész hangosan, s a vállaláshoz érek -, Merlin Oldtime vagyok, a „New History” - és a többi és a többi.

Lassan, részegen fordul meg. Percekig tart, amíg meglát.

A vörhenyes ködön keresztül előbb iszonyodva, aztán fokozódó csodálkozással fogadom be tekintetét.

Ebben a tekintetben átszellemült, szinte megdicsőült, túlvilági boldogság ragyog - legnagyobb megdöbbenésemre tiszta boldogság, csaknem azt mondhatnám: ártatlan és rajongó hit.

Szívem a torkomban dobog.

- Beszélnem kell önnel - dadogok erőlködve. - Ön ismerős nekem, nem jut eszembe, kicsoda, de nem is vagyok rá kíváncsi... Azt mondja meg, ha képes a Lélek szavával szólni: hol vagyok? Mert a helyet is ismerni vélem... legalább a leírásból... de okom van kételkedni, hogy eltaláltam-e...

Önkéntelenül hátrálok, mikor látom, hogy ajkai mozognak... beszélni akar... Minő állati hangok törnek elő ördögi torkából, gondolom, minő kénkö és bűzös láng...

És megszólal, és a hangja tiszta és dallamos, bár kissé fojtott a remegő gyönyörtől.

És álmélkodva visszakérdez, és a szemében szinte gyöngéd szeretet árad felém, simogatva, mint a bársony.

- Hol lenne? Hol lennénk? Hát nem érzi? A hetedik mennyországban!

- Szentségtörő! - kiáltok hangosan. - Szentségtörő! Nem vagyok nagyképű, se álbuzgó nem vagyok, az erkölcs mértékadójának se tartom magam, de hogy merészelsz ilyet mondani? Mennyország, ahol a kilencedik pokol fenekének összesűrített kínjait szenvedni át gyalázatos szemeid előtt sok száz lélek, s közöttük ez itt, aki szétfeszítve vonaglik ördögfiókáid kezei közt?

Tovább mosolyog, átszellemülten, s most váratlanul részvétet látok a tekintetében, s a részvét nekem szól.

- Szenvedni? Itt csak te szenvedsz, idegen, aki nem kínozt, s akit nem kínoznak, aki csak látja a kínt és gyönyört, s egyikben sem vehet részt. Nyugtasd meg magad, menj oda az Én Szerelmesemhez, és kérdezd meg, hogy érzi magát.

- A te szerelmesed... Ki az?

- Akit ott látsz, kifeszítve, a cölöpök között.

Szédülve tántorgok a megkínzott testhez.

Arca fölé hajolok.

Szemébe nézek.

S a szemében...

A szemében átszellemült, megdicsőült, túlvilági boldogság ragyog.

- Mi van veled? - suttogom, alig hallhatóan.

- Az üdvösség kegyelme!... - hörögi véres tajtékkal a mosolygó száj... - Köszönöm, hogy megkérdeztél... Ez a pillanat... a halálom pillanata... örökkétartó... hetedik mennyország... Boldogság... Halál angyala, aki vagy, mondd meg az én szerelmesemnek, aki ott ül a bíbor pamla-
gon... hogy köszönöm... ezerszer köszönöm... s hogy a Tökéletes Egyesülés Pillanata el-
érkezett...

Egyet sóhajt, lehunyja a szemét. Az arcán Szépség és Béke terül el, mint a legnagyobb művészek álmában.

Hangosan, artikulátlan hangon ordítani kezdek, segítségért, hogy ébresszenek fel.

3

Ezüst és kék

Csítító hang, mint mikor az álmában ordító gyereket ébresztgetik.

Még lihegek a borzalomtól.

- No, mi az, mi az? Ekkora felindulás?

Panaszosan méltatlankodom.

- Ez nekik mennyország? Akkor mi a Dante Infernója?

Mosoly.

- Ha jól emlékszem, egyik fejezete Isteni színjátékának. Egyébként csodálkozom a felületes érzékenykedésen, maga az ő boldogságukra volt kíváncsi, nem a magáéra. Talált köztük boldogtalant?

- Üvöltöttek a fájdalomtól.

- És mit feleltek a kérdésre?

- Igaza van, rettenetes! Mindkét fél, kínzó és kínzott, boldognak vallotta magát!

- Akkor talán csak látszatra hasonlít a pokolhoz ez a különleges üdülőhely... Talán még sincs igaza az öreg Learnek, hírhedt bölcsességével, mely szerint „az ember csak derékig Istené...”

- Szörnyű ez a szemlélő számára... A vértanúk kiontott véréből nem halványul el rémülten a gonoszság: vérszemet kap inkább, s a Jóság mégse száll szembe vele, vállalja tovább a szenvedést... Így mindkettő, szenvedés és gonoszság, fokozódik... hol az összhang, amit a Lélek nevez annak?

Nevetés.

- Ha jól emlékszem, a ti szótáratok az összhangot így fordítja: megsemmisülés. A „boldogság” szó mellett ezt találtam: „szerelem.”

- Szerelem? A kegyetlen és gonosz önzés dicsőítése?

- A vörös fényben látta ilyen élesen a dolgot... Világítás dolga... Akarja látni ugyanezt kékben és ezüstben? Már csak zsongítónak is jót fog tenni, nagyon fel van zaklatva... Gyerünk hát a szemüveggel... Pihenjen el, hallgasson, s darabig ne gondoljon másra, csak kékre és ezüstre... S aztán induljon el, óvatosan...

Kék és ezüst...

Micsoda andalító vidék!

Az erdő, a tisztás, mögötte a hegyek, nagyon hasonlít körvonalakban ahhoz a tájhoz, amit előbb láttam... talán ugyanaz? De mivé olvadt szét a forma, s mi lett a sikoltó és hörgő jaj-vezékelés kórusából? A szólam, ha jól figyelek, mintha ugyanaz lenne... de íme, a szűrő és döfködő staccatokat legato dallammá olvasztotta össze a művész. Balzsamos muzsika lebeg a táj fölött.

Képzelfenek el egy országot, örökös holdfényben.

A kéknek és ezüstnek árnyalataiból áll össze az egész sejtelmes kép, kéket és ezüstöt csobban halkan a víztükör, kék és ezüst az árnyék, s az elsuhanó madár halványkék folt az ezüst medence fölött.

Puhán olvad el léptem a fűben, s most felismerem a partot is, ahonnan imént vérpatakon gázoltam keresztül. Ez a patak most halkan csobog tova, s mikor színére hajolok, mintha boldog könnyek lehelete ütné meg az arcom.

A borzalomfülke helyén fűzfacsallit. Mélyéből gögicsélő suttogás.

- Szeretsz?

- Tied vagyok, Seherezade.

Magától hajlik szét az ág, mikor odafordulok. Mögötte az előbbi pár, a szakállas arab s a mez-telen tündér, lankadt ölelésben - káprázó szemem pillanatra látja még a kőpadot, a tüzet és késeket, s mintha a két harcoló lélek testéből omlott volna ki ez a két holdsugár alak.

Ez hát rendben van, megnyugodva sétálok tovább.

A többi csalitban is szerelmes párok: tündérek vigyáznak rájuk, a himbálódzó faleveleken. Néhány ismerős arc, amennyire a kétes világításban emlékezni vélek, Beatrice és Laura, Chloe, Virginia s a „Jegyesek”.

Mindez nagyon szép, de nekem mégiscsak tudnom kellene valamit a helyi viszonyokról.

Egy legeltető, furulyázó pásztort kérdezek meg, van-e itt valami városházféle, idegenvezető iroda, rendőrség vagy legalább szálloda? Kell-e jelentkezni az idegennek?

Nem nagyon érti, mit akarok, s a válaszára erősen figyelnem kell, mert szonettet mond el: utóbb megszokom, hogy ebben az országban a hivatalos nyelv költői formát követel - csak

versekben beszélnek, s nem is értik meg az embert másképp. Mindegy, hogy milyen nyelven társalgok, a szavakat minden nyelven elfogadják, s úgy is felelnek, de ha ütem vagy rím nincs abban, amit mondok, értelmetlenül bámulnak rám, s a fejüket rázzák. Azonkívül némi nehézséget okoz az is, hogy magát a dolgot hiába nevezem meg, amiről szó van, vagy amire kíváncsi vagyok, csak a dologra vonatkozó hasonlat, metafora, trópus vagy átvitt kép számít, abból valahogy tudomásul veszik, hogy ezt vagy azt akarom. Ez nem azt jelenti, hogy a szó-kincse túl szegény vagy túl gazdag: inkább azt, hogy a helyük fel van cserélve. Így például, ha azt mondom, hogy „cseresznye”: ez alatt mindig női ajkat kell érteni, míg a valódi gyümölcsnek „női száj” a neve, és így tovább. Valami hasonló dolog ez, mint mikor nálunk jobbízűnek tartják a vaját, ha úgy dicsérik, hogy olyan, mint a mandula, s a mandulát, ha azt mondjuk róla, hogy olyan, mint a vaj. A nevéen nevezett tárgy, ha történetesen mégis megérti valaki, mire céloztam vele, a legnagyobb szemérmertlenségnek számít, s még az állampolgár is kiutasításnak teheti ki magát, ha eredeti értelmükben használja a fogalmakat. Ha jól tudom, a kínai nyelv mutat fel hasonló sajátságokat, ezenkívül az ó-kelta „szkaldok” költészete.

Mindezt mentsésképpen hoztam fel, amennyiben Holdország alkotmányáról való beszámolómat hézagossá tartanák. A legnagyobb kínládással tudtam meg azt a keveset is, amit erről megtudhattam. Miután egy elég gyatrán sikerült versikével, amelyben távollevő, s a hold-sugárban merengő szerelmem vágyódására céloztam, körülbelül megértettem velük, hogy szeretnék bemutatkozni a rendőrkapitánynak, fehér hattyúk által vont vitorlás csónakba ültettek, s egy „Bánatos Őszi Szél” nevű elég testes úr, akiben holland költőbarátomat véltem felfedezni, odaült a kormányhoz, a tónak holdfényben csillámló tükre fölé hajolva. Útközben madarakra és halakra figyelmeztetett, amint lecsaptak mellettünk, illetve kidugták fejüket, kiderült, hogy egy-egy költő lelke az, abból a fajtából, amelyik már életében kifejezte határozott kívánságát a személy szerinti boldogság maximumát illetően, ilyenféle sóhajokban, mint „Istenem, Istenem, miért nem adál szárnyat”, vagy „de szeretnék aranyhallá válni”.

A tó tükréből, néhány órai zuhanás után, romantikus sziget emelkedik ki, a sziget közepén ciprusfák mögé rejtett omladék. Közelebb érve, a feliratból megtudtam, hogy az „Országos Illúzióvédő Minisztérium” központi palotájához közeledünk: ez az intézmény utóbb a legfontosabb s leghatalmasabb hatóságok egyikének bizonyult. Alighogy elértük a szigetet, két óriási galamb szállt le elénk, kétoldalt csőrükbe vették a csónakot, mint valami pecsétet, felemeltek a levegőbe, s lassú szárnycsapással beröppentek egy gótíves ablakon. Itt egy ezüst asztal volt, a két galamb letett csónakostul, s aztán hangtalanul visszarepültek.

Szemben, a fal mellett, szintén gótíves trónuson kékszemű, ábrándos ifjú hárfázik: megismerem Bertrand de Bornt, a trubadúrok koronázatlan fejedelmét.

Mint az ország kormányzóját üdvözlöm, ő azonban szerényen elhárítja a megtiszteltetést, s néhány, elég bonyolult rímelő versben (hárfakíséret mellett) közli velem az ország államformáját azzal, hogy ő ebben csak az itt látható minisztériumot vezeti.

Eszerint Holdország élén nem is egy, hanem két személy képviseli a törvényhozó és végrehajtó hatalmat, igaz, hogy a szerelmesek „enyém vagy, s én tied vagyok”-féle, különleges birtokviszony logikájának értelmében ez a kettő tulajdonképpen egynek számít: a kettestű, egylelkű Szerelmespár mint felkent s „mind a sírig” (itt: végtelen időre) kinevezett uralkodó kormányozza Holdország népét.

Az ügyek viteléről az „Illúzióvédő Minisztérium” gondoskodik: ennek a feladata ellenőrizni, hogy „atavisztikus ösztönök és indulatok” (azt hiszem, a földi életből megmaradt hajlandóságokat nevezik ilyeneknek) meg ne zavarják a lakosságot egyetlen életcéljának, az andalgásnak és merengésnek gyakorlásában. Törvényhozó testület, sőt igazságszolgáltatás is van, előbbi

inkább afféle tudományos akadémia, mely a „szív titkait” kutatja, hogy mindent eszerint igazgasson, utóbbi a tiltott cselekmények elkövetését igyekszik irtani, mint amilyen általában minden munka és elemzés. Holdországban ugyanis szigorú munkatiltalom uralkodik, s nem tűrik azt sem, hogy egy érzést vagy indulatot elemeire bontsanak szét.

Egyébként csakhamar alkalmam nyílik az udvart és a kormány többi tagját is látni, teljes pompájában.

Beszélgetésünk közben (elég akadozva megy, mert kevés a gyakorlatom a versfaragásban) a különben is homályosan világított helyiség falai mintha széthúzódtnak volna. Akkor veszem észre, mikor - talán ezüstfelhők kárpítja nyílt szét a Hold előtt - élénkül kissé a fény, s a háttérben mintha vízesések csobognának.

Az ezüst asztal, melynek széléről lábam lógatom, feketülő mélység fölé kerül: odalent muzsikához készülő csoportot látok, mint valami zenekarban, egy magas férfi karnagyi pálcát emel a magasba.

Pillanatok alatt alakul ki az ünnepély.

Elöttem szökőkút támad, széles medence közepéből a szökőkút felemelkedik, s aztán sokszínű (persze csak a kék és ezüst árnyalataiból alakuló) sugárkoronában zuhog vissza. A medence kávját pikkelyes sellők és najádok lepik el, a habléányok és hablegények áztatják uszonyaikat.

A szökőkút mögött emelkedik valami.

Most a kérébe összefogott fény odaesik.

Ezüstkagyló.

Nászinduló ujjongása a muzsikában. Valaki meglők, hogy álljak fel: ez ugyanis az ország hivatalos himnusza.

Ekkor pillantom meg a gyöngykagyló közepén őfelségét.

Szerelmespár. Egymást átölelve tartják. Kék fátylak borítják be az eggyéfolyt alakot, rejtelmesen.

Lent, lábaik alatt, a háttérből előreáramló tömeg kétfelé válik. A tisztelgő felvonulás kezdetét veszi.

Ritmikus tánclépésben jön először az Emléktenyésztő és Reménymívelő Ábrándigazgatóság tisztikara: mindegyiknek kezében egy-egy jelkép, hajfürt, szalag, átkötött csomag, megtalált levél, csupa útjelző a szerelem fejlődésében.

Aztán a Közoktatásügy küldöttsége.

Ahogy az őfelségének hivatalosan előterjesztett choral strófáiból kiveszem, annak a törvényjavaslatnak szentesítéséről van szó, mely az új közoktatásügyi novellában kiterjeszti a tananyagot, ugyanis meg kell tanulni, hogy kell túrni, szenvedni, barna kislányt remény nélkül szeretni.

Így vonulnak el, a központi balettmester rendezése szerint, a minisztériumok különféle csoportokban, öltözékekben, más-más világítás és muzsika kíséretében.

Vége felé kialakul a finálé, a csoportok egységes képpé komponálódnak, a zene egybefogja a motívumokat.

Az egész hangulat, úgy látszik, ismerős valahonnan, mert tudni vélem, hogy most őfelsége szólal majd meg, bekapcsolódik, és befejezi a költeményt, szentesíti az elfogadott javaslatokat, s aztán egy összefogó akkorddal véget ér az ünnepség.

Csakugyan, a muzsika halkul, közeledik a holtponthoz. A lassan emelkedő, egyre kékebben és ezüstösebben csillogó gyöngyházkagylóban kiegyenesedik a szerelmespár, mosolyog, hallani vélem, ahogy torkukat köszörülik a „duóhoz”.

E pillanatban, mintegy villamos ütésre, átcikázik rajtam: eszembe jutott!

Hiszen ez egy egész közönséges olasz opera, a tizennyolcadik század modorában, abból a fajtából, amelyik forradalmat csinált Párizsban, s még ma is érezteti hatását. Mozarton, sőt Verdin keresztül, egészen a szentimentális operettekig.

Szerző, szerző!

Nagy erőfeszítéssel megfordulok, tapsolni kezdek és hangosan kiabálni.

- Szerző! Szerző! Világítás! Világítsák ki a nézőteret!

Óriási konsternáció, megfedkeztem róla, hogy a Színpadon vagyok!... Dübörgés, földrengés, mennyboltok összeroppanása, világrendszerek egymásba rohanó végítélete.

A láthatár szélén tüzes golyó bukkan fel. Engem nem hoz ki a sodromból, én tudom, hogy a Nap - de Holdmindenségben még soha nem láttak ilyet.

Pillanat alatt vakon, megpörkölődve, hamuvá égve hanyatlik jobbra-balra, válik gőzzé, tűnik párává minden, ami itt életnek számított, egyedül állok, szabad tér közepén, s cigarettámból kék füstkarika emelkedik.

4

Zuhanó Lélek

Megvárom, míg semmivé lesz, aztán tölcseért formálva tenyeremből, keresem Vezetőmet.

- Hahó!...

Messziről, szörnyű messzeségből, a hang:

- No, mi újság? Elég volt?

- Ebből elég!... Ezek mind a Képzelet Látomásaiból csinálják világukat... Mesterséges boldogság, álképlet... a lélek rongyai... Egyik se létezne, ha nem a földi életből jönnének... onnan szedték fel, a tapasztalt dolgok hulladékából, boldogságuk kacsalábon forgó kastélyának szedett-vedett építőköveit... Meztelen lelket mutasson... olyat, amelyik elfelejtette az életet... vagy még nem is ismerte... arról elhiszem majd, hogy tudja, mire vágyik...

Ingerkedő nevetés.

- Itt, a Hatodik Körben?... Kicsit nehéz lesz... A Hetedik Kör nyelvén szólva, olyan lélek birodalmába akar kerülni, aminek számára múlt és jövő, emlék és remény térben sincs kifejezve, nemhogy időben... Élete egyetlen pillanat egyetlen pontján rögzítődik, minden egyéb létezéshez viszonyítva, ami körülveszi... Várjon. Megpróbálom átforgatni... Nem könnyű, a Tér és Idő síkjait vonalakká, a vonalakat egyetlen ponttá kell összevetíteni, ebben a felülnézetes metszetben... Megvan! véletlenül sikerült!

A Mező, lábaim alatt, kétfelé szalad.

Zuhanok.

Semmi egyebet nem mondhatok erről: zuhanok.

Körös-körül cikázó fények, egymásba rohanó szikravonalak, egyikről se tudom, mit jelent.

Veszettül ordítani kezdek, mint a verembe esett farkas.

- Megállítani! Kiszállok!

A Hang messziről (fölköttem vagy alattam? nem tudom):

- No ugye? Ez nem valami mulatságos! Ha az egész végtelen életet egyetlen pillanatban, ugyanazon a helyen akarja érezni, nem jöhet ki egyéb: a mindenség, viszonylagosan, szörnyű sebességgel elrohan mellettünk, semmit fel nem fogunk belőle. Hiába ahhoz, hogy magunkról tudjunk, tudnunk kell a világról is, s méghozzá a mi kisebb világunkról, a létben, amit Természetnek nevezett el az öreg Arisztotelész.

- Vissza hát a Természethez - nyögöm lihegve.

- A Természet Mennysországa?... - gúnyolódik a Hang. - Ahogy parancsolja... De jól vigyázzunk... ott aztán csak természet van, semmi más... kicsit hiányozni fog valami... Mindegy... szét a szögekkel... szaladjanak hiperbolába az egymásba konvergáló vonalak... Tessék, tálalva van!

5

Elysium

Agricola ligete!

De nem, csak látszatra az, hiszen ezek a sétáló alakok a hegyoldalba, nem eleven lények, csak azok jelképei...

Úgy van, megismerem a társaságot.

Arról a füstölgő hegyről, amit tűzhányónak néztem első pillanatra, villámok cikáznak... Öreg Zeusz lógatja lábát a kráter fölé, felhőtrónusán ülve.

Ma már többet tudunk róla, mint a görögök: a Villamosság istene ő, a fizikai világ rádiófonőke.

Kecses alakok üldögélnek, közel a fatörzseken. Lenge ruhájukat borzolja valami... Az egyik határozottan csinos, megszólítom.

- Szabad?... Szeretnék leülni, fáradt vagyok.

Kacéran néz rám.

- Azért vagyunk itt... Nem ismered meg? Az Erdő vagyok. Hadd abba, Zephir, egy Ifjú jött hozzám, hogy megcirógassam.

A szellő - most látom -, ami ott kóválygott lobogó fürtjei közt (átlátszó, kecses kis tündér), zavartan füttyörészve odább röppen.

Sylvana hízelegve simul hozzám, arcom fölé hajol.

- Hajtsd le a fejed, ölembe, árnyékot vetek a hajamból, amíg Apolló elhajtja fölöttünk a tüzes szekeret!

Nagyon kedves fruska, határozottan, ölébe hajtom a fejem, és lustán pislogok fölfelé: lobogó zöld üstökének rései közt látom, ahogy fönt a kékségben, a gyönyörű ifjú Phöbus ostorral hajtja tüzes karikáját, mint a sétatéri gyerekek.

Top, ez igazán kedves vidék. Itt maradok ebédre: majd felkeresem Pomonát, aki biztosan szívesen meghív, ha bemutatkozom. Az öreg Sylenus el lesz bájolván, megtudja, hogy egyike voltam az amerikai szesztitalom leghevesebb ellenzőinek, s valami szerény szerepem Roosevelttel megválasztása körül is akadt. Niobével is meg fogok ismerkedni, szeretem a friss forrásvizet.

De előbb szundítunk egyet, ennek az aranyos kislánynak az ölében...

Az ám, ha lehetne.

Alighogy behunyam a szemem, zizegni, suhogni, kárálni és zsörtölődni kezd körülöttem a világ.

Megszólalnak a fák, beszél a fű, kukorékol a víz, belekottyan a szél, nagy hajcihő támad, mindenki egyszerre nyilatkozik.

S ami a legnagyobb baj, kezdek egyes szavakat megérteni.

Rólam kerepel és pletykázik ez a sok istenke, tündérke, sellő és najád, velem van bajuk, valami nem tetszik nekik.

Kezdi a vén Tölgy.

- Ki ez? nem tudod?

A bokor vállát vonogatja.

- Valami szatírféle. De a lába nem rendes, a szarvacskáit is otthagya valahol. Beteg ez.

Zephir is visszakullog féltékenyen.

- Mit szóltok ehhez a szemtelenséghez, hogy ideterpeszkedik Sylvana ölébe - Sylvana rosszul teszi, hogy szóba állt vele, ismerem a fajtáját, nagyon gyanús nekem, ez volt az, aki ellopta Hefaisztosz üllője alól a paraszat (még most is keresi), majd meglátjátok, meggyújtja vele Sylvana haját... Én magam aztán nem bírok majd vele... jó volna előre szólni Poseidonnak...

- Eh mit - mordul bele váratlanul, s nem kis nyugtalanságomra, alattam, maga a vén, szakállas Föld -, ne kukoricázzunk, beszéljen ő maga!

Egyet lők rajtam, riadtan ugrom talpra.

S hallom mélyéből a nyers, mennydörgő hangot.

- Ki vagy? Mit akarsz?

Megszeppenve próbálok hízelegni.

- Nem ismersz meg, apuskám? Egyik fiacskád vagyok... nem emlékszel? belőled származom, mint a többiek... Úgy hívnak: ember.

Ellenségesen dohog.

- Ember!... Ember!... Ilyen nevű gyermekemre nem emlékszem... Növényeket nemzettem, állatokat és isteneket... Melyikhez tartozol?

Referenciákon töröm a fejem.

- Tessék megkérdezni Zeuszt... vagy valamelyik fiát...

Szakállát rázza.

- Az egész rokonságot ismerem... egyik se beszélt rólad... hacsak nem te vagy a tolvaj majom, akit Prometeusz emlegetett... De várj csak, mindjárt kipróbállak... Mit tudsz?... Mit akarsz?... Mi a mesterséged?... Repülni, csúszni, mászni, ölni?

- Még egyiket se tökéletesen... De mindent meg akarok tanulni... tőled... és a gyermekeidtől...

Rettenetes haragra gerjed.

- Megtanulni? Ellopni? Amit nem magad csináltál, nem magad jöttél rá? Kifosztani a fészket, átkozott kakukkfiók? Ki innen, amíg rád nem bocsátom kígyóimat s az istenek haragját!

Magam is úgy érzem, jobb lenne hátrálni, ha már elkövettem a könnyelműséget, hogy - szokásomhoz híven - nem jelentkeztem megfelelő álruhában: ebben a világban, ahol még a növények is jelmezben játszanak, úgy látom, elsőrangúan fontos, hogy a vállalt Szerepet betartsa, akire kiosztották. Mint oroszlán vagy tevé, vagy más „törzsszellem” (totem)-fajtat képviselve, és nem egyént (utóbbinak itt kevés a becsülete), nem kerülhettem volna ilyen kényes helyzetbe. Mégis, ha már itt vagyok, megpróbálok helytállani, a magam és a lap becsületéért.

- Kedves Mr. Földszellem - húzom ki magam könnyed eleganciával -, itt valami tévedés lesz, hogy ne mondjak hatásköri túllépést. Egyébként teljes tiszteletben tartva az ön anyagi értelemben vett jelenlétét, figyelmeztetem, hogy a létezésnek az a formája, amiben találkozni szerencsénk volt, nem az ön anyagának, sokkal inkább az én vagy hozzám hasonló, úgynevezett emberek (akár elismeri őket törvényes fiainak, akár nem) lelkierejének, akaratának, képzeletének, értelmének (nem a kifejezésen múlik) köszönheti eredetét, s így a Túlvilágnak ama kiterjedésében, ahol tartózkodunk, önt nevezhetném az én, s nem magamat az ön vendégének. Semmi kedvem kozmológiai vitákba bocsátkozni, de minden iskolásgyerek tudja, hogy nem a mítoszok csinálták az embert, hanem az ember csinálta a mítoszt: ez az egész világ, isteneivel és félisteneivel egyetemben, valamelyik lánglelkű költő vagy lángeszű filozófus alkotása: Héziadosznak, Homérosznak vagy Szókratésznek hívják az illetőt, egészen mindegy, csak arra figyelmeztetem, hogy módomban áll az illetővel érintkezésbe lépni, felhívni telefonon, mint egyenrangú Lélek, s az illető, mint magasabb Hatóság, majd eszébe juttatja Önnek, hogy illik fogadni az Anyag múlandó szellemének a Szellem Halhatatlan Anyagát!

S hogy ráijesszek, el is kiáltom magam:

- Halló! Halló!... Itt Merlin Oldtime Lelke! Homérosz, Szókratész, Platón, lélektestvérek, hol vagytok?

Semmi válasz.

Csak az erdő cincog és hahotáz, előbb halkán, aztán egyre bátrabban.

S a föld kövér hasa is reng a nevetéstől.

S hallom, ahogy egymást mulattatják:

- Hallottátok az ostobát... Halhatatlan lélek!...

Tiltakozni próbálok, nem mondhatnám, hogy a kinevetés kevésbé sért, mint a fenyegetés. Ekkor egy galagonyabokor himbálózó ága, mintegy véletlenül, odavetődik a fülemhez - félre akarom hajtani, s ekkor hallom, hogy valamit súg.

Nagyon halkán, nyilván azzal a szándékkal, hogy a többiek ne vegyék észre.

Odahajtom a fülem.

- Ide figyelj, Merlin - súgja a Galagonyabokor -, ne vitatkozz velük. Hallottam, ahogy hívtál, nem akartam hangosan szólni, pedig itt álltam melletted az egész idő alatt - ugye nem ismertél

meg? Mit kell ezt nekik tudni, nem igaz? Csak veled közlöm, bizalmasan: emberkoromban Szókratész volt a nevem. Látod, megvagyok, ha nem is régi, büszke formámban - hidd el, nem tehettem mást, s még örülnöm kell, hogy aránylag tisztességes bőrbe bújhattam el: talán emlékszel, egy egész serleg büröknedvet ittam, könnyen válhattam volna magam is bürökké. Értesítlek, hogy Homéroszból sárgarigó lett, Platónból pedig egy takácsmácsonya nevű cserjeféle, s egyik se mer panaszkodni - tudod, kérlek, utóbb rájöttünk, hogy amit mi nevezünk léleknek, az nagyon is esetleges és változó és halandó dolog, ahhoz a mindig egyformán megújuló valamihez képest, amit ezek neveznek testnek és anyagnak. Magam például, aki emberkoromban elég következetesnek tartottam érveimet, kénytelen vagyok elismerni, hogy „szemléletemet” (amit tételnek neveztem) hatvan év alatt többször változtattam meg, mint ahányszor ez a vörös hangya, ami ágamon mászik, a természettel szemben való viselkedését változtatta hatvanezer év alatt. Csak ezt akartam mondani, és most ég veled - figyelnek ránk!

6

Ábrahám kebele

- Hol vagyok?

Még hallom a Hangot.

- A Test belsejében. Kibújni nem lehet belőle, a Hatodik Körben, kedves Merlin - próbáljon hát beljebb kerülni.

Körülnézek.

A végtelen égbolt óriási, vörhenyesen fénylő harang. Mint az északi fény kévái, vagy valami fantasztikus szaturnuszi táj fölött a Gyűrűk - fehér rácsozat ömlik alá egy láthatatlan központból.

Mint végzett anatómus, megismerem a Formát: ez egy gigantikus, kozmikus méretű Bordázat.

Közepén vörösén dobogó, óriási bolygó, akkora, mint a Nap: egy óriási Szív kering az égen.

S a felhőszerűen szétfolyó Tüdők körvonalait is kiveszem.

S túlról, az égen túl, mintha egy más mindenségből hangzana, zengenek az Írás Igéi:

- Ábrahám kebelében vagy, Merlin!

Igen, kétségtelen.

Így hívták, szó szerint, s nincs okom kételkedni. Egy óriási, a mindenséget egybefoglaló Embertest világában lebegek, mint molekulája, atomja, elektronja valamelyik sejtnek. Bizonyára fontos funkciót töltek be ennek a világnak szempontjából - de ne felejtjük el, nekem itt is külön dolgom van. Úton vagyok, adatokat kell gyűjtenem, meg kell tudnom a titkot, érintkezésbe kell jutnom a vezető körökkel, tudósítanom kell olvasóimat, nem pihenhetek, nem olvadhatok bele, boldogan, egy magasabb Egész összhangjába.

Vérsejt rohan el mellettem: látom belsejében a keringő molekulákat. Az atommagvak körül örült táncot járnak az elektronok.

Hátraugrom, lendületet veszek, nekirohanok.

Beleütközöm. Sikerült! Egy héliummag közepébe vágódtam, a mag kirepült, én kerültem a helyébe.

Rohanok a véredényben. Figyelem a szétágazásokat. A szélesebb erekből egyre keskenyebbek felé igyekszem. Tisztán lebeg előttem a cél: a hajszálerek valamelyikének folyamán el kell jutnom az Agyba.

Az Agyba, ez anyagi, élő világ központjába. Értelmébe és Akaratába, hogy ott részt vehessek magam is, a Legfőbb Szándék egy része, a Teremtésben és Rombolásban.

Végére kell járnom, meg kell tudnom, ki kell próbálnom - mi van a Test mindenségén túl?

A folyosók egyre keskenyebbek. Bonctani tudásom segít: jól megyünk, ez a fehérítő csillagkép, távoli ködfolt az égen, ez már a Központi Idegrendszer kocsonyás anyaga: Agyvelő. Még csak a belső tömeg, az ösztönélet világa - de ezzel a sebességgel csakhamar a kéregbe kerülök, ahol a Tudat és Akarat székel.

Rohanj velem, vonatom és bolygóházam, e csillagrengetegben - rohanj, vérésejt!

7

Az öngyilkos mennyországa

Agykéreg.

Ezek a rohanó magvak, itt körülöttem, ezek már, úgyszólván, nem is anyagi részecskék: egy-egy gondolat, szándék, emlék, ítélet, elhatározás részecskéi.

Villamos szikrák pattannak át, egyikről a másikra. Az egyik szikra belém vágódik - megtántorodom, de nem zuhanok el. Egy kvantum - villan át rajtam Planck tanár úrral való beszélgetésünk emléke.

Már hallom tárgyalni, beszélni, zúgni, cselekedni körülöttem a hozzám hasonló atommagvakat - ezeket már villamos áram köti össze -, ezek már „engramok” részei, „kitaposott pályái” az Emberi Gondolatnak.

Láz fog el a megismeréstől. E pillanatban Gondolat vagyok tehát magam is egy emberi agyban - részt vehetek a tanácskozáson, szavazhatok, ítéelhetek, előidézhetek olyan változást, amit nem a mechanika változatlan törvényei, hanem egy értelmes lény határozott el.

Most megcsinálom a kísérletet!

- A kinyújtott kéz emelkedik! - hallom a közelemben. - Hová tegyük, mit tanácsoljunk neki, mit fogjon meg? Határozni kell, Gondolattestvérek, különben érvényesül a Külső Erő, a nehézkedés, s a kéz, súlyánál fogva, erőtlenül lehanyatlik! Határozzatok, kinek van új, eredeti ötlete?

Itt a pillanat.

- Ragadjon fegyvert!... - bólintom. - Egy pisztoly csövét, akármit! Fordítsa a koponya felé! Süsse el!

(Igen, mert ez a nagy kérdés: ez a kísérlet lényege. Ádám szavai jutnak eszembe, a Tragédiából, „ha akarom, nem csinálom tovább”. Van-e élet az anyagon túl, elpusztíthatja-e magát a Test? S föltámad-e, ha elpusztította, más formában, ha nem, jöjjön a csend!)

Mi ez?...

Úgy látszik... úgy látszik... elfogadták javaslatom...

Rettentő dörrenés...

Erősebb, mint ahogy számítottam rá... Talán azért, mert mi verjük vissza, a koponya belső falain innen...

Most kellene hát a nagy Csöndnek bekövetkezni... a Test, az Anyag megsemmisülésének...

Ehelyett mennydörgés szólal meg, a dörrenés nyomán.

Mennydörgés, mintha százezer ágyú szólalna meg, vagy löporraktár robbanna fel.

Előbb a koponyafal veri vissza.

Aztán kitágul a robaj.

Most már az egész mennybolt zeng és robajlik és dörög. A dörgő, fekete robbanás, mint szétáradó legyező, átfogja a láthatárt, eléri a Napot.

Ebben a pillanatban iszonyú detonációval felrobban a Nap. Sötét lesz, koromsötét, de korántsem nyugalom.

A fekete űrben egymás után robbannak fel dörögve, egyre hangosabb dörgéssel, a távoli csillagok, messze naprendszerek, a legyező gömbje kitágul, s mint végtelen sora a gyúlékony s robbanékony rakétáknak, az egész Mindenség elsötétülve, egyre hangosabban elképzelhetetlen ordítással fokozza, egyre fokozza, a fegyverdörrenés visszhangját... s úgy látszik, nem szűnik meg ez a hang... Messzebb, egyre messzebb, körben, egyre körben, hangosabban, egyre hangosabban robbannak fel tejutak, világrendszerek, ködfoltok, elgondolhatatlan szférák, világok, melyekről tulajdon teremítőjük se tudott... és ez a dörgés egyre szörnyűbb és tágabb és rémesebb, és már nyilvánvaló, hogy ilyen rémesen és borzalmasan fog dörögni egy örökkévalóságon át az összeomló világegyetem... egy örökkévalóságon át ordít és dörög és omlik össze és üvölt fájdalomában és haragjában a megsértett Rend, amit egy gondolat...

S mintha válaszolna végszóra a Hang!

- Egy gondolat, igen... egy ostoba és gyáva Gondolat, mely fel nem fogta a nyilvánvaló, egyszerű igazságot: hogy ami végtelen idők óta lett, csak végtelen időközön át pusztulhat el, akár testnek, akár léleknek, akár anyagnak, akár erőnek nevezed... Bolond kísérlet volt, látod, emberfia... de Ábrahám elnézően mosolyog feletted fehér szakállába... s elbocsát téged... Nos, volna kedved átruccanni a Hetedik Körbe, ahol nem nyugtalanítanak többé ezek az ócska problémák?

Nagyot, nehezet sóhajtok.

- Denis, maga az?

- Én vagyok az. Várjon meg, Merlin, elébejövök a határig. Ne tartson semmitől: vendégem lesz. Ebben a Körben már itthon vagyok.

HETEDIK, CSONKA KÖZLÉS

1

Hetedik Kiterjedés Köre: Szabadság

És ott ülök megint a vonaton...

S már, ahogy eszmélve, magamhoz térek, tudom, mi volt az a vonat az alsóbb körökben, emlékszem rá, hogy vonatnak neveztem, ahogy szinte mozdulatlan rezgését száguldásnak írta át az álomlogika.

Száguld valóban, de hol vannak a városok és a házak?

Melyik molekulája álom-képzeletemnek, mily véghetetlenül kicsiny rezzenése idegpályám egyik eltévedt molekulájának vetítette végtelenné ama Városokat?

Az olvasónak, az álmodónak, akihez beszélek, önmagam kísértetének, mely ott kóvályog valahol, e pillanatban is, valamelyik alsó körében a számomra ösztönéletnek tűnő eszmélet-állapotban, öntudatlan lényem mélyebb rétegeinek, mellyel e pillanatban is görcsösen igyekszem fenntartani az érintkezést: mindezeknek a homályos érzéseknek azt üzenem innen, a Hetedik Kiterjedés Világából: meg kell bocsátanotok, innen kezdve nehezen talállok már megfelelő hasonlatot, amivel lefordítsam nyelvetekre a Valóságot úgy, ahogy van és létezik, mindannyiunk számára lehetségesen, ha módunk volna mindannyiunknak ráébredni.

Leginkább talán az Űr és az Anyagelosztás hasonlata közelíti meg - ebben a képben maradok, jobb híján: álomemlékeim közül ez hasonlított legjobban hozzá.

Igen, nagyon jól emlékszem a Csillagos Ég káprázatára - már odaát éreztem, nyári éjek magányában, hogy ez több, mint látvány, hogy ez a kép nem agyamban keletkezett: kívülről jött, a szónak valódi értelmében, mint ahogy a muzsikáról sejtettem néhányszor, hogy az álomtúli zaj dörömből benne - két csillaghalmaz között túllátok önmagamon.

Képzeljék hát el vonatomat az űrben rohanni, óriási csillagok sebességével, az önök számára körülbelül ennyit jelentene a Hetedik Kiterjedés Körére való ébredésem.

A Város fénypontjai szétszaladtak, s a fénypontok közét betölti az alaktalan sötétség. A Tejút felé elröpített löveg utasa tapasztalna hasonlót, amint a fehér folttá összefolyt tömeg alkotórészei, a csillagok és naprendszerek különválnak, s aztán sebesen távolodni kezdenek egymástól, abban a fokban, ahogy a szemlélő közeledik.

Csillogó örvények, gomolyok mellett rohanunk. Egy-egy fénypont hirtelen s váratlanul nagyobbodni kezd. Ijesztő gyorsasággal nő; most forgó és sistergő tűzgolyó már, milliószor nagyobb a Napnál, elborítja a láthatár nyolcadát, negyedét, felét, percekre mintha egyenesen belérohannánk, az egész világ láng- és tüztenger, aztán megint kisebbedni kezd, összeszalad, fényponttá válik a többi fénypont közt, eltűnik, rohanunk tovább.

Ez hát a tudatom számára felszabadult Tér.

- Vagy idő - szólal meg mellettem egy ismerős hang.

A fénypont, ahonnan a hangot kaptam, felvillan, nagyobbodik, közel ér: megismerem Vezetőmet. Mintha most látnám először, mégis sokkal ismerősebb, mint valaha volt, szinte komikusnak érzem, hogy a gomolygó, változó figurákat, ahogy alsóbb körökben idéztem magam elé, azonosítani tudtam vele.

- Ez azért van - magyarázza rögtön -, mert először mutakozom tulajdon házamban, eddig nekem kellett átváltoznom, jelmezt öltönnem, hogy áttérjek a tudat rétegein, vagy ahogy önök mondják: „megjelenjek álmaiban.” Így mindenestre kényelmesebb, legalább az én számomra. Mi újság, Merlin, hogy érzi magát?

- Kicsit félelmes, az első pillanatban.

- Ezt mondta a Hatodik Kör határán is. Meg kell szoknia. Megnyugtatom, ennél erőteljesebb benyomás, mint amihez most jutott, úgysem érheti többé énjét: ahol most vagyunk, az a Létezés Teljessége, az én tükreben, a tükör itt tökéletessé vált, gömb alakot vett fel, ennél több, mint amennyit itt felfog, a valóságban se létezik. Nekem, akit a valóság érdekel, ez kellett: azért igyekeztem idáig, s azért nem mozdulok el többé, kivéve, ha ilyen kedves vendég elé kell utaznom, alsóbb körökbe.

- S az „én” számára mit jelent mindez, tükör csak, itt is, semmi más, bármily tökéletes?

Válat von.

- A létezővel itt is azt teheti, amit jónak lát, miért neveztem volna különben a Cselekvés és Szabadság Kategóriájának hazámat? Egyébként erről hamar meggyőződhetik. Kivel szeretne beszélni, ismerőseink közül?

- Beszélhetek velük itt is?

- Hogyne, abban a pillanatban, amikor jólesik.

- De hogyan?

- Ennél aztán nincs egyszerűbb... Akarja kipróbálni?... A cselekvésnek itt nincsenek korlátai, s az, hogy találkozzunk bárkivel, cselekvésnek számít... Nos, kit óhajt?

Találomra kimondom Napóleon nevét.

A távolban száz kvadrillió csillag között egyike a leghalványabbnak - billiószor kvadrillió kilométernyi távolságnak nevezném Odaát - felvillan. A magam rohanását nem érzem, de ez a Test már száguld felém. Nagyobbodik, elébekerül a többinek, elfoglalja a láthatár szélét... a láthatár eltűnik.

Most csak ő van. Már itt is van. Megismerem. Ugyanaz az ifjú, akivel az Ötödik Körben találkoztam, de hová tűnt arcáról a görcsös és keserű elszántság? Olyan tiszta és mosolygó ez az arc, olyan szelíd és tűnődő, mint a szentképeken ábrázok boldogság.

Zavartan dadogok.

- Sire, nem tudom, emlékszik-e rám... A Régence kávéház... Danton és...

Csodálkozok.

- Nem hiszem, hogy volt már szerencsém... De miért nevez Sire-nek? Nem ismerem ezt a szót.

- A világ császárárt valamikor ez illette meg...

- Császár? Mi az?

Most én jövök ki sodromból.

- Nem emlékszik rá, hogy császár volt, tömegek bálványa és kormányzója, élet és halál ura?

Beharapja ajkát, hogy az előtörő nevetést visszatartsa.

- Tömeg... élet... halál... miről beszél?

- Mindez, mikor ismertem, nagyon fontos volt a számára...

- Lehet. A végtelen térnek nem tudom, melyik picike pontján kereszteztük egymást, valahol, milliárd ötletem mélyén... Higgye el, nem érdemes kikutatni... De ezek a szavak, amiket mondott, ellenállhatatlanul komikusak... Honnan szedte őket? Milyen nyelv ez?

Határozottan sértve érzem magam.

- Bocsásson meg, lehetséges, hogy ön nagyon megváltozott, általában s olvasóim szempontjából azonban ez a változás (bocsánat a szóért) jellemtelenségnek számít.

Most már kitör belőle a kacagás: lobog rajta, mint a protuberanciák.

- Jellem... jellem... mondja csak még egyszer!

- Hiába nevet, ha nem tudná, jellem alatt a következetességet, az egyéniségünkhöz való ragaszkodást kell érteni, gondolatban és tettben egyaránt.

- Gondolatban és tettben? Más szóval, mindig ugyanazt gondolni, mindig ugyanazt tenni, a gondolat és tett szabadságának végtelen lehetősége közül? Melyik börtönből szabadult ki, csillagtestvér? Szedje össze magát, aztán megint beszélhetünk, nekem mennem kell... Péterrel óhajtok találkozni.

Szólni akarok, de már nincs kihez. A Napóleonnak nevezett láthatár összeszalad, golyóvá zsugorodik, kisebbedik, eltűnik.

Csillagok tömege hunyorog mindenfelé.

Még hallom a nevet... Péter... még átvillan rajtam a meghökkent kíváncsiság: csak nem ama Péterről van szó, egyházunk alapítójáról, kit a népmese a Túlvilág Kapusának ismer? Hiszen ez azt jelentené (még eddig nem találkoztunk), hogy magam ezen a kapun innen vagyok... lehetetlen... a Hetedik Körben...

Vezetőmhöz fordulok, de a következő pillanatban...

A következő pillanatban a láthatár...

Illetve a tér...

Vagy helyesebben a gondolat...

Mondjuk így: szándék...

Ehelyett is jobb lenne: esemény...

Esemény... másképpen akarat...

Nem... nem... mi ez?... hogy nevezzem?... hogy fejezzem ki?... hogy közöljem?... hogy is mondjátok... ti...

El... fe... lej...

(Néhány szó, Jushni Jubashathoz intézve, ami később, véletlenül került az utolsó, csonka közlés befejezéséhez, s ezért Merlin hívei szerint apokrifnak számít.)

„Kedves Jubashat, mai közlésemet hirtelen abba kell hagynom: ez a pár szó Önnek szól, személy szerint, nem a „New History” nyilvánosságának szántam. Holnap talán tudom folytatni, még nem biztos. Furcsa dolog történt velem. Először olyanféle meglepetés, mint az első sztratoszférarepülőkkal, mikor kifogyott a levegő, egy bizonyos magasságban. A közlés

(emberi beszéd szótára) eszközei, ez a megszokott közeg, kicsúszott alólam, egyetlen szót se találtam többé, ami csak a legtávolabbi hasonlat, vonatkozásban is rokon lenne azzal a Ténnyel, amit a Hetedik Körben megismertem. Fullasztó érzés. Nagyon resteltem mint újságíró, hogy éppen az a tudományom mondott csődöt, amiben, szerény hitem szerint, némi gyakorlatra tettem szert, hogy elmondani tudjam, amit tapasztaltam, olyanok használatára, akik nem tapasztalták. Természetesen, ez nem azt jelenti, hogy feladom vállalkozásomat. Egyelőre megpróbálom összeszedni magam, aztán, ha csak lehet, tovább megyek... Közlöm önnel, hogy Helénával óhajtók interjút, már bejelentettem magam. A biztonság kedvéért, s arra az esetre, ha mégis történne velem valami, ami lehetetlenné tenné a további közléseket, arra kérem, jelentse a szerkesztőségnek, hogy ami visszatérésemet s a cikksorozat odaát leendő befejezését illeti, tartsanak fel nekem még néhány napot, a megbeszélt feltételek szerint.”

BEFEJEZŐ FEJEZET

Jushni Jubashat epilógusa

1

Utolsó közvetlen érintkezésem Merlin Személyével

Engedve a „New History” felszólításának, a következőkben van szerencsém, gyorsírási jegyzeteim alapján, elmondani Merlin Oldtime-nak, a „Mennyei Riport” szerzőjének, utolsó személyes jelentkezését.

Bár a híradás kifejezetten és határozottan nekem, Merlin Oldtime sahib titkárának szólt, azzal, hogy ne tekintsem a Riport folytatásának, hanem magánközlésnek: az utána következő, s már nem Merlintől származó, bár rá vonatkozó közlés tartalma meggyőzőtt róla, hogy további folytatásokra nem lévén kilátás, legokosabban teszem, ha a nekem szóló jelentést, a Riport befejező közleménye gyanánt, átadom az olvasónak, az egyetlennek, akinek nem érdeke, hanem joga, hogy megtudja, ami Merlinről, ha nem is Merlintől megtudható.

A közvetítésen túl semmi egyébbe nem vállalkozom. Így kénytelen vagyok visszautasítani a máris jelentkező kérdezősködőket, akik a sahibbal való viszonyom korábbi időszakára s túlvilági tartózkodása idején történt érintkezésünk technikai „módszerére” vonatkozó problémák iránt érdeklődtek. Gazdámtól nem kaptam felhatalmazást, hogy ezekről a kérdésekről nyilatkozzam, s ha a jövőben egyenes utasítás nem érkezik e tekintetben, se a tudósok, se a spiritiszták, se a laikus kíváncsiak számára nincs mit mondanom, sem élőszóval, sem írásban, még végrendeletben sem, ha testi halálomig ez az utasítás nem történne meg.

Miután még megjegyzem, hogy bizalmas beszélgetésről lévén szó, jegyzeteim lemásolása, illetve emberi fogalomnyelvre való átültetése, a dolog természeténél fogva, bizonyos nehézségekbe ütközött (mi ketten, Merlin Oldtime-mal olyan nyelvhasználatban állapodtunk meg, az ő elindulása előtt, ami egyrészt számára megkönnyítette az érintkezést, másrészt számomra - mint valami tolvajnyelv, aminek kulcsát csak ketten ismerik - kizárta a bizonytalanságot s az állandó veszélyt, hogy az ő nevében valami kóbor és kandi kísértet felültessen és félrevezessen), s ezzel igazolni vélem a kétnapi késedelmet: átadom a szót Merlin Oldtime-nak, aki tegnapelőtt, tehát csütörtökön, a szokott időben, és a megállapított jelzéssel jelentkezett a rádiókészülékben, s a következőket mondotta (a már fentemlített, s közlése bizalmas jellegét hangsúlyozó, bevezető szavak után):

„Kedves Jubashat, egész rövid leszek. Tőmondatokban kell beszélnem. Keservesen zihálom a szavakat. Meg kell állnom minduntalan. Elfulladok. Kérem, figyeljen.

Azt hiszem, feljebb kerültem. Ezt onnan gondolom, mert a Hetedik Kört hirtelen otthagytam. Még vezetőmnek se jelentettem be. Viszont okom van hozzá, hogy nem zuhantam vissza. Mindjárt meglátja, miért. Előbb végzek a Hetedikkel.

Menjünk sorjában. Úgy emlékszem legutóbb már említettem a láthatárt, amit Napóleonnak neveztünk.

A törés itt következett be. Válságos pillanat: egész vállalkozásom veszélyben. S még hozzá ily közel a célhoz. Képzelden el egy olyan rakétahajót, aminek utasa, ha vissza is tud térni a csillagok közül, semmit nem ér vele, mert mindent elfelejt. Egyetlen módja a híradásnak: rádió, onnan a hajóról. Nos, a leadókészülékben zavar állott be.

Kettős zavar. Az egyik: ez a szerencsétlen jellem kérdés. Ha igaz, amit N.-től megtudtam: jellem, vagyis egyéniség, a valóságban nincsen. A Szabad Lények (»lelkek«, ha ragaszkodik a szóhoz) nincsenek énjükben meghatározva. Tetszés szerint váltakoznak. Nem az a döntő kérdés náluk (mint nálunk), hogy milyenek, hanem az, hogy milyenek akarnak lenni. Viszont, ha így van, a magam küldetése, feladata, vállalt kötelezettsége tárgytalanná válik. És lehetetlenné is. Mint újságíró, arra vállalkoztam, hogy a dolgokat, s főként a lényeket leírom, ábrázoljam olyannak, amilyenek. Olyan világban, ahol a tulajdonságok nem állandóak, s nincsenek a substanciahhoz kötve, tehetetlen vagyok. Gondolja el, elkezdek rajzolni egy tornyot, s mikor a közepénél tartok, a torony átváltozik sündisznóvá. Így nem lehet dolgozni. Még mozi-fellevő géppel se. A Hatodik Körben még lehetett, ott az »én« idomította magához a világot - itt egyik összetevő se állandó.

A másik zavar: Péter említése. Mintha egész fáradozásom hiába történt volna. Ha a népmese kapujával itt találkozom, kívülről, bármily messzire jutottam: az olvasó szempontjából megint kezdek elölről.

De legjobban az »én« elvesztése fölötti félelem nyugtalanít. Erre külön okom van, magának se beszélhetek róla. Éppen ezért azt sem okolhatom meg, miért jutott eszembe, mint fuldoklónak a szalmaszál, éppen Heléna. Nem úgy, s nem azért, amiért (később emlékeztem rá) Goethének is eszébe jutott a Faust második részében, ahol, úgy látszik, ezekről a Körökről és Kiterjedésekről fantáziált maga is.

Tehát röviden: jelentkezem Helénánál, kihallgatásra. Azonnal fogad.

Amennyiben érdeklí, értesítem, hogy Heléna - odaítai fogalmak szerint - csakugyan nagyon szép. Az itteni fogalmak szerint ez inkább azt jelenti: igaz. Vagy még inkább: jó. Szép és helyes és igaz (esztétikum, etikum és meritum, a hármas követelmény itt egyszerűen egy és ugyanaz a dolog, hármas egység). Mondjuk röviden: szép.

A beszélgetés részemről nagy nyugalansággal kezdődik. Mint kiderül, alapos okom volt rá.

Némi köntőrfalazás után rátérek a lényegre. Már ami számomra lényeg, ebben a kritikus lelkiállapotban.

Hamar megtudom, hogy »életére« (csakúgy, mint Napóleon) egyáltalán nem emlékszik. Menelaosz, Priamosz, a trójai háború említésére csodálkozva rázza a fejét. Könnyedén, mintha véletlenül történne, de belső szorongással, odavetem Páris nevét, az alma-motívummal kapcsolatban. Semmi hatás.

Legfeljebb annyi, hogy most már ő is kíváncsi. Megkér, meséljem el neki, mire célzok. Elmondom életét s minden, személyével kapcsolatos képzetet, a filozófia s a művészetek történetében.

- Én ebből az egész dologból semmit se tudok, sejtelmem sincs róla, mi közöm hozzá, s miért éppen hozzám fűződnek ezek a gondolatok és érzések. De bármily zagyvaság, amit beszélsz, nagyon mulatságos. Különösen egy szó tetszik nekem, bár az is pusztán összefüggéstelen betűhalmaznak káprázik. Mondd, mit jelent ez a szó előadásodban: szerelem?

Érzem, ahogy elhalványodok, kezem-lábam hideg lesz a rémülettől, minden vér szívembe szalad. Ezt maga nem érti, Jubashat, nem mondhatom meg. Elfúlva, alig tudom kinyögni a szavakat.

- Heléna, te nem tudod, mi az: szerelem?

- Tőled várom, hogy megmagyarázd. Mert az az ostobaság, amit fecsegtél - egymásbaolvadás, mámor, boldogság, imádat, szépség - a világon sehol sincs, nem fejez ki semmit.

- Heléna... ezt mondod... mint Nő?

- Nő? Mi az?

- Hogy mi az? - ordítom, s már tisztában vagyok vele, hogy minden összeomlik körülöttem - hogy mi az? Az egyetlen, utolsó Esély, a Kezdet és a Vég... a Hajadon és az Asszony... a Vágy és a Beteljesülés... a Fiú és az Anya... Anya... Anyag... Mater... Matéria... amiből minden származik...

- Eltaszítasz, ha így ordítasz - jegyzi meg hűvösen, s mintha el akarna húzódni.

- Megállj - kiáltom utána, végső erőfeszítéssel. - Heléna, egy pillanatra! Mert ha te eltűnsz - Heléna - egyetlen csillag, amihez a többi mértük, hogy eligazodjunk... Szerelem Csillaga... Boldogság Napja... csak annyit mondj: van élet rajtad túl, a Térben és az Időben?

Messziről, ahogy kisebbedik és halványodik, mintha még hallanám a hangját. Éles és gúnyos ez a hang, süvít, mint az eltűnő üstökös.

- Szerelem?... Boldogság?... Vissza a Hatodik Körbe, aki messzebb látni nem mer...

Megsemmisülve bámulok utána.

Ez a két utolsó szó szíven talált.

Miért vagyok hát itt, ha nem azért, hogy önmagamon túl megpróbáljam legalább elérni az elérhető legnagyobb magasságot, ahol még Szemlélő és Tapasztaló egy és ugyanaz a Szemlélettel és Tapasztalattal, mielőtt kettéválik, s a hiperbola két görbájén szétszalad a kettő?

Visszatérni, most a Hatodik Körbe, önmagamért, mikor még előre, fölfelé is Van Valami, talán egy Nyolcadik Kitágulás? Egy nyolcadik, ahonnan... ahol...

Vezetőm segítségéért akarok kiáltani, keze után kapok, de rögtön ráészmélek, hogy ő nem tehet semmit: itteni hazájából lefelé elém siethetett, magasabbra nem kísérhet el, mint amennyire önmaga eljutott.

Ezt az utolsó erőfeszítést, mielőtt belenyugodnám, hogy vállalkozásom kudarccal járt, egyedül, magam kell hogy megkísértem.

Ébredj hát, Merlin, ébredj utolsó, legfelsőbb ébredésre, magadtól, odaküntről, a Végső Valóságból senki se kelt fel többé, nincs óra, nincs kéz, ami felrázza, belülről kell áttörned álmod sűrű ködét... kapaszkodj a rémületbe, amit a Lidércnyomás okoz...

S belekapaszkodom s hosszan, értelmetlenül és szavak nélkül bögni kezdek és forogni és pörögni, szörnyű erőktől korbácsolt tüzes pörgőcsiga, egyre gyorsabban, egyre élesebb sívítással...

Most a sívítás olyan élessé válik, hogy innen belülről nem lehet kitartani többé... kívülre kell helyezni, hogy megértsem... elkapom az ostor végét, ami a csigát pörgeti... s kilendülök rajta, otthagya a mélyben a zuhanó, száguldó golyót, amin voltam...

És nincs semmi, amit most mondhatnék, csak két bizonyosság: az egyik az, hogy itt, a másik az, hogy vagyok.

Itt vagyok.

Jubashat, azt hiszem, ez a Nyolcadik Kör.

S csak ennyit: nem a gondolat ébresztett rá. És nem az Eszmék erőfeszítése. Nem ama izzó hő, ami két képzetet, két ítéletet, két megismerést összeforraszt. Inkább úgy vált lehetségessé a lehetetlen, hogy mindez megállott egy pillanatra, hirtelen és erőszakosan. A pörgő, rohanó mindenségből akkor pattant ki a szikra, ami felébresztett.

De attól tartok, az egész csak egy pillanatig fog tartani.

Ide figyeljen, Jubashat, jegyezzen gyorsan. A teljes ébrenlétnek ez a pillanata most itt van, mindjárt véget ér, visszazuhanok, ezt tudni nem lehet, csak észrevenni, eljutni sikerült ide, de tartózkodni lehetetlen.

Amit egy pillanat alatt felfogok, közlöm sebtiben, ahogy jön, ne keressen összefüggést.

Itt nincs anyag és erő és tér és idő, ok és okozat.

Lények sincsenek abban az értelemben...

Tételek vannak és törvények, függetlenül előbbiektől.

S mégis, bármilyen furcsa, ismerősöket látok magam körül, odaáti életemből.

Mindegyik egy-egy tétel, szabadon.

Most vizsgázni kell ezekből a tételekből.

Minden létezőnek eddigi létezése előkészület arra a vizsgára.

Mert ami itt történik, nem gondolat és nem cselekvés. Több annál! Alkotás. Teremtés.

A Tételek teremtenek. Anyagot, erőt, teret, időt, ami aztán lekerül innen, alsóbb körökbe, alkalmat adni cselekvésre és gondolatra, mozgásra és állapotra.

Amit kéjnek, boldogságnak, kielégülésnek neveztem, annak az értelme itt: létrehozni a világot.

A szellemi rokonságról kiderül, hogy valódi.

A beethoveni Tétel testvére Bolyai Farkas tételének.

Ha már utóbbi szóba került: egy érdekes részletet mondhatok, Jubashat. Itt, közvetlenül mellettem, szaladnak össze a sokat vitatott párhuzamos vonalak. Ebből tudom, hogy a Végte-lenben vagyok. De közben, míg ezt mondom, egy Edison nevű Tétel odafutott és szétválasztotta őket. A megoldás nagyon egyszerű. Kant közli velem, hogy ezek a vonalak, szögek, mértani és matematikai kategóriák konvenciók csak: az emberi értelem teremtette és alkotta őket olyannak, amilyennek neki tetszett, ha akarom, találkoznak, ha akarom, nem találkoznak.

A szétválasztott két vonalon, mint vonatom két sínszalagján, most előrefutok, megpróbálok a Nyolcadik Kör határáig jutni.

Már-már úgy érzem, ott vagyok...

Most...

Egy Hang...

Mintha azt kiáltaná - hová, hé?

- Ki vagy?... - hörgöm.

- Ki vagy te, azt mondd meg!

- Valami lény...

- Valami lény nincsen... Egyetlen Lény van, s az én vagyok.

Még három kérdésre telik erőmből.

- Hogy hívnak?

- Bátorság. Félsz tőlem? Akkor nem létezel, mert én létezem csak, s bennem nincs félelem. Úgy is hívnak. Felelősség. Felelősség mindenért, ami teremtetik. Ha nem vállalod, akkor nem létezel, mert én létezem csak, s én mindenért vállalom.

- Ki vagyok hát?

- Végtelen számú álmaim közül az egyik.

- S minden, ami történt, s minden, ami van, velem együtt?

- A legkisebb mozgás, megindulás, elenyésző első részletecske az úton, ami a Semmitől az Egyig vezet. Hol van még a Létezés amaz Egytől, ahol aztán átveszem a Létet, hogy elvezessem, egytől a végtelenig? Ami eddig történt, remegő megrezzenése volt csak a Semminek, a Bátorság vidám sikoltásától... még mindig reng és rezeg a félelemtől... a Semmi rianása az, amit Valaminek álmodtam eddig, én, aki Minden vagyok.

Jubashat... hallja még?

Minden Körök és Terek nevében...

Zuhanok...

Nem megy tovább...

Följebb nem megy... lejjebb nem akarok...

Mind a kettő rettenetes...

Jubashat... könyörgöm... csak annyit... becsaptalak benneteket... nekem külön dolgom volt, odaát... mint a »New History«... Majd erről...

Könyörgöm... próbáljon... érintkezést - Diderot... szellemével... segítsen... keressen meg...

Jaj... csak vissza ne..."

2

Vissza, kilenc eszméleten át

„Zuhanok...

De még tudok figyelni. És még tudok látni is, amit figyelek - több, ki is tudom fejezni szavakban, magamnak. Hogy mások számára is? Ez az, amiről sejtelmem sincs ebben a pillanatban. Ám lássa, kedves Jubashat.

Egyszer meginterjúvoltam egy ernyőugrót: tízezer méter magasságból vetette le magát a gépből. Ez az úr mesélt valami hasonlót. Azt mondta, mint régi és gyakorlott ugró, hogy a kiugrás pillanatában nem nyitotta ki az ernyőt, mert tapasztalatból tudja, hogy ilyen nagy magasságból órákig, esetleg egy napig is eltarthat, míg földet ér, ha az ernyő nyitva van. Előbb zuhant 7000 métert, közben figyelte a csuklójára kötött magasságmérőt.

Előbb fejjel lefelé esett, 9000 méternél megfordult, néhány bukfencet vetett. Ekkor még mélykék volt fölötte az ég, olyan sötétkék, hogy egész világosan látott néhány csillagot - megjegyzem, alkonyodott már. Laza báránnyel felhőkön bukott át.

Hétezer méter magasan vakító napfény volt.

Ötezer méternél sűrű, fekete viharfelhők közé keveredett. Villámok csapkodtak körülötte, mennydörgött, a szél forgatta, dobálta.

Aztán megint szép idő lett, majd fehér köd. Úgy látszik három felhőrétegen esett át.

Végre, 3000 méternyire a földtől, kinyitotta az ernyőt. És szépen, egyenletesen ereszkedett le.

Nem tudom mihez hasonlítani.

Ugyanaz történik, csak megfordítva, mint mikor álomban repülni, ereszkedni kezdünk.

Az *eszméletek rétegein* zuhanok át. Gyors egymásutánban, visszájára fordult sorrendben. A legnagyobb, legvalóságosabbtól a legmélyebb felé, amit ti álmodtok, az élet felé.

Ez a folyamat az időben történik (innen kezdve visszafelé már megint van idő). A térpont mindig ugyanaz.

Vasúti kocsifülkéje.

Az ám, de mindig más. Ugyanaz a fülke, de mindig van valami részletkülönbség, amiről felismerem, még nem vagyok otthon. Mint ahogy, ide jövet, mindig felébredtem, most, felismerve a különbségeket, mindig újra mélyebb álomba süllyedek.

Először, ahogy kinézek, látom az imént felvillant Kilencedik Kört - a bolygók és napok szaladgálnak, kicsik és nagyok lesznek, távolodóban, közeledőben.

Erőlködöm, hogy felismerjem környezetem. Fejem fölött hálónak kell lenni, mondom, és felpillantok. Van is valami hálószerűség, de a bőröndöm, ami, jól emlékszem, rajta volt, másféle alakú, és nincs rajta a fogó. S ami a legnagyobb baj, egész biztos vagyok benne, hogy a villanyvilágítás, ami mellett felébredtem, hiányzik. Petróleumlámpa pislik a mennyezeten. Ez tehát mégsem valóság, nem vagyok ébren, álmodom. Annál kevésbé, mert hiszen ez a hegedű, amit a kezemben tartok, az előbb még üstökös volt, amit lóbáltam. Gyerünk tovább, mélyebb álmok felé.

Nem történt meg önnel, hogy álmában észébe jutott: ez csak álom? Álom, bár itt fekszem az ágyban, ugyanabban az ágyban, amiben aludtam, s már-már hinni kezdem, hogy csakugyan ébren vagyok. De ekkor látom, hogy az éjjeliszekrényemen, hamutálca mellett, eleven elefánt lóbálja az ormányát - eleven, de egészen kicsi, akkora, mint egy pohár. És énekel is, tehát mégse vagyok ébren. Erőlködni kell, kiabálni.

Így képzelje el ezt is, de mondom, fordítva. A fülke még itt van, de a részletek mások, még mindig ébren vagyok, aludjunk el, kapcsoljuk ki az értelem erőlködését. Néha, nagyritkán, el akarunk ájulni, narkotizálni magunkat, önszugesztíóval, hogy szenvedésünket csökkentjük.

Most mélyebben vagyok.

A fülke ugyanaz, de a kezemben, hegedű helyett, kardpengét szorongatok. Odakint ismerős táj. A Hatodik Kör, a nagy város, szétágazó utcáival. Itt találkoztam a nagy spiritiszta álmával, s a többiek birodalmát és másvilágát is itt láttam: a boldogság mennyországát és a gyötrelmek poklát. Nem bírom, ezt az eszméletet is ki kell oltani.

Ahogy jönnek a rétegek, a muzsika is változik. Még félálomban zizeg halkan a szférák zenéje (nem tudok más szót rá), a Kilencedik Valóságból - de már áttörte a beethoveni kompozíció (kilencedik szimfónia). Most, e pillanatban valami érzelmes dallam hullámszik körülöttem, nagyon ismerős, Cherubini vagy Chopin.

Nem érek rá agnoszkálni. Úgy látszik, benne vagyok az Ötödik Kiterjedésben.

Igen, ez az a fülke megint - de a hálóban, bőrdőm helyett, óriási fényképezőgép. Kezeim között a kardpenge megváltozott: zsebórát szorongatok, és kínosan figyelem a mutatók lassú mozgását.

Hogyne, hiszen ez a Múlt városa - itt járok, valahol a tizennegyedik században, Velence körülbelül ugyanaz már, ahogy ismertem. A Rialtó is megvan, de még nincsenek rajta a boltok - hegyes süvegben járkálnak a diákok és kereskedők, megállnak, lebámulnak a vízbe. A vonat zakatolva rohan a tájon át, nyilvánvaló álom, ugye, mit keres egy vonat a tizennegyedik század Velencéjében?

Most... most...

Egyre ismerősebb az egész, kívül és belül, a lelkemben.

Ez már nem klasszikus muzsika. Mi az, mit játszanak - valami émelegős sláger...

»Shine moon, silver moon upon the sky...«

Pillanatra felvillan Diderot ismerős arca is, ahogy először láttam.

Negyedik Kiterjedés!

Látom, szólni akar, int, hogy várjak, de én felugrom.

Nem, nem kell semmi - nem érdekel...

Ide nézzen... a kezemben a Popolo d'Italia friss száma... Vasúti szerencsétlenség... és a listán... Signorina Beata B... a halottak közt... értse meg... húsz éven át szerettem... soha nem szóltam róla... egyszer találkoztunk...

Őt kerestem... Odaát... Kilenc Kiterjedésben... Poklokban és mennyekben... Hiába...

Itt maradok... Se előre, se vissza... Nem kell a Valóság... és nem kell az a rossz álom ott a chelsea-i temetőben... itt... az idők végezetéig..."

3

Az utolsó tanú Merlin eltűnéséről (D. D. Tűlvilági Intelligencia jelentése)

A végső szavak után, melyeket megpróbáltam eredeti formájukban tolmácsolni, megszakadt az összeköttetés. Az volt a benyomásom - különösen a „becsaptalak benneteket” és „a magánügyem” kitételek s a rapszodikus előadásmódra való tekintettel - hogy egy Merlinnél szokatlan felindultság kuszálta össze a vallomásokat: ő maga is észrevette, hogy a tárgyilagosság fonalát elvesztette, s jobbnak látta hirtelen abbahagyni az egészet.

Csütörtök délutántól (pontosan hat óra öt perc volt, mikor a rádiólámpa kialudt) szombat reggelig semmi nem mozdult, a kritikus, megbeszélte öt órai jelzés elmaradt. Úgy határoztam, hogy vasárnap estig várok, s csak akkor jelentem a szerkesztőségnek, hogy további anyagot nincs módomban szállítani.

Szombaton reggel hét órakor az ágyam mellé vezetett csengő megszólalt, jelezve, hogy a készülékben áram keletkezett.

A lámpa szabályszerűen égett. Azonnal kizártam a külvilágot, és bekapcsoltam az összeköttetést.

A szokásos jelszó elhangzott, de két elcserélt betű rögtön gyanússá tette, hogy a csak kettőnk által ismert kulcs szabályszerűségének ellenére, Merlin nem személyesen jelentkezik.

Viszont, aki jelentkezett, csak az ő tudtával, sőt megbízásából tehette azt.

Szerencsére az Illető pillanatig se akart félrevezetni.

Megtehettem volna, hiszen készülékemnek a Hetedik Kiterjedésre áthangolt villáján a membránt úgy hagytam, ahogy legutóbb állott, s így a frekvenciavonalakat nem volt módomban megkülönböztetni.

Mégis, saját nevében kezdte azonnal a közlést: ez a név (csekély eltéréssel) azonos azzal, mely Merlin tudósításaiban a „Vezető” megjelölés mögött szerepelt - én helyesebbnek tartom csak a kezdőbetűket közölni, ragaszkodva a hazámban dívó, s Jelenségkutató Egyesületünk legutóbbi tanácskozásán megállapított konvencióhoz.

D. D. közlésének keretét összefoglalóan továbbítom.

A bemutatkozás után értesített, hogy tudja, kivel érintkezik, Merlin, a kulcson kívül, nevemet is közölte vele, s bár kifejezetten csak annyival bízta meg, hogy engem az ő visszatérésének lehetetlenné válásáról tudósítson, az okokra vonatkozóan nem kérte ki külön diszkrécióját.

Ezután így folytatta:

„Az önök barátját egy Heléna nevű hölgygel való beszélgetése közben tévesztettem szem elől. Úgy látszik, ez a beszélgetés rendkívüli hatással volt rá - a tárgyalás váratlanul megszakadt, s utóbb az illető hölgy azt mondta nekem, hogy a Világrendszer, amit bemutattam neki (M. O. barátunk), szokatlanul viselkedett, a taszító erők érvényre léptek benne - szétrobbant, a szó szoros értelmében, ahogy az önök csillagászai mondanák. Ez a taszítás egy darabig az egész tömeget fölfelé lökte, talán a Nyolcadik Kiterjedésbe (csak kombinálom, mert soha nem jártam ott, s így létezése is pusztá feltevés bennem), ahonnan szükségképpen vissza kellett zuhannia.

Ez meg is történt.

Nem sokkal utóbb életformám alsó határán, tehát a Hatodik Körhöz közel (önök szerint, mint Merlintől tudom, félálomszerű állapotnak felel meg ez a határ), egész rövid időre elém-bukkant eltűnt pártfogoltam.

A viszonylagos kábulatnak ebben az állapotában megint ama vonaton ültem, amit M. oly sokszor emlegetett, hogy bennem is látomássá vált. Különös, kék fény s egy előtttem ismeretlen, mégis ingerlő muzsika töltötte be a hangulatot - ebben a hangulatban robogott és ringatózott vonatom alsóbb régiók felé, amikor távoli csattanásra riadtam. Olyanféle hang, mint mikor súlyos tárgyak erőszakosan egymásnak rohannak.

Kinéztem az ablakon, s meglepetésemre (mert nem jutott volna eszembe) Velencét láttam magam előtt, a Szent Márkus terét s a Rialtót, alkonyi nyugalomban, a lemenő nap rózsaszín fényében. Ugyanabban a pillanatban kivágódott magános fülkém ajtaja, s Merlin Oldtime, feldúltan és magából kikelve, berontott. Kezében valami újságféle lobogott, a »Corriere della Sera« egyik oldala.

- No, mi az, Merlin - szoltam rá barátságosan -, hová tűnt? És hogy tudott velem találkozni, előzetes értesítés nélkül? Miért nem hívott? Miért nem jelentkezett?

- Hallotta? - kiáltott rám Merlin anélkül, hogy kérdésemre válaszolt volna - hallotta ezt a csattanást?

- Hallottam valamit. Miért?

- Vasúti szerencsétlenség - dadogta -, a közelben összeütközött két vonat.

- Lehetséges. S ez annyira kihozta a sodrából?

- Ez volt hát az az összeomló robaj bennem, ami az Egyetlen Lény hangjára válaszolt - folytatta Merlin eszelősen, megint nem válaszolva kérdésemre. Nekem hideg futott át a hátamon.

- Merlin - suttogtam, borzongó sejtelemmel -, hallotta az Egyetlen Lény Hangját - járt odaát... a túlvilágon... a Nyolcadik Kör felső határán?

Most először nézett rám.

- Úgy látszik - felelt röviden és mogorván.

- S nem akarja elmondani?

- Mit mondjak róla? Hogy mi ketten - Ön és én - nem is létezőnk, csak Ő? Köszönöm. Magam se akarok tudni róla. Nem vállalom a felelősséget.

- És olvasói... a »New History«?

Vállat vont, dacosan és hevesen.

- Majd meglesznek. Itt két vonat rohant egymásba...

Makacssága most már feltűnt.

- Miféle vonatokról beszél?

Megragadta a kezem, egészen közel hajolt.

- Értsen hát meg - magyarázta hevesen, kapkodva, egymásra dobálva a szavakat -, értse hát meg és tudja meg... A »New History«... az olvasók... az én egész újságírói karrierem... emlékszik rá..., az egész pusztá álarc és szerep... És a Nagy Kíváncsiság... amiben hittem... úgy látszik, az is... szerep és kiállítás... megmutatni neki... a Szél leányának... mindent őerte... neki... azért, hogy tudjon rólam, hogy megtaláljon, hogy jelentkezzen... mert kellett találkoznunk... ahogy megesküdtem neki... ahogy megesküdtött nekem... Velence mögött... a Brenta partján... a liget fái alatt... a viharban zúgó és hajladozó fák alkonyában... tizenhat évesen... mikor először bukkant elém, két félrehajló ág között... a Vihar Leánya... s megfogadta... és megfogadtam... a találkozást... ha lehet, az életben, ha nem lehet, túl az életem... S midőn akkor... a szerencsétlenüljártak listáján... ott találtam a nevét... már tudtam, hogy ezt az utat megteszem, utána - nem a »New History«, nem az Egyetlen Lény miatt, egyedül őérette, hogy valóra váljon az Eskü szó szerinti szövege: »hiába halsz meg, hiába halok meg - évmilliárdok, csillagtrilliók végtelenjében és távolában lesz még a mi kettőnk számára egyetlen pillanat, mint mikor két vonat elrobog egymással szemben, s két elsuhanó kéz int, két ablakból egymásnak: megismertelek, te vagy az, ugye, szerelmem - szeretsz-e még? mert én még mindig szeretlek!«

Ezt mondotta nekem az önök barátja, s ekkor, jobban odafigyelve, megértettem, hogy az utolsó szavakat már nem hozzám intézi. Szembe, a mi vonatunkkal, egy vonat rohant, s ahogy az ablaksor elcsapott, az egyik ablakból elsuhanó kéz intett, s egy elmosódó arc tűnt tova.

Ugyanakkor Merlin integető figurája az ablakban halványodni kezd, átdereng a vonat falán, keresztülhatol rajta, mint valami szelíd fény - a másik vonaton is megáll az integető alak.

A két vonat továbbrohan, távolodik egymástól, örök időkre - egyik a Valóság, másik - az enyém - az Igazság ismeretlen tájai felé.

Ők ketten ottmaradtak, álmom különös ködében, egyedül, egymás szemébe meredten, nem törődve vele, hogy ébredezni kezd, aki álmodta őket.”

4

Összefoglalás

A Merlin Oldtime eltűnését követő rohanó idők (ő maga, aki az Időben - Bergson tételét cáfolva - csakúgy visszafelé is érvényes kiterjedést tapasztalt, azt állította róluk, hogy örvénylő mozgásban forognak előre a húzó lökéstől, amit Napóleon ökle adott) nem kedveztek a Riport legendájának. A kor kifelé fordult, s bár szemléletének kiindulópontjául még mindig az emberi fajtának a létben való döntő szerepét tekintette és használta, inkább szokásból, mint tudatosan: azt a különleges fordulatot, amit az Élet történetében a fajtát behelyettesítő, s azzal egyenértékű egyénnek a színpadon való megjelenése jelentett, nem volt hajlandó az Alkotó Princípium (születés és fejlődés után következő) harmadik, döntő kísérleteként ismerni fel, a lét nyugtalan drámájában. Továbbra is a fajtára függesztve szemét, annak külső dolgai érdekelték, s az egyéni lélek kalandjának vagy próbálkozásainak megítélésében sommás, elutasító végzést hozott, a bizonyítást se engedve meg - ilyenformán még csak a kérdésre se kerülhetett sor, hogy a Riport anyagában van-e, s ha igen, mennyi van a reális valóságból. Fantasztikumnak, a „gondolat játéknak” minősítették (mintha egy valódi utazás nem volna az!), s mint ilyent, legfeljebb az efféle játékok világában való hovatarozás szempontjából próbálták skatulyába tenni: itt egy kis baj volt, a materialisták szerint túlságosan spirituális és metafizikus, a hívők és lélek hirdetők szerint túlságosan anyagszerű és tudákos-cinikus szellemi „beállítás” sugalmazta a dolgot, de ez az ellentmondás senkinek se tűnt fel különösebben. Maguk az olvasók, a „New History” előfizetői, bár a témát „érdekesnek” tartották, úgy vélekedtek, hogy a lap folytassa csak a társadalmi ügyekkel foglalkozó „földi riportokat”, abból a (végeredményben, s bizonyára Merlin szerint is, nagyon helyes és okos) felfogásból indulva ki, hogy ezekben a nehéz időkben, itt, a három kiterjedésű létben megélni, kenyeret keresni és boldogulni, van olyan fantasztikus és kalandos vállalkozás, az egyén számára is, mint „ráébredni” és „ráélmélni” túlvilági kiterjedések köreire és rétegeire.

Azt a mellékesnek látszó kérdést, hogy a Riportot valóban az eltűnt Merlin írta-e, személyesen, rábízta a formanyelv elemzőire, akik szerint a „stílus” maga az „ember”, s így egy felismerhető és megkülönböztethető hangnem jelenlétéből felismerhető és megkülönböztethető egyén létezésére következtetnek.

Egyébként Merlin Oldtime sírja ottmaradt a chelsea-i temetőben és Jushni Jubashat ideiglenes feliratát kicserélték az ő családjának becsületes nevét feltüntető rendes sírfeliratra. Neve alá, a misztikus indus kívánságára, ezt a pár szót vették: „Volt, tehát van, van, tehát lesz.”